

YEREL SEÇİMLERDEN NE BEKLİYORUZ?

Güncel Bloklaşmalar, Şehirlerin Dönüşümü ve Yeni Ufuk Arayışları

Türkiye 31 Mart 2024'te yapılacak yerel seçim gündemine yoğunlaşırken; yerleşimci sömürgeciliği ve apartheid sistemiyle var olan Siyonist İsrail, Filistinlileri/Gazzelileri ayırım gözetmeksizin öldürmek için silahlarını acımasız bir şekilde kullanmaya devam ediyor. Uluslararası insan hakları söylemi, kurallara dayalı bir düzene destek verdiklerini iddia eden ancak daha fazla Filistinliyi öldürmesi için İsrail'e silah sağlayarak bu soykırımı kolaylaştıran devletlerin ikiyüzlülüğünün ağırlığı altında çatırdamaktadır. Artık uluslararası toplumun Gazze konusunda şu andaki uygulamaları bir kenara bırakıp tek taraflı adım atması gerekiyor. Zira birilerinin iznini bekleyerek Gazze'ye yardım ulaştırmak, artık 2 milyondan fazla insanın yavaş ve sessiz ölümüne ortak olmak anlamına geliyor.

7 Ekim'den bu yana öldürülen 30 binden fazla Filistinliden yüzde yetmişinin kadın ve çocuklardan oluştuğu biliniyor. İsrail sistematik olarak kadınlara ve çocuklara dönük bir saldırı yürütmektedir. Gazze'de çocuklara, kadınlara, gazetecilere, sağlık çalışanlarına ve masum yüzbinlerce insana sıkılan kurşunlara, şehirlere atılan bombalara destek olmamak için boykot uygulanmalıdır. Boykot sadece ahlaki bir yükümlülük değildir, aynı zamanda Soykırımın Önlenmesi ve Cezalandırılması Sözleşmesi'ne imza atan tüm ülkelerde İsrail'e karşı askeri ambargonun yanı sıra ticarete, akademiye, kültüre, sanata ve spor alanlarında uluslararası izolasyon uygulanması bir zorunluluk hâline gelmiştir.

Yerel seçimlere doğru siyasi ortama hâkim iklim ülke olarak hiçbir meselesini aklışelikle, sağduyuyla, soğukkanlılıkla konuşamaz duruma geldiğimizi gösteriyor. Bir olay vuku bulduğunda daha detayları ortaya çıkmadan toplum âdeta bıçakla kesilmiş gibi ortadan ikiye ayrılıyor. Toplumun bir kesimi daha olayı duyar duymaz, olağan şüphelileri tespit ediyor ve var gücüyle saldırmaya başlıyor. Marjinal örgütler, muhalifler, siyasetçiler, gazeteciler ve daha nice olayın üzerine üşüşüp kopardıkları büyük yaygarayla hakikatin ortaya çıkmasına engel oluyorlar. Diğer kesim ise, hadisenin özünden uzaklaşıp konuyu bambaşka yerlere çeken kalabalığın gürültüsünü görüp ya savunma pozisyonu alıyor ya da sessizliğe gömülüyor.

Olaya dair gerçeklerin rikkat ve özenle aktarılmadığı Erzin-can İliç Çöpler Altın Madeni faciası sonrasında yaşananlar bu çerçevede ele alınabilir. Maden faciasında nerede, kim, nasıl bir hata yapmıştır, ortaya konmaya ve dersler çıkarılmaya çalışılmamıştır. Yetkililer kuralları uygulayıp, ellerinden geleni değil yapılması gerekeni yapmışlardır. Facia bir defa daha ortaya koydu ki Türkiye'nin en büyük hatalarından biri, stratejik alanları yerli sermaye olmadan özelleştirmesidir. Ayrıca sabır ve tevekkülümüzün ölümcül dezavantaja dönüşmesini engellemek mecburiyetindeyiz.

Türkiye'de şehirli nüfusun 20. yüzyılda kaydettiği artış trendi, 21. yüzyılın ilk çeyreğinde de devam ediyor. Şehirlerin nüfusunun artması, önemli ihtiyaçları ve problemleri de seçimlerde gündeme getiriyor. Şehirlerimizin çoğu farklı yoğunluklarda; plansız yerleşim, altyapısızlık, yetersiz yönetim, sağlıksız ortam, eksik sosyal politika, eğitimsizlik, güvensizlik, eşitsizlik, yoksulluk, göç, konut, çevresel bozulma vb. problemlerle karşı karşıya. Şehirlerin sayısının, ölçeğinin ve yaşayan nüfusunun artması yanında, ekonomik, sosyal, siyasi ve teknolojik gelişmeler de şehirlerin daha önemli aktörler hâline gelmesini sağlıyor.

Şurası açık ki şehirlerle ve doğayla çarpık ilişkimiz devamında bir dizi problemi doğurdu ve biz neredeyse bütün enerjimizi kendi elimizle ortaya koyduğumuz problemler yumağıyla boğuşarak harcıyoruz. Artık yol, su, kanalizasyon, çöp, park, temizlik

vb. klasik hizmetleri yürüten bir kamu yönetimi kurumu şablonu, yerel yönetimler için dar gelmekte ve şehirlerin ihtiyaçlarının gerisinde kalmaktadır. İster hizmet ister toplumcu/halkçı isterse millî görüş belediyeçiliği şeklinde dile getirilsin partilerin hazırladıkları seçim beyannameleri bunları bir şekilde gündeme getiriyor. Müteahhitlerin önceliklerinin değil de mekânın ihtiyaçlarının belirlediği bir kentsel dönüşüm programı, bir yandan heyecan ve umut oluşturunken aynı zamanda inşa faaliyetlerinin işleyişi üzerine birtakım soruları beraberinde getiriyor.

Evleri inşa edenlerin kuşatıcı bir eğitimden geçmesi gerektiğini hepimiz kabul etmeliyiz. Ancak bu kuşatıcı eğitim salt okullarla sınırlı olmayıp aileyle, toplumla, dinle, kültürle yoğrulmuş bir eğitim olmalıdır. Bir insan adalet ve hakkaniyet terazisini devre dışı bırakarak kurduğu evle hem kendisine hem de içerisinde yaşadığı topluma maddi ve manevi açılardan zarar vermektedir.

Şehir üzerine düşünmek, kendimiz üzerinde düşünmenin, kendimizi anlamamanın en iyi yoludur. Bir kere şehirleri imar sorumluluğunu üstlenmeye talip olanlar, Allah'ın her zaman ve her yerde hazır olduğunun farkına varmalıdır. Seçim sürecinde öncelikle şunu kavramak mecburiyetindeyiz: Şehirde yaşayan herkes herkese karşı borçludur. Herkes de dinin sahibi Allah'a borçludur. Başkalarına karşı sorumluluklarını yerine getirmeyi ihmal eden aslında Allah'a karşı suç işlemiştir. Bir yıl önce ülkemizde yaşanan asrın felaketi karşısında şehirlerimiz, bir bakıma, nesiller boyunca birbirimize yükleyip ertelediğimiz borçları karşımıza çok acı bir biçimde çıkardı. Şehirle ilgili şikâyetler büyük ölçüde insanların şehre, diğer insanlara veya başkalarına borçlarını unuttularının, ihmal etmelerinin veya inkâr etmelerinin bir sonucudur.

Öte yandan ülkemizde yerel seçimler bir siyasal seçimin ötesinde, bir referandum, bir had bildirme anlamı taşımakta, ittifaklar da buna göre şekillenmektedir. Onun için 2019 yerel seçimlerinden bu yana mahalli seçim dışı pek çok olgu işin içine dâhil edilmektedir. Yerel seçimlerden bilhassa İstanbul'dan hangi sonuç çıkarsa çıksın toplumun tarihsel misyonuna dönüş hareketi devam edecektir. Bu süreç bir şahsa veya partiye bağlı değildir. Devam sorunu sırf Batı'nın istemediği, söz konusu tarihsel misyonun değil, mevcut partilerin sorunudur. Toplumun genelinin beklentileriyle küresel siyasetin beklentileri örtüşmemektedir. Küresel siyaseti tedirgin eden husus, bir türlü yok edemediği bu toplumsal umuttur. Türkiye'nin, krizler çağındaki diplomatik çabaları, savunma sanayii ve uzay araştırmaları başta olmak üzere çeşitli alanlarda yaptıkları toplumsal umuttan ayrı ele alınıp değerlendirilemez. Şüphesiz bunlar bir şahsa bağlı olmayıp, bütün bir topluma aittir.

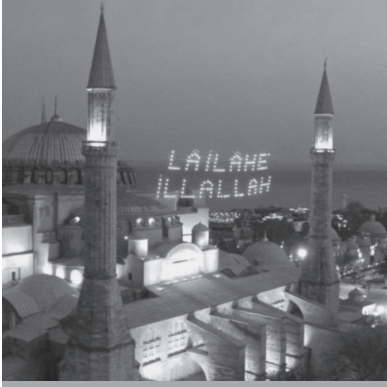
Ramazan ayı bütünüyle kendini tezkiye ve itaat için ahdimi yenileme ayıdır; çünkü Rabbimiz biz kullarına bu ayda hitap etti. Bizleri başıboş bırakmadığımız bir kere daha hatırlattı. Vahyini *usvetü'l-hase* olan Peygamberimiz (s.) örneğinde bizlere öğretti. Artık bize düşen onun örneğinde vahiy kılavuz edinmek ve hem kendi hayatımıza hem de toplum hayatına uygulayabilmeye gayret etmektir. Bu çerçevede oruç ideal bir şekilde insanın kendisini disipline etmesini sağlayan bir tekerrürdür. Ramazan, Müslümanlar için kendini hesaba çekme ayıdır; ahlaki ve ruhi değer ve sorumlulukların birikimini temin eden aydır.

Ey Allah'ım, bize değiştirebileceklerimizi değiştirmek için güç, değiştiremeyeceklerimizi değiştiremediğimiz zaman sabır ve ikisinin arasındaki farkı anlayacak basiret ver! Oruç, bereket ve Kur'an ayı Ramazan tüm inananlar için hayırlara vesile olsun.

Yeni sayımızda buluşmak temennisiyle.

İÇİNDEKİLER

GÜNDEM

04

Ramazan Baharına Doğru
Abdullah YILDIZ

11

Futbol Kadife Darbe Sürecinde
Yeni Bir Aşama:
Erzincan İliç Çöpler Altın
Madeni ve Uluslararası
Şirketler
Burhanettin CAN

25

Alev Alatlı Üzerine
Cevat ÖZKAYA

32

Orda Kimse Var mı?
Burda Alev Alatlı Var
Kâmil YEŞİL

35

Alev Alatlı'nın Batı'sı
ya da Batı'nın Künyesi
Mehmet Furkan ÖREN

40

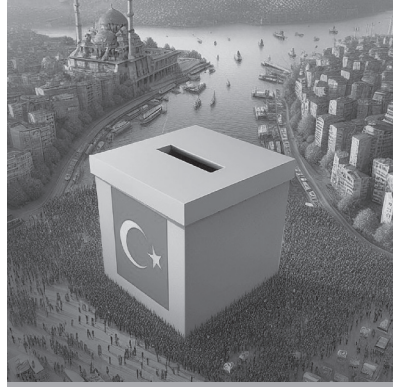
Alev Alatlı'nın Eğitim Penceresi
Gülşen ÖZER

44

Batı'nın Son Çöküşüne Şahit
Oluyoruz
Emmanuel TODD

48

ORTADOĞU'DAN

DOSYA

54

Bir Seçime Daha Giderken
Mustafa AYDIN

59

Şehir Üzerine Düşünmek
Yasin AKTAY

67

Kentleşmenin Götürdüğü
Yerde
Cihan AKTAŞ

Umran

Sahibi

Pınar Yayınları Tic. ve San. A.Ş. Adına
Şemseddin Özdemir

Genel Yayın Yönetmeni

Cevat Özkaya

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü

Metin Çıgırkıcı

İdare Merkezi

Alemdar Mah. Çatalçeşme Sok.
Defne Han No: 27/15
Cağaloğlu Fatih-İST.
Tel: (0212) 293 90 41
(0543) 281 58 85
www.umrandergisi.com.tr
editorumrandergisi@yandex.com
aboneumrandergisi@yandex.com

Temsilcilikler

Ankara: (0312) 418 12 77
İzmit: (0542) 250 75 77
Trabzon: (0462) 321 95 44

Görsel Yönetmen

Tekin Öztürk

Baskı: Çınar Basım Matbaacılık ve Yay.
Yüzyıl Mh. Matbacılar Cd. Ata Han No: 34 K: 5
Bağcılar - İSTANBUL Tel: (0212) 628 96 00

Mart 2024 Sayı: 355

(İlk yayın tarihi: 1991 Bülten,
1993 Umran adıyla)
Yaygın, süreli, ayda bir yayımlanır.
Yazıların ve ilanların sorumluluğu
sahiplerine aittir. Bu dergi basın
meslek ilkelerine uymayı taahhüt
eder. Umran dergisi TÜRDEB ve
DERGİBİR üyesidir, Kültür ve Turizm
Bak. Kurumsal Abonesidir.

76

Mahalli Yöneticilerin
Kültür Sanat Karneleri
Metin Önal MENGÜŞOĞLU

81

Şehri İnşa Etme Sorumluluğu
Mustafa BAŞPINAR

KRİTİK

84

Yeniden İslah ve Direniş
Hamlemizin İlk Sesi:
El-Urvetü'l-Vüska Dergisi
Hamza TÜRKMEN

KÜLTÜR
SANAT

90

Yirminci Yüzyıldan
Bir Süreyya Yüksel Geçti
Selviğül K. ŞAHİN

93

Üsküdar Kitap Fuarı'ndan
Notlar
Mevlüde ACARTÜRK

Fikir dünyamızı etkileyen eserleriyle milletimizin ve medeniyetimizin dert ortağı olduğunu ortaya koyan; hakim, fehîm, müstakîm, emîn, mekîn ve metîn olmanız gerektiğini hatırlatan mütefekkir Alev Alatlı vefat etti. Kendisine yüce Allah'tan rahmet, ailesine ve yakınlarına başsağlığı diliyoruz.

Mekânı cennet olsun.

Umran

Nasıl Abone Olabilirsiniz?

- Umran Dergisi'ne abone olmak veya aboneliğinizi yenilemek için 0212 293 90 41, 0543 281 58 85 abone hattımızı arayabilirsiniz.
 - www.umrandergisi.com.tr sitemizden Abone Formu'nu doldurarak abone olabilirsiniz.
- Abone Ücretleri (Yıllık/12 Sayı)
Yurt içi: 900 TL (Öğrenci: 800 TL), Yurt dışı: 120 Euro
Birim Fiyatı: 85 TL

Abone Ücretini Nasıl Ödeyebilirsiniz?

- Posta Çeki hesabımıza abone ücretini yatırarak.
Posta Çeki Hesap No: 654482 Alıcı Adı: Pınar Yayınları Tic. ve San. A.Ş.
- Banka Hesap numaramıza havale edebilirsiniz.
Banka Hesap No: 8515535-2
IBAN: TR46020500000851553500002 Kuveyt Türk
Hesap: Pınar Yayınları Tic. ve San. A.Ş.

RAMAZAN BAHARINA DOĞRU

ABDULLAH YILDIZ

Dünyada ve Türkiye’de iyilik, diğerkâmlık, özveri, merhamet, yardımlaşma, dayanışma, adalet gibi insani ve İslâmî erdemlerin hızla aşındığı, buna karşılık bencillik, açgözlülük, iffetsizlik, saldırganlık, zulüm, haksızlık gibi kötülüklerin giderek yaygınlaştığı bir süreci yaşıyoruz. Hazların ve süflî arzularının peşinde sürüklenip şehvetinin, midesinin, paranın, gösterişin zebunu ve hatta kulu hâline gelen “beşer” kılıklı varlıklar çoğaldıkça çoğalıyor. Kötülükte yarış tavan yaparken, iyilikte yarışın esamisi okunmuyor...

“Sen hiç hevâsını ilâh edinen kimseyi gördün/ düşündün mü? Onun üstüne sen mi bekçi olacaksın? Yoksa sen onların çoğunun işittiklerini veya aklettiklerini mi sanıyorsun? Onlar hayvanlar gibidirler, hatta gidişçe daha sapkındırlar.” (Furkan 25/43-44)

“Tutku, kuruntu, bencil ve çıkarıcı istekler, geçici tatminler” şeklinde tanımlanan ve daha çok negatif içerikler taşıyan *hevâ* kavramının Kur’ân’daki anlamlarını görmekte fayda var: Kur’ân-ı Kerim’de *hevâ* kelimesi; “kötü huy ve fiillerin kaynağı olan, insanı hayır işlemeyi engelleyen ve insanlık şerefini yok eden ruhtaki şer eğilimleri” ifade eder. Râğıb el-İsfahani de (ö. 503/1109) hevâyı; nefsin kötü arzulara (şehvet, çoğulu: *şehvât*) meyletmesi ve kötü arzulara yönelen nefis şeklinde tarif eder. Böyle bir nefis, sahibini dünyada her türlü felaketin içine, ahirette de hâviyenin yani cehennem/ateşin içine düşürür.¹

1 Râğıb el-İsfahani, *el-Müfredât*, çev. Yusuf Türker, Pınar Yayınları, İstanbul, 2010. Kadir Polater, “Kur’ân-ı

Hevâsını ilah edinen insan kötü arzularının kulu-kölesi hâline gelmiş ve insanlık şerefini yok etmiş demektir. Bu sebeptendir ki, Resûlullah (s.) hevâsını ilah edinen bir insan tipini şiddetle yerer: “Paranın kulu yüzüstü düşsün (sürünsün), helak olsun! Dinarın kulu yüzüstü düşsün (sürünsün) helak olsun. Saçaklı ve şatafatlı (gösterişli) elbiselerin kulu yüzüstü düşsün (sürünsün)! Midenin (diğer bir rivayette şehvetin) kulu yüzüstü düşsün (sürünsün) helak olsun, yıkılsın baş aşağı olsun! Bir şerre uğrarsa kurtulmasın ki o, kendisine verildiği zaman razı olur, verilmezse kızar ve gazablanır.”²

Kutlu Peygamberimiz’in (s.) nadiren kullandığı bu yergi dilini hak eden; midesini doldurmak, şehvetini tatmin etmek, gösteriş yapmak ve tüm bunlara ulaşmak için de paraya sahip olmaktan başka bir amacı olmayan bu insan tipi *esfel-i sâfilîn* yani “aşağuların en aşağısı” (Tin, 95/5) olma derekesindedir artık... Aliya İzzetbegoviç böyle bir tipoloji için, “En kötü kombinasyon boş bir ruh/kalp ve dolu bir midedir.” der.

HAZ VE HIZ ÇAĞINA RAMAZAN FRENİ

İnsanın ruhunu kaybettiği ve paranın, midenin/ şehvetin, modanın kulu hâline geldiği işbu zaman dilimini, iki kelimeyle özetleyenler var: *Haz ve hız çağı!* Ruhunu ve dolayısıyla insan olma şerefini yitiren beşer türünün bedensel *hazlarını* ve isteklerini en *hızlı* ve en kestirme yoldan tatmin etmekten başka bir amaç taşımaz

Kerim’e Göre Hevâ Maddesi...”, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/30725>

2 Buhari, Cihad 7, Rikak 10; İbn Mâce, Zühd 8.

hâle geldiği bu çağ, onu bir üretim ve tüketim makinesine indirgeyerek âdeta hayvanlaştırıyor ve hatta “hayvandan daha aşağı” (A’râf, 7/179) seviyelere düşürüyor. Bu çağ, Allah’ın *ahsen-i taqûim* üzere, başka bir ifadeyle “*en güzel ve en mükemmel kıvam/biçim, yapı ve donanım*la yarattığı” (Tîn, 95/4) ve varlıkların en şerefli (eşref-i mahlûkât) kıldığı insanı, aklını kullanmayan, hevâ ve heveslerinin zebunu olmuş, ilahî mesaja kulaklarını tıkamış, gaflet içinde debelenen, hudûdullahı (helâl-haram sınırlarını) bilmeyen ve dolayısıyla da gözetmeyen, günah işlemekten hiç perva etmeyen iki ayaklılara dönüştürüyor.

İşte mübarek Ramazan, Aliya’nın sözünü ettiği en kötü kombinasyonu tam tersine çeviriyor: “Dolu bir ruh/kalp ve boş bir mide”! İnsan türünün fitratına en uygun olan ve çağları aşan bir hayat tarzı ile her sene insanlığın imdadına yetişiyor. Haz ve hız çağını tam da bu iki noktada frenliyor; *daha çok değil, yeterli; daha hızlı değil, dengeli*. Bütün bir zamana ve mekâna hükmeden İslâmî hayat tarzının bir aya yoğunlaştırılmış biçimi olarak *nefs-i emmâre*’yi gemlemeyi öğretiyor insana: Sahurdan iftar vaktine kadar aç kalmayı; böylece mideye, ağza, dile, göze, kulağa, şehvete... hasılı tüm bedene ve haz merkezlerine hükmetmeyi, zamanın, mekânın, varlığın farkına varmayı, haz ve hızı frenlemeyi öğretiyor! İnsanı nefsinin, midesinin, şehvetinin esiri olma, paranın, malın, mülkün kulu olma zilletinden bir tek ilâhın kulu olma şeref ve özgürlüğüne yükseltiyor; onu *teksîr/tekâsür* (tanrıları, kutsalları, mal ve evlatları çoğaltma, çoklukla övünme) batağından

kurtarıp *tevhid* izzetiyle onurlandırıyor. Yalnız Allah’la doldurulması gereken kalbi işgal ederek insan hayatını biçimleme noktasında belirleyici hâle gelen tüm ilahların/ortakların egemenliği Ramazan’la sarsılıp yıkılıyor ve gönüller -bir adı da *Rûh* olan- Kur’ân’la diriliyor. “Kur’ân ayı” Ramazan’da vahyin rahmetiyle yıkanan gönüller oruçla her türlü kir ve pastan arınıyor.

RAMAZAN İBADETLERİ

Resûlüllah (s.), “mübarek bir ay” diye nitelendirdiği Ramazan girdiğinde cennet kapılarının açılıp cehennem kapılarının kapandığını ve şeytanların bağlandığını³, inanarak ve karşılığını Allah’tan bekleyerek Ramazan orucunu tutan kişinin geçmiş günahlarının bağışlanacağını⁴ haber vermektedir. Ramazan ayı geldiğinde Resûlüllah’ın yaşantısında fark edilecek değişiklikler olur, bu ayda Cebrail ile buluşup karşılıklı Kur’ân okur, özellikle bu günlerde cömertliği doruk noktasına ulaşırdı⁵; Ramazan ayının son on günü geceleri ihya edip ev halkını uyandırır ve kendini tamamen ibadete verirdi.⁶

Baştan sona sabır, ibadet, rahmet, mağfiret ve bereket ayı olan ve büyük bir coşku ve heyecanla karşılanan Ramazan’ın başlıca özellikleri şu şekilde sıralanabilir:

1. Kur’ân-ı Kerîm bu ayda indirilmeye başlanmış olup ayet ve hadislerde “bin aydan daha

3 Buhârî, Savm 5; Müslim, Sıyâm 1, 2.

4 Buhârî, Savm 6; Müslim, Müsâfirin 175.

5 Buhârî, Şavm 7; Müslim, Fezâil 50.

6 Buhârî, Leyletü'l-Kadr 5; Müslim, İ'tikâf 7, 8.

hayırlı” olduğu bildirilen⁷ Kadir gecesi de bu ayın içindedir. Bir ayette Kur’ân’ın Ramazan ayında, bir başka ayette mübarek bir gecede, bir diğerinde Kadir gecesinde inmeye başladığı haber verilmektedir.⁸

2. İslâm’ın beş şartından biri olan oruç bu ayda tutulur.⁹

3. Hz. Peygamber’in inanarak ve sevabını Allah’tan bekleyerek teravîh namazı kılan kişinin geçmiş günahlarının bağışlanacağını bildirdiği ve kendisi de bizzat kılarak ümmeti için sünnet olduğunu gösterdiği¹⁰ teravîh namazı bu aya mahsus ibadetlerdendir.

4. Mali bir ibadet olan fitrenin (*fitır sadakası*) bu ayın sonunda ve bayramdan önce ödemesi gerekir. Bu ayda yapılan diğer yardımların da öteki aylara göre daha sevap ve faziletli olduğuna dair hadisler vardır.¹¹ Müslümanlar zekâtlarını bu ayda ödemeyi âdet hâline getirmişlerdir.

5. Bu ayın sonunda itikâfa girmek sünnettir. Resûlullah’ın Ramazan’ın son on gününde itikâfa girdiği ve bu âdetini vefatına kadar sürdürdüğü, onun ardından hanımlarının da itikâfa girdiği¹² rivayet edilmiştir.

6. Kütüb-i Sitte’de yer alan bazı hadislerde bu ayda umre yapanın hac sevabı alacağı ifade edilirken,¹³ zayıf olduğu kaydedilen bazı hadislerde ise diğer ibadet ve amellere de öteki aylara göre daha çok mükâfat verileceği bildirilmiştir.¹⁴

7. Ramazan’da çokça Kur’ân okuyup tefekkür etmek müstehap kabul edilmiştir. Resûlullah’ın Cebrâil ile karşılıklı Kur’ân okumasına dayanan mukabele uygulaması da bu aya mahsustur.¹⁵

7 Kadr 97/3; Nesâî, Şıyâm 5.

8 Bakara 2/185; Duhân 44/1-3; Kadr 97/1.

9 Bakara 2/183-185; Buhârî, Savm 1; Müslim, İmân 8, 9.

10 Buhârî, Şalâtü’t-Terâvîh 1; Müslim, Müsâfirîn 173-178.

11 Buhârî, Şavm 7; Müslim, Fezâil 50; Tirmizî, Zekât 28.

12 Buhârî, İ’tikâf 1; Müslim, İ’tikâf 1-5.

13 Buhârî, Umre 4; Müslim, Hac 221, 222.

14 İbn Huzeyme, *Sahîh*, III, 191-192; Ahmed b. Hüseyin el-Beyhaki, *Şu’abü’l-İmân*, V, 224.

15 TDV *İslam Ansiklopedisi*, “Ramazan” maddesi.

ORUÇLA TAKVÂYI KUŞANMAK

“*Ey iman edenler! Oruç sizden öncekilere farz kılındığı gibi size de farz kılındı. Umulur ki ittikâ edersiniz.*” (Bakara 2/183)

İslâm’da ibadetler belli hikmetlere, illetlere ve maksatlara mebnidir. Bu hikmetler, illetler bazen açıklanır bazen de açıklanmaz. Orucun illeti ve en büyük hikmeti, farz olduğunu bildiren yukarıdaki ayette gösterilen hedeftir: “*İttikâ edersiniz/takvâ sahibi olursunuz/takvâyı kuşanacaksınız diye...*”

Ayetin “*Ey iman edenler...*” hitabı ile başlaması da orucun maddi fayda ve hikmetlerinden ötürü değil, ancak imanun bir gereği olarak tutulması gerektiğini gösterir. Kısaca orucun illeti, hikmeti ve gayesinin “ittikâ” olduğu gayet açık ve nettir. Peki, *ittikâ* ve *takvâ* nedir? *İttikâ* etmek ya da takvalı olmak; dilimize genelde “Allah’tan korkmak” diye çevrilir. Ayrıca, Allah’ın emirlerine ve yasaklarına riayet etmek, onun yasaklarını çiğnemekten sakınmak, günah işlemekten ve haramlardan sakınmak anlamı da verilir. Ancak, Muhammed Esed, *Kur’ân Mesajı* isimli meal-tefsirinde; *ittikâ/takvâ* kavramına daha kuşatıcı anlam yükler: Allah’ın her zaman ve her yerde hazır olduğunun farkında olma ve kişinin bu farkında oluşun ışığı altında kendi varlığını biçimlendirme arzusu; ilahi sorumluluk bilinci.¹⁶

Takvâ kavramını çeşitli boyutlarıyla ve daha iyi tanıyıp gerçek anlamda “takvâyı kuşanmak” için, bu kavramın anlam dünyasında biraz daha gezinmek durumundayız:

İttikâ: Bir şeyi korumak, zarar verecek şeylerden sakınmak, bir şeyi başka bir şeyle tehlikelere karşı korumaya almak anlamındaki *vikâye* kökünden gelen *ittikâ*; sözlükte; kuvvetli bir himayeye girerek korunmak, sakınmak, kendini muhafaza altına almak, bunun gereği olarak korkmak ve çekinmek demektir. *İttikâ*’nın isim şekline *takvâ* denir. Din ıstılahında *ittikâ* ve *takvâ*; iman edip emir ve yasaklarına uyarak, Allah’a karşı gelmekten sakınmak, dünya veya ahirette insana zarar verecek, ilâhî azaba sebep olabilecek inanç söz, fiil ve davranışlardan ve

16 Muhammed Esed, *Kur’ân Mesajı*, çeviren: Cahit Koytak-Ahmet Ertürk, İşaret Yayınları, İstanbul, 1999, c. 1, s. 4.

Muhammed Esed, *Kur'ân Mesajı* isimli meal-tefsirinde; ittikâ/takvâ kavramına daha kuşatıcı anlam yükler: Allah'ın her zaman ve her yerde hazır olduğunun farkında olma ve kişinin bu farkında oluşun ışığı altında kendi varlığını biçimlendirme arzusu; ilahi sorumluluk bilinci.

her türlü gûnahtan sakınmak anlamına gelir. Takva sahibine *muttakî* denir. Kur'ân, baştan sona kadar takvâ-ittikâ kavramı ile örülmüş, çeşitli formlarda 250 kez kullanılmıştır. 54 defa (*itteku'llâh*) şeklinde Allah'a karşı gelmekten sakınılması emredilmiştir. Peygamberler de ümmetlerine hep takvâyı tavsiye etmişlerdir (Âl-i İmrân 3/138).

Kur'ân'da ittikâ kavramı; iman (Şu'arâ 26/11), tevbe (Mâide 5/65), itaat (Nahl 16/52), masiyetleri terk etmek (Bakara 2/189), korkmak/haşyet (Hacc 22/1), ibadet etmek (Nahl 16/2) ve ihlâs (Tevbe 9/108; Hacc 22/37) anlamlarında kullanılmıştır. Takvanın üç mertebesi vardır:

1. *Şirkten takvâ*: Şirk, küfür ve nifaktan korunarak imana sarılmak (Fetih 48/26). Kelime-i tevhid, (*Lâ ilâhe illallâh: Allah'tan başka ilâh yoktur* cümlesi) kelime-i takvâdır.¹⁷

2. *Masiyetten takvâ*: Büyük günahları işlemekten, küçük günahlarda ısrar etmekten kendini alıkoymak ve dini görevleri, farzları yerine getirmek (A'râf 7/96).

3. *Mâsivâdan takvâ*: Kalbi, Hak'tan meşgul edecek her şeyden temizleyip bütün varlığı ile Allah'a yönelmektir (Âl-i İmrân 3/102).

İttikâ ve takvâ kavramının kapsamına iman, ih-san, ihlâs, ibadet, itaat, sâlih amel, birr ve adalet gibi övgü ifade eden bütün kavramlar girmektedir. Yani takva kavramı, bu kavramların ifade ettiği bütün anlamları içermektedir. Ayrıca *takvâ-ittikâ* kavramı adalet ve zulmün zıddıdır (Bakara 2/189, 237; Mâide 5/2, 8).

Ahiret hayatına hazırlık bağlamında da "*Takvâ, azıkların en hayırlısıdır*" (Bakara 2/197).¹⁸

¹⁷ Tirmizi, Tefsir 48.

¹⁸ "İttikâ", *Dini Kavramlar Sözlüğü*, DİB. Yayınları, Ankara.

Haz ve hız çağı, insanın *hevâsını* (hayvani arzu, istek ve tutkularını) merkeze alan seküler yaşam biçiminin ona kendini, yaratılış amacını ve Rabbini unuttuğu gibi, hesap gününü, ibadeti, namazı, duayı, zikri, fikri unutturuyor. Ramazan ayı, bu çağın insanına bütün bu ibadetlerle *takva elbisesini* giydirerek (A'râf, 7/26), ilahi sorumluluklarını hatırlatarak onu *hevâ* batağından kurtaracak yegâne can simidi ve *kurtuluş muştusu* olarak insanlığın ufkuna her sene *yine* ve *yeniden* doğuyor.

RAMAZAN'DA "ALLAH'IN BOYASI" İLE BOYANMAK

Ramazan, Allah'ın mutlak egemenliğini her alanda hissettirerek, parçalanmış hayatı tevhid ederek, insanı Rabbi ile bütünleştirerek bir *huzur iklimi* getiriyor. Tutulan oruçla birlikte kuşanılan *takvâ elbisesi*, bütün şerhleri/kötülükleri def ediyor, bütün hayırların/güzelliklerin kapısını açıyor. Seküler hayatın insanlara dayattığı ideolojik gerilimler, ayrılıklar, aykırılıklar yerini sükûnet ve merhamete bırakıyor...

Esenliğe hasret insanlar, mübarek Ramazan ayı sayesinde "Allah'ın boyası"yla boyanıyor ve fitrî-ilahî sorumluluklarının daha bir farkına varıyorlar; merhameti, ihlâsı, ihsanı, ikramı ile İslâmî hayat tarzını bir bütün olarak kuşanmaya başlıyorlar...

Bu arada oruçlu ağızların duaları Ramazan bereketiyle dilden kalbe, kalpten de fiile dökülüyor; kavli duadan fiili duaya geçiliyor yani dualar *kavli* niteliğinden çıkıyor *fiili* dualar hâline geliyor...

Özetle; daha çok ibadet ve tâat, zikir ve fikir, her fırsatta tevbe ve istiğfar, dua ve niyaz, gece kıyam, sahur, gündüz sıyâm, imsak, imkân ölçüsünde sadaka, fitre ve yardımlaşma, gönüllere sürekli Kur'ân ziyafeti, Rabbimizle baş başa kalmak için itikâf, her akşam iftar ve teravîh coşkusu ve nihayet bayram...

Esasen Ramazan, hayatımızı a'dan z'ye etkileyen, değiştiren, dönüştüren, hayatımızın bütün alanlarını yeniden şekillendirip onu *İslâm'ın/Allah'ın rengiyle* boyayan kutlu ay...

“(De ki: *Hayatımız Allah'ın rengi (ile renklenir)! Kim (hayata) Allah'tan daha güzel renk verebilir, eğer gerçekten ona kulluk ediyorsak?*” (Bakara 2/138)

Bu ayda oruç tutan ağızlar değişiyor; kuruyan dudaklarla öfkeler yutuluyor, diller tutuluyor. Bakışlar indiriliyor, kulaklar dindiriliyor... Bu ayda gönüller şefkat ve merhamet doluyor, yürekler yufkalaşiyor, kalpler yumuşuyor... Nefisler dizginleniyor, hazlar gemleniyor, hızlar frenleniyor...

İsmail Râci el-Faruki ve Luis Lamia el-Faruki'nin birlikte hazırladıkları *İslâm Kültür Atlası*'nda; Ramazan'ın mübarek bir rahmet ve merhamet

Elmalılı Hamdi Yazır'ın *Hak Dini Kur'ân Dili* isimli tefsirinde, bu ayetin tefsiri bağlamında, Ramazan'ın kelime anlamlarıyla ilgili olarak çok güzel açıklamalar buluruz. Bu açıklamalar, Ramazan'ın manası üzerinde daha iyi tefekkür etmemize ve onu daha iyi anlayıp yaşamamıza imkân sağlar.

Şehrullah (Allah'ın Ayı): Mücahid'den yapılan bir rivayete göre; “Ramazan” *esmâullah*'tandır, yani Allah'ın isimlerinden biridir. “Şehr-i Ramazan” bu anlamıyla *Şehrullah* (Allah'ın Ayı) demek olur. Dolayısıyla, Allah'ın ismiyle anılan bir ay her yönüyle mübarek demektir. Allah'ın, kitabı Kur'ân'ı bu ayda indirmesi de Ramazan'ın ulviyetini pekiştiren bir özelliktir.

Güz Yağmuru: İmam Halil'den aktarılan bir diğer görüşe göre ise, Ramazan ismi “*ramazî*”den türemiştir. Bu da *güz yağmuru* anlamına gelir.

Bu ay bütünüyle kendini tezkiye ve itaat için ahdini yenileme ayıdır. İftar ve sahurdan sonra gün doğumundan batımına kadar yine aç kalmaya hazırlık, ideal bir şekilde insanın kendisini disipline etmesini sağlayan bir tekerrürdür. Ramazan, Müslümanlar için kendini hesaba çekme ayıdır; ahlaki ve ruhi değer ve sorumlulukların birikimini temin eden tek aydır.

ayı olduğu belirtildikten sonra şöyle devam edilir: “Bu ay bütünüyle kendini tezkiye ve itaat için ahdini yenileme ayıdır. İftar ve sahurdan sonra gün doğumundan batımına kadar yine aç kalmaya hazırlık, ideal bir şekilde insanın kendisini disipline etmesini sağlayan bir tekerrürdür. Ramazan, Müslümanlar için kendini hesaba çekme ayıdır; ahlaki ve ruhi değer ve sorumlulukların birikimini temin eden tek aydır.”¹⁹

RAMAZAN: ARINMAK, YANMAK, BİLENMEK...

Kur'ân-ı Kerim'de adı geçen tek ay Ramazan'dır. Bakara Suresi'nin 185. ayetinde; kendisinde Kur'ân'ın indirildiği beyan buyrulmuş ve bundan dolayı da mübarek olan kutlu bir aydır Ramazan:

¹⁹ İsmail Raci ve Luis Lamia el-Faruki, *İslâm Kültür Atlası*, İnkılab Yayınları, İstanbul, 1999, s.164.

Güz yağmuru; yazın sonunda, kuraklıktan, susuzluktan çatlamış topraklar, ağaçlar ve bitkiler suya hasret hâle gelmişken ve her tarafı toz toprak kaplamışken gerçek bir rahmet olarak yağar ve ortalığı tertemiz hâle getirir. Sadece tabiat-taki kiri, pası, tozu temizlemekle kalmaz; hem toprağın, bitkilerin hem hayvanlar âleminin ve tabii hem de insanların suya kanmasını sağlar. Güz yağmuru mesabesinde olan Ramazan ayı da, onu gereği gibi yaşayanları, manevi kirlerden, paslardan yıkamakla kalmaz, aynı zamanda onları manen doyuma, itminana erdirtir. Peygamberimiz (s.); bu ayda, gerçekten inanarak ve karşılığını sadece Allah'tan bekleyerek oruç tutan müminlerin günah kirlerinden temizlenip kurtulacağını beyan buyurur: “Kim inanarak ve alacağı sevabı Allah'tan bekleyerek Ramazan orucunu tutarsa, geçmiş günahları bağışlanır.”²⁰

²⁰ *Buhârî*, Savm 6.

Allah için Yanmak: Bir başka görüş ise, Ramazan'ın *ramzâ*'dan türediği yönündedir. *Ramzâ* ise; yazın güneşin hararetinden taşın, toprağın aşırı biçimde ısınması âdeti kor hâline gelmesine denir. Öyle ki buna elinizi-ayağınızı dokunduramıyorsunuz; buna da *ramaz* deniyor. Buradan şöyle bir anlam çıkıyor: *Harâret-i şemsten* toprak, taş, çakıl, kum nasıl yanıyor ve nasıl dokunulamaz hâle geliyorsa; sizin de *harâret-i sıyâmdan*, yani orucun hararetinden, açlık ve susuzluktan içiniz yanıyor, kavruluyor ve meşakkat çekiyorsunuz ama bütün bunları sadece Allah için yaptığının farkındasınız. İşte bu bilinçli yanmayla beraber günahlarınız da yanıyor, kül olup gidiyor... İşte bu, Ramazan'ın arınma boyutudur. Özellikle de günlerin uzadığı yaz mevsiminde orucun hasbilîği ve yanma boyutu daha da öne çıkar. Hadis-i şeriflerde, samimiyetle ve gereği gibi oruç tutan kişinin hiç günah işlememiş gibi olacağı müjdelendir. "Ramaz" yani "kızgın yer", orada yürüyenlerin ayaklarını yaktığı gibi, Ramazan da müminlerin günahlarını yakar, yok eder.

Hevâ'ya Karşı Bilenmek: Ramazan kelimesinin *ramz*'dan geldiği de rivayet edilmiştir ki bu; 'kılıcın namlusunu veya ok demirini inceltip keskinleştirmek için yalabık iki taşın arasına koyup dövmek' yani bilmek anlamına gelir. Bu aya *Ramazan* isminin verilmesi de Arapların bu ayda silahlarını bileyerek; kılıçlarını keskinleştirip oklarını sivilterek hazırladıklarından dolaydır.²¹ Bu anlamda Ramazan ayı, şeytana karşı, nefsin arzularına yani hevâ ve heveslere karşı bir bilenme, bir keskinleşme ameliyesidir; bir irade temrinidir.

"Ramazan" kelimesinin lügat anlamları üzerinde kısa bir gezinti bile, Ramazan ayının bizim için ifade ettiği derin manaları büyük ölçüde anlamamıza imkân veriyor: Özetlersek: *Evvela* Ramazan ayı *Şehrullah* (Allah'ın ayı) olmakla şereflenmiş bir mübarek aydır. *Saniyen* Ramazan, yaz mevsimi sonunda yeryüzünü tozdan temizleyen güz yağmuru (*ramazi*) gibi, iman ehlinin günahlarını yıkayıp, kalplerini kir ve pastan arındıran bereket ayıdır. Üçüncüsü Ramazan, güneşin şiddetli harâretinden âdeti kor hâline gelen (*ramaz*) taşlar üzerinde yalınayak

21 Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili*, I/643-644.

yürüyerek yanmaya eş, harâret-i sıyâm'la günahları yakıp yok eden imtihan ayıdır. Nihayet Ramazan, Arapların bu ayda silahlarını bileyip hazırlamaları gibi, müminlerin de küfre, şirke, şeytana, fahşâyâ, münkere karşı iradelerini çelikleştirip bağışlıklarını pekiştirdikleri kutlu bir aydır...

ÖTELERE RUHÎ SEYAHATE HAZIR MIYIZ?

Kur'an'da *seyahat* kavramı, aynı kökten türeyen *sâihûn* (Tevbe 9/112) ve *sâihât* (Tahrîm 66/5) olarak karşımıza çıkar ki, bu kelime daha çok mecazi anlamıyla *oruç tutan erkekler* ve *oruç tutan kadınlar* şeklinde anlaşılmıştır. Ancak, Muhammed Esed bu kavramı "(Allah'ın hoşnutluğunu) aramaya durmaksızın devam edenler" şeklinde anlamlandırır. Esed, *Tevbe/112*. ayetin dipnotunda neden bu anlamı tercih ettiğine dair şu açıklamayı yapar: "Müfessirlerin çoğu *sâihûn* (lafzen, "gezinler/seyyahlar") tabirine *sâimûn* yani, "oruç tutanlar" anlamını vermişlerdir; bu görüşü ileri sürerken, oruç tutan kimsenin de tıpkı gezginler gibi kendisini geçici olarak dünya nimetlerinden, dünyevi tadımlardan geri tuttuğu düşüncesinden hareket etmişlerdir (Râzî'nin, Süfyân b. 'Uyeyne'den aktardığına göre). Bu müfessirlerin *siyâha* ("gezinlik/seyyahlık") terimiyle *siyâm* ("oruç") arasında kurdukları bu mecazî özdeşliği *sâihûn* teriminin, yukarıdaki anlam örgüsü içinde, muhtelif sahâbîler ve onların bazı erken ardılları tarafından da böylece tefsir edilmiş olmasına dayan-

dırdıklarını belirtmeliyiz (bk. Taberî). Diğer bazı otoriteler ise (ör. Râzî'nin kaydettiği kadarıyla Ebû Müslim), terimin orijinal anlamını (lûgat anlamını) tercih ederek onu az çok *muhâcîrûn* ("zulüm ve kötülüğün egemen olduğu diyarı terk edenler") teriminin eşanlamlısı olarak tefsir etmişlerdir. Bize kalırsa, *sâihûn* ifadesi için kullanılacak en iyi karşılık "[Allah'ın hoşnutluğunu aramaya] durmaksızın devam edenler" şeklinde olmalıdır; ki böylece *siyâha* teriminin hem lûgat hem de mecazî çağrışımları oldukça geniş bir anlam alanı içinde birleştirilmiş de oluyor.²²

Elmalılı Hamdi Yazır ise, *sâihûn* terimini açıklarken, Peygamber Efendimiz'in (s.), "Ümmetimin seyahati oruçtur." hadis-i şerifine yer vererek; Abdullah b. Mesud'dan, İbn Abbas'dan, Hz. Aişe'den, Ebu Hureyre ve daha başkalarından rivayet yoluyla gelen tefsirin bu olduğunu söyler. Ona göre, orucun iki bakımdan seyahate benzerliği vardır: Birisi; surenin başında da işaret bulunduğu üzere, seyahat eden kimse, işin icabı olarak gerek yiyip içmek gerek dinlenmek ve daha başka nefsinin istekleri hususunda tutumlu davranmak ve bazı sıkıntılara katlanmak zorunda kalır. Oruç tutmak da insanı nefsanî arzularından uzak tutmak açısından çok önemli bir yolculuğa benzer. Birisi de seyahat; insanın görmediği, bilmediği birtakım şeylerle karşılaşmasına vesile olan bir dış dünya yolculuğudur. Bunun gibi, oruç da insanın kendi iç dünyasında gizli kalmış birtakım özelliklerin tanınmasına, mülk ve melekût âleminin birtakım sırlarına vakıf olmasına vesile olur. Seyahat bir bedenî riyazet olduğu gibi, *oruç da bir ruhi riyazet ve seyahattir*. Ayrıca Atâ'dan, *seyahat edenlerin mücahidler olduğuna dair bir rivayet nakledilmiştir*. Ebu Ümâme'nin rivayetine göre de; bir adam Hz. Peygamber'den (s.) seyahate çıkmak için izin istemiş, Peygamber Efendimiz de ona, "Benim ümmetimin seyahati Allah yolunda cihad etmektir." buyurmuştu. Bununla beraber bu ayetteki maksadın genel olarak yeryüzünde seyahat edenler demek olduğunu söyleyenler de olmuştur. Bunlardan bir kısmı, "Mekke'den Medine'ye hicret edenlerdir." demişlerdir. Bir kısmı da "İlim tahsili için yolculuk yapanlar-

22 Muhammed Esed, *Kur'ân Mesajı*, Tevbe 9/112. ayetin tefsiri.

dır." demişlerdir. Bazıları ise "Allah'ın yarattığı ayetleri ve yeryüzündeki gariplikleri görüp tanımak ve onlara ibretle bakmak için seyahat edenlerdir." demişlerdir ki, "*De ki, yeryüzünde gezip, dolaşın ve olup bitenlere dikkatle bakın!*" (Ankebut 29/20; Rum 30/42) ayetlerindeki emir gereğince sırf Allah'ın kudretini eserlerinde görüp tanımak için seyahat edenler demek olur.²³

İnsanın iç ve dış âleme yönelik seyahati ve müşahedesi bağlamında, Rabbimizin Kur'ân'da dikkatlerimize sunduğu "enfüs ve âfâk âyetlerini" de hatırlamalıyız.

"*Onlara ayetlerimizi âfâkta (dış dünyada, evrende) ve enfüste (kendi öz benliklerinde) göstereceğiz. Tâ ki Kur'ân'ın hak olduğu onlar için açıklığa kavuşsun.*" (Fussilet 41/53)

Zâriyât Suresi'nin 20-21. ayetlerinde ise; yakîn/kesin iman edenler için *arz'da ve enfüs'te* nice ayetler (deliller, işaretler, ibretler) olduğu belirtiliyor ve bunların basiretle gözlemlenmesi isteniyor.

Demek ki; varlığın hakikatini kavramak ve Allah'ın yüce kudretine delil teşkil eden ayetleri, delilleri görebilmek için hem dış dünyaya hem de iç âlemin derinliklerine doğru seyahate çıkmak, her iki âlemde bulunanları ibret ve basiretle seyr ü temaşa etmek gerekiyor. İşte *oruç* tutan insan, bu muhteşem ibadet sayesinde enfüs ve âfâk yolculuğunu birleştirerek iç ve dış âlemine farklı bir gözle bakabilmekte ve böylece hem derûnuna hem de ötelere uzanarak her iki âlemin esrar ve hakikatlerini keşfedebilmektedir.

İmdi, Ramazan ayında indirilen ve insanlığın hayat yolculuğunda yegâne "yol haritası" olan Kur'ân-ı Kerim'in rehberliğinde enfüs ve âfâka/derûna ve ötelere doğru kutlu yolculuğa çıkmaya hazır mıyız?

Bu yolculukta duamız ise Resûlullah'ın şu duası olmalıdır: "Ey Allah'ım! Kur'ân'ı, *kalbimin baharı, göğsümün nûru*, üzüntümün dağılmasına ve sıkıntımın ortadan kalkmasına vesile kılmanı dilerim."²⁴

23 M. Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur'ân Dili*, Tevbe 9/112. ayetin tefsiri.

24 Ahmed b. Hanbel, Müsned, 1/391.

FUTBOL KADİFE DARBE SÜRECİNDE YENİ BİR AŞAMA: ERZİNCAN İLİÇ ÇÖPLER ALTIN MADENİ VE ULUSLARARASI ŞİRKETLER

BURHANETTİN CAN

*“Göz o ki dağın arkasını göre,
Akıl o ki başına geleceği bile.”*

Kadife darbeler, seçim endeksli, dış destekli, gayrimemnunların ittifakına ve gerilime dayalı seçim öncesi, esnası ve sonrasında sokak hâkimiyeti kurarak ve genellikle “yumuşak güç” (*soft power*) kullanarak (zaman zaman özel amaçla sert güç kullanılmaktadır), bürokratlar ve sivil toplum kuruluşları aracılığıyla siyasi iktidarları düşürmeyi hedefleyen yeni bir darbe türüdür.¹ Kadife darbeler, o ülkenin yerli görünümü sivil toplum kuruluşlarının önderliğinde, kitle hareketi ile yönetimleri devirme sanatı şeklinde tanımlanabilir.

Taksim kadife darbe süreci 7 Haziran 2015 seçimlerinde AK Parti'nin tek başına iktidar olmasını engellemiştir. Boğaziçi kadife darbe süreci ise 14 Mayıs 2023 seçimlerinde başarılı olmuş, Erdoğan'ın Cumhurbaşkanı seçilmesini ilk turda engellemiş, %8 civarında oy kaybına ve 30 civarında milletvekili kaybına yol açmıştır.

Türkiye 31 Mart mahalli seçimlerine giderken Riyad'da futbol üzerinden başlatılan ve 'futbol kadife darbe süreci' diye isimlendirdiğimiz (6. nesil kadife darbe süreci) Taksim ve Boğaziçi

¹ G. Sharp, *Diktatörlükten Demokrasiye Kurtuluş İçin Teorik Bir Çerçeve*, ABD, The Albert Einstein Enstitüsü, Dördüncü Baskı, Mayıs 2010, s. 10-16.

kadife darbe süreçlerine benzer bir şekilde maden sektörü üzerinden yeni bir aşamaya taşınmak istenmektedir. Taksim kadife darbe sürecinde Soma maden kazası, Boğaziçi kadife darbe sürecinde Amasra maden kazası ne idiyse, hangi amaçla kullanılmışsa Erzincan İliç Çöpler Altın Madeni kazası da aynı amaç için kullanılmaktadır. O nedenle futbol kadife darbe süreci yeni bir aşamaya taşınmıştır. Bu aşamayı biz, Erzincan İliç Çöpler Altın Madeni kazası aşaması olarak isimlendirmekteyiz. Bu yazıda futbol kadife darbe sürecinin Erzincan İliç Çöpler Altın Madeni kazası aşaması ele alınıp değerlendirilecektir.

Çöpler Altın Madeni faciası farklı açılardan ele alınıp değerlendirilecektir. Nerede, kim, nasıl bir hata yapmıştır, ortaya konmaya ve dersler çıkarılmaya çalışılacaktır. Bu değerlendirmede kimseye haksızlık yapmamak, adil olmak, gelecek nesillere kötü bir miras bırakmamak, en önemli ilkelerimizden biridir.

KADİFE DARBELERDE KULLANILAN GÜÇ: YUMUŞAK GÜÇ

Kadife darbe süreci, dört-beş yıllık bir strateji üzerine oturtulan, genellikle “yumuşak güç” bazen de “akıllı güç” kullanan darbe sürecidir. Şer İttifakı’nın (ABD-İngiltere-Siyonizm-İsrail) yeni sömürgecilik anlayışında, çok mecbur kalınmadıkça askerî işgal, askerî darbe yoktur. Askerî işgalin yerini yumuşak güç olarak isimlendirilen kültürel, ekonomik ve bürokratik işgal almıştır.

Sovyetler Birliği’nin dağılmasından sonra soğuk savaş döneminde sert güç (*hard power*) kavramına ilave olarak yumuşak güç (*soft power*) ve akıllı güç (*smart power*) kavramları kullanılmaya başlanmıştır. Yeni/postmodern sömürgecilik anlayışına uygun olarak yumuşak güç kavramı öne çıkarılmış, ihtiyaç duyuldukça akıllı güç kullanılmıştır ve kullanılmaktadır.

“Yumuşak güç” kavramı, ilk kez Joseph S. Nye tarafından 1990 yılında çıkan *Öncülüğe Mecbur: Amerikan Gücünün Değişen Doğası* adlı kitabında ortaya atılmıştır. Nye’ye göre: “Yumuşak güç, başkalarına cazip gelerek ve onları ikna ederek hedeflerinizi benimsemelerini sağlayarak istediğinizi elde etme hüneridir... Yumuşak güç, zorlama ve baskı değil iş birliği ve iknadır. Özü birtakım değerlerde bulunur. Mesela demokrasi ve insan hakları, bir ülkenin kültürünün, politik ideallerinin politikalarının cazibiyle oluşur... Yumuşak güç kimin kazandığına değil kimin hikâyesinin kazandığına ilişkindir... Enformasyon çağında siyaset, sonunda kimin öyküsünün galip geleceği meselesidir.”²

2 Joseph S. Nye, *Öncülüğe Mecbur: Amerikan Gücünün Değişen Doğası*, 1990.

Sert güç: “Başkalarının sizin isteklerinize uymasını sağlayacak biçimde, askerî ve ekonomik imkânın *havuç ve sopasını* kullanma kabiliyetidir.” *Akıllı güç* ise ne sert güç ne de yumuşak güçtür. Entegre bir güçtür. Yeri geldiğinde sert güç, yeri geldiğinde yumuşak güç kullanılacaktır.” Giyim tarzı, düşünme tarzı, eğlence, film, tiyatro, müzik, ibadet ve değerler yumuşak gücün silahlarıdır. Bu silahlar, insanların kalplerine, gönüllerine ve nefislerine yönelmişlerdir. Avrupa’nın göbeğindeki Berlin Duvarı; tek bir mermi atılmadan, hiçbir silah kullanılmadan yerle bir edilmiştir: “Michael Eisner, 1995: Berlin duvarı Batı’nın silahları tarafından değil, Batı’nın fikirleri tarafından yıkılmıştır. Peki, bu fikirleri taşıyan sistem nedir? Bu konuda Amerikan eğlence sektörünün açık arayla başı çektiği kabul edilmelidir. En iyi ve en kötü filmlerimizde, televizyon gösterilerimizde, kitaplarımızda ve kasetlerimizde bir bireysel özgürlük duygusu ve ancak hürriyetle gelebilecek bir yaşam tarzı içkindir. Bu özellik, Steven Spielberg’in filmlerinde de, Madonna’nın şarkılarında da, Bill Cosby’nin mizahında da bulunmaktadır... Eğlence endüstrisinin, tarihin yönünü tayin etmede oynadığı rolle ne kadar övünsek azdır.”³

Che Guevera’nın arkadaşlarından Regis Debray; “Blue-jeanların ve rock’n roll’un gücü, tüm bir kızıl ordunun gücünden fazla” demekle yumuşak gücün ne denli etkin olduğuna dikkat çekmiştir.⁴ Medya eleştirmeni Todd Gitlin’e göre; “Amerikan kitle medyası küresel bir çekim yaratıyor, çünkü mutluluğun devamlı olmadığı bir eğlence kültürünü yansıtıyor.”⁵ Antonio Gramsci’ye göre ‘yumuşak güç’, ‘hegemonya’, ‘lider’ arasında özel bir ilişki vardır: “Yumuşak güç uluslararası ilişkilerde daha çok liderlik ve hegemonya kavramları ile birlikte kullanılıyor... Sistemin lideri düzeni kurarken kendi kullanmış olduğu dilin diğer aktörlerin diline tekabül etmesi lazım. O yüzden de hegemonya, güç artı rıza olarak tanımlanıyor... Rıza temelinde hareket etmeyen, yani kendi diliyle düzenin diğer aktörleri arasında bir tekabüliyet kurmayan bir liderlik anlayışı zaten hegemonik olamıyor. Sadece baskıcı ve güç temelli olabiliyor. O yüzden

3 Joseph S. Nye, *age*.

4 “Tartışma, ABD’nin Yumuşak Gücüne Ne oldu?”, *NPQ*, 2005, cilt: 7, Sayı: 1, s. 8-20.

5 N. Gardels, “Amerika’nın Yumuşak Gücünün Yükselişi ve Düşüşü”, *NPQ*, 2005, cilt: 7, sayı: 1, s. 36-43.

de hegemonyanın oluşturucu temel referansı, rızanın oluşturulması yani liderin kendi çıkarlarına d6n6k dili sanki d6zenin çıkarınaymış gibi lanse etmesi ve d6zeni oluşturan diğer akt6rlerin bunu kabul etmeleri gerekiyor.”⁶

Johu Arquilla ve David Ronfeldt, 1992 yılında, ABD’nin yumuşak g6ç kullanımı ile ilgili iki aşamalı bir politika 6nermişlerdir: “İlk aşamada Amerika’nun evrensel değerlerinin b6y6leyiciliğine kapılabilecek bir ruh hâli yaratmak. Daha sonra bu değerler 6st6nden Amerikan ideolojilerinin benimsenmesine uygun bir ortam oluşturmak.”⁷

Batı eğence end6strisi, başta gençlik olmak 6zere t6m insanları kendisine çekmekte başarılıdır. Başlangıçta gençleri mutlu ediyor g6z6k6yor; ancak nihayetinde uyuşturuyor, yalnızlaştırıyor; kendisine, topluma ve 6lkesine karşı yabancılaştırıp s6r6leştiriyor, eşyalaştırıyor. Gençlerimiz bu gerçeği g6rmesi gerekmektedir. Aksa Tufanı harekâtından sonra, insan hakları, kadın hakları, çocuk hakları, hayvan hakları, çevre hakları diyen başta ABD olmak 6zere Batı d6nyasının katliamlar karşısında sessiz kalması, hat ta İsrail’i kayıtsız şartsız desteklemesi, Batı’nun yumuşak g6c6n6 yeri bir etmiştir. Bu gerçeğin 6ok iyi g6r6lmesi ve gelecekte yapmaya kalkışacakları ihanetlere karşı 6ok iyi kullanılması gerekmektedir.

KADİFE DARBELERDE KULLANILAN Y6NTEM

Kadife darbeler toplumların k6lt6rel, sosyolojik, psikolojik ve değerler sistemi analizi ile 6lkelerin jeostratejik ve jeopolitik analizine dayandırılmışlardır. Kadife darbelerin 6nce teorisi yapılmıştır, sonra da teori belli yerlerde test edilip uygulamaya sokulmuştur. Pratikten kazanılan tecr6belerle teori ve strateji tekrar zenginleştirilmiştir/zenginleştirilmektedir.

Bu m6cadele metodunun nirengi noktası, diktat6r6n varlığı ve diktat6re karşı verilecek m6cadelenin şiddet i6ermemesidir. şiddet i6ermeyen m6cadelenin dayanak kitlesi, mevcut siyasi iktidara karşı olan t6m gayrimemnunla-

rın koalisyonudur. Gene Sharp, bu amaçla 189 farklı eylem t6r6 6nermektedir. Sharp’a g6re b6t6n mesele diktat6r6n inşa ettiği korkuyu yıkmak, dokunulabilir, karşı 6ıkılabilir olduğunu g6stermek ve halka g6ven verebilmektir. Bunun i6in mutlaka şiddet i6ermeyen sivil itaatsizlik inşa edilip yaygınlaştırılmalıdır. Sivil itaatsizlik yaygınlaştırılarak diktat6r6n sivil ve asker6 b6rokrasi i6erisindeki m6tt6fikleri koparılabilir. O nedenle “Diktat6r6n Aşıl Topuğu” tespit edilip t6m silahlar o noktaya y6nelti olarak kesintisiz, s6rekli ardışıl bir saldırı d6zenlenmelidir. Bunun kadar 6nemli diğer bir konu da diktat6r6n dayandığı g6ç kaynaklarını ve stratejik planlamanın yapılmış olmasıdır.⁸

Gene Sharp’ın uygulamayı 6nerdiği y6ntem ana hatları ile ř6yle 6zetlenebilir:⁹

1. *6rg6t*: 6ncelikle *tek kelimelik* vurucu bir *6rg6t ismi* ile gençler ve 6đrenciler arasında 6rg6tlenme.
2. *Slogan*: Basit ve etkileyici bir slogan oluşturup yaygınlaştırmak ve kitleleştirmek.
3. *Medya*: Ulusal ve uluslararası medya desteğini sağlamak.
4. *Finansman*: Uluslararası vakıf ve sivil toplum 6rg6tleri tarafından sağlanmaktadır.
5. *Eğitim*: Eylemleri icra edecek 6rg6tlerin eğitimi, yabancı vakıflar tarafından finanse edilip bir merkez tarafından ger6ekleştirilmektedir. Eğitimde Sırbistan 6s olarak kullanılmaktadır. Sırbistan’daki 6rg6tler, diğer 6lke gençlik 6rg6tlerini eğitimde aktif rol almaktadır.
6. *Lider*: Daha 6nce y6netimde bulunup bir şekilde dışlanmış kimseler arasından se6ilmektedir. Batı’da eğitim almış ve Batı eğilimli olmalıdır. Kadife darbelerde kadınlar etkin olduğu i6in, varsa, kadın liderler tercih edilmektedir. Kitlelerin takip edebileceği, tanınan insanlar lider olarak 6ne 6ıkarılmalıdır.
7. *Gayrimemnunları toparlamak ve y6netmek*: Y6netime karşı olan t6m gayrimemnunları, inançları ne olursa olsun bir çatı altında toplamak ve eylemlerde değerlendirmek 6ok 6nemli bir olgudur.

6 Fuat Keyman, “Yumuşak G6ç ve AKP’nin İkilemi”, *NPQ*, 2005, cilt 7, sayı: 1, s. 28-29.

7 Umur Talu, “Yumuşak ve şefkatli”, *NPQ*, 2005, cilt: 7, sayı: 1, s. 16-27.

8 G. Sharp, *age.*, s. 34-36; s. 77-85.

9 G. Sharp, *age.*, s. 10-16.

8. *Genel olarak bürokrasiyi özel olarak asker ve polis güçlerini kazanmak ya da tarafsızlaştırmak*: Güvenlik güçlerinin yönetimin yanında yer almaması, en azından olaylara müdahale etmemesi, tarafsız kalması fakat muhalefeti de açık bir şekilde destekleyerek askerî darbe görüntüsü de verilmemesi sağlanmalıdır.

9. *Yargının desteğini kazanma ya da tarafsızlaştırma*: Yargının, aldığı kararlarla sürece destek vermesi, eylemcileri cezalandırmaması, iktidarın aldığı kararları ise engellemesi, hatta cezalandırması harekete güç katar.

10. *Dış güçlerin desteğini sağlama*: Farklı ülke liderlerinin ve uluslararası kuruluşların süreci desteklemesi, iktidarı eleştirmesi ve baskı uygulaması, sürecin en önemli aşamalarından biridir.

11. *Eylemlerin başlama zamanı*: Kadife darbelerin ana stratejisi, dört beş yıllık bir süreç üzerine inşa edilmektedir. Yol boyu sürekli eylem yapmak stratejinin esasıdır. Ancak vurucu, sarsıcı ve gerilimi zirveye çıkarıcı ilk eylemler, içinde bulunulan şartlara bağlı olarak, seçime yaklaşık olarak 12 ay kala başlatılmakta ve gittikçe yoğunluğu artırılmaktadır.

12. *Psikolojik savaş*: Olayların başlangıcından sonuna kadar dozajı gittikçe artan bir psikolojik harekât uygulanır. Eylemlerin tümü, masum gençlik hareketi ve istekler, masum istekler; iktidar mensupları da diktatör, vahşi, kaba, egoist, bölücü olarak ilan edilmektedir.

13. *Gerilimi sürekli artırmak*: Ekonomik manipülasyon yaparak bunalım sürekli körüklenmelidir. Ülkedeki yolsuzluk, yoksulluk, işsizlik, yandaşlık ve adaletsizlik, en hâkim unsur olarak öne çekilmelidir. Etnik ve mezhepsel tüm farklılıklar kaşınarak fay hatları enerji ile yüklenmelidir.

14. *Sokak hâkimiyeti*: Taraftarları sürekli olarak sokakta tutarak yönetimin otoritesini ve iradesini kırmak gerekir. Bu gelişme, yönetimi yalnızlığa iter, kendisine bağlı güçlerin iradesini çözer ve muhalefete olan halk desteğini hızla artırır.

15. *Seçimler*: Seçimler halkın sokağa dökülmesi için en uygun dönemlerdir. Bunun için çok iyi alt yapı çalışması yapılmalıdır:

- Seçimlerden altı ay kadar önce, seçimlere hile karıştırılacağı şüphesini yayarak seçimlere gölge düşürülmelidir. Seçimlerden önce yapılan anketlerle muhalefetin iktidardan daha ilerde olduğu kanısı yerleştirilmelidir. Kamuoyu, hile konusunda şartlandırılarak bir şuur altı oluşturulmalıdır.
- Seçim sonuçları ne olursa olsun seçimlerin adil yapılmadığı ve seçimlere hile karıştırıldığı iddiası gündeme getirilmeli, gündemde tutulmalı ve hile var diyerek yoğun bir kampanya başlatılmalıdır.
- Farklı örgütler arasında seçimin şaibeli oluşu ile ilgili mutabakat sağlanarak dayanışma gerçekleştirilmelidir.
- Seçimlere gözlemci olarak gelen Batılı uluslararası teşkilat temsilcileri, bu iddiayı destekleyerek sorunun uluslararası arenaya taşınması sağlanmalıdır.

16. *Dış güçler ve seçim sonuçları*: Yabancı vakıf, medya ve siyasilerin desteği kazanılmalı; AGİT ve diğer gözlemci kuruluşlar aracılığıyla seçim sonuçları, şaibeli ilan edilip uluslararası camiaya taşınmalıdır. Batılı siyasi liderler, beyanat vererek sürece katkıda bulunmalıdır. Böylelikle mevcut yönetim baskı altına alınıp yalnızlaştırılmalıdır.

17. *Gerçek niyetin perdelenmesi*: Kadife darbelerde görünür amaç, ülkedeki mevcut 'diktatörün yıkılmak, demokrasiyi getirmektir.' Oysa gerçek amaç, hedef ülkelerin bölünmesi, bağımsız politika izleyenlerin Şer İttifakı'nın boyunduruğuna girmesinin sağlanması, Rusya ve Çin'in kuşatılması, enerji bölgelerinin ve nakil hatlarının kontrol altına alınmasıdır.

18. *Sonuç*: Yönetimin (diktatörün), şiddet uygulanmadan kansız bir şekilde yıkılışı...

YEREL SEÇİMLERE DOĞRU MEYDANA GELEN OLAYLARIN KADİFE DARBE SÜRECİ İLE İLİŞKİSİ

Yukarıda kısaca özetlenen kadife darbelerin yapısı ve ana stratejisi göz önüne alınarak 31 Mart 2024 yerel seçimlerine giderken Türkiye'de meydana gelen ve aşağıda özet olarak verilen bazı olayların kadife darbeci kadronun izleyebileceği strateji açısından değerlendirilmesinde fayda vardır.

Gerek Arap Baharı denen kadife darbe sürecinde, gerekse Türkiye'deki Taksim ve Boğaziçi kadife darbe süreçlerinde olduğu gibi, futbol kadife darbe sürecinde de tek bir lider, örgüt ve slogan henüz ortaya çıkmış, konulmuş değildir. Futbol kadife darbe sürecinin ana hedefinin 2028 seçimleri olduğunu göz önüne alarak, mahalli seçimlerin sonucuna bağlı olarak kadife darbe lideri, örgütü ve ana sloganını belirlemek isteyeceklerini söyleyebiliriz. Bununla birlikte kadife darbe stratejisine uygun bir şekilde inşa edilen taktikleri aşağıdaki gibi özetleyebiliriz:

1. Gayrimemnunlar ittifakı: Gayrimemnun sayısını artırmak için fay hatları inşası ve fay hatlarına sürekli enerji yüklenmesi

a) Kavmi fay hatları inşa etmek: Türk-Kürt-Arap; Müslüman-Hristiyan-Musevi fay hattı

- “Kürt halkını merkeze alan değişik söylem ve eylemler”
- “Şeyh Said ismi üzerinden yapılan tartışmalar”
- “Mitinglerde kullanılan tevhid bayrağı üzerinden Arap düşmanlığının pompalanması”
- “Diyarbakır’da yeşil bayrak asma olayı”
- Amed Spor olayı,
- Özerklik tartışmaları
- Hatay’daki 6 Şubat anmasında hem hükümet hem de muhalefetin protesto edilmesi.

b) Laik-anti-laik-hilafet-şeriat-Kemalist-anti-Kemalist fay hattı

- “Diyanet’in cuma hutbesinde Atatürk yok!” tartışmaları
- “Değişik yerlerde Mustafa Kemal’e hakaret edilmesi, heykellerine saldırılması”
- “Anıtkabir’deki ‘şeriat gelecek!’ eylemi”
- “Hilafet tartışmaları-halifelik-hilâfet-laiklik çatışması” tartışmaları”
- “MEB’in STK’larla yaptığı eğitim protokolleri üzerinden başlatılan şeriat- tarikat tartışmaları”
- Ankara’da Mısır Büyükelçiliği önünde Gazze için bir araya gelen ve tevhid bayraklarıyla yürüyen grubun hilafet çağrısı yapması.
- “TÜSİAD’ın çağdaş eğitim isteği” ve TÜSİAD Başkanı Orhan Turan’ın, “Bu sistemde cema-

Türkiye’nin yaptığı en büyük hata, stratejik alanların yerli ve millî sermaye olmadan özelleştirilmesi ve özelleştirmede uluslararası sermayeye yer verilmesidir. Hâl böyle olunca stratejik alanlarda yapılan tüm özelleştirmeler ülkenin hayrına değil zararına gerçekleşmiştir.

at ve tarikatlara da siyasetle ilişkilendirilen yapılara da yer olmaması gerekir.” tarzında açıklama yapması.

- Toprak Hattı Grubu’nun “İslâm’da mürit, şeyh, gavs, tekke ve dergâh yoktur.” “Tarikat ve cemaatlerin yüce dinimizle ilgisi ve ilgisizliği iyi ve doğru anlaşılmadıkça, önümüz açılmayacaktır.” açıklaması.
- “Laiklik merkezli mücadele şart-gericilik” tartışmaları.
- “31 Mart mahalli seçimleri için ‘31 Mart ve Hareket Ordusu’ benzetmesi”
- “Cuma hutbesinde şehitler kısmını okumayan imam-hatibe hakaret eden kaymakam” olayı; kaymakam ve valilerin kaymakama sahip çıkma beyanları”
- “Televizyon dizilerinde değişik kesimleri isyan ettiren sahneler”
- Sarıyer’deki Santa Maria İtalyan Kilisesi’ne pazar ayını sırasında maskeli iki kişi tarafından yapılan silahlı saldırıda bir kişinin öldürülmesi vb.
- Manisa Ticaret Odası Başkanı Mehmet Yılmaz’ın; Suriyeli sığınmacıları Türkiye’de kalıcı hâle getirmek için beş ildeki hazine arazilerinin, Birleşmiş Milletler (BM) fonu ile Suriyelilere verilmesi yönünde talimat aldığını ancak bu talimatı kendi şehrinde yerine getirmediğini iddia etmesi.
- “Diyarbakır’da yeşil bayrak asma olayı.”

c) Demokrasi-diktatörlük fay hattı

d) Zengin-fakir fay hattı

- Erzincan İliç Çöpler Altın Madeni faciası.

2. Yargının desteğini kazanma-bölme ya da tarafsızlaştırma

- Anayasa Mahkemesi ile Yargıtay arasındaki kavga
- Danıştay 13. Dairesi'nin, İBB'nin Atatürk Havalimanı arazisinde planlanan Millet Bahçesi ihalesine ilişkin temyiz başvurusunu haklı bularak ihale işlemi iptal etmesi.
- İstanbul 11. İdare Mahkemesi'nin İBB'nin Kanal İstanbul ile ilgili açtıkları dava ile ilgili Kanal İstanbul Yenişehir Rezerv Yapı Alanı imar planını iptal etmesi.
- Anayasa Mahkemesi, FETÖ lideri Fetullah Gülen'in Edirne'de vaziflik yaptığı dönemde kaldığı ve örgüt mensuplarınca "bülbülyuvası" diye adlandırılan konuta "millî güvenliğe tehdit oluşturduğu" gerekçesiyle el konulmasını "hak ihlali" sayması.
- Eski TTB Başkanı Şebnem Korur Fincancı'nın, Adil Serdar Saçan'ın 1999 yılında yürüttüğü Adnan Oktar Suç Örgütü soruşturmasında örgüt üyeleri için "işkence" raporu düzenlediğinin ortaya çıkması.
- Hâkimler ve Savcılar Kurulu Genel Kurulu'nca (HSK) FETÖ iddialarıyla meslekten atılan hâkim ve savcılarının meslekten çıkarma kararının iptali için Danıştay'a açtığı davalarda, Danıştay 5. Dairesi, FETÖ ile irtibat ve iltisaklı olduğu gerekçesiyle meslekten ihraç edilen yaklaşık 387 ismin mesleğe dönmelerine ve bunlara tazminat ödenmesine karar vermesi. Hâkimler ve Savcılar Kurulu, Danıştay'ın vermiş olduğu iptal kararlarını temyiz etmesi.
- Anayasa Mahkemesi Genel Kurulu, Sivas'ta 2 Temmuz 1993'te yakılan Madımak Oteli'nde hayatını kaybedenlerin yakınlarının bireysel başvurusunda, "zamanaşımı" itirazlarıyla ilgili ek rapor alınmasına karar vermesi.
- Kadınların, evlendikleri erkeğin soyadını taşıma zorunluluğunun ortadan kalkması.
- Can Atalay merkezli Yargıtay-Anayasa Mahkemesi kavgası, Can Atalay'ın milletvekilliğinin Meclis'te düşürülmesi ile ilgili Yargıtay'ın verdiği karar ve kararın Anayasa Mahkemesi tarafından bozulması buna rağmen TBMM'de milletvekilliğinin düşürülmesi. Buna bağlı olarak gerek Meclis'te gerek Meclis dışında meydana gelen olaylar. CHP Genel Başkanı Özgür Özel'in, "Bu mü-

- cadede herkesi direnmeye, mücadeleye ve bu darbe girişimine karşı pozisyon almaya, tepki göstermeye davet ediyoruz."; TBMM Başkanvekili Karaca'nın, "Bu yargı değil, bir rejim krizidir"; İyi Parti Genel Başkanı Akşener'in, "Yargıtay'ın, Anayasa'yı tanımayarak yol açtığı, hukuk skandalına maalesef TBMM de eşlik etmiş oldu"; MHP Genel Başkanı Devlet Bahçeli'nin, "Adalet yerini bulmuş", "Demokrasiye, millî huzur ve güvenliğimize darbeye tevessül eden Anayasa Mahkemesi'dir, "Sokağı ve kanunsuz direnişi adres gösterenler, dahası ülkemiz aleyhine her türlü pozisyonun alınmasından bahsedenerler husumet figüranlarıdır." şeklinde yapılan açıklamaların neden olduğu gerilim.
- Can Atalay olayı üzerine "Baroların eylem çağrıları."
- Erzincan İliç Çöpler Altın Madeni faciası

3. Genel olarak bürokrasiyi özel olarak asker ve polis güçlerini kazanma, bölme, tarafsızlaştırma operasyonları

- "Genç teğmenler olayı"- "Tuzla Piyade Okulu"- "Cübbeli, sarıklı teğmen", "Atatürkçü/ Kemalist teğmenler", "İntihar eden çavuşlar", "Ordu rahatsız"- "Genç subaylar rahatsız", "Şimdi sırada 'teğmen cuntası'".
 - Tuzla Piyade Okulu'nda bir teğmenin yakasına Atatürk fotoğrafı takmamasıyla başlayan kavgadan sonra başlatılan soruşturmada, "Kara Kuvvetleri Yüksek Disiplin Kurulu tarafından Atatürk'ün fotoğrafının takılmamasına tepki gösteren teğmenlerin de aralarında bulunduğu yedi teğmen için ihraç kararı verilmesi."
 - Merkez Bankası Başkanı Hafize Gaye Erkan'ın istifa etmesi.
 - Adıyaman deprem konutu kura çekiminde hile yapıldığı, bazı kimselerin korunduğu iddialarının ortaya atılıp yaygınlaştırılmaya çalışılması.
 - Erzincan İliç Çöpler Altın Madeni faciası.
- ## 4. Sokak hâkimiyeti, iktidarın açziyeti anlamına getirilmek istenen terör olaylarında sürekli bir artışın olması
- İçişleri Bakanlığı'nın sürekli çete operasyonu yapması ile birçok çetenin çökertilmesi.

- “Kuzey Irak ve Suriye’de Türkiye’nin operasyonlarında meydana gelen şehitler olayı” ve PKK/YPG’li teröristleri etkisiz hâle getirmesi.
- Sarıyer’deki Santa Maria İtalyan Kilisesi’ne pazar ayını sırasında maskeli iki kişi tarafından yapılan silahlı saldırıda bir kişinin öldürülmesi vb.
- DHKP-C’li iki teröristin İstanbul Adliyesi’ne saldırı girişiminde bulunması sonucu 2 terörist ve 1 vatandaşın ölmesi, 3’ü polis 6 kişinin yaralanması,
- Kahramanmaraş’ta Ekinözü İlçe Kaymakamı Mesut Coşkun’un, silahla kafasından vurulmuş şekilde evinde ölü bulunması.
- Güngören’de müzisyen Umut Emre Aytekin’in öldürülmesi.
- AK Parti Küçükçekmece Belediye Başkan Adayı Aziz Yeniay’ın seçim çalışmasında silahlı saldırı olması ve 1 kişinin ağır yaralanması.
- Adana Büyükşehir Belediye Başkanı Zeydan Karalar’ın Özel Kalem Müdürü Samet Gündük’ün belediye binasında, bir belediye çalışanı tarafından öldürülmesi.
- Diyarbakır Ulu Camii avlusu müdavimlerinde “Diyarbakırlı Ramazan Hoca” olarak bilinen Ramazan Pişkin’in İstanbul’da uğradığı bıçaklı saldırı sonucu öldürülmesi.
- İstanbul Kartal’da 2 kişi tarafından polislere ateş edilip kaçılması.

5. Gerilimi sürekli artırmak: Kazalar ve futbol üzerinden sürekli bir gerilim ve gayrimemnun üretme taktikleri

- “Toplumsal gerilimin sürekli artma eğiliminde olması”.
- “Sürekli geçmiş olaylara atıflar yapılarak gerilim yükseltilmesi”.
- Futbol maçlarında vuku bulan olaylar: 1. Amed Spor olayı, 2. Hakemin yumruklanması, 3. Maç bitmeden maçtan takım çekme olayı, 4. Riyad’da oynanacak FB-GS Süper Kupa maçının iptal edilmesi ile Türkiye’de vuku bulan tartışma ve olaylar zinciri. Arap düşmanlığının pompalanması, 5. Antalya-Trabzonspor maçında gol atan İsraili futbolcunun gol sevincinde bileğindeki bandaja Aksa Tufanı’nın 100. günü ve İsrail Bayrağı sembolünü seyirciye göstermesi ve meydana

gelen gerilim; aynı futbolcunun birkaç hafta önce Türkiye genelindeki tüm maçlarda maç öncesi Gazze’deki şehitler için saygı gösterisine katılmaması için maça çıkmaması, 6. Başakşehir’in İsraili futbolcusu Eden Karzev’in de İsrail’e destek vermesi üzerine yaşanan gerilim”.

- Riyad’da oynanmayan FB-GS Süper Kupa maçı için Suudi yetkililerin, önceden (TFF-FB-GS) verdikleri parayı geri istemeleri.
- Son günlerde, hemen hemen her maçtan sonra, özellikle FB-GS arasındaki şampiyonluk yarışını etkileyen maçların ardından bazı hakemler (“Maç yöneten” ve “VAR”) TFF, bazı kulüp başkanları ve yöneticileri, televizyonlarda yorum yapan bazı spor yorumcuları, bazı sosyal medya platformlarında yapılan yorumlar âdeta futbol maçları üzerinden sporseverleri birbirine düşürmeye çalışıyorlar. (*Hürriyet*, 28 Şubat 2024, s.1, 17.)
- Erzincan İliç Çöpler Altın Madeni faciası

6. Dış güçlerin desteğini sağlamak: Küresel şirketler operasyonu

- Erzincan İliç Çöpler Altın Madeni faciası

7. Dinamiklerdeki Gelişmeler

- Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın Mısır gezisi.
- Türkiye’ye F-16 satışına ilişkin ABD Kongresi’nden olumlu karar çıkması.
- Bayraktar Şirketi’nin Ukrayna’da İHA, SİHA üretecek fabrika yapmasına ilişkin, yapılan açıklamalar sonrasında Rusya’dan Bayraktar fabrikasına saldırı yapılabileceğine ilişkin açıklama yapılması.
- KKTC’den BMGK’ya Barış Gücü tepkisi: Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi’nin onay almadan Barış Gücü’nün görevini 1 sene daha uzatmasına, KKTC Dışişleri Bakanlığı’nın, ‘Kıbrıs Türk tarafının iradesini ve varlığını yok sayan bu yaklaşımı reddediyoruz.’ şeklinde sert bir tepki vermesi.
- CIA Direktörü Burns’un “Ortadoğu’yu son 40 yıldır bu kadar karmaşık ve patlamaya hazır görmedim”, “ABD artık Çin ve Rusya karşısında ‘rakipsiz üstünlüğe’ sahip değildir” açıklaması yapması.
- ABD Savunma Bakan Yardımcısı Wallander’in Montrö Boğazlar

Sözleşmesi'nin iptali ile ilgili yaptığı açıklamanın ardından, Dışişleri Bakanı Hakan Fidan, "Montrö'nün tartışılmasını dahi tahayyül edemeyiz" tarzında sert bir açıklama yapması.

Yukarıda sıralanan olayların meydana gelmesi belli bir süreci takip ediyor değildir. Bazıları aynı anda bazıları da farklı zamanlarda ve fakat öncekilerin etkilerini besleyip kuvvetlendirecek, güçlendirecek bir tarzda meydana gelmekte ve sunulmaktadır. Olaylarda en dikkat çekici olan sürekli gerilimi artırma ve gayrimemnun inşa etme stratejisinin uygulanmasıdır. Bütün taktikler ana stratejiye uygundur.

Yukarıda listelenen olayların tümünde Türkiye saatinde birbirini besleyen ve destekleyen sürekli bir gerilim inşa edilmektedir. Bütün bu olayları futbol kadife darbe süreci bağlamında ele alıp değerlendirmek gerekmektedir. Burada futbol kadife darbe sürecinin ikinci aşaması olarak nitelendirdiğimiz Erzincan İliç Çöpler Altın Madeni faciası ele alınıp değerlendirilecektir.

FUTBOL KADİFE DARBE SÜRECİNİN 2. AŞAMASI: ERZİNCAN İLİÇ ÇÖPLER ALTIN MADENİ FACIASI

Kadife darbelerde çizilen dört beş yıllık ana stratejiye uygun olarak taktik hamleler sürekli gerçekleştirilir. Yapılan taktik hamleler birbirinden bağımsız, birbirinden kopuk olmayıp birbirinin devamı, tamamlayıcısı, hatta bir ileri aşamasıdır. Bazen birbirleri ile tezath görünseler bile mutlaka ana stratejiye hizmet eden bir unsur vardır. Çok dikkat edilmesi gereken boyut, belli konularda/alanlarda beklenti oluşturup tam ters bir noktadan harekete geçilmesi olgusudur. Şaşırtmak, yanıltmak stratejinin özünde vardır.

Bu eylemlerin her biri, ana stratejinin ara hedeflerini elde etmeye dönük birer taktik eylemlerdir. Bu taktiklerin başarısı veya başarısızlığı, ana stratejiye katkısına bağlı olarak ölçülmeli ve değerlendirilmelidir. Düşülecek en büyük hata, ana stratejiyi göz önüne almadan sadece taktik hamlelere, taktik hamlelerle cevap verme, karşı koyma ve başarısız kılma gayreti içerisinde olmadır.

Diğer taraftan iktidar ve muhalefetiyle siyasi partilerin dikkat etmesi gereken şey, bunun küresel bir operasyon olduğu gerçeğidir. Bu nedenle her iki kesimin kullanacağı dil, rey toplamaya dönük olmamalı; birlik ve beraberliği sağlamaya dönük olmalıdır. Burada da öncü olup dil ve söylemini ayarlaması gereken Cumhurbaşkanı'dır, iktidarda olanlardır.

Erzincan İliç Çöpler Altın Madeni faciası, futbol kadife darbe sürecinin çok önemli bir aşaması olup yukarıda verilen vuku bulan olayların kadife darbe yöntemi ile ilgili maddelerin hemen hemen tümünde yer almaktadır:

- Dış güçlerin desteğini sağlamak: Küresel şirketler operasyonu.
- Gerilimi sürekli artırmak: Kazalar ve futbol üzerinden sürekli bir gerilim ve gayrimemnun üretme taktikleri.
- Genel olarak bürokrasiyi, özel olarak asker ve polis güçlerini kazanma, bölme, tarafsızlaştırma operasyonları.
- Yargının desteğini kazanma- bölme ya da tarafsızlaştırma.
- Gayrimemnunlar ittifakı: Gayrimemnun sayısını artırmak için fay hatları inşası ve fay hatlarına sürekli enerji yüklenmesi; zengin-fakir fay hattı.

Bu maddelerin tümünü bu yazıda ele alıp değerlendirmek mümkün olmadığından öncelikle Çöpler Altın Madeni'ni işleten şirketi, şirketin yapısını ele alıp değerlendireceğiz.

ERZİNCAN İLİÇ ÇÖPLER ALTIN MADENİNİ İŞLETEN ANAGOLD A.Ş.'NİN YAPISI VE ORTAKLARI

Erzincan'ın İliç İlçesi Çöpler Altın Madeni havzasında, 13 Şubat Salı saat 14.28'de meydana gelen büyük bir toprak kayması sonucu 9 işçi kardeşimiz kaybolmuştur/vefat etmiştir. Akıbetleri meçhuldür. Hepsine Allah'tan mağfiret diliyor, geride bıraktıkları kederli aile efradına başsağlığı diliyoruz. Devletin geride kalanlar için üzerine düşen sorumluluğu yerine getirecek olduğuna dair inancımızı da hatırlatmak istiyoruz.

Geçen yazıda ifade ettiğimiz gibi kadife darbeler, Soros merkezli Siyonist-Masonik yapının inşa edip uygulamaya soktuğu, genellikle yumu-

şak güç kullanan bir darbe şeklidir. O nedenle Erzincan İliç Çöpler Madeni'ni işleten firmanın kimliği önemlidir. Bu noktada aşağıdaki soruların cevapları önemli olmaktadır:

- Meydana gelen olay/kaza doğal mı, yoksa bir provokasyonun ürünü müdür?
- Bir provokasyon/sabotaj varsa içerden mi, yoksa dışardan mı organize edilip yürürlüğe sokulmuştur? Her iki durumda da iç işbirlikçileri kimlerdir?
- İşletmenin çalışması boyunca devlet, üzerine düşen sorumlulukları gerektiği gibi yerine getirdi mi? Getirmedi ise bu büyük facianın suçlu ve sorumluları kimlerdir?
- Devlet suçlu ve sorumlularla ilgili ne tür yasal işlem yapmış ve yapmaktadır?
- Bu maden kazasının vuku bulma zamanı tesadüfi mi yoksa Aksa Tufanı sonrası Türkiye'nin İsrail'e karşı aldığı tutum ve tavırla mı ilgilidir?
- Türkiye'nin İslâm ülkeleri ile yakınlaşma stratejisi kimleri rahatsız etmektedir?
- Türkiye'nin sanayileşmesi, özellikle savunma sanayisine yatırım yapması kimleri rahatsız etmektedir?
- Türkiye'nin kalkınmasını, sanayileşmesini engellemek için şer ittifakı geçmişte ne

yapmıştır, bugün ne yapabilir, ne yapmaktan isteyebilir?

- Çöpler Altın Madeni'ni kimler, hangi firmalar işletmektedir? Bunların Şer İttifakı'nın küresel sermayeli şirketleri ile bir ilişkisi var mıdır? İşleten firmanın yol boyu yasal mevzuata ne derece uyduğu, işletme sürecinde tutum ve tavırlarının ne olduğu ve siyaset ve bürokrasi ile ilişki zinciri nedir, nasıldır?
- Türkiye'de her maden arama söz konusu olduğunda veya maden kazası meydana geldiğinde madenlerin aranmaması, çıkarılmaması ve madenlerin işletilmemesi için büyük bir psikolojik harekât başlatılmaktadır. Çöpler Altın Madeni işletilmek istendiğinde aynı durum olmuş mudur? Kaza meydana geldikten sonra başlatılan kampanyanın mahiyeti, özü ve amacı nedir?

Erzincan'ın İliç İlçesindeki Çöpler Altın Madeni'ni 21 Eylül 2000 yılında kurulan Anagold Madencilik Sanayi ve Ticaret A.Ş. işletmektedir. Bu şirket ABD merkezli SSR Mining Şirketi (1946 yılından beri madencilik alanında faaliyet gösteriyor) ve Çalık Holding'e ait Lidya Madencilik Şirketi'nin ortak olduğu bir şirkettir. Şirketin %80 hissesi SSR Mining Şirketi'ne, %20 hissesi ise Lidya Madencilik Şirketi'ne aittir.¹⁰

10 <https://www.gazeteduvar.com.tr/anagold-madencilik->

ABD merkezli SSR Mining Şirketi'nin konumu, durumunu, ortaklarını, ilişki zincirini ve işleyişini anlayabilmek için dünyada var olan küresel maden şirketlerinin kim olduklarını, ne olduklarını ve ilişki zincirlerini bilmekte fayda vardır.

Bugün dünyada İngiltere bağlantılı üç dev madencilik karteli vardır. Ağırlık düzeylerine bağlı olarak, bu şirketler şunlardır:¹¹

1. 2001 yılında Avustralyalı Broken Hill Proprietary Company Limited ile İngiliz-Hollandalı Billiton PLC şirketlerinin birleşmesiyle kurulan, İngiltere-Avustralya merkezli bir madencilik şirketi BHP Billiton Şirketi.
2. Ortakları arasında Rothschild hanedanı, Rockefeller hanedanı, İngiliz kraliyet ailesi, Japon sanayi devi Mitsubishi olan ve İngiltere-Avustralya merkezli çokuluslu, dünyanın en büyük metal ve madencilik şirketlerinden biri olan Rio Tinto Şirketi.
3. Oppenheimer ailesi tarafından kurulan, İngiltere kökenli uluslararası bir madencilik şirketi olan AAC (Anglo American Corporation)

Çöpler Altın Madeni'nde rol alan şirketler Anatolia Minerals, Çukurdere Madencilik, Lidya Madencilik, Avoca Resources, Alacer, SSR Mining'dir. Dikkat çekici olan Çöpler Madeni'ni şimdiye kadar işleten şirketlerin isimlerinin, ortaklıklarının, hisselerinin sürekli değişim göstermesidir. Bütün bu şirketlerin öncesinde 1999 yılında Rio Tinto Şirketi vardır ve etkindir.

Rio Tinto, İngiltere-Avustralya merkezli dünyanın en büyük madencilik şirketi olup kökenleri 1873'te İspanyol hükümetinden bir maden ocağı satın alan Jardine Matheson Şirketi'ne uzanmaktadır. O yıllarda faaliyet gösteren Jardine Matheson şirketi ile Russel & Perkins Şirketi arasındaki kavga Rothschild tarafından önlenerek ortaklığa dönüştürülmüş ve 8 yıl sonra da Rothschild ailesinin hayali olan Rio Tinto kurulmuştur. Afyon ticaretinde ana finansörü

kimin-haber-1669280https://www.haberturk.com/anagold-madencilik-sanayi-ve-ticaret-as-kime-ait-anagoldun-sahibi-kim-3661095/3 Şirket Profili, https://www.anagold.com.tr/tr/company/sirket_profil.html

- 11 Hilal Tok, "Altının Matruşkaları", *Evrensel*, 24 Şubat 2024. Ergün Diler, "İpek Yolu'na Füze", *Takvim*, 19 Ocak 2024.

olacak olan HSBC, 1865'te kurulmuştur. Jardine Matheson'ın afyon ticaretinden Rothschild ailesine düşen parayla madenleri işletmeye başlayan Rio Tinto, 4 yılda 18 ülkeye yayılmış ve bugün Rio Tinto, yaklaşık 5 milyon dönüm arazinin yeraltı kaynaklarına sahip olmuştur.¹²

Rio Tinto Şirketi tam bir küresel sermaye şirketi olup çok ilginç ortakları ve bağlantıları vardır (Mayıs 2000 yılı verileri, daha sonrası için bilgimiz yok): "Tinto Holdings Australia Pty Ltd. 47.39 (Rothschild Hanedanı); Chase Manhattan Nominees Ltd. 6.51 (Rockefeller Hanedanı); Westpac Custodian Nominees Ltd. 6.30; National Nominess Ltd. (NA BANK) 4.47; Citicorp Nominess 2.67; AMP Life Ltd. 2.27; Queensland Investment Corporation 1.63; HSBC Custody Nominees Ltd. 1.55; BT Custodial Services Pty Ltd. 0.96; MLC Ltd. 0.85; Perpetual Trustees Nominees Ltd. 0.79; Mitsubishi Development Ltd. 0.69; Permanent Truste Ltd. 0.79; En büyük kişisel yatırımcı İngiliz kraliyet ailesi!"¹³

Rio Tinto altın dışında demir cevheri, bor cevheri de üreten şirketle ilişki Osmanlı dönemine kadar uzanmaktadır.¹⁴ Osmanlı'daki demiryolu ve maden işletme imtiyazlarını elde eden bir şirket olup 1978 yılından bugüne Türkiye'deki bor, bakır, çinko ve özellikle altın madenleri ile ilgilenmektedir. Altın arama haklarının çoğu bu şirketin elindedir.¹⁵ Rio Tinto "1955 yılında ise yabancı sermayeyi teşvik kanunundan yararlanmak için Türkiye'de Türk Boraks A.Ş.'yi kurmuştur.¹⁶ Türkiye'de faaliyet gösteren yabancı bankaların neredeyse tamamının hissesi bulunan¹⁷ Rio Tinto'nun kontrol ettiği şirketlerden biri Avustralya'nın en büyük altın maden şirketi olan Normandy'dir. Bergama'da Ovacık Altın Madeni'ni işleten Normandy Şirketi daha sonra el değiştirmiş ve Newmont Şirketi'nin

12 https://www.takvim.com.tr/yazi_dizisi/2021/03/04/yeralti-hanedani-rio-tinto-hsbc-bank-jardine-matheson-ve-rothschild-ailesi/7

13 <https://www.ngazete.com/hanedanlar-masasinin-yeralti-egemenligirio-tinto-2693h.htm>

14 <https://www.ngazete.com/hanedanlar-masasinin-yeralti-egemenligirio-tinto-2693h.htm>

15 <https://www.gazeteduvar.com.tr/ilicteki-madenden-birde-oligark-cikti-makale-1670190>

16 <https://www.ngazete.com/hanedanlar-masasinin-yeralti-egemenligirio-tinto-2693h.htm>

17 <https://www.gazeteduvar.com.tr/ilicteki-madenden-birde-oligark-cikti-makale-1670190>

eline geçmiştir. Bu şirketse Rio Tinto, AAC, Teck Cominco, BHP Billiton ve BRGM küresel şirketleri ile sıkı iş birliği içinde olup ortak girişimleri mevcuttur. Newmont'un ortakları arasında Teck Cominco ve TUPRAG vardır. Kanadalı altın maden şirketi Eldorado Gold'un da uzantısı gibi olan TUPRAG bünyesinde Efem Çukuru Altın Madeni, Kışladağ Altın Madeni de bulunmaktadır.

Türkiye'de maden sahalarının ruhsatlarını ilk alan firmalardan birisi olan Teck Cominco Şirketi, Fatsa'daki madeni işleten Stratex/Oriole Resources Şirketi'nin ardındaki şirket olup, Kaz Dağları'ndaki altın madeni şirketi ortaklarından da biridir. BHP Billiton, Çaldağ Nikel madenin ardındaki tekel olan European Nickel Şirketi'nin ortağı olup, çıkarılacak madenin yüzde 50'sini alma hakkına sahiptir ve kalan yüzde 50'si için de ilk alıcı olma hakkını elde etmiştir.

Londra merkezli Ariana Resources firmasının Türkiye'deki kolu Galata Madencilik şirketi olup Ariana Resources firmasının ortağı olduğu Proccea inşaat şirketi ile birlikte Zenit Madencilik şirketini kurmuşlardır. Bu şirket, Mardin Kızıltepe ve Kütahya Tavşanlı'da altın ve gümüş arayan firmadır. Küresel çapta güce sahip olan Barclay's Bank Ariana Resources firmasının bir bankasıdır. Bu bankanın bir ucu Rothschildlere uzanmaktadır. Ariana Resources'in yatırım şirketi Pallas Resources olup onun da arkasında BHP Billiton küresel şirketi yer almaktadır.¹⁸

Merkezi ABD'nin Denver kentinde bulunan Anatolia Minerals Development Şirketi, İngiltere-Avustralya merkezli çokuluslu maden devi Rio Tinto ile ilişkili olup birçok projede ortaklıkları vardır. 1994 yılında MTA'dan emekli bir mühendisin kurduğu şirket, Çöpler bölgesinde arama izni almış ve ardından "hisselerini ABD'nin Colorado eyaletinde kurulan Anatolia Minerals Development'a satmıştır."¹⁹

İliç'te 1999 yılında, Anatolia Minerals Şirketi tarafından Türkiye'de Çukurdere Madencilik Şirketi kurulmuş ve faaliyetler bu şirket üzerinden yürütülmüştür. 2009 yılında, Çalık Holding, İliç Çöpler Madeni'ne ortak olmuş-

tur. 2011 yılında Anatolia Minerals şirketi, Avustralya'nın en büyük üçüncü üreticisi Avoca Resources ile %50-50 ortaklıkla birleşip Alacer Gold adını almıştır. Her iki şirketin en büyük hissedarı Rus Oligark Vladimir Yorikh'in girişim sermayesi Pala Investment'tı. Yeni kurulan Alacer Gold'un başına Pala Investment CEO'su Jan Castro getirilmiştir (Şekil 1).²⁰

Daha sonra Alacer Gold, başka bir şirketle birleşerek ABD merkezli SSR Mining Şirketi adı ile faaliyet yürütmeye başlamıştır.²¹ (Şekil 2)

Anagold Madencilik'in %80 hissesine sahip olan, SSR Mining Inc./SSR Maden'in ilişki ağı ve ortakları çok karanlıktır. Bir taraftan Rothschild ailesine, diğer taraftan Rus oligarklarına kadar uzanan bir küresel sermaye şirkettir.²² SSR Mining Inc., ABD, Türkiye, Kanada ve Arjantin'de bulunan dört üretim varlığına sahip bir altın şirkettir. Türkiye'deki Tetis kuşağı boyunca yer alan Çöpler Madeni; ABD'nin Nevada eyaletinde Battle Mountain-Eureka hattı boyunca uzanan Kadife Çiçeği Madeni; Kanada, Saskatchewan'daki Trans-Hudson Koridoru boyunca uzanan Seabee Madeni ve Arjantin'in Jujuy şehrindeki Bolivya gümüş kuşağı boyunca uzanan Puna Madenini işletmekte olan küresel sermayenin sahip olduğu bir şirkettir. SSR Mining Inc., Nasdaq Hisse Senedi Piyasası ve Toronto Menkul Kıymetler Borsası'nda SSRM, Avustralya Menkul Kıymetler Borsası'nda SSR sembolü altında listelenmektedir.

Yönetim kurulu şöyledir: AE Michael Anglin (Bağımsız Direktör, Kurumsal Yönetim ve Aday Belirleme Komitesi, Teknik, Güvenlik ve Sürdürülebilirlik Komitesi), Rodney P. Antal

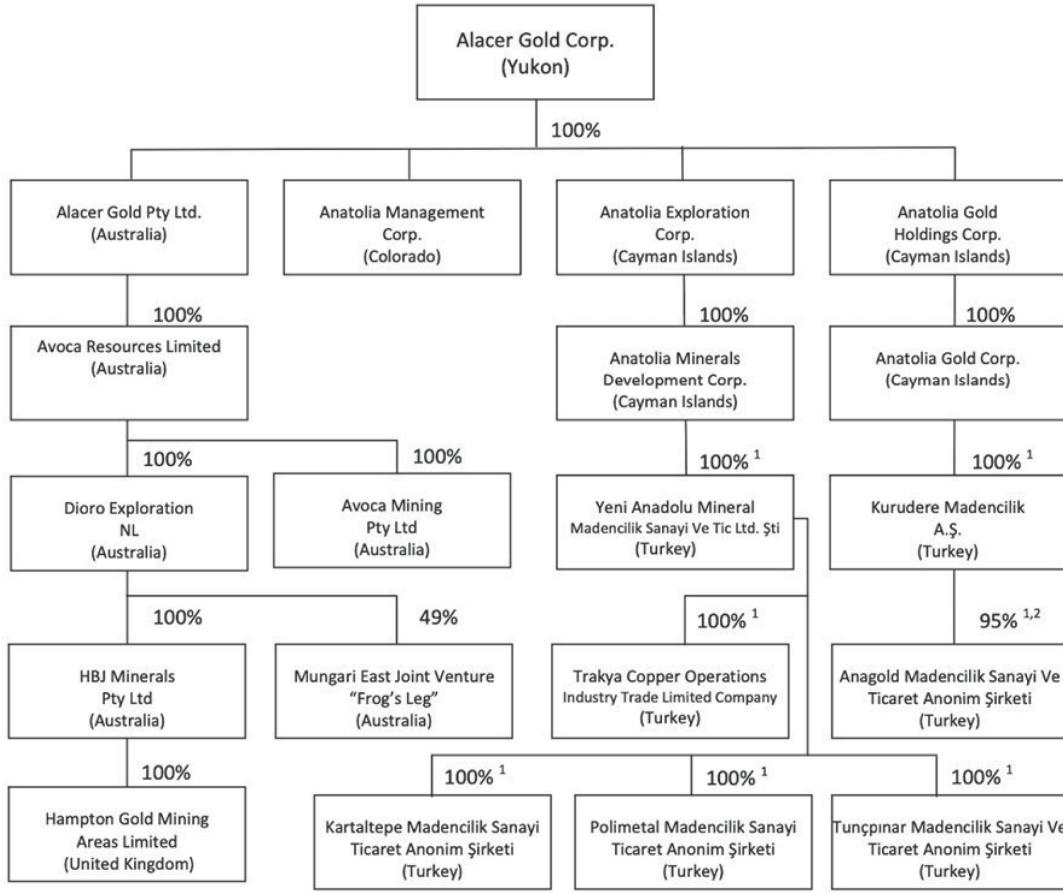
20 <https://www.gazeteduvar.com.tr/ilicteki-madenden-bir-de-oligark-cikti-makale-1670190> <https://www.ngazete.com/hanedanlar-masasinin-yer-alti-egemenligirio-tinto-2693h.htm> <https://www.5gvirusnews.com/yazarlar/erzincan-copler-goruldugu-gibi-degil-h1344.html>

21 SSR Madencilik Hakkında; <https://www.ssrmining.com/company/>

22 <https://www.yenicaggazetesi.com.tr/ilicteki-felaketin-arkasindan-israilli-rothschild-ailesi-cikti-ardan-zenturk-765656h.htm> <https://www.dikgazete.com/yazi/emperyalizmin-yeni-soylemi-kuresel-iklim-degisikligi-nato-ve-haarp-6549.html> <https://www.gazeteduvar.com.tr/ilicteki-madenden-bir-de-oligark-cikti-makale-1670190> <https://www.veryansintv.com/ilhan-cihanernden-carpici-erzincan-ilic-sozleri-ic-savas-cikaracak-kadar-guclu-yapilar/>

18 Hilal Tok, *agy*.

19 <https://www.gazeteduvar.com.tr/ilicteki-madenden-bir-de-oligark-cikti-makale-1670190>

Şekil 1: Küresel Alacer Gold Şirketinin Yapısı

(Yönetim Kurulu Başkanı), Thomas Bates Jr.(Ücretlendirme ve Liderlik Gelişim Komitesi Başkanı, Denetim Komitesi), Brian R. Booth (Denetim Komitesi, Teknik, Güvenlik ve Sürdürülebilirlik Komitesi), Simon A. Balık (Kurumsal Yönetim ve Atama Komitesi Başkanı, Ücretlendirme ve Liderlik Gelişim Komitesi), Leigh Ann Fisher (Denetim Komitesi, Ücretlendirme ve Liderlik Gelişim Komitesi), Alan P. Krusi (Teknik, Güvenlik ve Sürdürülebilirlik Komitesi Başkanı, Kurumsal Yönetim ve Aday Belirleme Komitesi), Daniel Malçuk (Teknik, Güvenlik ve Sürdürülebilirlik Komitesi), Kay Priestly (Denetim Komitesi Başkanı, Kurumsal Yönetim ve Aday Gösterme Komitesi), Karen Swager (Teknik, Güvenlik ve Sürdürülebilirlik Komitesi).²³

Yönetici ekibi ise şu isimlerden oluşmaktadır: Rodney P. Antal (Yönetim Kurulu Başkanı),

²³ Şirket Profili, https://www.anagold.com.tr/tr/company/sirket_profili.html

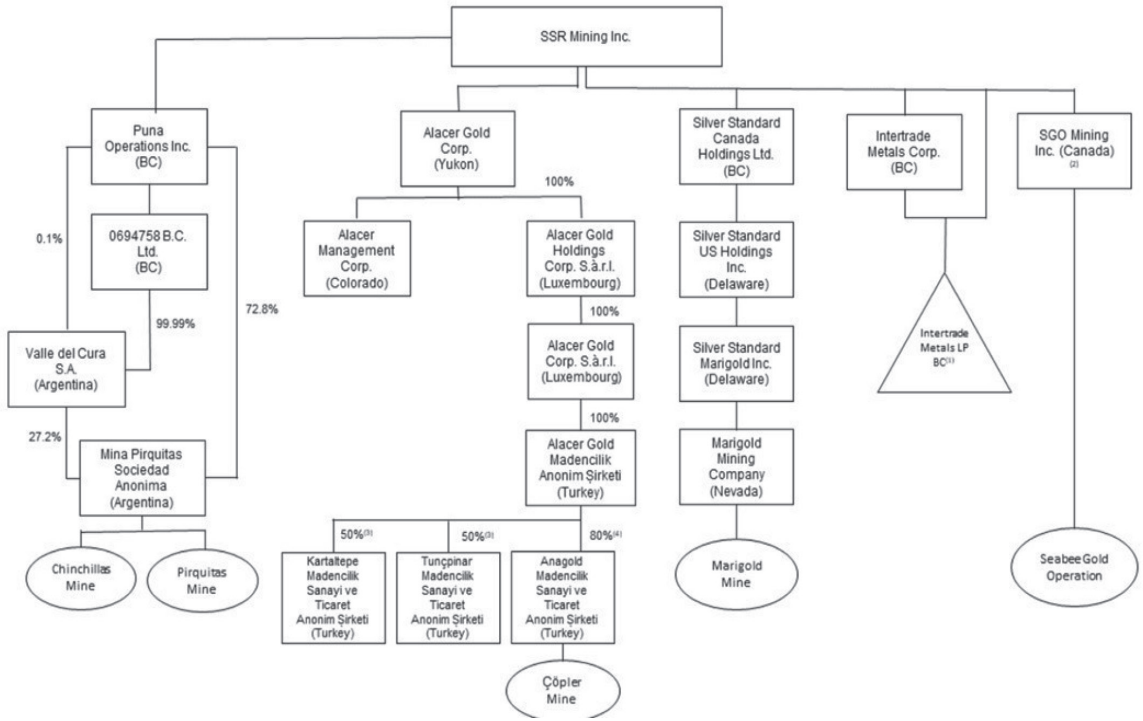
Alison Beyaz, (Genel Müdür Yardımcısı, Mali İşler Direktörü), F. Edward Farid, (İdari Başkan Yardımcısı, Kurumsal Gelişimden Sorumlu Başkan), Michael J. Sparks (Genel Müdür Yardımcısı, Baş Hukuk ve İdari Görevli), John Ebbett (Genel Müdür Yardımcısı, Büyüme ve İnovasyon), Bill MacNevin, (Genel Müdür Yardımcısı, Operasyonlar ve Sürdürülebilirlik).²⁴

Türkiye’de de öne çıkan altın madenleri ile ilgilenen şirketler, Koza Holding, Nuro Holding, Eczacıbaşı Holding, Cengiz Holding, Koç Holding ve Çalık Holding’dir.²⁵ Bunlar genelde yukarıda ismi geçen küresel şirketlerle ortaklıklar kurarak altın çıkarmaktadırlar.

Anagold Madencilik’in %20 hisseli ortağı Lidya Madencilik olup Çalık Grubu’na aittir. 2009

²⁴ Yönetici Ekibi, <https://www.ssrmining.com/company/leadership-team/>

²⁵ Hilal Tok, *agy*.

Şekil 2: Küresel SSR Mining Şirketi Şirketinin Yapısı

yılında uluslararası bir şirket olan Alacer Gold ile uluslararası iş birliği yaptıktan sonra 2010 yılında faaliyetlerine başlamıştır. “Yapılan antlaşmaya göre Çöpler Altın Madeni'nin %20'sine ve geniş bir arama portföyününün de %50'sine ortak olmuştur.” Ortaklık kurulduktan sonra Çöpler Altın Madeni havzasında 2011 yılında oksitli cevher üzerine faaliyete başlamıştır. Ayrıca Türkiye'de başka projeler geliştirmek amacıyla %50 / %50 ortaklıklı iştirak şirketleri kurmuştur. Bu şirketlerden biri Polimetal Madencilik olup Lidya tarafından yönetilmektedir. Türkiye'de yer alan altın ve bakır sahalarını geliştirmek amacı ile 2012 yılında çalışmalarına başlamıştır. Polimetal Şirketi, Mayıs 2013'te Balıkesir'deki Gediktepe projesini keşfetmiştir. Lidya arama ve proje geliştirme faaliyetleriyle ilgilenirken Alacer, Çöpler'in oksit faaliyetleri ile ilgilenmiştir. Lidya, Orta Asya, Balkanlar ve Afrika'daki altın ve bakır sahaları üzerine bir portföy inşa etmekte olup yönetim kurulu şöyledir: Ahmet Çalık (Yönetim Kurulu Başka-

nı), Mustafa Aksoy (Genel Müdür), Mahmut Can Çalık (Yönetim Kurulu Üyesi).²⁶

SONUÇ: TÜRKİYE KÜRESEL ŞİRKETLERİN OPERASYON ALANI MIDIR?

Görülebileceği gibi Türkiye'de ve dünyadaki küresel şirketlerin ve onların uzantılarının birbiri ile ilişkisi çok karmaşıktır. İlişki zinciri ve ortaklıklar çok değişkendir. Yapılar ağı, bukalemun ve ahtapot operasyonlarını gerçekleştirebilme yeteneklerine sahiptir. Bu nedenle her renge, her kılığa girebilmektedirler. Ahtapot gibi hedefe koydukları şirketleri görünürde kendileri ile irtibatlı olmayan, arkada ise sıkı irtibatı başka şirketlerle yok etmek ve susturmak istemektedirler. Hedefe koydukları iktidarlara ekonomik darbe vurarak yıpratmak ve halkın

26 <https://www.lidyamadencilik.com/hakimizda#:~:text=Lidya%20Madencilik%2C%20%3C%87a%1C4%B1k%20grubunun%20Alacer,%50'sine%20ortak%20olmu%C5%9Ftur.https://www.evrensel.net/haber/510625/madenin-ortaklari-anagold-ve-calik-holding-akp-eliyle-buyudu-k-rina-k-r-katti>

gözünden düşürmek yaklaşımları söz konusudur. Kaza olduğunda Anagold Şirketi'nin hiçbir yöneticisinin Türkiye'ye gelmemesi oldukça dikkat çekicidir.

Türkiye'nin yaptığı en büyük hata, stratejik alanların yerli ve millî sermaye olmadan özelleştirilmesi ve özelleştirmede uluslararası sermayeye yer verilmesidir. Hâl böyle olunca stratejik alanlarda yapılan tüm özelleştirmeler ülkenin hayrına değil zararına gerçekleşmiştir. Yukarıda maden çıkararak uluslararası şirketlerin yapılarında Siyonist sermayenin etkisini ve hâkimiyetini açık bir şekilde görebilmekteyiz.

İslâm coğrafyasındaki bütün ülkelere, Şer İttifakı tarafından özelleştirilme yapılmasının dayatılması ve bütün özelleştirmelerde yabancı ortak şartının istenmesi, yabancıların hisse edinmeleri ile ilgili limitlerin kaldırılması noktasında baskı yapılması dikkat çekmektedir. Dahası halkın yönetimdeki etkisini kırarak tarzda "üst kurullar" denilen dokunulamaz mekanizmalar oluşturulması²⁷ yeni sömürgecilik, işgal yaklaşımı anlayışının en temel karakteristiğidir: "Sömürgecilik, doğrudan askerî ve politik gücün uygulanması olarak algılanır. Aslında bağımlı ülkelerin sosyal ve ekonomik kurumlarının metropolitan merkezlerin ihtiyaçlarına göre tekrar şekillendirilmesi gereklidir. Bir kez bu yeniden şekillendirme başarıya ulaşırsa, ekonomik güçler (uluslararası fiyatlandırma, pazarlama ve finansal sistemler), devam etmek ve aslında ana ülke ve sömürü arasındaki hâkimiyet-sömürülme ilişkisini güçlendirmek için tek başlarına yeterlidirler. Bu koşullar altında sömürgeye esas olan hiçbir şey değiştirilmeden resmî politik bağımsızlığı verilecektir."²⁸

Devlet olarak uygulanan dış politika onların işlerine gelmediğinde Türkiye'de öncelikle kâdife darbeyi, olmazsa askerî darbeyi gerçekleştirmek için gayret sarf edecekleri asla göz ardı edilmemelidir.

Erzincan İliç Çöpler Maden faciasında *birinci derecede* sorumluluk, madeni işleten kurumundur. *İkinci derecede* orayı denetleyen ve rapor

27 Yıldırım Canoğlu, "Süreklî Bürokratik Post Modern Darbeler Dönemi", *Umran*, sayı:102, s. 31-43.

28 J.B. Foster, "Emperyal Amerika ve Savaş", *Cosmo Politik*, 2003, sayı: 6, s. 39-45.

veren kurumun dikkat çektiği tehlikeleri ortadan kaldırmak için görevini ifa etmeyen, varsa, etkili ve yetkili birimlere aittir. *Üçüncü derecede* kurum içi denetimleri yapıp eksik ve kusur bildirdikten sonra eksikliklerin, kusurların ortadan kaldırılıp kaldırılmadığına bakmayan, eğer varsa, ilgili devlet birimlerine, bakanlık ya da bakanlıklara ve *dördüncü derecede* ise cumhurbaşkanlığına aittir.

Eğer zincirde bir ihmal söz konusu ise bunun da hesabı mutlaka sorulmalıdır ve verilmelidir. Hiç kimse ve kurum şaibe altında bırakılmamalıdır. Tüm yorum ve değerlendirmeler hak ve adalet kapsamında yapılmalıdır.

Çöpler Altın Madeni faciası farklı açılardan ele alınıp değerlendirilecektir. Nerede, kim, nasıl bir hata yapmıştır, ortaya konmaya ve dersler çıkarılmaya çalışılacaktır. Bu değerlendirmede kimseye haksızlık yapmamak, adil olmak, gelecek nesillere kötü bir miras bırakmamak, en önemli ilkelerimizden biridir. Bu nedenle Çöpler Altın Madeni faciası değerlendirilirken her kesimin iddialarını, dile getirdiklerini, sundukları belgeleri, malzemeleri göz önüne alarak en güzel tarzda mücadele ilkelerimize uygun olması şartıyla bir değerlendirme yapacağız. Bu nedenle yapacağımız değerlendirmeyi aşağıdaki çerçevede gerçekleştireceğiz:

- Sayıştay'ın denetim raporları (varsa),
- ÇED raporları (varsa),
- Kurumun bağlı olduğu üst yapıların denetim raporları (varsa),
- Kurumun içi denetim raporları (varsa),
- Muhalefetin ve muhalif medyanın iddiaları,
- İktidarın kaza ile ilgili söylemleri, iddiaları, karşı söylemlere verdikleri cevaplar,
- Konunun uzmanlarının yaptıkları açıklama ve değerlendirmeler,
- Sendikaların, meslek odalarının açıklamaları,
- Üniversitelerin raporları (varsa),
- Maden ocağında çalışanların kaza öncesi ve sonrasında yaptıkları açıklamalar.

ALEV ALATLI ÜZERİNE

CEVAT ÖZKAYA

Bir yazarı ele alırken kimi zaman tanışıklıklardan, kimi zaman eserlerinden yola çıkılır. Bazen bu ikisi bir araya gelir. Kimi zaman da toplumsal ve siyasal değişimleri eklemek icap eder. Hatta bunlarsız hiç olmaz. Dostoyevski'yi anlamak için Rusya'yı, Kemal Tahir'i anlamak için Türkiye'yi bilmek gerektiği gibi.

Alev Alatlı rahmetli sadece bir entelektüel değil, romancı, deneme yazarı, iyi bir mütercim ve sinema eleştirmeni. Düşünce metinlerinden eğitime, siyasetnameden nehir romanlara, aydın eleştirisinden aktüel meselelere kadar pek çok konuda önemli görüşleri olan, geleceğe ve tarihe ilişkin çok değerli sözleri bulunan müstesna bir sima... "Türkiye'nin bir vizyonu, bir ülküsü olmalı" dedi her zaman. Çünkü "dünyanın global bir köye dönmediğini ve dönmeyeceğinin farkındaydı.

Alev Alatlı ile çok konuştum, sohbet ettim fakat kendisi hakkında uzun yıllar hiç konuşma yapmadım, yazı yazmak ise aklımın ucundan geçmedi. Vefatının ardından birkaç konuşma yapmak zorunda kaldım. Alatlı üzerine ilk konuşmamı onun Mart 2018'de beşincisi düzenlenen Uluslararası CNR Kitap Fuarı'nın onur yazarı olması vesilesiyle yaptım. Fuarın ilk gününde Alatlı odaklı olarak düzenlenen panelde, onun yazmaktaki ustalığının yanında aydın olma vasfı üzerinde durdum.

Şu var ki fuarda benim söylediklerimden ziyade Alev Alatlı'nın onur konuğu olması vesilesiyle yaptığı konuşma çok daha değerliydi. Şöyle demişti: "Şişiniyor mu insan 'oldum' diye? Pek değil, sadece mahcup oluyor ve 'Layık mıyım ben buna?' diye kendine sormaya başlıyor. Her hâlükârda sizleri burada görmek bir teşvik unsuru." Ardından da "Ben her zaman Hasan Âli Yücel dönemindeki Batı klasiklerinin tersine dönmesinin rüyasını görmüş biriyim. Çok isterim ki onu hatırlatan, benzeyen bir şey ama kaç sene sonra tersine dönsün. Türkiye için bilerek, seçilerek yapılınsın yabancı diller için." ifadelerini kullanmıştı.

Alev Alatlı, fuarların okumaya teşvik açısından önemine değinerek benim yenilerde tekrar okuduğum üç ciltlik nehir romanı "Gogol'ün İzinde"ye ve yazılarına yön veren esasa dikkat çekmişti: "İnsan hem yazıp hem yazdığı eserin tezgâhtarlığını yapamıyor. Bunun bir örneği benim, 'Gogol'lar hariç. O da hiç benim dahlim olmadı. Kiev Bilimler Akademisi kitapları keşfetti ve çevirdi. Bunun üzerine de Rusya'dan müthiş bir ödül aldım. Bir tek kitabım İngilizceye çevrilmiş değildir. Neden? Tabii zor kitaplardır, bu muhakkak. Ben esas itibarıyla Türkiye için yazarım. Türkiye için yazan birisiyim ve kendimi Batı'ya beğendirmek umurumda değil."

Alev Alatlı ile ne zaman tanıştığımızı anlatarak devam edeyim. Yanılmıyorsam 1970'lerin ortala-

rında Cemil Meriç'in evinde tanıştık. Kızı Funda Hanım da vardı. 1976 yılından itibaren 1981'e kadar Cemil Meriç'in sekreterliğini yaptığım için her hafta onun evine giderdim. Cemil Meriç beni onunla, onu da benimle tanıştırdı. Cemil Meriç Alatlının çok zeki biri olduğundan sitayişle bahsetti. Daha sonra arkadaşlığımızı devam ettirdik. O zamanlar Etiler'de oturuyordu, daha sonra Ortaköy'e ardından da Beykoz'a taşındı. Yayıncılığımız da arkadaşlığımızı pekiştirdi. Bir kitabının adından hareketle söylersem "dünya nöbeti" tuttuğunun bir göstergesiydi aslında yaptıkları. Böyle derdi olan herkes onun evinde ve ikliminde yer alabilirdi. Sadece bir yazar olarak değil, bir dost olarak da ilişkinizi devam ettirebilirsiniz. Yazının bundan sonraki kısmında dünyanın maskarası olmayan, evimizin içinden konuşan Alatlını belli başlı yönleriyle anlatmaya gayret edeceğim.

HAYATI, YETİŞMESİ, KİMLİĞİ VE DÜŞÜNCE DÜNYASI

Sanırım biraz biyografik malumat aktarmanın bir zararı olmaz: Alev Alatlın Cumhuriyet Türkiye'sinin bir değişime doğru yol almaya başladığı 1944 yılında İzmir'in Menemen ilçesinde dünyaya geldi. Annesi Füzuran Hanım, babası ise bir subay olan Ertuğrul Alatlı'dır. Yazarın hem anne hem baba tarafı Rumeli kökenlidir. Tiyatro yazarı Musahipzade Celal annesinin büyük amcasıdır. İlkokula Ankara'da Mimar Kemal İlkokulu'nda başlar, daha sonra Erzurum Kültür Kurumu İlkokulu'na devam eder. Namık Kemal Ortaokulu'nu bitiren Alatlın, 27 Mayıs 1960 Darbesi'nin akabinde babasının askerî ateşe olarak görev yaptığı Japonya'ya gider ve lise öğrenimini Japonya'da Tokyo THA American School in Japan'da tamamlar. Daha sonra Orta Doğu Teknik Üniversitesi Ekonomi-İstatistik Bölümü'nde okuyan Alatlın, 1965'te okulunu bitirip Fulbright bursu ile Amerika'ya gider ve Vanderbilt Üniversitesi'ndeki (Nashville, Tennessee) yüksek lisansını 1968 yılında tamamlar. ABD'de ayrıca Dartmouth College'de felsefe ve ilahiyat eğitimi alır. Ardından bir yıl süre ile Canaan Koleji'nde kalkınma iktisadi öğretim üyesi olarak bulunur.

İstanbul Üniversitesi ve Devlet Planlama Teşkilatı'nda iki yıl çalışıp yeniden Amerika'ya giden Alatlın, burada California Üniversitesi tarafından Türkiye'de yapılan psiko-dil bilim

projesinin İstanbul ayağını yürüttü (1973-74). İngilizce dil öğrenimi amacıyla *Cumhuriyet* gazetesi ile ortaklaşa, Türkçe temelli bir İngilizce öğretim dergisi olan *Bizim English* dergisinin yayın yönetmenliğini üstlendi (1981-84). Daha sonra YAZKO yazarlar kooperatifinde yönetim kurulu başkan yardımcılığı (1984-85) görevinde bulundu.

Dikkat ederseniz buradaki ilgi çeşitliliği, durmak bilmeyen faaliyetler Alev Alatlının kişiliğinin nasıl oluştuğunu anlamak açısından bizlere kısmen de olsa bir şeyler anlatabilir. Çağımızın birçok sanatçısı, entelektüel gibi çok yönlü bir kişiliği vardı Alatlının. Yazarak düşünmek, sorular sormak onun baş uğraşdır ama sanki o bunu daha çok edebiyatla yaptı.

Diyaloğu, bana öyle gelmiştir ki daha çok düşünürlerdir. *Batı'ya Yön Veren Metinler* ve *Bize Yön Veren Metinler* projelerini anmalıyız sözelemi. Bilim dünyasının gelişmeleriyle siyaset de ilgi alanına girer, bu meselelerle de ilgilenirdi. Alatlın, bilinen anlamıyla bir edebiyatçıdan ziyade, aynı zamanda bir sosyolog, bir felsefeci ve kendi deyimiyle de "bir Türk aydınıdır." Romanlarında sosyalistinden milliyetçisine, sağcısından İslâmcısına, pozitivistinden Beyaz Türk'üne, ulusalcısından liberaline tüm aydın tiplerinin yer alması çağına şahitliğinin bir göstergesidir.

Alev Alatlın öncelikle romancıdır; şiirleri de vardır, eleştirmenliği de ama buralardan kopmadan romanı seçmiştir. Ne usta bir mütercim olduğunu tercümeleriyle de göstermiştir. Keşke bunları devam ettirebilseydi diye hayıflanmamak elde değil. Aynı zamanda sinemaya ilgisi de yabana atılmamalı tabii. Hayat düsturu bir kitabında da belirttiği üzere şöyle özetlenebilir: "İster zurna tamircisi olun, ister çevirmen, işinizi iyi yapın."

Doğrusu benim onunla tanışıklığımın derinlik kazanma süreci yayıncılıkla da ilişkiliydi. Koç Üniversitesi Yayınları'ndan çıkan *Edward Said ile Konuşmaya Devam* (2011) kitabında bir kısmı görmezden gelinse de Türkiye'de Edward W. Said'in kitaplarını Pınar Yayınları olarak ilkin 1980'lerin başında biz yayımladık. Ardından başkaları yayımlamaya devam etti. Alev Alatlın bize Said'in *Haberlerin Ağında İslâm* (1985), *Filistin'in Sorunu* (1986) kitaplarını tercüme etti. Başka bir yayınevi için Tunuslu Hayreddin Paşa'dan *En Emin Yol* (Akvâmü'l-Mesâlik-i Marifat Ahvâl el-Memâlik) kitabını hazırladı. Aslında

bu eser onun bakış açısını kavramak için önemli bir kilometre taşıdır. Zira Alatl, bugünü anlatırken, yarına seslenir, dünü de gündeme getirmeyi unutmaz. Bir kitabının adının *Hatırla Geçmişin Geleceğindir* (2004) olması sebepsiz olmasa gerek. Alatl'nun hayatına yakından baktığımızda 1984 yılından itibaren süreli yayınlardaki yazılarının yoğunlaştığını görürüz. *Nokta, Yazko Somut, Türk Edebiyatı, Cönk, İnsan ve Teknoloji, Kitap Dergisi, Gerçek* gibi dergilerde çeşitli yazıları ve incelemeleri yayımlandı. Alev Alatl, yazmayı sürdürürken özellikle kritik zamanlarda söz aldı. Sadece şunları okumamız bile bunu ispatlamaya yeter:

“Aslolan, hakkın helal edilmesi olmalıydı. Helalleşmek olmalıydı. Helalleşmek, mahkemede dava kazanmaktan daha üstün olmalıydı. Çünkü her yasal hak, helal değildir.”

“Kültürel iktidar varsa, kültürel muhalefet de vardır. Mesele; muhalefetin kıymetini bilmek, değerlerine yılmadan, dejenere etmeden sahip çıkmak meselesidir.”

“Liyakat sorunu çözüldüğünde Türkiye şahlanır. Bir kere, eğitimden adli sisteme, imardan enerjiye, tarımdan basına hemen her alanda gözlemlediğimiz o müthiş savurganlığın sonu gelir. Zor kazanılmış birikimlerimizi rasyonel yatırımlara dönüştürme imkânı doğar.”

“İyilik ve umut 21. yüzyılın hedefleri arasında gibi görünmüyor. Kötülüğün ne denli sinsi ve kurnaz olduğunu unutmuyoruz. Dünyanın iyiliği için yaşatılması gereken bir millet varsa o da biziz. Kul hakkı bize özgüdür. Batı bu kavramı bilmez. Varsın yedi düvel üzerimize gelsin, yine de bizi yıkamazlar. Biz ne müttefikler gördük, zaten yoktular. Bu dünyanın bir ayet olduğunu unutmamalıyız. Türkiye, dünyayı okuması gerektiği gibi okuyanların ülkesidir. Türkiye, caydırıcı olmak zorundadır. En büyük günah, birbirimize kayıtsız kalmamızdır.”

Hatırlarım hep: Kendimize ait bir cümlemizin bulunmayışına kahırlandı yıllarca. Yaşamı dayanılır kılan tek şeyin gününü gün etmiş olduğunu fısıldayan aşağılık seslerin peşine takılmanın yanlışlığını da. Belki dünyada olup bitenleri yakından kavramasından dolayı Avrupa-Amerikan medeniyetinin öteki adının ölü-seviciliği ve faşizm oluşuna işaret etti. İnsanlık tarihinin en acımasız sadistlerini; Hitler'i, Stalin'i yetiştiren

verimli toprağın Batı medeniyeti olduğunu ve bu medeniyetin sürekli bir biçimde, filmlerle, televizyon dizileriyle, basınla salgın hastalık gibi yayıldığını vurguladı. Bilindiği üzere Alatl'nun son kitapları nasihatname türündeydi. Bu eserlerinin girişindeki şu satırlar onun yazdıklarını anlamaya katkı sunacak vurgular içermesi bakımından kıymetlidir: “Dünyaya dair gerçekleri yeni yeni keşfettiğimiz bir süreçtir yaşadığımız. Yeniden öğrenmeye üşenmeyin, ezber bozmaktan yünsünmeyin. Gözleriniz fal taşı gibi açık, zihniniz kılıç gibi keskin olsun. Küsmeyin, siz de kendi ev ödevinizi yapın. Düşünün ki internet mucizesi olmasaydı, bu metinler toparlanamazdı. Siz siz olun, ne vazgeçin ne de teslim olun internete.”

Alev Alatl, gerek ortaya koyduğu eserleri, gerekse televizyon programları ve gündeme dair açıklamalarıyla, kültür hayatımızda önde gelen, hatırı sayılır bir okuyucu kitlesi edinen ve açıklamaları merakla izlenen değerli bir yazardı. Şahsen ben Alatl'nun hangi yazısını okusam hep memleketimizin ve insanımızın dertlerini, ıstırabını anlatan bir aydın tavrının şahidi olduğumu düşünürüm. Yazıları ve romanları kadar konuşmalarının da bunu belgelediği açıktır.

KEMAL TAHİR İLE CEMİL MERİÇ

Alev Alatl, dünyaya, olaylara bakarken, dünyayı algılamakta düşünce ve duygularını iç içe sunar. Bunun altında yatan sebeplerden birinin Kemal Tahir, diğerinin de Cemil Meriç olduğunu yahut bu ikisi olmadan onu doğru konumlandıramayacağımızı düşünüyorum. Alatl'nun yazılarından da anlıyoruz ki Cemil Meriç, sevdiği yazarların başında gelir. Neredeyse onun bütün eserlerinde Meriç'ten en az bir alıntıya rastlarız. Alatl, düşünce serüveni açısından da Meriç'le benzerlikler göstermektedir. Alatl'nun düşünce dünyasındaki aksiyon tıpkı Meriç'te olduğu gibi önce Batı'ya, Batılı bilim anlayışına ve Batı felsefesine meyletmiş, sonrasında Uzak Doğu felsefesi ve dünya algısına, son olarak da İslâm düşüncesine doğru bir yönelim göstermiştir.

Alev Alatl'nun sıkça kullandığı “murat” kavramı, gerçeğin ötesinde bir ideale ulaşmayı simgelemektedir. Bunun uzantısını Cemil Meriç'te bulmak mümkündür. “Bana hakikati değil, muradını söyle. Olmak istediğin gibi görün, olduğun gibi değil! Çünkü her yalan bir yaratış!” Alatl, yabancılaşmanın boyutlarını ve dildeki yansımalarını anlatırken de Meriç'e başvurmuştur. “Kav-

ga, insanla kader arasında değil artık, insanla kelime arasında. Yığınlar onun için yaşıyor, onun için dövüşüyor, onun için ölüyorlar”. Meriç’in Doğu-Batı toplumlarına ilişkin değerlendirmesi, Alatl’da, Batı’ya ilişkin nekrofilik çağrışımlar yapmıştır. “Yobazlık, Şark’ın nefis müdafaası. Yobaz samimiyet, yobaz kendini bir nass’a hapseden idrak; bir nass’a, yani sonsuza. Yobaza düşmanlık, tarihe düşmanlıktır. Yobaz biziz, en güzel tarafımızla biziz.”

Bir konuşmasında Kemal Tahir’in kendisinden daha yerli olduğunun altını çizen Alev Alatl’nun romancılığının anlaşılması için mutlaka Kemal Tahir’in dikkate alınması gerekir. Çünkü Alatl, Türkiye’nin önemli romancıları gibi toplumsal ve siyasal hayatın temalarının/tartışmaların romancısıdır. Oryantalizmden sola, Kürtçülükten bilim tartışmalarına, yeni dünya düzeni eleştirisinden 68 kuşağına, yozlaşmadan işkenceye, sömürge ilişkilerinden aydınlarımızın durumuna, Beyaz Türklerden küreselleşmeye, Rusya’dan Batılılaşmaya kadar pek çok konuyu romanlarında ele aldı. Romanlarıyla meselelerimizi tahlil etmeyi başarabilen ender yazarlarımızdandı. Biliyorum romandan anlayanları tatmin etmek zordur, ama Türkiye’den anlamayanları onun romanlarının meselelerine dâhil etmek sanırım daha güçtür!

Alev Alatl’nun kaygılarının en derininde yer eden Anadolu insanının yabancılaşması ve maddi değerler karşılığında özgürlüğünü teslim etmesi hususunda, yüreğine su serpen düşünür, Kemal Tahir’dir. “Anadolu insanı özgürdür. Evet, aktif bir özgürlük değildir bu, pasiftir. Üzerine destanlar yazılmış bir özgürlük de değildir, ama asla zincire vurulamayan bir yapı geliştirmiştir. Bu özgürlüğün hiç aşınmayan iki dayanağı vardır: Çile çekme gücü ve azla yetinme gücü. Kemal Tahir’i anımsıyorum. İşte bu iki nitelik Anadolu insanını özgür kılar; köle olmaz. Ne patronun ne paranın ne inançların ne kitaplarının ne de geçmişinin kölesidir. Eskiye rağbet etmesinin, her duruma kolayca uyum sağlamasının nedeni budur. Evet... Böyle bir özgürlüğü Jean Paul Sartre’in varoluşçuları bile hayal edemezler.” Alatl, Anadolu insanının özündeki ruhu Kemal Tahir’in bir cümlesiyle tanımlamıştır: “Kemal Tahir’e rahmet olsun. Paraya müdana etmemek, Anadolu insanının mayasında vardır.”

Alev Alatl’nun romanlarının temalarının dönem dönem değişmesi tartışmalarımızın değişmesiyle

de bağlantılıdır. Gerçekliğin değişkenliği de diyebiliriz buna. Bununla beraber değişik dönemlerde yazdıkları yan yana getirilse görülecektir ki, tüm metinlerine yansıyan aynı duyarlılıktır. Duyarlı olmak, kayıtsız kalmamak, liyakat, dünyaya ve memleketine vicdanlı olarak bakmak... Farkındayım çok klişeleşti bu sözler. Uzun zaman bazıları rafa kaldırmıştı bunları. Ama bunlar olmadan sahici üretimler yapabilmek ne mümkün. Zaten Alatl *Aydınlanma Değil Merhamet* (2005) romanında “Dünya umurunda olmayan bir yazar, neden yazar?” diyerek yazarlık gayesini tartışmasız bir biçimde ortaya koyar.

1980'LERDEN GÜNÜMÜZE BİRKAÇ NOT

Şimdi ise eserlerinden bazılarını dikkate alarak günümüze doğru gelmek istiyorum. Alev Alatl’nun hayatında, dergilerle münasebetinde ve kamusal bir figüre dönüşmesi sürecinde 1980’lerin önemli bir yeri vardır. Herhâlde 1980’li yıllarda onu fark edilir kılan ilk kitap *Aydın Despotizmi* (1986) oldu. Bu eser, Türkiye’deki pozitivist aydınların yerleşik kanaatlerini sarsmıştı. Alatl ilk kitabını Latife Tekin gibi birkaç yazarı savunmak amacıyla kaleme almıştı; burada Yalçın Küçük tarafından onlara yöneltilen haksız eleştirilere cevap vermişti. Küçük’ün Tekin’in *Gece Dersleri* romanı için “Eylülist” demesi bunun esas sebebiydi. Alatl bu eserinde, aydınlara sorumluluklarını hatırlatma yoluna gitmişti. Yalçın Küçük’ün Latife Tekin romanlarını yerden yere vuruşuna karşı cesur bir çıkıştı bu ufak kitap.

Alev Alatl’nun beş ciltlik nehir romanı “Or’da Kimse Var mı?”’nin kahramanı Günay Rodoplu bize yakın dönem tarihimizin nasıl ele alınabileceğini gösteren bir pusuladır. *O.K Musti Türkiye Tamamdır* (1993) romanının konusunu ise şöyle açıklar: “Türkiye insanı kendisini iyileştirmezse, bu memleketin sonunun geleceğini haykırıyor.” *Viva La Muerte* (1992) romanında Günay Rodoplu’nun ağzından söylediği şu ifadeler, onun siyasi çizgisi hakkında bize bir fikir verebilecek durumdadır: “Ben, ilkel komünizmin üstünde parlayan Hilal’den yanayım.” Alatl bu romanında işçiden iş adamına, militandan siyasetçiye doğru kayan sol anlayışı ele almış ve sol anlayışın bu değişimini gözlemlemiş, sol anlayışın nasıl bir karakter kaybına uğradığına dikkat çekmişti: “Bir Vehbi Koç yupisi ya da Amerikan eğitilmiş, deodorantlı genç işletmeci ‘yığidim asla-

nım' olur mu? 'Koçum benim' bir Cem Boyner ya da Cefi Kamhi düşünabiliyor musun?' (...) Yiğit ancak militan olur, siyasî olmaz."

"Or'da Kimse Var mı?"nın son kitabı *Beyaz Türkler Küstü*'yü 2013 yılının ilk aylarında yayımlayan Alatlî, toplumun yaşanan olaylar karşısında tepkisiz olduğuna inanmaz; "sokağa dökülmek demokrasi değildir" der. Ona göre aklın yolu bir değil, bindir, bizi kurtaracak olan aydınlanma değil merhamettir.

Bu romanların kahramanı Alev Alatlî tarafından idealize edilen aydın kişiliğini ortaya koymaktadır. Günay Rodoplu, ülkedeki birçok aydın ve aydın geçinenin aksine toplumsal sıkıntıları yüreğinde hisseden, bozuk düzene karşı eyleme geçmeye çalışan, ancak istediklerini bir türlü gerçekleştiremeyen bir aydın konumundadır. Günay Rodoplu, ekonomiden ideolojilere, siyasî partilerden felsefeye, eğitim meselemizden dine kadar bir toplumu ilgilendirecek bütün konulara değinmiş, bu konularda toplumun ve idarecilerin yaptığı hataları göstermeye çalışmıştır. Gereksiz çatışmaların bir kenara itildiğinde ülkeyi çok daha güzel günlerin beklediğini göstermeye çalışmış ve en önemlisi bütün bu toplumla ilgili yapılacak düzenlemelerde aydınlara büyük bir görev düştüğünü belirtmiştir.

Alev Alatlî'nin solla ilgili eleştirileri 68 kuşağının yeterli entelektüel birikiminin bulunmadığı, siyasal değerlendirme diye ortaya attıklarının yetersizliği, toplumdan kopuk kalışları gibi noktalar üzerinde yoğunlaşmıştır. Yazarın 68 kuşağı ile ilgili eleştirileri *Kâbus* (2000) romanında da karşımıza çıkar. Romanın kahramanı İmre Kadızade 68 kuşağının yeterli donanıma sahip olmadıklarını şu sözlerle ifade etmiştir: "Sayın Yargıç, 68 kuşağının entelektüel unsurları yoktu. Heyecanları vardı, rüyaları vardı ama eski Türkiye toplumunun gerçeklerine dair murakabe edilmiş, bütünlüklü tahlilleri yoktu. Bu nedendir ki, kapılarının önünde oluşan hayata hep şaşıtlar, hep şaşırdılar. Şaşırdıkça meyaslaştılar, meyaslaştıkça içkiye ve aşka kaçtılar. Mesele, solcu insanlardan zarar gelmesi değildi. Mesele, yarar gelmemesi meselesiydi. Söylediğim gibi, 68 kuşağının Türkiye'ye ilişkin bütünlüklü tanımları yoktu, burunlarının dibinde olan bitenin ayırdına varamadılar."

Alev Alatlî'nin romanları dikkatli bir şekilde incelendiğinde yazarın temelde vurgulamak

istediği düşüncenin ahlak kavramı ile alakalı olduğu görülecektir. Yazarın roman kahramanları yaptıkları eleştirilerin birçoğunda temelde ahlak kavramını ele almaktadırlar. 1990'ların sonundan itibaren ise romanlarında "yeni dünya düzeni" adı verilen ideolojinin Türkiye'yi nasıl parçaladığını anlatmaya çalıştı. Ona göre bu durumların oluşmasının sebebi toplumun birbirini anlamayacak hâle gelmesi, maddi-manevi değerlerin zayıflamasıdır. Bu yönüyle geniş bir Türkiye panoraması çizer. 2000'lerde yazdığı ve Rusya ile Türkiye'yi birlikte ele alma imkânı sunan "Gogol'un İzinde" nehir romanı ise ayrıca değerlendirilmelidir. Ona göre Rus aydınlarının serüveni bize ayna tutmaktadır fakat bizler esaslı bir Türkiye okuması yapmaktan uzaktayızdır. Alatlî bunun sebebini bir söyleşisinde şöyle açıklar: "Türkiye'de kaynaklara ulaşamıyoruz; çünkü gerekli nitelikte Osmanlıca yok. Ne yazık ki, hiçbir zaman bir Rus aydınının kendi ülkesini okuduğu gibi, Türkiye'yi okuyamayacağız biz."

Romancı kimliğiyle tanınan Alev Alatlî, ülkemizdeki çoğu sosyal bilimcinin aksine, toplumsal konuları ve sorunları tahlil ederken, edebiyat alanından önemli ölçüde istifade etmiştir. Alatlî, Aristocu mantığının tekdüzelğine karşın saçaklı mantığın önemine vurgu yapan, bütüncül düşünce biçimini öne çıkaran, anti-pozitivist, gerçekçi bir romancıdır. Alatlî, Doğu-Batı ayrımı hakkındaki düşüncelerini, coğrafyadan ayrı olarak, *biyofilik* ve *nekrofilik* yönden kâinatı algılama tarzındaki farklılıklar üzerine kurmuştur. Alatlî'ye göre, Türkiye, Doğu ve Batı arasında arafta kalmış, ahlak yapısı kapitalist sistemin zorlamasıyla göreceli ahlaka kurban gitmiş, değerler dünyasında büyük karmaşalar yaşamış, genç nüfusu cehalete yenik düşmüş, insanları Batılılaşmanın tesiriyle çeşitli açmazlarla karşı karşıya kalmış, kimlik bunalımı yaşamış, fertleri birbirine yabancılaşmış bir toplum hâline gelmiştir.

Alev Alatlî, toplumumuzun Batılılaşma süreciyle nekrofilik bir ruha büründüğü, kendi yapısına ve dokusuna ters düşen bir yabancılaşma yaşadığı görüşündedir. Şurası açık ki Rus edebiyatının önemli simaları Lev Tolstoy, Fyodor Dostoyevski, Nikolay Vasilyeviç Gogol, Ivan Turgenyev, Aleksandr Soljenitsin gibi gerçekçi romancılar Alatlî'nin romancı kimliğinin oluşmasında etkilidir. Özellikle Soljenitsin, çağdaş olması sebebiyle Alatlî'nin roman anlayışına önemli tesirlerde bulunmuştur. Alatlî, üç ciltlik nehir romanı "Gogol'un İzinde" ile Mihail Aleksand-

roviç Şolokhov 100. Yıl Edebiyat Ödülü'ne layık görüldü. Ödülün adına verildiği Şolokhov Rus gerçekçi akımının temsilcilerinden biridir.

MESELELERİMİZ, HOLLYWOOD VESAİRE

Alev Alatl, *Eyy Uhnem! Eyy Uhnem!* (2008) romanında yıkıcı ve sorumsuz özgürlüğe sonsuz alan tanınmasını eleştirir: "Yıkıcı ve sorumsuz özgürlüğe sonsuz alan tanındı. Toplumunu genç insanların ahlâklarını iğfal etmek gibi, pornografi, şiddet, dehşet dolu sinema filmleri yapmak gibi özgürlük suistimallerinden, insanoğlunun aşağılık alçaklığından koruyacak pek az şey kalmış gibi görünüyor. Suistimal, özgürlüğün bir parçası... Genç insanların seyretmeme ya da kabul etmeme özgürlükleriyle dengeleneceği zannediliyor. (...) Özellikle de ABD'de yasalar bireysel özgürlükler kadar bazı bireysel suçları da teşvik edecek kadar geniş bir yelpazeyi kapsıyor. Binlerce savcı tarafından desteklenen sanık cezasız bırakılabileceği gibi, hak etmediği hoş görüye de mazhar olabiliyor. Terörizme karşı ciddi bir tavır almaya kalkışan hükümet, arında kendisini teröristlerin medeni haklarını ihlal etmekle suçlayan bir kamuoyunun karşısında buluyor..."

Alev Alatl'nın *Hollywood'u Kapattığım Gün* (2009) kitabı Hollywood sinemasının Amerikan toplumuna ve dünyaya verdiği zararı anlatır. Biraz da mizahi bir şekilde Hollywood'un kapatılmasının Amerikalılara çok büyük bir iyilik getireceğini söylemektedir. Eserde sinemanın dünya siyasetinde nasıl etkin bir faktör hâline getirilip kullanıldığına da değinilir. Söz konusu kitap üzerine *Umran* dergisinde güzel bir söyleşi de yayımlanmıştı Alev Alatl'nın. Bunu niye söylediğini yazımın sonunda bir miktar da işaret edeceğim.

Yazımın başında Alev Alatl'nın Edward W. Said'ten tercüme ettiği kitaplardan birinin *Haberlerin Ağında İslâm* olduğundan bahsettim. Bu aslında medyanın İslâm'ı nasıl çerçevelediğini gösterir. Ne var ki mesele bununla sınırlı değildir. Alatl, medyanın gazete, dergi gibi unsurların yanında sinemanın kullanımını gündeme aldığından bahseder. Ona göre sinema âdeta medya aracı hâline geldiği için büyük medya şirketleri sinema unsurunu da kullanır. Alatl, medyanın çıkarlarına gelen düşünceleri sinema yoluyla da izleyicilere aktarma yoluna gittikleriyle alakalı olarak *Hollywood'u Kapattığım Gün* kitabında

şu eleştiriyi yapar: "Bilmem sizde öyle misiniz, 'medya' deyince, benim aklıma gazete, dergi, radyo, televizyon, hatta internet gelir de, sinema gelmez. Oysa, 'massmedia' dedikleri, tek taraflı yayın yapan bu mecraların (mediumların) tümünü içeriyor. Tek bir medya yığışımı (conglomerate) yok ki sinemanın başını çektiği entertainment sektörünü içermesin."

Uzun zamandır basın ve medya dünyayı yönetmede o kadar etkili duruma gelmiştir ki, istedikleri zaman savaş çıkarmakta, yapılan yanlış haberlerle ülkelerin ekonomik düzenlerine darbe vurabilmektedir. Mesela Alatl, *Hollywood'u Kapattığım Gün*'de "İspanyol-Amerikan savaşı, Amerika'nın medya tarafından kışkırtılan ilk emperyalist savaşı; ayrıntıları atlamamaya çalışmam bundan" der. Özellikle de ABD'de basın CIA güdümünden çıkamamaktadır. Hatta bazı gazetelerin CIA ile ikili anlaşmaları dahi vardır: "Bernstein *New York Times*'in genel politikası CIA'ya mümkün olan her türlü yardımı yapmaktır" diye devam ediyor. Bu yakınlığın en önemli nedeni *New York Times*'in Amerikan gazeteleri arasında en çok dış muhabire sahip olması ve gazete sahipleriyle CIA yetkilileri arasındaki kişisel yakın ilişkilidir... CIA'nın en değerli Buruodcasting Asset (yayın aktifi) olan CBS'in yönetim kurulu başkanı William Haley ile CIA şefi Allen Dulles yakın arkadaşları. CBS, CIA çalışanlarını istihdam etmek suretiyle perdeledi... Haberlerin CIA tarafından denetlenmesine izin verdi... CIA ve senato kaynaklarına göre örgüt arşivlerinde her iki derginin dış haberler muhabirleri ve ekipleri ile yaptıkları yazılı anlaşmalar vardır. Bu anlaşmaların yenilenip yenilenmedikleri konusunda her iki taraf da sessiz kalmaktadırlar."

ABD'nin, ekonomik çıkarları için her şeyi yapacağını söyleyen Alev Alatl, vaktiyle birçok insan tarafından bir umut olarak görülen Barack Obama'nın da diğer ABD başkanlarından farksız olduğunu söyledi. Alatl Hollywood konulu kitabında Obama'nın, ABD güvenliği için her şeyi yapacağını, bu durumu sağlamak için yapılacak işlerden ötürü hiç kimseden özür dilemeyeceğini ifade ettiği bir konuşmasını hatırlatır. Ardından Amerikancı hayat tarzını eleştirerek "Ah, sayın başkan, ah demek siz de az gittiniz uz gittiniz bir de arkanıza baktınız ki bir arpa boyu yol gittiniz!" demektedir.

AKLIN YOLLARI VE DİN EĞİTİMİ

Alev Alatlı'nın *Akılın Yolu da Bir Değildir* (2009) isimli eseri, yazarın sunduğu bir programın da adı olan "Hadi baştan alalım" sloganıyla kaleme alınmış bir eser olup, burada Doğu-Batı mantığı karşılaştırılıp kıyaslanmıştır. Daha sonra geliştirilerek *Ben Böyle Düşünüyorum Demekle Olmuyor* (2018) adını alan eserde düşünme ve doğru düşünme kavramları üzerine yorumlar getirilmiş, tartışma kavramı değerlendirilmiş, tartışmaların belirli çevrelerce bilinçli olarak nasıl "safсата" hâline getirildiği üzerinde durulmuştur. Ona göre Batı'nın tek doğru kavramı yanlıştır. Yıllardır bu mantıkla hareket eden ve bu mantığı yaymaya çalışan Batı hatalıdır. Oysa Doğu böyle değildir. Doğu bazı meselelerde orta yolun da olabileceğini bilmektedir.

Alev Alatlı'nın yazılarında işaret ettiği önemli hususlardan biri de dindarlar, İslâmcı aydınlar daha doğrusu Türkiye'nin "millî meselesi İslâm"dır. Onun dikkat çektiği konulardan biri, Müslümanların dinî bilgisinin yeterliliği üzerinedir. Ona göre her Müslüman İslâm hususunda yeterli bilgiye erişmek zorundadır. İslâm'la ilgili konular sadece imamlara bırakılmamalıdır. Aynı şekilde imamlar da kendilerini İslâm hususunda tam donanımlı hâle getirmekle yükümlüdürler. Burada *Hayır Diyebilmeli İnsan* (2003) kitabından şu pasajı aktarmak istiyorum: "Müslümanlığı bir 'meslek', bir 'kariyer' olarak gördüğümüzü hissettiğimi söylemeli, nedenlerini de hemen sıralamalıyım. İlki, imam hatiplerin 'meslek lisesi' hüviyetleri. 'İmamlık'ın, bir 'meslek' olarak düşünülmesini değil, her Müslümanın meslek sahibi bir imam olması gerektiğini düşünüyorum. İmamlığın, mahallelinin 'dinî işlerine nezaret eden' ve âdeta bir 'teşrifatçı' şekilciliğine indirgenen statüsünün, mutlak surette nitelik ve nicelik itibarıyla yüceltilmesi gerektiğini savunuyorum.

İmam ya da hatip, bir mavi yaka, orta kademe hizmetli değil, İslâmî dünya görüşüne bütünüyle hâkim, deyiş yerindeyse, İslâm ilahiyatının 'doktoru' olmadığı sürece, camilerin, hissettikleri 'ilâhî dürtü'yü reikiden yogaya, Prisma'dan adını bile bilmediğimiz nice ruhanî ses veren toplulaşmalara yönlendirenlere, kapalı kalmaya devam edeceğini düşünüyorum."

Aynı kitabındaki "Din eğitimi öğrenciyi bir yandan entelektüel zirvelere teşvik ederken, diğer yandan da kâinattaki koordinatları belirlemeleri-

ne yardımcı olur." şeklindeki tespitini de değerli buluyorum. Lakin bizdeki din eğitiminin esas meselesinin bu olduğunun farkında olmadığımızı da üzülen söylemek istiyorum.

Ülkemizin farklı dönemlerine şahitlik eden Alev Alatlı'nın hayatı dünyayı, Türkiye'yi özellikle de aydınlarımızın tarihini anlamak bakımından son derece önemlidir! Şunu söylememiz yanlış olmaz: Türkiye'nin yakın dönem entelektüel tarihi Alev Alatlı'nın romanları ve yazıları okunmadan kavranamaz. Memleketimizin okumuş yazmışları ("entelektüel oligarşisi") onun yazarlığının ne kadar farkında, bu da ayrıca ele alınması gereken mühim bir mesele. Alatlı'nın Hollywood odaklı bir söyleşisinden söz ettim. Doğrusu Alatlı'nın eserlerinin daha iyi anlaşılabilmesi için bakılması gereken kaynaklardan biri de söyleşilerdir. Bir yayıncı olarak söyleşilerinin tam manasıyla onun kitaplarında vurgulamak istediği fikir ve düşüncelerin net bir şekilde ortaya koyacağı gerçeğini söylemeden geçmeyeyim. Mesela iki ciltlik *Kelebek Etkisi Söyleşileri* (2021) bunun bir örneğidir.

Netice itibarıyla şunu diyebiliriz: Alev Alatlı, milletimizin kültürel dünyasının derinlerindeki özgürlük ruhuna vurgu yaptı; bu çerçevede, dünyayı tahakküm altına alan yağma düzenine eleştirel baktı. Türkiye'yi dünyanın emniyet supabı olarak gören Alatlı, toplumumuzun değerini fark ettiği için bu toplumun özünü bulması için eserler kaleme aldı. Biliyorsunuz tanıdıklarımız, dostlarımız hakkında yazarken nesnel olamayız. Bu elbette benim sorunum. Fakat bu yazıya hazırlanırken bir dostum dedi ki, "Senin için öznel olanlar benim için yahut başkaları için nesnel olabilir." Umarım öyle olmuştur.

ORDA KİMSE VAR MI? BURDA ALEV ALATLI VAR

KÂMİL YEŞİL

Alev Alatlı 2 Şubat 2024'te vefat etti ve geride büyük bir boşluk bıraktı. Kimsenin yeri dolmaz, doldurulamaz fakat Alatlı'nın yeri hiç doldurulamaz. Gerçi onun bıraktığı boşluğu, doymak bilmeyen okuma öğrenme merakının semeresi kitapları uzun süre doldurmaya yeter. Çünkü fikrî tespit, eleştiri ve düşünme şekli ile hâlâ hatırı sayılır çevrelerce keşfedilmiş değil Alev Alatlı. 60'lı yıllar sonrası Türkiye için "düşüncenin kuduz köpek gibi kovalandığı yer" demişti Cemil Meriç; şimdi bu tespitten hareketle düşünceden, düşünmekten kuduz köpek gibi kaçıldığı bir dönemdeyiz diyoruz. Bundan dolayı Alev Alatlı başka yeni düşünce adamları çıkıncaya kadar hep bir deniz feneri gibi görülecektir.

DİL KULLANIMI, DÜŞÜNCE ÜRETİMİ VE ELEŞTİREL TUTUMU

Alev Alatlı Türk düşüncesine hediye ettiği önemli kavramlarla hatırlanacak. Ve zaten onun düşünür olduğunu gösteren deliller, ürettiği kavramlar olmuştur. Dil, düşüncenin hem kaynağı hem vasıtası ise Alev Alatlı hayatı boyunca bu vasıttan hiç inmedi.

Alev Alatlı vesilesiyle Cemil Meriç'ten söz ettik. Çünkü 80 sonrasında Cemil Meriç seviyesinde bir tecessüs (okuma, anlama merakı) sahibi bir münevver görmedik. Cemil Meriç de düşünce vasıtası olarak dilden hiç inmemişti. Geride bıraktığı eserler hâlâ kendi boşluğunu kendisi dolduruyor.

Alev Alatlı da Cemil Meriç'ten tevarüs ettiği tecessüsü ile yine onun gibi eserler ve kavramlar hediye etti Türk milletine. Diyebilirim ki Alev Alatlı dil kullanımı, düşünce üretimi ve eleştirel tutumu bakımından ismi Cemil Meriç ile yan yana gelebilecek nadir yazarlardandır. Ne yazık ki Cemil Meriç sadece eleştiri, deneme ve biraz

da tercüme ile yetinmiş ve edebî eser kulvarına girmemiştir. Alev Alatlı belki kadın kimliğinin önsezisine uyararak, belki neslinin ilgi ve eğilimleri sebebiyle edebî alanda da kalem oynatmış ve gerçekten kendi nesli içinde kayda değer eserlerle temayüz etmiştir. Hatta bana göre Alev Alatlı'yı düşünce dünyasında yer sahibi kılan, ismini parlatan şey onun önce edebî eserlerle dil ve üslup, o dile uygun bir fikir sahibi oluşudur. Eğer bir metoda bağlamak gerekirse Alatlı'nın metodu diyalektik metottur diyebiliriz. Hangi konuyu ele alırsa alsın Alatlı'nın anlatımında tercih ettiği diyalektik metot eserleri, romanları bir fikir arenasına, bir tartışma platformuna çevirir. Yazarı bu diyalektik metotta birçok şapka ile görürüz. Gâh ikna oluruz gâh karşı tarafa hak verir, arada kalırız. Bu sayfalar filozof, yazar, düşünür, kitap isimlerinin resmi geçit yaptığı sayfalara döner. Bir yandan bu kadar kaynağı bilen yazara hayranlık duyarız, diğer yandan yazarın kitaplarla düşünce çeşitlilikleri, bol referans ile okuru "dövdüğü", sersemlettiği için kızarız, hatta ukala buluruz. Malûmat yığını ile okuru evire çevire döver Alatlı. Bu arada çokluk anlatıcı yazarın durduğu yer kaybolur.

Diyalektik metot, Kemal Tahir'de tamamen diyaloga dönüşür. Bana göre bu iki yazarın romanları böyle bir ortaklık taşır. Bunun bir imkân mı yoksa sorun mu olduğu ayrıca tartışılmalıdır. Zaten bu böyledir.

Sanat eseri alanında temayüz etmeden, sadece düşünce eserleri ile iz bırakmak isteyen çok az kişi muvaffak olmuştur. Ancak edebî eser ile düşünceyi birleştirenler uzun ömürlü olmuş hem de kitlelere mal olmuştur. Büyük yazar, büyük şair, edebî eser içinde edebî eserlerin imkânını kullanarak düşüncesine edebîlik kazandıran kimsedir. Verdiği eserlerle bu fikri kim söylüyor, bu düşünce kime ait sorusunu

sorduranlardır bu tür kişiler. Bu düşünce şöyle büyük şiirin, romanın, edebî eserin sahibine aittir, demek aynı zamanda o kişinin eserlerinde bu tür fikrî zemin ve kaynaklar vardır demektir. Batı'da Cervantes'ten Shakespeare'e, Hugo'dan Voltaire'e, Dostoyevski'den Mayakovski'ye kadar bu hep böyledir.

Bizim edebiyatımızda da Yunus Emre'den Fuzûlî'ye, Namık Kemal'den Mehmed Âkif'e, Yahya Kemal'den Nâzım Hikmet'e, Necip Fazıl, Sezai Karakoç ve İsmet Özel'e kadar hep bu çizgi vardır. Düşüncenin sanat eserini beslemesi, sanat eserinin düşünceye mekân, dil ve üslup kazandırması hep birlikte olmuştur.

Alev Alatlî işte bu birlikteliği keşfeden önemli yazarlardan biri olarak düşünce dünyasına edebiyattan gelmiş bir yazardır. Dolayısıyla onun düşüncesi edebî kılık ve kıyafet giymiş olarak aramızda olacaktır hep. Mesele şudur: Eserler ne kadar edebîdir, yazar sanatın imkânlarını ustalıklarla ne kadar başarılı kullanmış veya kullanmamıştır. Bu soru hayati bir sorudur ve hâlâ geçerlidir.

Alev Alatlî bağlamında söylemek gerekirse soru şudur: Alev Alatlî, verdiği edebî eserler, nehir romanlar vasıtasıyla mı okunup yaşayacak yoksa düşünce eserleri ile mi? Somutlarsak (Orda Kimse Var mı) üst başlığı ile yayımlanan *Viva La Murte, Nuke Türkiye, Valla Kurda Yedirdin Beni, O. K. Musti Türkiye Tamamdır, Schördinger'in Kedisini Kâbus vs.* ile mi yoksa *Ben Böyle Düşünüyorum Demekle Olmuyor, Fesuphanallah, Hafazanallah, ...ile mi?* demek istiyoruz.

Eğer gözümünden kaçmadı ise ölümünden önce dergilerde, ilgili platformlarda romanları ile gündeme gelmedi Alatlî. Oysa düşünce dünyasına edebiyat yolu ile girmiş bir yazar olarak edebî eserleri hep yanı başında olması, görülmesi gerekirdi. Bundan dolayı romancı Alatlî mi mütefekkir Alatlî mi?, sorusunu sorduk.

ALATLİ'NİN ROMANLARI

Düşüncüyü eleştirel yaklaşım yedeğinde götüren Alev Alatlî dil tutumu, tecessüsü bakımından Cemil Meriç'e yaklaşır demiştik. Roman kurgusu ve romandaki anlatıcı yazar tutumu bakımından Kemal Tahir'e yaklaşır veya benzer.

Kemal Tahir nasıl yakın tarihi Cumhuriyet'i ve dönüşüm yıllarını roman imkânları içinde tartışır Alev Alatlî da 80 sonrası ve 90'lar ağırlıklı Türkiye'nin siyasi, kültürel ve sosyolojik fotoğrafını tartışır. Romanlarında, karakterini iyi tanıdığını gösteren ayrıntılarda onun kimliğine girer. Bilgi, çıkarsama, hüküm ve duruşları ile her bir karakteri şöyle veya böyle dış dünyada, aramızda buluruz. Olaylar hep fikir, tutum ve kesin inançlar çevresinde geliştiği için okuyucu fikirler anaforunda bulur kendini.

Tezli roman diyebileceğimiz bu romanlarda Türkiye hep merkezî bir yer tutar. Batı tüm değerleri ile tenkit süzgecinden geçirilir. Akıl, rasyonalite, makuliyet terazisinde tartılır her şey. Kitaplarında hep akıllı, aklına güvenen bir anlatıcı yazar vardır ve o kişi Alev Alatlî'dir.

Bütün bu akıllı, uslu, mantıklı eleştirel tutumu ile Alev Alatlî Kemal Tahir'e yaklaşır. Bu yaklaşım, eserlerin edebî olup olmadığı bakımından da benzerlikler taşır. Hatırlatalım. *Yorgun Savaşçı* başta olmak üzere Kemal Tahir'in bütün romanları edebîlik bakımından hâlâ tartışılmaktadır. Yapılan yorumlardan anlıyoruz ki aslında asıl meselenin Kemal Tahir'in romancı kimliği ve eserlerin edebî niteliği değil; romanların konusu, anlatıcı yazarın Cumhuriyet'e giden yolda Millî Mücadele başta olmak üzere Serbest Fırka tecrübesi, İzmir Suikasti, Çerkez Ethem Olayı, köy enstitüleri gibi konularda resmî yaklaşımı sorgulamasıdır. Öyle ki Kemal Tahir'in romanları resmî tarihin önüne geçmiş ve roman/kurgu olmasına rağmen tarihin yerini almıştır bazı kişiler için. Bundan dolayı resmî tarih anlayışına sahip olanlar ölçüyü dengede tutamamış ve eserleri roman sanatının ölçüleri dışında değerlendirmişlerdir.

Bu kadar keskin bir yargı olmasa da Alev Alatlî'nin romanları da roman türünün imkânlarını hayli zorlamayla ve edebî olanı değil; düşünsel olanı öne çıkarması ile Kemal Tahir'in roman anlayışını takip etmiştir. Klasik roman ölçülerine göre eleştirilse de roman türüne önemli bir açılım getiren bu eserlerin tartıştığı konular bir çözüme varmadığı müddetçe zihin açıcı olması bakımından dikkatle bakılacaktır diyebiliriz. Romanlar vasıtasıyla düşünce dünyamıza kazandırılan tespit cümlelerden birkaçı üzerinde durmamız gerekir.

NEKROFİLİ (ÖLÜ SEVİCİLİK)

Alev Alatlı, sapkın anlayış olarak kitapların sayfalarında ve psikologların dilinde geçen bu kavramı hem sosyolojik hem siyasi karşılığı ile kullanır. Terör olaylarının bir sonucu olarak ölmeyi ve öldürmeyi kanıksamak ile sonuçlanan bu anlayış futbol maçlarında “Ölmeye ölmeye ölmeye geldik” sloganına dönüşür. Resmî ideoloji de kült kişileri her fırsatta diriltmeye çalışırken ölü sevicilik yapar. Kimse ondan daha çok sevmeye layık görülmez. Herkes o ölüyü sevmek zorundadır.

MIŞ GİBİ YAPMAK

Alatlı, bu kavramı öncelikle yönetim mekanizması için kullanır. Bürokratik devletin kadroları gerçekten sahip çıkmaz işine. O hep geçiştirir, elinin ucu ile yapar, dilinin ucu ile konuşur. Sevinirken de üzülürken de “mış gibi” yapar. Mış gibi yapmayı devletten gören halk, büyüklerinden öğrenen yeni nesil hep bu sahte tavır ile sürdürür hayatı. Bunun en tehlikeli yanı, insanların inanç ve ahlaki davranışlarında da mış gibi yapmaya başlamasıdır.

PAÇOZLUK

Paçozluk, mış gibi yapmanın doğal sonucudur. Böyle bir ortamda yaşayan insanlarda kaliteli bir hayat seviyesi yoktur. Görünüş esastır. Nerden biliyorsun? sorusu sorulmadan elde edilen bilgiler dolaşıma girer. Alatlı ağızlarda dolaşan bu sözlere bilgi demez, onlar için “malûmat” kavramını kullanır. Herkes her şeyin sıradanlığına teşnedir. Giyim kuşam, yemek içmek, kişiler arası ilişkiler hiçbir derinlik, itina, kültürel kod taşımaz. Alatlı’ya çekilmezlik derecesinde tiksinti veren paçozluk, okuryazarlarda, akademyada görülen paçozluktur.

SAÇAKLI DÜŞÜNCE/MANTIK-NERDEN BİLİYORSUN?

Ben Böyle Düşünüyorum Demekle Olmuyor kitabı ile nerden biliyorsun? metrosunu ben birleştirdim. *Ben Böyle Düşünüyorum Demekle Olmuyor*’u dilin kullanımı, ifade edilmek istenen ile kullanılan dil arasındaki tutarsızlık, çelişki, zıtlıkları örneklerle ortaya koyan Alatlı, dil, ifade, düşünce, mantık arasındaki bağı, bağlantıyı, bağlamı en iyi kavrayan bir düşünür olduğunu gösteriyor.

Nerden biliyorsun? sorusunu da bir romanında vaz eder. Ve öncelikle akademya, yazar, düşünce adamı, siyasetçi gibi ilk bakışta bilgili, ilgili olduğunu varsaydığımız kişiler için kullanır.

Nerden biliyorsun? Bu sorunun bir cevabı yoktur muhataplarda. O zaman da Alatlı, onların söylediklerine hiç değer vermez. “Zannederim Kur’an’da şöyle bir şey var!” diye konuşan nice gazeteci, akademisyen, yazar, şair, devlet adamı için ne büyük bir soru olduğu hemen ortaya çıkıyor. Alev Alatlı bu soru ile söylediklerinin mutlaka bir kaynağı olduğunu gösteriyor.

YASAL OLAN AYRI, HELAL OLAN AYRI, HELALLEŞMEK

Alev Alatlı, öldükten sonra en çok bu sözleri ile anıldı. Çünkü Alatlı bu sözleri Cumhurbaşkanlığı Kültür ve Sanat Büyük Ödülü’nü alırken yaptı. Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan ve yöneticileri üstü kapalı bir uyarı idi bu sözler.

Alatlı ayrıntıya girmede fakat bu sözlerle laik, beşerî yasaların kaynağı ile meşru olanın (şeriatı uygunluk) arasındaki farkı belirginleştirmek istiyordu. Laikliği din ile çatıştırma üzerine kuran anlayış, dinî kuralları suç hâline getirmişti. 163. madde ile kayıt altına alınan bir suç idi bu. Devletin temel nizamını, işleyişini, söz ve yazı ile tamamen veya kısmen dinî kurallara uydurmaya çalışmak suçu işleyenler aslında Alev Alatlı’nın formüle ettiği şeyi yapmak istiyorlardı. Sadece yasal olanın değil; helal olanın önemli ve geçerli olduğunu söylüyorlardı. Bu söz ve teklif, tabii ki yasal olanın kaynağını din-den alması, hiç olmazsa dinî emir ve yasaklarla çelişmemesine bağlı idi. Oysa ceza yasası dinî olanı yasaklıyor, suç sayıyor; laik yasaları dayatıyordu. Bu laiklik anlayışıdır ki yıllar içinde Müslümanlara, yasalara göre suç teşkil etmedikten sonra ne yaparsan yap, meşrudur anlayışını telkin etmişti. İşte asıl tehlike bu idi.

Alev Alatlı bütün bu açıklamaları ile tam da yazımızın başlığında dediğimiz şeyi yaptı. Orda kimse var mı, dedi. Bu başka bir deyişle, ben buradayım, burda ben varım, demektir. Tenkileri, teklifleri, kaynakları, tavrı ile ben buradayım, dedi ve meydan okudu. Sözü bitirirken yeni bir paragraf açmak istemiyorum ama yazar Alev Alatlı bu sözleriyle şunu da sormuş oluyor: Waldo Sen Neden Burada Değilsin? Son söz: Türkiye bu sesi çok arayacak. Alev Alatlı’ya Allah’tan rahmet dilerim.

ALEV ALATLI'NIN BATI'SI YA DA BATI'NIN KÜNYESİ

MEHMET FURKAN ÖREN

Alev Alatlı

Fransız düşünür Alexis de Tocqueville “Artık geçmiş gelecek üzerinde yol gösterici olmadığı için, akıl karanlıkta yol almaktadır.” der. Bilgi kümülatif ilerler, a priori değildir. Her yeni bilgi, kendisini bir önceki bilgi üzerinden inşa eder. Benzer bir şekilde bilginin varlık bulmasını sağlayan bilinç de soyutlanmış bir şekilde varlık bulmaz, daha ziyade tarih ve güncel kültürün bir parçası olarak yapılır. Bu yönüyle mevcut bilgi ve söylemlerin genel karakterini anlamak, geçmişin birikim ve söylemlerini incelemekle mümkündür. Akıl kendisine rehberlik edebilecek birtakım sağlıklı verilerin, göstergelerin eş güdümlü bir şekilde işler kılınmasıyla işlevselleşir. Bu gerçek, belli bir anlam

örgüsü etrafında şekillenen benlik için değil, aynı zamanda öteki olarak kodlanan fenomen ve kültürler için de geçerlidir.

Belli bir medeniyet ve kültürle ilgili tanımlama yapmak ya da güncel bir durumun şimdisini anlamak geçmişe dönük analizleri gerekli kılar. Tarih bilimi bir disiplin olarak bu temel amaç üzerinden kurgulanmıştır. Tarihle paralel olacak şekilde belli bir kültürün ve medeniyetin ya da kavram/olgunun geçmişine ilgili olan soykütük, mevcudun anlaşılması için önemli bir husustur ve pek çok sosyal bilimci soykütüğe önem vermiştir. Nitekim Nietzsche'nin kaleme aldığı *Ahlakın Soykütüğü* ve ondan ilham ala-

rak suç, cinsellik, ceza gibi kavramları tarihsel serüveniyle ele alan Foucault'un çözümlenmeleri bu özellikleri dolayısıyla derinlikli çözümlenmeler ortaya koymaktadır. Neticede bir olgunun bütün veçhelerini ortaya koymada olguya ilişkin anahtar metinlerin bütünlüklü bir şekilde analiz edilmesi büyük önem taşımaktadır.

Güncel anlamda pek çok kavram, medeniyet, kültür, din nihayete erdirilemeyen tanımlamaların nesnesi konumundadır. Bir özne olarak insanın kendisiyle ilgili bile yüzlerce tanım bulunmaktadır. Tüm çözümlenme, analiz ve değerlendirmelere rağmen çözümlenmeyen, noktası konulamayan yüzlerce kavram bulunmaktadır. Bunlardan birisi de Batı'dır. Batı nedir? Neresidir? Coğrafya ise sınırları nereden başlayıp nerede bitmektedir? Düşünce ve medeniyetse bu düşünce ve medeniyetin için özellikleri nelerdir? Yaşam tarzı ve pratiklerse bu pratiklerin diğer toplumlardan farkı nedir? Batı bir blok olarak okunabilir mi? Bir blokta şayet kendi tarihselliği içerisinde yüzyıl, otuz yıl savaşlarıyla birlikte birinci ve ikinci dünya savaşlarının Batı'nın iç çatışmalarından çıkmış olması nasıl okunmalıdır? Batı sınırlarının bitişi ve başlangıç noktasının bulunmamasının en belirgin özelliği, Alatlı'nın Ortadoğu'yu da Batı sınırları içerisinde değerlendirmesi ve Doğu denilen yeri Uzakdoğu'ya taşımasıdır. Buna göre birisi daha çok Aristo mantığı diğeri ise Buda felsefesiyle karakterize olmaktadır. Makro ölçüde Batı ve Doğu ayrımları kenara bırakıldığında bile, mikro ölçüde her yerde Batı ve Doğu kav-

ramsallaştırmalarının olması meseleyi daha da karmaşık hâle getirebilmektedir. Türkiye'nin, hatta Uzakdoğu'da yer alan Çin'in kendi içinde Doğu'su ve Batı'sı vardır.

Batı tartışmalarını Türkiye için anlamlı kılan durum, birkaç yüzyıldır Batı hegemonyası kapsamında ortaya çıkan egemenlik ve bu egemenliğin ürettiği sorun alanlarıdır. 19. yüzyıldan başlamak üzere küresel bir aktör olan, İslâm coğrafyasının liderliğini üstlenen Osmanlı Devleti'nin yıkılışı, bu yıkılışa bağlı olarak Anadolu'nun bile elden çıkma riskiyle karşı karşıya gelmesi, sadece siyasal ve askerî trajedi değil aynı zamanda epistemik ve medeniyet duruşunun da trajedisi olmuştur.

Bu trajedinin izlerini Türk entelektüel birikiminin Batı'yı anlama ve konumlandırma çabalarında da görmek mümkündür. Tarihsel olarak Batı'yı anlamaya çalışma faaliyetlerinin en yüksek olduğu dönem modern dönemdir ve süreç hâlen de devam etmektedir. Bunun örneklerinden birisi yakın zamanda vefat eden Alev Alatlı tarafından kurgulanan *Batı'ya Yön Veren Metinler* adlı derlemedir. Alatlı'nın titizlikle seçtiği metinler tarihî dönemsellikler içerisinde Batı'nın geçirdiği evreleri ve bu evrelerin her birine damga vuran metinlerle temayüz etmektedir. Derleme Batı'nın bugününe değil aynı zamanda dününe odaklanmakta ve oluşabilecek muhtemel güzergâhlarla ilgili fikirler vermektedir. Bu seçki, bir yönüyle Batı'nın künyesini/jeneolojisini ortaya koymaktadır. Batı merkezli siyasal, iktisadi ve felsefi egemenliğin oluşum, gelişim ve nihayetinde küresel bir hegemonyaya dönüşüm sürecinin hikâyesini, tarihî arka planını, entelektüel, felsefi ve epistemik altyapısını deşifre edici metinlere yer veren seçki, Batı düşüncesini merak edenler, araştırmak isteyenler için zengin bir kaynak görevini görmektedir. Öte yandan yazarın kaleme aldığı pek çok metin içerisinde bir seçki olarak inşa edilen *Batı'ya Yön Veren Metinler*'in modern-

leşmeden itibaren rotasını Avrupa Birliği'ne çeviren Türkiye için önemli olduğunu söylemek yerindedir.

YAPISAL ÖZELLİKLER

Dört ciltten oluşan *Batı'ya Yön Veren Metinler* Alatlı'nın Batı zihin kodlarını çözme amacına matuftur. Alatlı seçilen metinlerin özgün, sistematik ve Batı coğrafyasının kültürel kodlarını yansıtmaya dikkat etmekle yetinmemekte, aynı zamanda seçilen metinlere edebiyatçı kaleminden katarak Türkçeye kazandırmaktadır. Örneğin sıklıkla kullanılan hümanist kavramı yerine ısrarla insancı kavramını kullanan Alatlı, belli bir dilin kendine özgü yapısına da işaret etmektedir. Geçmiş yıllarda öncülüğünü yaptığı *Bizim English* başlıklı dergilerle küresel nitelik kazanmış bir dilin yerel karşılıklarını, yerelin özgünlük ve özneliği bağlamında çözümleyen Alatlı'nın bu duruşunun izlerini yaptığı derlemede de görmek şaşırtıcı gelmemelidir.¹ Batı'nın referans kaynaklarını, entelektüel mirasını ve temel kodlarını ortaya koymaya çalışan çalışmasının sahici yönleriyle beraber, çalışmada yazar ve eser arasındaki ilişkinin muğlak ve belirsiz yönleri de bulunmaktadır. Öncelikle eser okuyucuya belli bir yön tayin etmiyor, metodolojik veriler sunmuyor, yazarın kendi rolü ve bu metinleri seçmedeki motivasyonuna ilişkin ipuçları içermiyor. Bu durumu iddialı bir başlığa rağmen müphem bir görüntü oluşturmaktadır. Eserin kurgulanma metodolojisiyle ilgili önsöz ve giriş düzeyinde de olsa bir ibare bulunmadığı gibi, aynı zamanda en azından derlemelerin içerisinde hangi konuların işlendiği ile ilgili toplu bir fikir edinme imkânı veren içindikiler kısmı da bulunmamaktadır.

Batı'ya Yön Veren Metinler bağlamında yazarın özneliğiyle metnin gerçekliği arasındaki ilişkiye yorulabilecek tek gösterge yazıların yazılış stilleridir. Doğrudan alıntılanan metinler farklı bir yazı stiliyle, metinlerin başında birer paragraf ya da birkaç paragraflık açıklamalar ise başka stilde yazılmıştır. Metinleri konu başlıkları bağlamında kategorize eden çalışma, yer yer metin içeriklerinde yer yer metin başlarında açıklamalarda bulunmakta, bu açıklamanın yazara

1 Alev Alatlı (der.), *Batı'ya Yön Veren Metinler*, çev. Alev Alatlı (Nevşehir: Kapadokya Meslek Yüksek Okulu, 2010), 2/481.

***Batı'ya Yön Veren Metinler*, Batı merkezli siyasi, iktisadi ve felsefi egemenliğin oluşum, gelişim ve nihayetinde küresel bir hegemonyaya dönüşüm sürecinin hikâyesini, tarihî arka planını, entelektüel, felsefi ve epistemik altyapısını deşifre edici metinlere yer vermektedir.**

ait olabileceğine yordanacak durum ise yazı stilinin farklı olması şeklinde belirmektedir. Ne var ki farklı stillerle yazılan bu yazıların da zaman zaman referans kaynaklarıyla desteklenmesi yazarın açıklaması gibi duran metinlerin derlemenin parçası mı yoksa yazara mı ait olduğu konusunda muğlaklıklar bırakmaktadır.

Esasında derlemelerin belki de sorunsal alanlarının Alatlı'nın çalışmasına da yansıdığını söylemek daha doğru olacaktır. Derleme özü itibarıyla belirli bir tema etrafında belirlenmiş olan metinlerin toplanmasıdır. Bu çalışmaların kritik noktası yazarın rolünün sınırlarıdır. Kategorizasyon ve metin seçme durumu kenara bırakıldığında bile yazarın inşa ettiği derlemeyle arasındaki sınır, seçtiği metinlerle sahip olduğu fikirler arasında durduğu yerdir. Derleme metinlerinde özne rolü fludur, metinler ise etkindir ve derlemenin başarısı seçilen metinlerin niteliğiyle doğrudan ilgilidir. Bu durum dikkate alındığında Alatlı'nın spesifik, Batı ile ilgili doyurucu bilgiler veren seçkisi derleme metinlerle kendi yazıları arasındaki sınırların belirsizliği dolayısıyla muğlak bir alan oluşturmaktadır.

ALATLI'NIN BATI'SI

Vurgulanmalıdır ki Doğu ve Batı kavramsal-laştırmalarının çerçevesi, kapsamı, sınırları ve çizgisi belli değildir. Örneğin ABD Amerika kıtasındadır oysa Batı diye kodlanmaktadır. Yine Yahudilik ve Hıristiyanlık Ortadoğu çıkışlı inançlardır oysa Batı kaynakları içerisinde değerlendirilmektedir. Nitekim Alatlı'nın derlemesi de Yahudilik ve Hıristiyanlıkla başlamak-

Alev Alatlı'nın derlemesini okuyan birisi Batı dünyasının zaman içerisinde geçirdiği evreleri, dönüşümleri, kritik dönemeçleri ve bu dönemeçlerde etkin olan entelektüel metinleri sarıh bir açıklıkla görebilecektir.

tadır.² Alatlı bu durumu şöyle ifade etmektedir: “Batı dünyasının gelenekleri, biri Yahudi-Hıristiyan, diğeri Yunan-Roma veya Klasik olmak üzere, başlıca iki kaynağa sahiptir.”³ Çalışmanın birinci cildinde Batı'ya yön veren kaynaklar bağlamında Yahudilik ve Hıristiyanlık inançlarının yanı sıra Sümer, Mısır, Babil gibi bölgeler de gösterilmektedir. Öte yandan klasik kaynaklar bağlamında Yunan felsefesi ve siyaset anlayışlarına da değinilmektedir. Beri taraftan Roma İmparatorluğu, Orta Çağ'da fikir yürüten çeşitli Hıristiyan teologları da birinci cildin başlıkları içerisinde bulunmaktadır. Alatlı bu ciltte, Yahudilikten başlayarak Orta Çağ sonlarına kadarki süreçte kritik olan metinleri okuyucunun dikkatine sunmaktadır. Bu anlamda Yahudilikle başlayan birinci cilt William Langlan'dın bir şiiriyle son bulmaktadır.⁴

Çalışmanın ikinci cildi 1350-1650 yılları arasındaki süreçleri ele almakta, Rönesans, Protestan Reformu, erken modern dönem ve bilim çağlarına odaklanmakta ve bu süreçte kritik önemde olan metinleri tahlil etmektedir.⁵

Çalışmanın üçüncü cildi 1650-1800 yılları arasında meydana gelen önemli olayları merkeze almakta, aydınlanma, burjuvazi yüzyılı ve bilim çağına odaklanmakta, bu süreçte kritik önem arz eden metinlerden oluşmaktadır.⁶ Dördüncü ve son cilt ise 1800-1970 yılları arasına odaklanmakta ve “Moderniteye Doğru Kaotik Modern Dünya” başlığını taşımaktadır.⁷ Derlemenin kurgulanma biçimi, başlık verilme şekli ve ilk cilt ile son cilt arasındaki çizgi dikkate alındı-

ğında derlemenin *pesimist* (kötümser) bir tarih anlayışıyla hazırlandığı izlenimini vermektedir. Derlemeye göre Yahudilik, Hıristiyanlık, Yakın-doğu ve Yunan kaynaklarından beslenen Batı medeniyeti Rönesans ve reform sürecinden geçmiş, nihayetinde kaotik bir forma evrilmiştir. Derlenen metinlerin kategorize edilmiş biçimine bakıldığında metafizik merkezli bir anlayışla yolculuğa çıkan Batı medeniyetinin giderek fiziksel ve metacı sonrasında ise kaotik ve dijital bir çerçeveye evrildiği görülmektedir.

Atlalı'nın derlemesi Batı felsefesini yansıtan, onun fikrî yönlerini ortaya koyan, kimisi Türkçeye yeni kazandırılan metinlerdir. Bu derlemeyi okuyan birisi Batı dünyasının zaman içerisinde geçirdiği evreleri, dönüşümleri, kritik dönemeçleri ve bu dönemeçlerde etkin olan entelektüel metinleri sarıh bir açıklıkla görebilecektir. Batı dünyasını derinlikli metinlerle bir araya getiren derleme, Batı dünyasının sistemli bir bütünlük çerçevesinde sunulduğu özcü bir okuma şeklinde de değerlendirilebilir. Burada Batı bir blok olarak monist bir karakterle inşa edilmekte ve günün sonunda negatif biçimde kodlanmaktadır. Esasında pek çok varyant, farklılık, biçim ve kültürel havzadan oluşan dünya sistemini Doğu ve Batı merkezli değerlendirmeler bağlamında analiz etmek özcü ve önsel bir yaklaşıma da kapı aralamak demektir.

Çalışmalarının genel karakteri düşünüldüğünde Atlalı'nın da özcü bir anlayışa sahip olduğu görülmektedir. *Batı'ya Yön Veren Metinler*'de geçmese de Atlalı'nın bir söyleşide kullandığı şu ifadeler yazarın zihin kodları ile ilgili fikir vermektedir: “Biz edepi bir ulusuz, merhametli bir ulusuz, bizde aman diyene kılıç kalkmaz, kaç tane ulusta var zannediyorsunuz? Batıcı arkadaşlar bana söylesinler kaç tane ulus gelir de aman diyene kılıç çekmez!” Bunu çeşitli örneklerle temellendiren Atlalı sözlerini “İnsafsız

2 Alev Alatlı (der.), *Batı'ya Yön Veren Metinler* (Nevşehir: Kapadokya Meslek Yüksek Okulu, 2010), 1/3-34.

3 Alatlı, *Batı'ya Yön Veren Metinler*, 2010, 1/3.

4 Alatlı, *Batı'ya Yön Veren Metinler*, 2010, 1/3-406.

5 *Batı'ya Yön Veren Metinler*, 2/413-913.

6 Alev Alatlı (der.), *Batı'ya Yön Veren Metinler* (Nevşehir: Kapadokya Meslek Yüksek Okulu, 2010), 3/915-1368.

7 Alatlı, *Batı'ya Yön Veren Metinler*, 2010, 3/1369-1814.

bir dünyanın insafı bir ulusuyuz.” cümlesiyle bitirmektedir.⁸ Buna göre bazı uluslar kötülük, bazı uluslar ise iyilik üretmektedir. Burada Batı kötülük üreten tarafta yer almaktadır. Birbirinden farklı olan binlerce bireyden oluşan toplulukları kategorik birer küme olarak iyilik ve kötülükle tasnif etmek, toplumları kütle şeklinde değerlendirmektir ki özcülük bu tarz bir bakış açısının sonucudur.

KENDİNİ BİTİREREK VAR EDEN BATI

Yaklaşık iki bin sayfa hacmindeki derlemenin tüm detaylarını vermek zordur. Ancak metafizik, fizik ve nihayet kaotik bir sürece evrilen Batı mantığını analiz açısından Alatlî'nin çözümlemelerini öğrenmek, yazarın dördüncü cildin sonunda Bart Kosko'dan da alıntı yaparak yaptığı analizlerle mümkündür. Öncelikle Alatlî'nin oksidental bir profil çizdiğini ifade etmek yararlı olacaktır. Oksidental yaklaşımın uzun soluklu bir çözümlemeye ihtiyaç duyduğunu belirterek onun Batı'nın sonu gördüğü saçaklı mantığa dair bir şeyler söylemek daha doğrudur. Burada Batı mantığını Aristo ile özdeşleştiren Alatlî'nin bu mantığın bitişini Uzakdoğu ile ilişkilendirmesi ile ilgili ufak bir analiz yapmak gerekir. Alatlî'ye göre güncel olarak yaşanan süreç ikinci aydınlanma dönemidir. Birinci aydınlanmanın merkezi Batı, ikinci aydınlanmanın merkezi ise Uzakdoğu'dur. İkinci aydınlanma, kesinlikçi ve mekanik Aristocu Batı mantığının yerini saçaklı mantığın almasıdır. Saçaklı mantık ise ihtimaller dünyası, farklı doğrular, yeni fizik kuralları ve üretim biçimlerine göndermede bulunmaktadır.

Yakından bakıldığında Aristo mantığına karşı olan saçaklı mantığın aslında postmodern söylemin değişik bir ifadesi olduğu görülebilmektedir. Alatlî'nin saçaklı mantık diye ifade ettiği, ama aslında postmodern süreç olan yeni mantığın entelektüel çıktıları, tartışma biçimleri ve köklerinin adresi yine Batı'dır. Batı mantığının karşısına saçaklı mantığı yerleştiren Alatlî, Bart Kosko ile yapılan bir sohbetten hareketle iddiasını şu cümlelerle temellendirmektedir: “Saçaklılar, ‘fuzzy’ciler. ‘Fuzzy’ nin kelime anlamı saçaklı, dağınık, müphem, puslu. Fuzzy’ciler,

Aristo'nun siyah-beyaz mantığının karşısına Buda'nın hem siyah hem de beyaz mantığını koyanlar. Ya doğru ya yanlış değil, hem doğru hem de yanlış. Ya 0 ya 1 değil, hem 0 hem de 1. Gerçek, uç noktaların arasında bir yerde. ‘El-menziletü beyne'l menzileteyn.’ Türkçesi, ‘iki yer arasında bir yer.’ Sahici dünya siyah-beyaz değil, kırçıl. Sahici dünyanın mantığı da kırçıl. Güle güle Aristo, hoş geldin Buda, hoş geldin Mutezile.”⁹

Buna göre dünya tarihinin son yüz yıllarını domine eden Batı'nın karakteristik mantığı olan Aristo'nun kesinlikçi yaklaşımları tarihe karışmakta, birinci aydınlanma dönemi olan klasik Batı düşüncesinin yerini ikinci aydınlanma dönemi almaktadır. İkinci aydınlanma dönemi ise, saçaklı bir mantığa dayalı olan Uzakdoğu felsefesince oluşturulmaktadır. Alatlî'ye göre “Buda, Aristo'dan iki asır önce yaşadı. Düşünce sistemi çelişkiler üzerine kuruludur. Güller hem kırmızıdır hem de değildir. Gökyüzü hem mavidir hem de değildir. ‘Hem-hem de’ tarzı düşünce biçimi Lao Tzu'dan çağdaş Zen'e kadar Uzakdoğu inanç sistemlerinin aslı, esası. Saçaklı mantığın aslı esası, ikili sisteme (*bivalence*) karşı, çoklu sistem (*multivalence*).”¹⁰ Bu düşünce biçiminin tek doğru yerine çoklu doğruluğa, fiziğe, üretime ve siyasete göndermede bulunan postmodern felsefeden farkı belirsiz olduğu gibi, Uzakdoğu düşüncesinin hangi entelektüel çıktılarla bu sürece ivme kazandırdığı ise belirsizdir.

Özetle Alatlî'nin seçkisi uzunca yıllar Batı düşüncesine ışık tutacak bir külliyat konumundadır. Seçkiden çıkan resimse Batı'nın dinamik bir düşünce serüvenine sahip olduğunu göstermektedir. Bu serüvenin güncel hâli, yine Batı çıkışlı olan müphem, muğlak, Alatlî'nin deyimleriyle saçaklı bir vaziyettir. Bu vaziyetin kaynağı da Batı'nın kendisidir. Uzunca bir süredir dünya sistemini etkileyen Batı düşüncesi güncel olarak emperyalist bir hegemonyaya evrilmiştir. Bu düşünce biçimine alternatif olabilecek çekim merkezlerine dair ise henüz ufukta beliren belli bir işaret bulunmamaktadır.

8 https://www.youtube.com/watch?v=DaLD_YusAT8 (Erişim, 02.21.2024)

9 Alev Alath (der.), *Batı'ya Yön Veren Metinler* (Nevşehir: Kapadokya Meslek Yüksek Okulu, 2010), 4/1779.

10 Alath, *Batı'ya Yön Veren Metinler*, 2010, 4/1779.

ALEV ALATLI'NIN EĞİTİM PENCERESİ

GÜLŞEN ÖZER

Alev Alatl, ulu çınardan kopmuş bir yaprak gibi bu dünyadan ayrıldı. Böyle tanımlamayı seçtim zira kendisini bir büyük bütüne atfetmesi dikkate alınrsa onu büyütüp, kalanı görünmez kılan bir tarif kendisini de memnun etmezdi. “Elimizden geleni değil, yapılması gerekeni yapacağız” diyen Alatl, toplumun ortak bir dil bulup etrafında toplanabilmesini sağlamaya matuf sarsıcı cümleleri ardında bırakarak gitti.

Milletimizin Batı'nın bilgi tekeline kırmadan yaşayakalmasının imkânsız olduğunu kaydeden Alev Alatl yazılarında, televizyon programlarında, konferanslarında ve söyleşilerinde dönüp dolaşıp eğitim üzerine düşüncelerini paylaşma gereği duymuştu. Çünkü Türkiye'nin önündeki ağır dönemecin her şeyden çok eğitimle ilgili olduğunun farkındaydı. Hemen başta belirtmek gerekir ki *Kelebek Etkisi*'nde ve daha sonraki programlarına bakarak Alatl'nun doğup büyüdüğü dünyanın bir sonucu olarak düşüncesinin her döneminde eğitim süreçlerine yakından baktığını, bu konudaki araştırmalara özel bir ilgi ve alaka gösterdiğini yazabiliriz. Bu durum doğrudan Alatl'nun eğitime dair düşüncelerinden bir kısmını müstakil olarak ele almayı, en azından dikkat çekmeyi gerekli kılıyor.

Alev Alatl, bir bakıma yanlış bilinen veya bilinmeyen eğitimi, fikri takip yaparak, kıyaslamayla anlatmaya çalışıyordu. Yapmak istediği, yaşını bizim yaşımıza katıp 21. yüzyılda bizim avans almamızı sağlamaktı. Asıl altını çizmeye ve belirtmeye çalıştığını kavramak için herhâlde şu tespit yerinde olacaktır: Alev Alatl, eğitimi, “ideolojilerin savaş alanı olmaktan çıkarma” söyleminin bir türlü “Türkiye'nin gelecek nesillerini nasıl yetiştireceğine karar verme” aşamasına ulaşamamasından mustarıpti. Çoğtandır bilinen sorunlarımızı masaya yatırırken meselelerin düşünce tarafı kadar, pratik yanlarının da göz ardı edilmemesi gerektiğinin ayırındaydı. Örneğin adaletten, utanmaktan, liyakatten,

edepten, öğretmenlerin öğrencilerine bir şeyi öğretiyorum diyerek onları dolandırmasından, erkek çocuklarına güçlü ve onurlu olduklarını hissettirmenin erdemli yolları olduğundan, mesele dışarıdan bakabilecek feraseti edinmek gerektiğinden bahsediyordu. Kapadokya Meslek Yüksekokulu kurucuları arasında yer alması da pratikle bağlantılıydı. Alatl bu okulun, bir üniversite kurmak fikriyle değil, Kapadokya'nın istihdam potansiyeline rağmen göç vermesinin çelişkisi üzerine tamamen pratik ihtiyaçtan hareketle açıldığını belirtir.

EĞİTİMİ 2000'Lİ YILLARDA GÜNDEME ALMAK

Alev Alatl, denemelerinde ve televizyon programlarında ısrar ve inatla eğitim meselemizi hayatın diğer alanlarından ayırmadığı için eğitim süreçlerinin bölük pörçük, parça başı ve kalitesiz olduğunu söylemekten geri durmamıştı. *Kelebek Etkisi Söyleşileri* kitaplarında eğitim kavramının ne kadar sık geçtiğini hatırlatmak isterim burada. Yine Alatl'nun Edward W. Said'in vefatı münasebetiyle yazdığı bir metinde, onun *Oryantalizm, Kültür ve Emperyalizm* adlı eserlerini liselerde zorunlu olarak okuturdum, dediğini hatırlıyorum. Öte yandan, eğitimde görünürde hız kazanan “Müslüman ideali”, “Cumhuriyet ideali” tartışmalarının yanında alttan alta kabul gören neoliberalizmin her şeyi egemenliği altına almasına hayıflanıyordu. Çünkü “servet birikiminin insan için değil, insanın servet birikimi için kullanılmasını vazedenden neoliberalizmin kalıcı bir ideoloji olduğuna inananlardan” değildi.

Şu var ki Alev Alatl eğitime dair sohbetlerin öncelikle “Eğitim nedir?”, “Neden yapılır?” diye başlaması gerektiğini talep etmişti. Bunu yaparken de eğitim felsefecilerinin görüşlerini okurlarıyla paylaşma gereği duymuştu. Mesela Eflatun'un eğitimin çeşitli yetenek ve hevesleri olan bireyleri, “basiret, cesaret, itidal ve adalet”

şeklinde tanımladığı dört erdemle donatarak toplumun fertlerinin birbirinin dilinden anlamlarını sağlayacak faaliyet olarak gördüğünü yazdı. Antik Yunan’da eğitimin amacının, iyilik düşüncesini hazmetmiş ideal bir millet inşa etmekle bağlantılı olduğunu da. Alatlı, Sokrates’in “Sorgulanmayan hayat yaşanmaya değer” özdeyişini ise, eğitimin *amacını* değil, *bu amaca nasıl ulaşılabileceğini* sorgulamak çerçevesinde anlamak gerektiğini belirtti. Orta Çağ Avrupa’sında ise eğitimin Hıristiyan idealini gerçekleştirecek insanlar yetiştirmeyi mümkün kılacak şekilde tasarlandığını hatırlatarak, Rönesans sonrasında Tanrı’yı hayatın merkezinden çıkaran ve birinci aydınlanma olarak adlandırdığı dönemden itibaren eğitim sahasında yaşananları özetledi. Şüphesiz o bunu yaparken Jean Jacques Rousseau, Immanuel Kant, John Dewey gibi isimlerin yanında kapitalist ve komünist eğitim gibi anlayışlardan söz etti. Onun eğitimin amacı ve niteliği üzerinde düşünenlere atf yapması ansiklopedik bir aktarımla bağlantılı olmayıp Türkiye’deki siyasetçilerin ve aydınların eğitim değerlendirmelerinin yüzeyselliğine dikkat çekme arzusuyla bağlantılıydı.

Bu bakımdan Alev Alatlı’nın bilhassa 2000’lerde yazdıkları Türkiye’deki eğitim tartışmalarına farklı bir boyut katacak nitelikteydi. Dönemin Millî Eğitim Bakanı Erkan Mumcu’dan Mete Tunçay gibi kırk yıllık üniversite hocası ünlü tarihçilere varıncaya kadar memleketin idareci ve münevverlerinin eğitime bakışlarındaki

çarpıklıkları anlatmaya çalışmıştı. Postmodernizmden üniversiteye, YÖK tartışmalarından din öğretimine, mesleki eğitimden öğretmen niteliklerine bir dizi konuda söz almıştı. Okuduğunuz bu yazıda bunların her birini özetlemeye çalışmak değil niyetim, o zamanlardan bu zamanlara mesafe alıp alamadığımızı düşünme sürecine katkı sunmak. Alatlı 2002’lerde AK Partili bir bakanın eğitimde dini bütün insan yetiştirmeyi gündemine almamasını, anlı şanlı tarihçinin ise eğitimin “burjuvaziye itaatkâr ve hamarat hizmetkârlar” yetiştirmenin ötesine geçen amaçlarından bahsetmemesini eleştirmişti. Alatlı yazısını, kavga etmek bir yana fikir teatisinde bile bulunmayan bu isimlerin eğitim odaklı sığılığını hak etmediğimizi belirterek noktalıyordu. Onun bu karara varmasını etkileyen birçok faktör var. Bunun etrafındaki faktörleri başka yazılarında da ortaya koyar. Bunlara *pencere* diyebiliriz; kendisi okurlarına bir olaya *bu pencereden veya şu pencereden* bak, demektedir.

Bu çerçevede şekillenen başka bir metninde ise ABD’de 1990’ların ikinci yarısından itibaren 2002’ye kadar üç defa toplanan Millî Eğitim Zirvesi’nde ele alınan konuları, hayata geçirilen politikaları özetleyerek “eğitimi ideolojilerin savaş alanı olmaktan çıkaracağız” sözüyle anılan Erkan Mumcu’yu gerçeklerin dünyasına çağırır. Bu yazılar eğitim alanında geçmişten bugüne yaşananları görüp anlamamız açısından da dikkatle okunmayı hak etmektedir. Şu cümleleri Alatlı’nın 2000’lerin ilk yarısındaki eğitim tar-

tışmalarına katılmasının altında yatan ıstırapı özetler mahiyettedir: “Meseleyi böyle ele aldığımızda, eğitimin ülkenin genel gidişatından ayrı düşünülmemeyeceği, iyileştirilemeyeceği açıktır. Türkiye, yaşamsal ‘meselelerini’ saptamadığı, sahiplenmediği, masaya yatırmadığı sürece, kalıcı bir eğitim felsefesinin esaslarını da ortaya koyamayacaktır. Durum buyken, millî eğitimin yerel birimlere devredilmesi ya da merkezden kontrol edilmesi tartışmaları havanda su dövmekten öteye gitmeyecektir.” Ne var ki memleketin bir numaralı eğitim yazarı o yıllarda da bu yıllarda da Abbas Güçlü olduğundan bunlar bir türlü fark edilememişti!

Alev Alatlı, her şeyden önce 21. yüzyılın başlarında günümüzdeki hâkim ideolojinin, “neoliberalizm”, başka bir ifadeyle “insan”ı üretimin nihai hedefi olmaktan çıkartıp, “üretim araçları”ndan biri derekesine düşüren anlayış olduğunu gündemine almıştı. Alatlı “insan kaynakları” adı altında özel bir satın alma (“mübayaa” kelimesini kullanarak) uzmanlığının oluşmasını da bu eğilimin doğal sonuçlarından biri görmüştü. İnsanın, 21. yüzyıl ideolojisi doğrultusunda “insan kaynakları pazarına arz edilen meta” seviyesine düşürülmesine itiraz etmişti. Dini bütün insanın hayatının merkezi Allah olduğu için bu insanın, bireysel esenliği merkez alan dünya görüşünü kabullenmesinin imkânsızlığına dikkat çekmesi sebepsiz değildi.

Alev Alatlı’ya göre günün hâkim ideolojisi insanın dünya nimetlerinden toplum ve Allah adına feragat etmesini, kendi varlığını aşan değerlere itaat gibi erdemleri bir kenara bırakmasını istemekteydi. Bu çerçevede medreselerde verilen eğitimin, sadelik, dürüst yoksulluk, açgözlü olmamak gibi vasıflarını geliştirmeye, insanı kendi ölümü ile sona ermeyecek bir hayata hazırlamaya yönelik olduğunun altını çizmişti. Dünyanın belli başlı eğitim felsefecilerinin, insanların ve çevrenin kaderinin kayıtsız şartsız serbest pazar mekanizmaları tarafından belirlenmesini talep eden 21. yüzyıl neoliberalizmine cevaz vermediklerini hatırlatmayı ihmal etmeden.

EĞİTİMLE İLGİLİ DÜŞÜNCELERİNDEN

Alev Alatlı ezber bozan üslubuyla öğrenci ya da eğitim ortamlarında bulunduğu anlarda âdeta münadi rolünü üstlendi ve insanı uyanışa,

harekete çağırdı. Öğrencilerin hocalarını “sağması” gerektiğini söylerken eğitim sayesinde kurtuluşun mümkün olacağından bahsederdi. Aksi takdirde eğitimdeki yetersizlik; soyutlamada, felsefede yetersizlik, soyut düşünme beceriksizliği eninde sonunda ilahiyat alanına da sirayet edecekti. Dolayısıyla bir tehdit vardır ama bunun fark edilmesinde geç kalınmıştır. Bu sebeple gençler kendilerini tahkim etmeli ve zorlayıcı gelen yüzyıla hazırlanmalıdır. Şu manada cümleler kurması bununla bağlantılıdır: “Çocuklar, sizlere şunu söylemek istiyorum, kimseden bir şey bekleyemeyeceğiz. İki el bir baş içindir. Başarılarınızı kendiniz çizin!”

Alev Alatlı’nın idrak biçimi yaşadığı topraklar için kuşatıcı bir gelecek sunmaktadır. Eğitim, hemen hemen her teklifinin temelinde durmaktadır. Yabancı dil öğrenimi konusunda bir mesafe alınmaması noktasında Sultanahmet’te 2008’de düzenlenen Konuşan Kitap Şenliği’nde ilginç bir diyalog yaşanır Alatlı ile Hayrunnisa Gül arasında: “Hanımefendi burada ama... Bir gün Türkiye’nin kraliçesi olursam, kimse ne ODTÜ ne Boğaziçi yabancı dilde eğitim yapamaz! Kraliçeliğinizi bana verir misiniz?” der Alatlı. Buna karşın aldığı cevap farklı frekanslardan yayın yapan radyo gibidir. “Haklısınız ama yabancı dil de ihmal edilmemeli. Çocuklarımız kendilerini hem Türkçe hem yabancı dilde çok iyi ifade edebilmeli.”

Alıntılıdığım satırlarla sınırlı olmayan bu konu Alev Alatlı’nın içinde yaşadığı dünyadaki olaylara eleştirel bir dille yaklaştığını da ortaya koyar. Bu diyalog Alatlı’nın bakış açısının derinliğini ifade ederken muhafazakârları temsil eden Hayrunnisa Gül’ün meselenin hayli uzağında kaldığını gösterir. Çünkü mesele yabancı dile karşı geliştirilen bir tutumla alakalı değildir. Mesele, olgulara bu ülkenin zihinsel, kültürel bağımsızlığı ve potansiyelinin inkişafı arzusu ile bezenerek bakabilmektir. Alatlı, gençlerle sohbetlerinde en az bir yabancı dil öğrenmelerini hararetle tavsiye etmektedir ki bu aynı zamanda zihin açıdır.

Alev Alatlı’nın eğitime bakış penceresinin sunduklarını tüm konuşmalarında, metinlerinde ve öğretmenlerle bir araya gelişlerinde görebiliriz. Mesela *Kelebek Etkisi Söyleşileri* eserinde özgürlükten, bir insanın özgür olabilme şartlarından bahsederken düzgün beslenme ve düzgün

bir aile hayatına düzgün bir eğitimi de ekler. Alatlının eğitim vurgusunun mükemmeliyeti de içerdiğini söyleyebiliriz; eğitimcilerin işlerini doğru yapması gerektiğini sık sık salık verir. Onun için eğitimin iyiliği her şeyden önce bir misyonunun olması ile ilintilidir. Günümüzde eğitimin dağınık ve işlevsiz oluşu, esasını ve kurucu temelini kaybetmesindedir. Alatlın tam bu noktada şunu söyler: “Türkiye’de bizim geldiğimiz noktada şu soruyu sormamız gerekiyor: Bundan yüz sene önce bir ulus devlet kurmak için o düzenlemeleri yaptık. Peki, şimdi eğitimi neye göre düzenleyeceğiz?” Aslında Alatlının 2000’ler sonrasında eğitim meselesini merkeze alarak kurduğu tüm cümleler buradan yola çıkılarak anlaşılabılır. Günlük politikalar eğitim için günü kurtarmaya bile kifayet etmediği gibi sürekli değişimler güvensizlik oluşturur ki bir söyleşisinde İsmet İnönü’den itibaren yöneticilerin çoğunun, ülkenin eğitimine güvenmedikleri için çocuklarını yurt dışında okuttuklarını ifade eder.

Eğitim, bir bütün olarak ahlaki öğretileri, kadim değerleri talebelere benimsetebilmiş olmalıdır, der Alev Alatlın. Bunu ahlak öğretimi ile eğitimde başarı kazanılacağı fikri ile destekler. Bir ilkökul öğretmenin kendi ahlaki değerlerini bir kâğıda yazıp cebinde taşıması, bunlara ters düşmemek, ters görüntü vermemek için elinden geleni yapması gerektiğini teklif eder. İşin düşünsel boyutu ve düzeyleri bir yana Alatlının dünyaya yaklaşımı kadar ilkökul yıllarının geçtiği Erzurum’un, yazdıkları üstünde çok fazla etkisi vardır. Alatlın okul ikliminin kadim değerleri aktarması, yaşatması kadar aile ortamlarının da eğitimi destekleyici rolüne işaret eder. Bu desteklemeyi pek çoğumuzun varsaydığı desteğin ötesine götürür, öyle ki PISA gibi uluslararası sınavlarda ülke başarısının artmasını aile ortamlarındaki destekle de ilişkilendirir: “PISA sonuçlarına, matematik yeterliliğimize bakın. Bence dindarlıkla ciddi ilgisi var. Örnek olarak Yahudilere bakın. Eğer siz matematiği, fenni, düzgün Türkçeyi hanede mutak konuşma hâline getirirseniz, bunları evlerinizde konuşulan bir değerler bütünü yaparsanız çok farklı sonuçlar alırsınız; kadim değerler de buna dâhildir.” Ne yazık ki onun gördüğü dünya Türkiye’de görmüyor hâlâ!

Alev Alatlın’a göre üniversite bir amaç değil araçtır: “Genç insanların dünyayı doğru oku-

malarını sağlayacak, yaşayakalma becerileriyle donatacak bir ‘araç.’ Eğer bunu yapamıyorsa, mezunları ülkenin ve dünyanın gerçek koşullarından bihaber yetişiyor ya iş alanları doğru saptanamadığı ya da eğitim doğru planlanmadığı için iş bulamıyorlarsa, ‘üniversite’ dediğimiz kurumlar işlevlerini yerine getiremiyorlar demektir. Kapitalist anlamda ‘girişimcilik’ bize göre üniversite müfredatının bir parçası olamaz. Ama ‘özgüven’ dersiniz, bakın işte o doğru! Gençleri özgüvenle donatabilirseniz ister işveren olurlar, ister işçi. Önemli olan, potansiyellerini geliştirecek şekilde donanmalarını sağlamaktır.”

Alev Alatlın pratik anlamda eğitim süreçlerini ikiye ayırmaktan yanadır. Bunlardan *biri*, eğitimin sürekli gelişimini sağlayan AR-GE çalışmalarıyla beslenen bilim üreten merkezler olmasıdır. Bu sayede sadece akademik ilgi bulunan talebeler geçim kaygısı duymaksızın entelektüel çalışmalar yapabileceklerdir. Bu akademi entelektüel çalışmalara hasredilmiş bilim üreten ve sürekli gelişen merkezlerdir. Başkaca amacı olmayan ama aynı zamanda geçim galesinden uzak zihinlerin çalışma alanıdır. *İkincisi* ise, salim kafayla eğitim verebilmek maksadıyla kurulan Kapadokya Üniversitesi gibi istihdama, meslek edindirmeye hatta ülke ihtiyaçlarına göre şekillenen eğitim ortamlarıdır. Zaten bu üniversite kurulurken şehrin ihtiyacına cevap verecek insan gücü yetiştirme maksadıyla hareket edilmiştir. İstihdam için şehri terk eden gençlerle şehrin ihtiyaç duyduğu işgücü arasında bağ kurularak meslek yüksekokulu açılmıştır. Son tahlilde bilim üreten merkezler ile meslek öğreten merkezlerin ayrıştırılmaması entelektüel kaliteyi düşürecektir.

İçten ve samimi cümleleriyle Alev Alatlın, eğitimdeki eksikliğin, samimiyet yoksunluğunun manzarasının aynı zamanda bu coğrafyanın görüntüsü olduğunu belirtti her zaman. Dolayısıyla zihinlerin toksin atmasını sağlama sürecinde eğitim için söyledikleri aslında siyasetten ekonomiye pek çok alana uyarlanabilir. Sonrası başka bir tartışma konusu olmak üzere şu sözleri hatırlatarak bu bahsi kapatabiliriz: “Toplum ne ise eğitim odur. Eğitim sistemini ‘akıl’, ‘ahlak’, ‘adalet’ ve ‘adap’ kavramları üzerine kuralım. Zaman geceyi gündüze katma zamanıdır.”

BATI'NIN SON ÇÖKÜŞÜNE ŞAHİT OLUYORUZ

EMMANUEL TODD

Tarihçi ve antropolog Emmanuel Todd, yeni çıkardığı *La Défaite de l'Occident* (Batı'nın Yenilgisi) adlı son kitabında Batı'nın yenilgisini ortaya koyuyor. Todd, Amerikan Protestanlığının ortadan kalkmasının Batı'nın çöküşündeki en önemli faktör olduğuna işaret ederek ABD'de Protestanlığın gerilemesinin tüm Batı'da hüküm süren nihilizmin doğmasına neden olduğu değerlendirmesini yapıyor. Yazar 1976'da yayımlanan *Son Çöküş*'te Sovyetler Birliği'nin çöküşünü doğru bir şekilde tahmin etmişti. Fransa'nın önde gelen entelektüelleri arasında yer alan ve tarihçi, demograf ve antropolog olan Todd, ülkenin son bağımsız düşünürleri arasında gösteriliyor. Aşağıda yazarın *Le Figaro*'da yayımlanan söyleşisinin çevirisi yer alıyor. [Umrar]

Size göre bu kitabın çıkış noktası bir yıl kadar önce Le Figaro'ya verdiğiniz "Üçüncü Dünya Savaşı Başladı" başlıklı röportaj. Artık Batı'nın yenilgisini görmektesiniz. Ancak savaş henüz bitmedi...

Savaş bitmedi ama Batı artık Ukrayna'nın zaferinin mümkün olduğu yanlısına da kapılmıyor. Bu değerlendirmeyi yazdığımda bu henüz herkes için net değildi ama bugün, bu yaz karşı saldırının başarısızlığa uğramasının ve ABD ile diğer NATO ülkelerinin Ukrayna'ya yeterli silah sağlayamamasının ardından artık Pentagon da benimle aynı görüşü paylaşıyor.

BATI'NIN YENİLGİSİNİN ALTINDAKİ ÜÇ FAKTÖR

Benim Batı'nın yenilgisine ilişkin değerlendirmem üç faktöre dayanmaktadır. İlk olarak, Amerikan gayri safi yurt içi hasılasının (GSYİH) hayali doğasının ortaya çıkmasıyla birlikte Amerika Birleşik Devletleri'nin endüstriyel gerilemesi. Kitabımda bu GSYİH'nın değerini düşürüyor ve endüstriyel gerilemenin köklü nedenlerini gösteriyorum: mühendislik eğitiminin yetersizliği ve daha genel olarak ABD'de 1965'te başlayan eğitim seviyesindeki düşüş.

Emmanuel Todd

Daha derin bir düzeyde, Amerikan Protestanlığının ortadan kalkması Batı'nın çöküşündeki ikinci faktördür. Kitabım temelde Max Weber'in *Protestan Ahlakı ve Kapitalizmin Ruhunu* adlı kitabının devamı niteliğindedir. Weber, 1914 savaşının arifesinde haklı olarak Batı'nın yükselişinin özünde Protestan dünyanın İngiltere, ABD, Prusya ile birleşmiş Almanya, İskandinavya- yükselişi olduğuna inanıyordu. Fransa coğrafi olarak bu lider gruba yakın olduğu için şanslıydı. Protestanlık, insanlık tarihinde eş benzeri görülmemiş yüksek bir eğitim seviyesi, evrensel okuryazarlık üretmişti, çünkü inananların her üyesinin Kutsal Kitabı kendi başlarına okuyabilmesini şart koşuyordu. Buna ilaveten, cehennem korkusu ve Tanrı tarafından seçildiğine inanma ihtiyacı, bir çalışma ahlakına ve güçlü bir bireysel ve kolektif ahlaka yol açmıştır. Olumsuz tarafı ise, Protestanlığın seçilmiş ve lanetlenmiş insanlarla Katolik'in öngördüğü eşitlik ilkesinden vazgeçmesi nedeniyle, ABD'de siyah karşıtlığı ve Almanya'da Yahudi karşıtlığı gibi gelmiş geçmiş en kötü ırkçılıklardan bazalarına yol açmış olmasıdır. Eğitimdeki ilerleme ve çalışma ahlakı önemli bir ekonomik ve endüstriyel ilerleme sağlamıştır.

Bugün, simetrik olarak, Protestanlığın son dönemdeki çöküşü entelektüel bir gerilemeyi, çalışma ahlakının ortadan kalkmasını ve kitlesel açgözlülüğü (resmî adı: neoliberalizm) tetikledi: Yükseliş Batı'nın çöküşüne dönüşüyor. Dinî unsurlara ilişkin analizim kesinlikle nostaljik ya da ahlakçı değildir, bu tarihsel bir gözlemdir. Dahası, Protestanlıkla ilişkilendirilen ırkçılık da giderek yok oluyor ve nihayetinde Amerika Birleşik Devletleri ilk siyahi başkanı Obama'ya kavuştu. Bundan dolayı yalnızca gurur duyabiliriz.

Peki, üçüncü faktör nedir?

Batı'nın yenilgisindeki üçüncü faktör ise, dünyanın geri kalanının Rusya'yı tercih etmesidir. Rusya her yerde sağduyulu ekonomik müttefikler keşfetti. Rusya'nın ekonomik meydan okumaya hazır olduğu anlaşıldığında yeni bir muhafazakâr Rus yumuşak gücü (LGBT karşıtı) tüm hızıyla devreye girdi. Kültürel modernliğimiz dış dünyaya büyük ölçüde çılgınlık gibi görünüyor -bu bir antropoloğun gözlemi, retro bir ahlakçının değil-. Dahası, eski Üçüncü Dünya'nın erkek, kadın ve çocuklarının düşük

Anglo-Amerikan Protestanlığı, zombi aşamasının ötesine geçerek dinin sıfır aşamasına ulaşmış ve bir tür kara delik üretmiştir. Amerika Birleşik Devletleri'nde, üçüncü bin yılın başında, boşluk endişesi hiçliğin kutsanmasına, yani bir nihilizme doğru evriliyor.

ücretli emeğiyle yaşadığımız için, bizim değer yargılarımız inandırıcı değil.

Bu son kitabımda, bizi saran duygusallıktan ve sürekli moral yargılardan kaçmak ve jeopolitik durumun tarafsız bir analizini sunmak istiyorum. Kitabımda tarihçilikteki manevi babam olan Emmanuel Le Roy Ladurie'nin yasını tutuyorum ve şunu açıkça ifade edeceğim: Ben Kremlin'in ajanı değilim, Fransız Annales tarih ekolünün son temsilcisiyim!

UKRAYNA SAVAŞI

Gerçekten bir dünya savaşından bahsedebilir miyiz? Ve Rusya gerçekten kazandı mı?

Amerikalılar gerçekten de yenilgilerini gizlemelerine imkân tanıyacak bir statüko arayışına gireceklerdir. Ruslar bunu kabul etmeyecektir. Sadece şu anki endüstriyel ve askerî üstünlüklerinin değil, aynı zamanda gelecekteki demografik zayıflıklarının da farkındalar. Putin kesinlikle insan gücünden tasarruf ederek savaş hedeflerine ulaşmak istiyor ve acele etmiyor. Rus toplumunun istikrarını korumak istiyor. Rusya'yı yeniden askerileştirmek istemiyor ve ekonomik kalkınmasını sürdürmeye hevesli. Ancak demografik olarak boş sınıfların gelmekte olduğunu ve birkaç yıl içinde (üç, dört, beş) asker toplamanın daha zor olacağını da biliyor. Bu nedenle Ruslar Ukrayna'yı ve NATO'yu hiç duraksamadan şimdi vurmalıdır. Hiçbir yarınsamaya kapılmayalım. Rusların bu yöndeki çabaları daha da şiddetlenecektir.

Batı'nın Rus stratejisini mantıksal bağlamı içinde, nedenleri, güçlü yanları ve sınırlılıklarıyla birlikte ele almayı reddetmesi genel bir körlüğe yol açmıştır. Kelimeler sisin içinde yüzüyor. Askerî açıdan Ukraynalılar ve Batı için işler daha da kötüye gidecek. Rusya şüphesiz Ukray-

na topraklarının %40'ını ve Kiev'de etkisizleştirilmiş bir rejim istiyor. Ve televizyon ekranlarımızda, tam da Putin'in Odessa'nın bir Rus şehri olduğunu söylediği anda, bize hâlâ cephenin istikrara kavuştuğu söyleniyor...

Batı'nın düşüşünü göstermek için bebek ölüm oranına odaklanıyorsunuz... Bu gösterge nasıl ortaya çıkıyor?

Son Çöküş (1976) adlı kitabımda, 1970 ve 1974 yılları arasında Rus bebek ölümlerindeki artışı ve Sovyetlerin bu konuda istatistik yayınlamayı durdurmasını gözlemleyerek rejimin bir geleceği olmadığına karar verdim. Yani bu denenmiş ve test edilmiş bir parametredir. Bu açıdan ABD diğer tüm Batılı ülkelerin gerisinde kalmaktadır. En ileride olanlar İskandinavya ve Japonya, ancak Rusya da önde. Fransa Rusya'dan daha iyi durumda, ancak bir yükselişin işaretlerini görmeye başlıyoruz. Ve her hâlükârda burada Belarus'un gerisindeyiz. Bu basitçe, bize Rusya hakkında söylenenlerin genellikle yanlış olduğunu anlamına geliyor: Bize otoriter yönleri vurgulanarak başarısız bir ülke sunuluyor, ancak hızlı bir yeniden yapılanma aşamasında olduğunu göremiyoruz. Düşüş şiddetliydi, ancak toparlanma şaşırtıcı!

RUSYA'DAKİ GELİŞMELER

Bu rakam açıklanabilir, ancak her şeyden önce medyamız tarafından aktarılandan farklı bir gerçekliği kabul etmemiz gerektiği anlamına geliyor. Rusya kesinlikle muhafazakâr bir ideolojiye sahip otoriter bir demokrasidir (azınlıklarını korumayan), ancak toplumu değiştirmekte, mükemmel çalışan daha fazla unsurla son derece teknolojik hâle gelmektedir. Bunu söylemek beni Putinofil değil, ciddi bir tarihçi yapıyor. Sorumluluk sahibi her Putinofobik, düşmanın boyunun ölçüsünü alacak kadar tedbirli olmalıdır. Dahası, sürekli olarak Rusya'nın da tıpkı çökmekte olduğunu gördüğü Batı gibi demografik bir sorunu olduğuna işaret ediyorum. Rusya'nın LGBT karşıtı mevzuatı, muhtemelen dünyanın geri kalanı için çekici olsa da bu durum Rusların bizden daha fazla çocuk sahibi olmasını sağlamıyor. Rusya da modernitenin genel krizinden kaçabilmiş değil. Ortada bir Rus karşı modeli yok.

Bununla birlikte, Batı'nın genel düşmanlığının, vatanseverlik duygularını harekete geçirerek

Rus sistemini yapılandırması ve onu güçlendirmesi ihtimal dışı değildir. Yaptırımlar, Rus rejiminin, kendi başına Rus halkına asla dayatamayacağı ve ekonomilerine AB karşısında önemli bir avantaj sağlayacak olan geniş çaplı bir korumacı ikame politikası başlatmasını mümkün kılmıştır. Savaş toplumsal dayanışmalarını güçlendirdi, ancak Rusya'da da ciddi bir bireyleşme krizi var ve geniş aile yapısının kalıntıları sadece bir frenleyici görevi görüyor. Bireyciliğin tamamen narsisizme dönüşmesi sadece çekirdek ailenin hüküm sürdüğü ülkelerde, özellikle de Anglo-Amerikan dünyasında gelişmektedir. Bir neolojizm kullanmaya cesaret edelim: Rusya da tıpkı Japonya ya da Almanya gibi kontrollü bir bireycilik toplumdur.

Kitabım Rusya'nın istikrarının bir tasvirini sunuyor, ardından Batı'ya doğru ilerleyerek, yaşamına savaşta bir anlam bulan çürümüş Ukrayna toplumunun muammasını analiz ediyor. Daha sonra eski popüler demokrasilerdeki yeni Rusofobinin paradoksal doğasına, ardından AB'deki krize ve son olarak da Anglosakson ve İskandinav ülkelerindeki krize geçiyor. Bu Batı'ya doğru yürüyüş bizi adım adım dünyanın istikrarsızlığının kalbine götürüyor. Bu bir kara deliğe dalıştır. Anglo-Amerikan Protestanlığı, zombi aşamasının ötesine geçerek dinin sıfır aşamasına ulaşmış ve bir tür kara delik üretmiştir. Amerika Birleşik Devletleri'nde, üçüncü bin yılın başında, boşluk endişesi hiçliğin kutsanmasına, yani bir nihilizme doğru evriliyor.

LİBERAL OLİGARŞİLER

Rusya'dan otoriter bir demokrasi olarak bahsetmek fazlasıyla iltifath bir yaklaşım değil mi?

Liberal demokrasi ile çılgın otokrasi arasındaki karşıtlıktan uzaklaşmamız gerekiyor. Bunlardan ilkinin daha ziyade liberal oligarşiler olarak adlandırabiliriz; halkla teması olmayan bir elit tabakaya sahipler. Örneğin Matignon'daki görev değişiklikleri Fransız medyası dışında kimsenin umurunda değil. Öte yandan Rusya söz konusu olduğunda artık otokrasi ya da neostalinizm kavramlarının yerine başka bir kavram kullanmamız gerekiyor. Rusya'da nüfusun çoğunluğu rejimi destekliyor, buna mukabil azınlıklar bunlar ister eşcinseller, ister etnik gruplar, isterse oligarklar olsun- hiçbir şekilde korunmuyor, yani Rusya'da komünizmi üreten komüniter mizacın kalıntılarından beslenen otoriter bir

demokrasi hüküm sürüyor. Benim için “otoriter” ifadesi de “demokrasi” ifadesi kadar önem taşıyor.

“Liberal oligarşilerin” çöküşüne yönelik eleştirileriniz göz önüne alındığında, ikinci modele imrendiğiniz düşünülebilir...

Kesinlikle hayır. Ben bir antropoloğum: aile yapılarının ve siyasi mizaçların çeşitliliğini inceleyerek dünyanın çeşitliliğini kabul etmeyi öğrendim. Öte yandan ben bir Batılıyım ve hiçbir zaman başka bir şey olmak istemedim. Annemin ailesi savaş sırasında Amerika Birleşik Devletleri’ne kaçtı ve ben de bir araştırmacı olarak İngiltere’de eğitim aldım ki orada Fransız olduğumu ve başka bir şey olmadığını keşfettim. Neden Rusya’ya sınır dışı edilmek isteniyorum? Bu tür bir suçlamayı Fransız vatandaşlığıma yönelik bir tehdide benzetiyorum, çünkü, özür dileyerek söylüyorum, entelektüel bir çevrede doğdum, mütevazı ve ekonomik olmayan bir anlamda ben de oligarşinin bir parçasıyım: benden önce de büyükbabamın kitapları savaştan önce Gallimard Yayınevi tarafından basılmıştı.

BATI’NIN GERİLEMESİ VE DİN

Bati’nun gerilemesini dinin -özellikle de Protestanlığın- yok olmasına ve bu yok oluşu da eşcinsel evlilik yasalarına bağlıyorsunuz...

Bu toplumsal konuda hiçbir kişisel görüş belirtmedim. Ben sadece bir din sosyoloğuyum ve dinin zombi durumundan sıfır durumuna geçişini gösteren kesin bir bulguya sahip olduğum için çok memnunum. Daha önceki kitaplarımda “dinin zombi hâli” diye bir kavram ortaya atmıştım: İnanç ortadan kalktı ama dinden miras kalan âdetler, değerler ve kolektif eylem kapasitesi, genellikle ideolojik bir dile -ulusal, sosyalist ya da komünist- tercüme edilerek varlığını sürdürüyor. Ancak üçüncü bin yılın başında “dinin sıfır durumu”na (bu da yeni bulduğum bir kavram) ulaşılmıştır ve ben bunu üç göstergeyle yakalıyorum; hem ahlaki hem de sosyal olguları değerlendirmek için her zaman istatistiksel göstergeler ararım. Weber’den ziyade niceliksel sosyolojinin kurucusu Durkheim’in hayranıyım.

Zombilik aşamasında insanlar artık ayinlere gitmezler ama çocuklarını vaftiz ettirmeye devam ederler; bugün vaftizin ortadan kalktığı aşıkârdır, artık sıfır noktasına ulaşılmıştır. Zombi durumunda insanlar Kilise’nin ölü yakmayı reddetmesine saygı göstererek ölülerini gömmeye devam etmekteydi; bugün ölü yakma en yaygın, pratik ve ucuz uygulama hâline gelmiştir, bu da sıfır noktasına ulaşıldığını göstermektedir. Son olarak, zombi döneminde yapılan medeni nikâh, eski dinî nikâhın tüm özelliklerine sahipti; bir erkek, bir kadın, yetiştirilecek çocuklar.

Dinî açıdan hiçbir anlam ifade etmeyen eşcinsel evliliği ile zombi aşamasından çıktık ve “herkes için evlilik” yasaları ile artık dinin yeni durumu olan sıfır seviyesine gelmiş bulunuyoruz.

Zaman içinde biraz gerici olmadınız mı?

Bana cinsel anlamda tüm zevklerin doğada olduğunu söyleyen bir büyükanne tarafından yetiştirildim ve ecdadıma sadığım. Yani, LGB’nin başımın üstünde yeri var. Ama T yani trans meselesi başka bir mesele. Söz konusu bireyler elbette korunmalıdır. Ancak Batılı orta sınıfların bu ultra azınlık mevzusuna bu kadar saplanıp kalması sosyolojik ve tarihsel bir soruyu gündeme getiriyor. Bir erkeğin gerçekten kadın, bir kadının da erkek olabileceği fikrini toplumsal bir ufuk olarak kabul etmek, biyolojik olarak imkânsız olan bir şeyin gerçekliğini savunmaktır, dünya gerçekliğini inkâr etmektir, bir yanlışın peşinden gitmektir.

Trans ideoloji bu nedenle, bence, şu anda Batı’yı karakterize eden nihilizmin bir bayrağıdır; sadece şeyleri ve insanları değil gerçekliği de yok etmeye yönelik bir dürtü bu. Ancak, bir kez daha belirteyim, burada hiçbir şekilde öfkeye kapılmış ya da duygusal bir tutum sergiliyor değilim. Bu ideoloji mevcut ve onu tarihsel bir modele entegre etmek gerekiyor. Metaverse çağında, gerçekliğe olan bağlılığımın beni gerici yapıp yapmadığı hususunda ise ne diyebilirim ki?

Kaynak: <https://www.lefigaro.fr/vox/monde/emmanuel-todd-nous-assistons-a-la-chute-finale-de-l-occident-20240112>

Fransızcadan Çeviren: Salih KUTLUER

BIDEN VE BATILI ÜLKELER İSRAİL'DEN VAZGEÇER Mİ?

Firas Ebu HİLAL

Kısaltmalar dünyasında yaşadığımız için analizi genişletmeden önce kısaltarak şöyle diyorum: Batılı liderlerin Gazze saldırısına yönelik açıklamalarındaki ton değişikliğinden dolayı iyimser olmaya gerek yok. Zira önemli olan sözler değil fiiliyattır ve Batı, işgalci için tam zafer görülmeyen bir sonuca izin vermez. Avrupa'nın değişiminin de hiçbir pratik değeri yoktur. Çünkü sadece Amerikan tonundaki değişimin yankısından ibarettir ve Washington savaşın sürecinde gerçekçi bir değişim istiyorsa bu da Netanyahu'yu bu değişime zorlamayı gerektirir ki şu ana kadar böyle bir zorlama mevcut değil.

Bu yüzden maruz kaldıkları büyük komplodan Filistinlileri korumanın Allah'tan sonra tek umut kaynağı, Filistin sorununa düşman resmî Arap çevresinin dışında bu davaya büyük sevgi duyan halkların gölgesinde direnme güçleridir.

Batı Tutumundaki Değişiklik

İsrail'in Gazze'deki katliamlarına yönelik Batılı açıklamaların tonunda net bir değişim var. Bu değişim ABD, İngiltere ve işgalcinin suçlarını destekleyen en azılı üyesi Almanya da dâhil AB ülkelerini kapsıyor.

Amerikan ve Batı açıklamaları şu günlerde Gazze'deki insanlık trajedisinin engellenmesi gerektiği üzerinde duruyorlar, sanki trajedi hiç yaşanmamış gibi! Bu açıklamalar, işgal ordusu kara güçlerinin, Gazze'nin kuzeyi ve ortasındaki evlerini terk etmek zorunda kalan 1,5 milyondan fazla sığınmacının sıkıştırıldığı

Refah şehrini basması hâlinde sivil nüfusa yönelik yaşanacak felaketin uyarısını yapıyor. Amerikan açıklamaları bu çitayı da aşarak İsrail'in Aksa Tufan'ı operasyonuna cevabını "abartılı" diye nitelendi, HAMAS'ın ateşkesle müzakere kartına cevabını olumlu ve yapıcı gördü.

Bu tondaki değişimin önemine binaen acaba bunun gerçekçi bir değişime işaret ettiği söylenebilir mi? Kısa ve doğrudan cevap "hayır" olacaktır. Bu, müttefikler arasındaki taktiksel farklılıktır, Gazze'deki Filistin halkını ve tüm davasını bitirme planının genel hatlarında anlaşmış bir ittifak arasında ayrıntılardaki farklılıktır. Dahası büyük devletlerin, İsrail'i doğru siyasi hesaplar olmaksızın intikam ve kan içgüdüsüne göre hareket ederken kendi çıkarını düşünmeyen azgın bir boğa gibi davranmaması için sakinleştirme girişimi olarak açıklanabilir. ABD ve Batı azgın İsrail boğasını Filistinlileri öldürürken kendisine zarar vermekten alıkoymaya çalışıyor. Bu yüzden tondaki değişiklik tutumlara iyimser yaklaşılabilir gerçekçi bir değişimi yansıtmamaktadır.

Batı'nın Ton Değişiminin Sebepleri

Batı'nın tutumunda bir anlık bile olsa görülen ton değişikliğinin "ahlakla" veya sivillerden duyulan endişeyle ilişkisi olduğunu düşünenler yanılırlar. Batı "uygarlığı" son iki yüzyılda askerî güç üzerine kuruldu ve bu güç ilk başta Avrupa'nın ve sonrasında Amerika, Avustralya ve diğer yerlerdeki yerli halkın soykırma uğratılması üzerine kurulan

devletlerin zaferine yol açtı. Ardından buna "liberal-demokratik-kapitalist-laik" ideolojinin zaferinin bir ayağı olduğu temeli üzerinden askerî zafer imajı verme girişimleri izlerken işin gerçekçi Batı "üstünlüğünün" esasında kan ve güç üzerine kurulmasıydı. Bu yüzden diğer dünya bölgelerine ve halklarına yönelik resmî Batı tutumunun ahlaki tutum üzerine değil, insanın değer yaklaşımlarından soyutlanmış çıkarıcı hesaplar üzerine inşa edilmesi mümkün. Batı'nın son haftalarda Gazze saldırısına yönelik ton değişikliği aşağıdaki sebeplerden kaynaklıdır:

Birincisi: ABD ve Batılı ülkeler Netanyahu'nun savaş için sunduğu hedeflerin gerçekçi ve mümkün olmadığını anladı. Netanyahu daha fazla Filistinli öldürebilir ancak resmî olarak ilan edilmese de savaşın asıl hedefi olan tehcir hedefini gerçekleştiremeyeceği -en azından şu ana kadar- netleşti. Ayrıca işgal ordusunun HAMAS'ı bitiremeyeceği ve esirlerin Filistin direnişinin elinden ancak müzakere yoluyla alınabileceği anlaşıldı. Bu durumda en doğru yaklaşım ateşkes ve karşılıklı esir değişiminde anlaşmaktır. İsrail Savaş Konseyi bu yaklaşımı, açıklanması uzun sürecek iç sebeplerden ötürü reddediyor ancak Washington bunun "kaçınılması gereken kötü bir durum" olduğunu biliyor ve bu yüzden İsrail'i ve özellikle de Netanyahu'yu koruma tonunu değiştirmeye başladı.

İkincisi: İsrail saldırıları ve işlediği suçlar özellikle de işgalciyi toplu soykırım yapma niyetine sahip olmakla suçlayan Uluslararası Adalet Divanı kararı sonrası, Washington ve diğer Batılı başkentler için sıkıntı teşkil ediyor. Doğal olarak bizler burada ahlaki değil, siyasi "sıkıntının" yansımalarından bahsediyoruz. Zira yukarıda da belirttiğimiz gibi Batı'nın siyasi yaklaşımında ahlaki boyut bulunmamaktadır.

Üçüncüsü: ABD, Batılı ülkeler ve en önemlileri İngiltere bu yıl içinde önemli seçimlere sahne olacak. Batı'nın tutumu, bu ülkelerdeki Müslüman ve Araplar arasında oy verirken siyasetçilerin Gazze saldırısına yönelik tutumlarına göre yaklaşımlarını belirlemelerine yol açmaktadır. Bu durum ABD'de Biden'ın, İngiltere'de İşçi Partisi ve muhafazakârların şanslarını büyük ölçüde etkileyecektir. Şöyle ki savaş ilk defa, partilerin politikalarını etkileyerek Müslüman ve Arap oylarının alınabilmesi yönünde etkili kampanyalar yaptırdı. Artık bu oylar hiçbir değeri olmayan çantada keklik garanti oylar değil.

Peki, niçin ton değişiminden dolayı iyimser olunmamalı? Öncelikle ton değişikliğinden dolayı iyimser olmak mümkün değil. Zira olayların seyrini etkileyen sözler değil, fiillerdir. Şu ana kadar Batılı tutumlar retorik söylem olmanın ötesine geçemedi. Denklemi tam anlamak istiyorsak sözlerden fiillere geçiş şu ana kadarki manzaraya göre uzak görülüyor. Çünkü Washington ve Batılı müttfiklerin savaşın, işgal devletinin galip gelmediği bir şekilde sona ermesini kabul etmeleri mümkün değil. Washington'un Tel Aviv'e gerçekçi ve pratik baskı

uygulaması örneğin silahlandırmayı, mali ve diplomatik desteği durdurmasını gerektirecektir. Bu da Batı'nın memnun olmadığı savaştan işgalcinin kötü şekilde çıkışına yol açacaktır.

Diğer yandan Avrupa söylemindeki tonun değişmesinin hiçbir kıymeti harbiyesi yoktur. Avrupa, Kanada ve Avustralya'nın tutumları ABD'nin tutumunun yankısından ibarettir. Zira herkes iyi biliyor ki Ortadoğu bölgesi Amerikan nüfuzunun merkezindeyken Avrupa ve diğer Batılı ülkeler ABD'nin rolünü ve onayını tamamlayan marjinal rollerdir.

Washington'un işgalciye karşı "cezalandırıcı" önlemler almak dışında başka seçenekleri de var ancak mevcut şartlarda tercih edilmemektedir. Bu da bizleri pozisyondaki gerçekçi değişime dair iyimserliğin yersiz olduğu kanaatine götürmektedir.

Bu seçeneklerden ilki, Netanyahu'nun savaşın sonlandırılmasına ikna edilmesidir ancak mevcut durumda bu pek gerçekçi görülüyor. Zira Netanyahu ABD'nin taleplerine boyun eğmenin kendi siyasi tarihinin bitmesi ve hükümetinin yıkılması anlamına geleceğini biliyor.

İkinci seçenek ise, ABD'nin Netanyahu hükümetinin çözülmesine, Washington'la daha kabul görececek ve çalışacak hükümetin kurulmasına yol açan siyasi bir hareketliliği dolaylı olarak desteklemesidir ancak bu seçenek de Gant'ın ve partisinin yanı sıra Likut Partili Savunma Bakanı Galant'ın Netanyahu'yu bırakmasıyla mümkün. Galant bu seçeneği onaylarsa savaş hükümeti üzerindeki ABD etkisi güçlenir ancak Galant'ın buna onay vermesini uzak ihtimal görüyoruz. Çünkü bu durumda toplumun bir şekilde seferber edildiği savaşın ortasında Galant İsrail toplumunun çoğu kesimi nezdinde hain görülecektir.

Bu ve diğer sebepler bizleri şunu söylemeye sevk ediyor: Şu an Gazze'deki Filistinlilerin tek seçeneği sadece direnişleridir. Zira ne Batı'nın tutumlarının yüzeyel değişiminden umutluyuz ne rolleri sessiz kalmalarından dolayı adeta işgalciyle işbirliğine kadar varan Arap ülkelerinden umut var ne de her şeye alışma felaketinin devam eden katliama yönelik alakayı öldürdüğü bölge halkları umut vaat ediyor.

(arabi21.com, 13 Şubat 2024)

MISIR ZİYARETİ VE TÜRKİYE'NİN BÖLGESEL ROL ARAYIŞI

Ranya MUSTAFA

Türkiye Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın Mısır ziyareti, iki ülke arasındaki yeniden normalleşmeyi taçlandırarak diplomatik yönü aşır, bölgesel çekişmelerde rol kapma fırsatı arayışındaki stratejik yöne doğru evriliyor. Bu çekişmelerin başında da Gazze'deki savaş ve bunun sonuçlarından en fazla etkilenmesi ve insani yardımların ulaştırılmasıyla ilgili olması itibarıyla Kahire'nin oynadığı arabuluculuk rolü geliyor. Özellikle de ziyaret Mısır, Katar, İsrail ve ABD'nin görüşmesinden bir gün sonra gerçekleşti. Ankara, Gazze savaşıyla ilgili girişimlerin canlı olduğu bir anı yakaladı. HAMAS hareketinin İhvan'ın şubesi olması itibarıyla Filistin direnişiyle iletişim kurma gücüne bel bağlıyor, Erdoğan'ın da açıkladığı üzere insani, ahlaki ve medeni bakış açısından hareketle ege-men Filistin devleti talebini destekliyor, Mısır üzerinden Gazze'ye insani yardım girdirilmesi, Türk sahra hastanesi inşası ve yeniden imar için büyük rol oynamak istiyor.

Türkiye, Arap Baharı devrimleri sonrası İslâmî rejimlerin iktidara gelmesine bel bağlıyordu. İslâmî akımları vuran büyük gerileme sonrası bu bel bağlamanın sonucunda Arap dünyasındaki rolü geriledi ve nüfuzu azaldı. Şöyle ki Kahire'de İhvan rejimine yönelik askerî darbeye karşı çıkan bir tutumu vardı ve bu tutum Mısır'ın yanı sıra Suudi Arabistan ve Birleşik Arap Emirlikleri ile ilişkilerin kopmasına sebebiyet verdi. Ayrıca Türkiye'de terörist Kürt partileri

tehlikesi gibi millî güvenliğinin öncelikleri sebebiyle Suriye'de İslâmî savaşıları desteklemek suretiyle elde ettiği nüfuzu geriledi. Özellikle de Rus hava savunma sistemi S-400 antlaşması sonrası Washington ve NATO müttefikleriyle ilişkileri geriledi.

Buna ekonomik kriz ve özellikle enflasyon oranlarının artması sebebiyle AK Parti hükûmetine yönelik içerideki eleştiri dozunun artması eklenebilir. Kıbrıs, deniz sınırlarının çizilmesi, Mısır ve yedi ülkeyi içine alan ve Türkiye'yi dışlayan Doğu Akdeniz gazı forumu konularındaki anlaşmazlık sebebiyle Yunanistan'la diplomatik kriz yaşanıyor. Kendisine karşı Mısır, İsrail, Kıbrıs (Rum Kesimi), Yunanistan ve Fransa'yı içine alan bir eksen oluşturuldu. Tüm bunlar Erdoğan'ı Ortadoğu bölgesine yönelik hesaplarını gözden geçirmeye sevk etti. Suudi Arabistan ve BAE ile ilişkileri eski hâline getirdi, Türkiye'deki Mısır muhalefeti-nin medya ve siyasi faaliyetlerini azalttı ve bir kısmını ülkeden çıkardı. Mısır'la yakınlaşmayı destekleyen bir bakanlık açıklaması geldi ve Kahire'de de benzer olumlu bir kabul gördü. Ardından Erdoğan ve Sisi Katar'da 2022'deki Dünya Kupası açılışında el sıkıştı, başka görüşmeler, dışişleri bakanlarının karşılıklı ziyaretleri ve Mayıs 2023'te karşılıklı büyükelçilerin kabulü geldi.

Ziyaretin zamanlaması Türkiye'nin Gazze'deki ateşkes tartışmalarına, bölgenin güvenlik düzenlemelerine katılma ve daha kapsamlı bir savaşa gitmesinin önüne geçme eğilimiyle ilişkili olsa da Türkiye'nin daha az önemli olmayan stratejik hedefleri bulunmaktadır. Bu hedeflerin başında Mısır'la deniz sınırının çizilmesi gelmektedir. Şöyle ki Ankara bu hedefin başarılmasını ve Doğu

Akdeniz'den doğal gaz çıkarılması konusunda Yunanistan'la pazarlık kartı olmasını umarken Kahire, Atina ve Larnaka'daki müttefiklerini kızdırmak istemiyor ancak Ankara ile yakınlaşması Türkiye ile Yunanistan arasında gerginliği hafifletme noktasında arabuluculuk rolü oynamasına imkân sağlayacaktır.

Libya dosyası birbirine karşı iki hükûmeti desteleyen iki taraf arasında anlaşmazlık konusunu oluşturuyor. Türkiye'nin önünde Trablus'ta desteklediği ulusal muhtabakat hükûmetiyle antlaşmalar var ancak Mısır'la yakınlaşma gerginliğin hafifletilmesine ve bölünmeyi sonlandırmaya çalışılmasına, başkanlık ve parlamento seçimlerinin yapılmasına ve Libya'nın yeniden imarına teşvik edebilir. Sudan, Somali ve Afrika boynuzunda Etiyopya'nın hamleleri konusunda çözüm bekleyen anlaşmazlık dosyaları var.

Diplomatik kopukluğun ve siyasi düşmanlığın damga vurduğu on yıl boyunca taraflar arasındaki ekonomik ve ticari ilişkiler bundan pek etkilenmedi. Ticaret hacmi artıyordu ve 2022 yılında 8 milyar dolara yaklaştı. İki ülke ekonomik kriz yaşıyor, enflasyon oranları yükseliyor ve yerli paranın değeri düşüyor. Nüfus oranları ve pazarların büyüklüğü birbirine benziyor. Ticari ilişkileri siyasi uyumsuzluktan ayırmak her ikisinin de çıkarıydı. Erdoğan beraberinde Kahire'ye dışişleri, maliye, savunma, sağlık, enerji ve sanayi bakanlarını yeni antlaşmalar imzalamak ve ticaret hacmini kendi tabiriyle gelecek beş yıl içinde 15 milyar dolara çıkarmak için götürdü.

Plan, ticaretin yerli parayla olması, Türk sevkiyatlarının Süveyş Kanalı üzerinden Ruro Antlaşması'yla çalışmanın ve iki ülke arasındaki serbest ticaret antlaşmasının uzatılması. Yeni gelişme, Mısır'ın, kullanıldığı çatışmalarda -Kara-bağ, Suriye'nin kuzeyi, Libya ve Ukrayna- iş bitirici rolü sebebiyle küresel bir övgü alan Türk İHA

uçakları (Bayraktar) satın almasıdır. Türkiye bu İHA'lardan büyük satışlar elde etti. Ankara bu dronları, önemli bölgesel dosyalarda Mısır'ın Türkiye'ye karşı çıkan tutumlarını dikkate almaksızın büyük kolaylıklarla ve sadece ticari amaçlarla Kahire'ye sunuyor. Her hâlikârda Washington, Mısır'ın Türk savunma silahları almasından hoşnut değil. Bu durum Rus silahları satın almayı bırakması için Mısır üzerindeki Amerikan baskısını hafifletecektir.

Ortadoğu ve Ukrayna'daki çekişmelerin dozu artarken Türkiye'nin Arap dünyasıyla yakınlaşması Batı tarafından gerginliklerin dozunun hafiflemesine yaradığı için olumlu karşılanıyor. Geçen yıl cumhurbaşkanlığı seçimlerini kazanması sonrası Erdoğan, stratejisini Washington ve Batı'yla yakınlaşma yönünde değiştirmeye başladı. Şöyle ki Türkiye Amerikan F-35 uçakları alım antlaşmasının tamamlanması karşılığında İsveç'in NATO üyeliğine onay verdi. Arap dünyasına açılım Türk-Batı yakınlaşmasını, Ankara'nın Ukrayna'daki savaşı bitirmek için Rusya ile arabuluculukta iş bitirici rol oynaması yanı sıra bölgesel çekişmelerin çözümü için beklenen arabuluculuk rolünü arttırıyor.

(el-Arabî el-Cedîd gazetesi, 19 Şubat 2024)

“BARIŞ GÜVERCİNİ” BIDEN VE “BEYAZ KUĞU” PUTİN

BAŞYAZI

ABD Başkanı Joe Biden'ın Rus mevkidaşı Vladimir Putin'i “çılğın bir o... çocuğu” diye nitelemesi ve Kremlin'in de Biden'i “Hollywood'daki sığır çobanına” benzeterek karşılık vermesi sonrası Biden, cuma akşamı Rusya'ya karşı büyük yaptırımlar dizesi ilan ederek gerginliğin çitasını yükseltti. Biden yaptığı açıklamada “Putin sebep olduğu ölüm ve yıkımın bedelini ödemezse bu tutumunu sürdüreceği ve sayısı 500'ü geçen bu yaptırımların Putin'in dışarıdaki saldırıları ve içerideki baskıları sebebiyle daha ağır bedeller ödemesini garanti edeceği” uyarısında bulundu.

Biden'in Putin'e hakaretlerinden bir gün sonra, Rusya devlet başkanı nükleer bombalar taşıyabilen bir uçakla sorti yaptı. Sallanan kanatları sebebiyle “beyaz kuğu” lakaplı bu stratejik bombardıman uçağı kısa menzilli 12 nükleer füze taşıyabiliyor ve 12 bin kilometre uçabiliyor. Sovyetler Birliği Batı'yla nükleer savaş patlak vermesi hâlinde bu uçağı kullanma niyetindeydi.

Putin'in “beyaz kuğunun” direksiyonunda bulunması, Ukrayna'da devam eden savaşın arka planında Rusya ile olan büyük gerilim atmosferiyle ilişkilidir. Bu gerilim ünlü Rus muhalif Aleksey Navalny'nin cezaevinde öldüğünün açıklanması sonrası arttı. Navalny 93 oluşuma yönelik kısıtlamayı içeren devasa yaptırım paketinin sebebiydi ve bu yaptırımlar Rusya'yla sınırlı kalmayıp, Çin, Hindistan, Güney Kore, Birleşik Arap Emirlikleri ve Kırgızistan'daki kurumları da kapsadı.

ABD ile Rusya arasındaki karşılıklı hakaretlerin yapıldığı günde Reuters altı kaynağa dayandırarak İran'ın Rusya'ya yaklaşık 400 balistik füze verdiğini aktardı. Bu Rusya-İran askerî işbirliği bağlamında yeni bir gelişmeyi gösteriyor. Şöyle ki daha büyük işbirliği alanı Moskova'ya Tahran'ın SİHA'lar vermesiyle ilişkilidi. Bu durum ABD Ulusal Güvenlik Sözcüsü

John Kirby'i Tahran'ı “hızlı ve sağlam bir cevap” verileceği konusunda uyararak İran'a karşı ek yaptırımları hayata geçirme tehdidinde bulunmaya sevk etti.

İran Ortadoğu'da genişleyen çekişmenin denklemleri içinde İsrail'in Filistinlilere karşı açtığı soykırım savaşıyla irtibatlı temel ayak olarak görülmektedir. Suriye ve Irak'ta Tahran'la irtibatlı milislerin yaptığı saldırıların seyrekleşmesinin aksine Husilerin saldırıları kendi ifadesiyle genişledi, Kızıldeniz, Aden Körfezi ve Arap Denizi'ni kapsadı. Husiler, İsrail ve Batılı müttefiklerine baskı girişimleri çerçevesine denizaltı silahını da girdirdiler. Husiler geçen günler zarfında ABD-İngiliz saldırılarının artması ve Avrupa Birliği askeri gemilerinin saldırılara katılmasına rağmen kendi saldırılarının etkinliğini ortaya koydular.

Lübnan Hizbullahı, İsrail askerî mevzilerine ve yerleşim yerlerine yönelik açtığı cephede İsrail'e baskıda büyük rol oynuyor. Hizbullah ile İsrail arasında çatışmalara maruz kalan bölgelerde yaklaşık yarım milyon sığınmacıdan bahsediliyor.

Biden, Gazze'deki savaş patlak verdiğinden bu yana iki büyük gerginlik noktasını birleştirmeye çalışıyor ve dev nükleer güç Rusya'nın Ukrayna'yı işgali ile yine nükleer güç olan İsrail'in Filistinlilere saldırısı ve topraklarını işgali arasında benzerlik kurmak yerine aşıkâr sebeplerden dolayı Filistinlilerin maruz kaldığı soykırıma askerî ve siyasi olarak ortak olmayı seçti.

Bu büyük ironi göz yaşartıyor, Biden'in “sebebi olduğu ölüm ve yıkımın bedelini Putin'e ödettireceği” şeklindeki açıklamasını ABD başkanının kendisi için daha uygulanır kıyor ve Biden'in kendisini barış güvercini gibi tasvir etme girişimlerini Putin'in “beyaz kuğu” ile yolculuk fotoğrafına daha yakın hâle getiriyor. Burada asıl soru şu: Acaba Biden Filistinlilere yönelik sebep olduğu ölüm ve yıkımın bedelini ödeyecek mi?

(el-Kuds el-Arabî gazetesi, 23 Şubat 2024)

EKONOMİK OLARAK TÜKENMİŞ İRAN SÜPER GÜÇLERİ ENDİŞELENDİRİYOR

Ali KASIM

Şu ana kadar ABD ve İngiltere tarafından harcanan çabalar Husilerin Kızıldeniz'deki gemilere saldırılarını durdurumaktan aciz kalmış görünüyor. İran'ın Yemen'deki vekillerinin suyun altından Babu'l-Mendeb Boğazı'nı geçen -dünya ülkeleri arasındaki iletişimin arteri- 16 kabloyu saboteye çalıştığı konusunda büyük endişeler var.

Geçen 3 ay boyunca dünya Husilerin, Kızıldeniz ve dünya ticaret trafiğinin yaklaşık yüzde 12'sinin aktif koridorunu oluşturan Babu'l-Mendeb Boğazı üzerindeki ablukasını endişeyle izledi. Saldırıları 500'den fazla konteyner taşıma gemisini Kızıldeniz ve Süveyş Kanalı üzerinden Avrupa ülkelerine geçişten kaçınmaya zorladı.

Husiler Filistinlilerle dayanışma için İsrail gemilerini hedef aldıklarını söylediler de zararın bilançosu bunun dışında başka bir şeye işaret ediyor: En büyük zararı gören dünya ekonomisi ve Yemen de dâhil özellikle Arap ülkeleri oldu.

Arap ülkeleri bağlamında Süveyş Kanalı gelirlerinde yüzde 40 oranında düşüşe sahne olan Mısır, Ürdün ve Lübnan zarar gören ülkelerin başında geliyor. Ayrıca konteyner kargo gemilerinin ikinci bir emre kadar Kızıldeniz üzerinden seferlerini askıya almak zorunda kalmaları sonrası dünya ticaretinde gerileme yaşandı ve Babu'l-Mendeb üzerinden kargo maliyet fiyatları yüzde 200'e varan oranlarda yükseldi. Bu durum dünyanın en büyük ihracatçısı Çin'i Husilerden sivil gemilere yönelik saldırılarını durdurmalarını istemeye yöneltti ve Pekin ilgili tüm tarafları bu hayati koridorda güvenliği garanti altına alma çağırdı.

Analistler ve uzmanlara göre Husiler "yanlış yöne ateş açtılar". Zira kurşun düşmanları İsrail'e büyük kayıplar verdirmedi, aksine ufukta görülen büyük küresel enflasyon ortamında para eksikliği ve fiyat yüksekliği krizleriyle

Yemen ve Arap ülkelerini vurdu. Husilerin hedefi İsrail'e zarar verdirmekse planlarını gözden geçirmeleri gerekir. Aslında Husiler silah doğrulttukları tarafı belirlerken hata etmediler. Hedef başından beri İran'ın kendi stratejisini uygulamasına, bölgedeki konumunu sağlamlaştırmasına ve yayılmasını genişletmesine imkân tanıyacak bir duruma güvence altına almaktı.

Husilerin bu gerçekleri ve ayrıca Yemen'in zarar eden ülkelerin başında geleceğini bilmelerine rağmen saldırılarının sürmesi, kendileri için biçilen rolün Lübnan ve Suriye'de Hizbullah ve Irak'ta Haşdi Şabi milisleri için biçilen rolden farklı olmadığını teyit etmek için yeterlidir. Husilerin Kızıldeniz ve Babu'l-Mendeb Boğazı'nda düzenlediği ve en son Aden Körfezi ve Arap Denizi'ne kadar genişleyen saldırıları sadece gerginliği tırmandırmaktan ibaret değil, aksine Husilerin ve arkasındaki İran devrim muhafızları uzmanlarının ve Lübnan Hizbullah'ının açtığı ve üzerinde titizlikle çalışılmış bir savaştır.

İran'ın bu saldırılardaki hedefi İsrail veya dünya ekonomisine zarar vermek değil. Ekonomiye verilen zararlar, birinci amacı İran'ın bölge üzerindeki hegemonyasını güçlendirecek ideolojik ve mezhepçi olan bir savaşın yan zararlarının bir parçasıdır. İran'ın süper ekonomik güce dönüşme imkânı vardı ancak kendisi kontrollü mezhepçi bir ideolojik güce dönüşmeyi seçti. İran'ın Lübnan'da Hizbullah, Yemen'de Husiler ve Irak'ta Haşdi Şabi'nin yanında duruşuna açıklık getirsek de Şii siyasal İslâm'ın temsilcisi İran'ın Sünni siyasal İslâm'ın bir grubu HAMAS'ın yanında duruşunu nasıl açıklayabiliriz?

İran, Filistin sorununun farklı mezhep ve gruplarıyla Arapların gönlünde yer ettiği önemin farkında ve dikkatleri asıl hedefinden başka yöne uzaklaştıracak bir gerekçe olarak bu sorunu kullanmak istiyor. Abartı olur endişesine kapılmaksızın diyebiliriz ki İran

geçmişle meşgulken dünya gelecekle meşguldür.

Bugün dünya kuraklığın ve salgınların artması, alternatif enerji arayışları, gıda krizlerinin çözümü ve akıllı teknolojilerde yarış gibi sorunlarla meşgulken İran kendi ideolojik hegemonyası haritasını sadece komşu ülkelerde değil, aynı zamanda Mısır'da, Afrika'nın kuzeyi ve Afrika derinliklerinde genişletmekle meşgul.

Gelin İran'ın düşman olarak gördüğü Suudi Arabistan ve BAE hakkında konuşmayalım, İran'ın Lübnan, Suriye, Irak ve Yemen'de sunduğu katkılar neler bunlar hakkında konuşalım. İran bu ülkelerin ekonomilerini çökertti, İran gözlerini, devrim muhafızları gözetiminde mezhepçi milislerin otağı olmuş oluşumlara çevirdi.

İran geçmişte yaşayan bir devlet ve onun açısından bugün ve gelecek -şayet varsa- sadece Tahran yöneticilerinin kendi ideolojik fikirlerini yayma görevini kolaylaştıracak silah üretme deneyimlerine sahip olmak içindir. İran'ın "büyük şeytan" ABD'ye düşmanlığını gizlememesine rağmen ABD yönetimi bazı yaptırım adımları atmamakla yetindi. İran bunları atlattı ve bu prosedürlerin bir gün dahi Tahran yöneticilerini kısıtladığı kanıtlanmamıştır. Bugün İran yaşadığı iç ekonomik krizlere, ABD ve İngiltere gibi ülkelerle karşılaştırıldığında askerî kapasitesinin sınırlı olmasına rağmen komşu ve dünya ülkeleri için endişe kaynağı oluşturuyor. Böylelikle İran, ideolojinin iktisadi ve askerî güçten daha etkin olduğunu ispatlıyor.

Yaklaşık yarım asır boyunca ABD bilinçli veya bilinçsiz Irak, Suriye, Lübnan ve Yemen'i kontrol altına almak için İran'a daha fazla bulaşmadı. ABD bugün sorunun merkezine açıkça işaret etmek yerine organlarıyla ilgileniyor, Suriye, Irak ve Yemen'deki hedeflere farklı ve sınırlı darbeler vuruyor, zira İran'dan çekiniyor.

ABD, yılanın ancak başı ezilince öleceği gerçeğini içimizdeki basit insanlar kadar biliyor. Peki, niçin kuyruğuna darbeler indirmekte ısrar ediyor?

(Londra merkezli *el-Arab* gazetesi, 17 Şubat 2024)

FİLİSTİNLİNİN KAYBEDECEK NEYİ VAR Kİ !?

Abdullatif SADUN

Filistinli niçin savaştır? İsrail'in Aksa Tufanı operasyonunun planlayıcısı gördüğü, canlı veya ölü ele geçirmek istediği Yahya Sinvar şöyle cevaplıyor: "Filistinlinin kaybedecek neyi var ki!?"

İroni de burada görünüyor. Filistinli hayata gözlerini açtığından beri ateş topunun üzerinde yaşıyor. Peki, nasıl bir hayat bu? Doğduğu ilk andan itibaren kendisine komplolar kuran kader gibi Sinvar, roman tarzında yazdığı *Dikenler ve Karanfil* adlı kitabında kendi kişisel biyografisini, kaderleri benzer, hayalleri bir, küçük bazı ayrıntılarda farklı olsa da zaman ve mekânın gerçekleri aynı herhangi bir başka Filistinlinin biyografisinin yer aldığı kaderle belgeliyor. Sinvar bu romanı direniş saflarındaki liderlik faaliyetleri sebebiyle İsrail askerî mahkemesi tarafından dört kez müebbet hapse mahkûm edilmesi sonrası düşmanın zindanlarında geçirdiği uzun hapis döneminde yazabildi. Daha sonra 2011 yılında direniş ile düşman yetkilileri arasındaki esir değişimi antlaşmasında serbest kalabildi.

Çocukluğunda sabahları bir parça ekmek yetiyordu. Sonrasında okuma ve yazma öğrenmek için camiye veya ilkokula gitti. Çikolatayı duymamış veya meyvelerin tadını bilmiyordu. Çocukken iki kez elma yediğini hatırlıyor. Yakındaki bakkaldan satın aldığı "tatlı yeşil" ta-

neleri seviyordu. Biraz büyüyünce ailesiyle günlük yemek öğünlerinin soğan, mercimek, fasulye ve zeytinden ibaret olduğunu gördü. Camiye veya okula giderken tabana kuvvet gitmeliydi. Geceleri lambanın altında çalışıyordu. Buna mukabil kendi toplumundan okulda ilim talebinde ısrar etmeyi öğrendi. Keza hayattan da öyle... Ayrıca hâlâ gençken diğer Filistinlileri yakalayan zorluklarla mücadelede direnişi test etti.

Bir kere oyun oynadığı mahalle çocuklarının iki sınıf olduğunu gördü; Araplar ve Yahudiler. Sonraları başka ülkelerden gelen, topraklarına yerleşen ve mukadderatlarına el koyan Yahudiler olduğunu gördü. Büyüdüğünde yabancıların topraklarını işgal etmesinin anlamını, kendisinin, kardeşlerinin ve arkadaşlarının fakirlik, hastalık ve bakımsızlık içinde yaşadığını gördü. Denklem denk olmadığını, tüm bunların erkeklere direnmelerini, bu yabancıları kovmaları ve kendi ülkelerinde güvenli şekilde yaşamaları için silah taşımalarının gerekli olduğunu anladı. Ancak kader sorunsuz değil, arkadaşlarıyla birlikte kaderlerini kendilerinin yazması gerekiyordu. Ailesinin erkeklerinin konuşmalarında, "izzet ve gururla doğru hayatı, işgal askerlerinin postalları altında bin yıla hayır" şeklindeki cümleleri dinledi.

Bu söylemler çocukluğundan itibaren Sinvar'ın kalbine ve aklına yerleşti. İşgalin askerlerinin kendi

milletinin savunmasız evlatlarını nasıl darp ettiğini ve geliş güzel ateş açtıklarını, bazılarını öldürdüklerini, bazısını yaraladıklarını, buldozlerle evlerini yıktığını ve düzlediğini gözleriyle gördü. Zihninde, işgalcileri pusuda bekleyen, küçük hücreler organize eden, demir ve ateşle karşı koymak için çalışan tıpkı babası, amcası, ailesinin komşuları gibi bir gün bu adamlardan biri olma planını yaptı. Niçin öyle olmasın ki?! Bir benzerini başka bir yeryüzü halkının görmediği tarihi bir zulme maruz kaldılar, insanlığın sabretmediği sıkıntılara ve acılara tahammül gösterdiler. Sonra kaybedecekleri neleri vardı ki?!

Sinvar birçok duraktan geçti ve zorlu tecrübeleri aştı. Gazze'de lisede öğrenci faaliyetlerine destek oldu, keza mezun olduğu İslâm Üniversitesi'nde de. Fedai eylem saflarını organize etti, bir dönem direniş faaliyetlerinin eksenini oluşturan İslâmî akımlarla çalıştı ve HAMAS hareketinde liderlik pozisyonu üstlendi. Çeşitli fikrî ve pratik eğilimlerle ilgili kendine ait görüşleri ve bakış açısı vardı. Oslo antlaşmalarına, Camp David Antlaşması'na ve Arap ülkelerinin normalleşme süreçlerine razı değildi. Önerdiği her şeyde önceliği geçmişin, bugünün ve geleceğin davası Filistin'e veriyordu.

Aksa Tufanı operasyonu başladıktan sonra Sinvar düşman yetkililerince aranır oldu ve İsrail ordusu sözcüsü Richard Higtunt, Sinvar'ı "İsrail üzerindeki kötülüğün yüzü" diye niteledi. Birçok İsraili yetkili Gazze'yi karış karış aramasına, çoğu tüneli basmasına rağmen onu yakalayamamanın ve tutuklayamamanın hayal kırıklığını ifade ediyorlar. Bu kimseler Sinvar'ın Gazze'den ayrılmadığını ve hâlâ arkadaşlarıyla birlikte direniş faaliyetlerini yürüttüğünü biliyorlar. Böylelikle Sinvar diğer tüm Filistinliler gibi canını avucunun içine koymaktadır ve kaybedecek hiçbir şeyi de yoktur.

(*el-Arabi el-Cedid* gazetesi, 14 Şubat 2024)

Arap dünyası mediasından derleyerek ORTADOĞU'dan sayfasını hazırlayan ve tercüme eden Halil Çelik.

BİR SEÇİME DAHA GİDERKEN

— MUSTAFA AYDIN —

İyi bir okuyucum, değişmeyen bu Türkiye ortamında yeni bir seçimin başında genel olarak ne diyebileceğimi kestirebilir. Yine de kısaca söylemek gerekirse hemen önümüzdeki seçimde sırf becerisiyle güncel sorunları çözmeye namzet siyaset adaylarını seçiyor değiliz, daha ötede ülkenin gidişi ve geleceği ile ilgili bir tercihte bulunacağız. Tanınan belediye başkan adayları için mesela İstanbul'da "Oyum İmamoğlu'na, çünkü genç ve başarılı, hizmetlerinin devam etmesini istiyorum; Kurum mu, böyle bir adam duymadım ki ne yapabileceği hakkında bir kanaatim olsun ve ona oy vereyim!" gibi laflar eden manipüle edilmiş kesimleri bir kenara bırakırsak İzmir'in içme suyunun sağlıklı olup olmadığının tartışıldığı bir ortamda İzmirli bir kadının "Musluklardan siyanür aksa ben CHP'li belediye başkanının arkasındayım!" sözü herhâlde konuyu en iyi özetleyen bir anekdotur. Başka bir ifadeyle icracı mahalli yetkili seçimlerinde bile (ön planda vaatler tartışılrsa bile) hizmet, belirleyici değildir. Gerçek bu ise asıl belirleyici olanın ne olduğunun, sağduyulu bir seçmene "bu bizim takımımız" demenin ötesinde ne olup bittiğinin görülmesi gerekiyor.

Genelgeçer bir mantığa göre iktidarlar ve görev başındaki seçilmiş yöneticiler bazı dezavantajlara sahiptir. Yapacağım diye vadettiklerini yapmış veya en azından güncelliği kaybolmuş, yani elindeki liste bitmiştir. Yapmamış veya yapamamışsa inandırıcılığını yitirmiş olacağından yeni vaatlerinin pek de bir anlamı olmayacaktır. Yine normal durumlarda muhalefet, yapılması gereken ama yapılamayan şeyleri dile getire gelmiştir ve dolayısıyla da toplum artık "Yahu bir de bunları deneyelim söylediklerini yapın da görelim. Bunlar 'Çin'den, Yemen'den' (güncel bir ifadeyle Amerika'dan, Rusya'dan) gelmiş değildirlere, sonuçta bu toplumun insanlarıdır, iktidar birilerine mutlak vergi değildir." diyecek

duruma gelmiş olmaları düşünülür. Böylesi bir ortamda yapılan seçimlerde iktidarı kullananlar düşer, muhalefetin içinden çıkanlar onların bir yerini alır.

Ne var ki yeni bir seçime girdiğimiz mevcut ortam böylesi bir ortam değildir. İlk bakışta seçmen, bloklardan oluşan seçeneklerden olumlu bulduğu birisinin adayını tercih edip oy verecek. Tabii ki bunda bir anormallik yok. Hatta şu veya bu partiden, hiçbir başarıya imza atamayan birileri belediye başkanlığı koltuğuna oturduğunda da bundan bir şey çıkmaz. Geri tahsil edeceğimiz bir diyet olmasa da bir beş yıl da böyle geçer. Yüz yıllık Cumhuriyet tarihi boyunca genel-yerel 40'tan fazla seçim yapıldı ve vatandaş bir yığın başarısızlıkları da yaşayageldi. Ne var ki gerçek, görünenden farklıdır. Başta bizzat seçimin kendisi olmak üzere tüm seçim unsurları daha başka anlamlar taşıyor.

Sözünü ettiğimiz anlamı, seçim sürecinin önemli parçalarından birisi olan kampanyalar bile göstermektedir. Sokağa taşan manipülasyon süreci makul bir propaganda işiyle açıklanacak durumda değildir. Birilerinin paraya boğduğu (ki onlara göre bir iş anlaşması sayılabilir) kamuoyu araştırmacıları seçimi çoktan tamamladılar. Sokaktaki ayakçılar ve değnekçiler sonucu ortaya çıkardılar. İktidarın kaleleri birer birer yıkıldı, muhalefet ülkeyi birileri adına teslim almak üzeredir.

"Birileri adına" demiş olmamın sebebi, iktidar değişimlerinden pay alacak olanların sırf ayakçılar ve değnekçiler değil, aldığı parayı bilen araştırma kurumlarının bile olmayışdır. Genişçe bir kesim seçim sonuçları pratikteki beklentiler farklı olsa da kendileri adına olumlu bir sonuç kabul edecekler ve içselleştirmeye çalışacaklardır. Sonuç birilerine göre mevcut

yöneticilerden kurtulup yenilerine sahip olma yolu, bir siyasal ekibin gidip yerine başka yeni bir siyasal ekibin gelmesi şeklinde algılanmayacaktır. Başka bir ifadeyle sonuç bir basit iktidar değişimi olarak görülmeyecek, bir rejim değişikliği boyutunda görülecektir.

GÜNCEL SİYASET BLOKLAŞMASININ ÖTESİ

Bir seçim sonucunun bu kadar farklı algılanışının sebebi, üç yüz yıldır toplumumuzun derinliklerinde yaşanagelen ikilem ve Cumhuriyet'le birlikte tarihsel misyonunu saf dışı eden uygulamalardan doğan, aradan bunca zaman geçmiş olmasına rağmen üzerinden atmadığı sorunlu toplumsal yapılanmadır. Thomas B. Bottomore'un dediği gibi toplumumuz bir beldenin başkanının hangi partiden olacağından öte mevcut siyasal bloklaşmadan daha derinlerde "iki kanatlı bir toplumsal yapı" gerçeği yaşıyor. Bir savaş uçağı yapımı gibi istikbale yönelik hizmetleri içinde sindiremeyen bir tarafılık söz konusu. Böylesi bir kesimin toplumun tarihsel misyonuyla bir ilgisi olmadığı gibi, kullandığı oy da bunu kabule yönelik bir tercih olamaz.

Ülkeyi güneyden kuşatmaya çalışan teröre karşı verilen mücadeleye bile karşı çıkan, Batı

ve onun küresel siyaseti ile ilişkisinin ülkesi ve insanıyla ilişkisinden daha güçlü olan bir toplumsal kesimin ortaya çıkması, nevezuhur ulus üretiminde de ne denli başarısız kaldığını göstermektedir. Alaşağı edilen ümmet bilincinin yerine tanımlarda belirtildiği gibi "millet, kültür ve tarihi" ile bütünleşmiş sağlıklı bir topluluk inşa edilemediği için tutarlı bir siyaset de toplumu kapsamamaktadır. Küresel siyaset tarafından millî sınırlar içerisinde Kürtlüğün etiket olarak kullanıldığı bir bölge kurulmaya çalışılmakta, bu girişim bir siyaset kanadı tarafından fütursuzca desteklenmektedir. Kendini cumhuriyetçi diye niteleyenler onun dibini oymaktadırlar.

Bu sebeple seçimleri farklı kılan şey, sıradan bir iktidar değişimi değil, rejim boyutunda bir değişikliği sağlama beklentisidir. Dolayısıyla genelde insanlar siyasal kutuplaşmaları basit bir güncel siyaset bloklaşması olarak görmeye yatkınlarsa da bunlar normal sıradan kutuplaşmalar değil, daha derinlerde işleyen kutupluluk, bir yapılaşmadır, aksi bir bakış, gerçeği görmek demek olur.

Şüphesiz sıradan bir seçim ülkenin kaderini değiştirecek değildir. Uyanmakta olan bilincin gecikmesi ve hatta yara alması ile ilgili bir sorundan söz ediyoruz. Sözelimi İstanbul'un Murat Kurum değil, Ekrem İmamoğlu tarafından yönetilmesi, tabii ki bu şehrin sonu demek değildir. Toplumumuz söz konusu ettiğimiz ikilemin dışında bir yapıya sahip olsaydı, münavebeli değişiklikler faydalı bile olabilirdi. Ama özellikle büyükşehirlerde belediye başkanlığı bir beldenin yönetiminden öte anlamlar ifade ediyor.

Bu gerçek açısından baktığımızda ülkemizde seçimler bir siyasal seçimin ötesinde, bir referandum, bir had bildirme, rakip tasfiyesi anlamı taşımakta, taraftarlık da buna göre şekillenmektedir. Onun için de siyasal seçim dışı pek çok şey işin içine dâhil edilmektedir. Mesela en önemli propaganda temaları enflasyon, pahalılık, vb.'dir. Bunlar belediye değil, hükümet işleridir, hükümet ise pek uzun olmayan bir süre önce tekrar seçilmiştir ve yerel seçimler hayat pahalılığını giderecek değildir. Maalesef sırf seküler değil, dindar, profan (dine karşı kayıtsız) insanların büyük bir kısmı Türkiye'nin mevcut

Ülkemizde seçimler bir siyasal seçimin ötesinde, bir referandum, bir had bildirme, rakip tasfiyesi anlamı taşımakta, taraftarlık da buna göre şekil almaktadır. Onun için de siyasal seçim dışı pek çok şey işin içine dâhil edilmektedir.

gidişi, geçmişi ve gelecek ile ilgili temel bir görüşe sahip değildir. Bu söylediklerim öncelikle aydınlar için geçerlidir. Maalesef çoğu manda yönetimi seçkinleri hâline gelmişlerdir. Tabi bu durum kendisinden çok şey beklenen Türkiye için kötü bir durumdur!

İktidarı değiştirmeyecek ise de mahalli seçimler de siyasi partilere bağlı olarak gerçekleşmektedir. Türk siyasal hayatında siyasal üç temel eğilim vardır: Bunlardan birincisi toplumun tarihsel misyonuna karşı Batıcı (laik değil) seküler eğilimdir ki temsilcisi CHP'dir. İkincisi yerlici, muhafazakâr, dindar eğilimdir ki temsilcisi AK Parti'dir. Diğer üçüncü eğilim milliyetçiliktir. Esasen toplumlarda siyaset bağlamında din ve milliyetçilik gibi iki önemli alan vardır. Birinci eğilimin sabit oy oranı yüzde 25, ikincisinin ki yüzde 35'tir.

Şimdilik dini temsil eden açık bir siyasal parti yoktur. Yeniden Refah Partisi (YRP), Erbakan'dan kalan "millî görüş" yaklaşımı ile bu ilkeye en yakın parti gözüküyor ve çöküş süreci yaşayan diğer yeni partilere göre de ayakta duruyor. Milliyetçi görüşte ise iki parti var: MHP ve DEM. MHP bu eğilimi şimdilik başarıyla götürüyor, tarihsel misyonla barışık olduğu için AK Parti'nin yörüngesinde gözükmesine rağmen varlığını sürdürüyor. Ama diğer parti, Türkiye konusunda küresel siyasetin aracı olan PKK'dan yakasını kurtarıp, ülke geneline hitap eden bir parti konumuna gelememektedir. Yaşadığı sürece bakılırsa önemli bir kısmı Kürt olmayan bir kesimin bir marjinal partisi olarak kalacaktır. Şüphesiz bu ana eğilimler bütünüyle bu partilere has olmadığı gibi iki ana eğilimin dışında kalan yüzde 40'luk bir seçmen kesimi sabit olmayan ve bu arada diğer partilere oy veren seçmen kesimidir.

ÖZE DÖNÜŞ ÖZLEMİ

Dünyada ön plana çıkan ve pek çok ülkeyi gıptadan öte hasede boğan ülkemiz, siyaset ve

teknik vb. olarak yapıp ettikleriyle gözleri kamaştırmaktadır. Ama bütün bunlar muhalefet cephesinin gündeminde asla yer almamaktadır. Türkiye'nin ürettiği arabanın fabrikası yoktur, helikopter gemisinin iki bombalık işi vardır, savaşa zaten katılamaz, Kızılelma uçağı bir kandırmacadır, doğalgaz bir hayal ürünüdür, hava limanları, yollar, köprüler gereksiz şeylerdir, bütün bunlar seçim numaralarıdır vb. Ortamı böyle değerlendirme konusunda öteden beri CHP yayın organları *Cumhuriyet*, *Sözcü* vb. gibi nerede durduğunu bildiğimiz yayın organları değil, dün itibarıyla İslâmcı, muhafazakâr, ümmetin bir parçası olarak var olagelmiş (*Millî Gazete*, *Yeni Asya*, *Karar*, vb.) bütün yayın organları ve öteden beri olumlu izlenimlerine sahip olduğumuz bir yazar kesimi önceleriyle telifi mümkün olmayan tabir caizse tam bir omurgasızlık sergilemektedirler.

Üstelik ellerinde deyim yerindeyse öyle seksen türlü türkülerini yok, bir yerlerde belirlendiğini düşündüren ve yarım düzineyi geçmeyen retorik temaları var: Ülke tek kişinin yönetiminde bir despotizm yaşıyor, hukuksuzluk ortalığı götürüyor, insanlar aç. Geldiğimiz noktada daha öncekinden daha farklı bir biçimde oluşan muhalefet cephesi, ülkede iktidar tarafından yapılanları yetersiz bulan ve dolayısıyla çok daha önemli yapılması gerekenlere dikkat çeken, ülkeyi bir yerlere bağımlı hâle getirdiği için bir bağımsızlık mücadelesi vadeden, taşeron terör örgütlerini bitirmeyi vadeden ve belki de daha önemlisi tarihsel misyonu çerçevesinde önünü açmayı hedefleyen bir görüşün sahipleri değildirler. Aksine sadece CHP'nin değil, ona destek veren dönün İslâmcı muhafazakâr kesimi bağımsızlık noktasındaki gelişmelerden rahatsız olduğunu açıkça dillendirmektedir. Yani ülkeyi topluma değil, bir yerlere bağımlı kılıp tarihsel misyonunun önüne takoz olmayı vadetmektedirler. Sıradan birkaç siyasal enstantane bile bunu göstermeye yeter.

Belirttiğimiz gibi seçimler, pratikte sistem içinde gerçekleşecek doğrudan sistem değişimi gibi bir anlamı yoksa da birilerinin rejim boyutunda dönüşüm beklentilerini taşıyor. Bilindiği üzere sistem ve rejim farklı şeylerdir. Sistem farklı öğelerden oluşan anlamlı bütünlüklerdir. Bu bağlamda siyasal sistem, ünlü siyaset bilimci Maurice Duverger'in ifadesiyle, toplum, devlet, ekonomi, ideoloji gibi en temel unsurların özel bir sıra düzenidir.

Rejim değişikliğinin en ciddi göstergesi şüphesiz tarihsel misyon kaymasıdır. Genelde bilindiği ve daha önceki yazılarımızda da belirtildiği üzere ülkemiz üç yüzyıldır bir tarihsel misyon kayması ve buna bağlı olarak da bir kimlik sorunu yaşamaktadır. Cumhuriyet döneminde yeni argümanlarla bu sorun daha da derinleşmiştir. İki farklı toplumsal eğilim özellikle siyaset alanında varlığını sürdürmektedir ki mevcut kutuplaşma veya güncel ifadesiyle ittifaklar bu derin yapının dışında değildirler.

Cumhuriyet'in ulus/devlet seçkinleri bütün güçlerini kullanarak farklı demografik unsurları balmumu ile oynarcasına bir potada eritip homojen bir toplum hâline getirebilmek için büyük enerji harcamışlarsa da hesapta olmayan bazı önemli değişimlerin ötesinde bu projede başarılı olamamışlardır. Çünkü tarihsel misyon tümüyle dışlandığı için siyasal adlandırmanın dışında mevcut yapıya toplumun genelinin onayını alan bir kimlik bulamamışlardır. Ünlü tarihçimiz Kemal Karpat'ın ifadesiyle toplumuz hep bir "öze dönüş" özlemi içinde olmuş, nezhur kimliği temsil eden CHP'nin dışında, DP, AP, ANAP, AK Parti gibi her yeni siyasal partiden bunun temsilini ummuştur ve tabir caizse ilerisini gerisini fazlaca düşünmeden destek olmaya çalışmıştır.

Seçimlerin sırf bir siyasal sistem sorunu değil, bir rejim oylaması niteliği taşıması da buradan kaynaklanmaktadır. Yani burada adı konmayan bir genel oylama vardır. Türkiye 100 yıldır süregelen bir vesayetçiliğe devam mı diyecek yoksa bağımsız mı olacak? Bu soruyu ancak tarihsel sürece bakarak cevaplayabiliriz. Yoğun bir istiklal mücadelesini kazanımının üzerine oturan Cumhuriyet yapılanması, toplumun tarihsel misyonunu reddetmiş ve reddi miras taahhüdü

üzerine oturmuştur. Bu vesayetçilik 1950 yılına kadar İngiliz, sonrasında ise ABD gözetiminde götürülmüştür. Bu arada bir manda aydın kesimi başarıyla üretilmiştir.

TARİHSEL MİSYON ÇERÇEVESİNDE TERCİHLERİN ANLAMI

1950'li yıllara kadar tarihsel misyonun en önemli ögesi olan din karşıtlığında olağanüstü bir titizlik gösterilmiştir. Söz konusu ettiğimiz Cumhuriyet aydını kesimi yoğun bir tembihle dinin karşısında mevzilenmiştir. Öyle ki din ile ilgili her türlü kumuldama "rejim dışı" bir iş, ondan bir sapma görülmüş, en küçük işler bile şeriat düzeni kurmak olarak nitelendirilebilmiştir. Ciddi yaptırımlarla desteklenmiş olmasaydı bu söylemin bir ironi olduğu düşünülebilirdi. Yani sıradan şeyler din yapılanması diye nitelendirilmiş, laiklik de kapsasın kapsamasın dine karşı rejimin koruyucu zırhı şeklinde kullanılmıştır. Türkiye'de, toplumun tarihsel misyonunu dışlamak üzere kurulduğu için rejim sorunu sadece bizim bir iç sorunumuz şeklinde kalmamış, bunu bize dayatan vesayetçi küresel sistemin de önemli bir sorunu olmuştur.

Söz konusu sorun 2000'li yılların başlarında tabir caizse güncellenmiştir. Bu tarihten itibaren, öze dönüş özlemi yaşayan milletin beklentisine cevap vermeye çalışan Recep Tayyip Erdoğan ülkenin yarından fazla insanının takdirini kazanmıştır. Gerçekten de çeyrek yüzyıldır, söz konusu ettiğimiz tarihsel misyonu güncellemeğe çalışmaktadır. Nereden bakarsak bakalım ülke bağımsızlığını elde etmekte başından beri göz ardı edilen istikbalini belirlemeye çalışmaktadır.

Kendi ayakları üzerinde durabilecek bir ülke inşası mandacıları çileden çıkarmaktadır. 80 yıldır sistem yerine oturmakta ama kendileri lehine işleye gelen rejim sendelemektedir. Artık taşeroncu terör saldırılarıyla, silah ambargolarıyla hizaya getirilecek bir ülke olmaktan hızla çıkmaktadır Türkiye. Tarihsel projeksiyona dayalı istikbal çabaları, özel olarak geliştirilen pahalılık, enflasyon gibi önemli ama gününbirlik sorunlarla sabote edilmeye çalışılmaktadır. Âdeta, bir "yeniden millî mücadele" dönemi yaşanmaktadır.

Toplumdaki herkes seçimde tercihiyle yerini belli edecektir. Gönül ister ki sahibinin yerini gezer oy değil, kullanılan oyu, konumu belli irade belirlesin. Gerçi seçimden hangi sonuç çıkarsa çıksın toplumun tarihsel misyonuna dönüş hareketi devam edecektir. Bu süreç bir şahsa veya partiye bağlı değildir. Devam sorunu sırf Batı'nın istemediği, söz konusu tarihsel misyonun değil, mevcut partilerin sorunudur. Köklü bir parti olan CHP'nin bile acil kongrelerle ciddi bir sarsıntı yaşaması beklenir. CHP dışındaki muhalefet partileri ise bazı ilçe-belde başkanlıklarını alsalar bile en yakın zamanda (tarih yazmayacaklar) tarih olacaklardır. Osman Bölükbaşı'ndan Ferruh Bozbeyli'ye, Turhan Feyzioğlu'ndan İsmail Cem'e kadar, zamana göre şimdikilerden daha az ciddi olmayan liderlerin partilerinin tarih olmalarının sebebi, bir toplumsal eğilime denk düşmemeleridir. O cahil olarak bilinen toplum, kerameti kendinden menkul olanlara itibar etmez, hele tarihsel misyonuna yan çizenlere.

TOPLUMSAL UMUT

Ekonomik yönden köşeye sıkıştırılan Türkiye'nin yapacağı bu seçim de her zamanki gibi büyük bir öneme sahiptir. Umarım seçimlerden olumlu bir sonuç doğar. Pek çok Batı ülkesi gibi toplum bir 'demokratik ortamda' seçimler yapmanın mutluluğunu yaşayacak, mahalli yöneticilerini seçecek. Umarız sonuç toplum genelinin beklentilerine uygun düşer ve ülke bir kesintiye uğramaz. Bilinmelidir ki toplumun genelinin beklentileriyle küresel siyasetin beklentileri aynı değildir. Küresel siyaseti tedirgin eden şey, bir türlü yok edemediği şey, bu toplumsal umuttur. Bu bir şahsa bağlı değildir, bütün bir topluma aittir. Temsili de Erdoğan'a özgü değildir, ondan sonra bir başka lider sürdürecektir. Küresel siyasetin içerideki dayanakları bu konuyu yeterince anlayacak durumda olmadıkları için toplumu aksi istikamette ikna edecek hâlleri yoktur. Sözün kısası Erdoğan ile beklentilerimizin gerçekleşme ihtimali elbette vardır, ama küresel siyasetle ortak hareket eden karşıt kutbun planlarının gerçekleşme ihtimali de yoktur.

Toplumun geneli, süreci yeterince açıklayamasa da olumsuz gidişi hissedecek bir sağduyuya sahiptir. Sıradan bir toplumda görmediğimiz

bir dayanışmacı kültür koduna ve buna bağlı olarak kritik dönemlerde daha bir ön plana çıkan birlik ve beraberlik duygusuna sahiptir. Tabi bu konuda değişik yazılarımda da belirttiğim üzere bir lider olarak Recep Tayyip Erdoğan bu toplum için bir şanstır. Böylesi bir süreçte devlet iradesini bir yerde toplayıp kullanabilen bir yönetim biçimine ihtiyaç vardı, anayasadaki değişiklik referandumuyla bunun yolu açıldı.

İktidarın hükümet etmede bir yığın yanlışlığını sıralamak mümkündür. Ancak Erdoğan yaşamakta olduğumuz bu olağanüstü süreçte hükümet etmenin ötesinde tarihi bir misyonu üstlenmiş bulunuyor. Kanaatimce bu görev, onun önceden öngördüğü bir misyon olmayabilir. Başka bir ifadeyle genelde normal hâlde işleyen bir hükümet etme düşüncesinde bir siyasi lider iken Körfez tezkeresinin reddini izleyen gelişmeler gibi özellikle son 15-20 yıllık süreçte gördüğü gelişmeler karşısında bu görevi kucağında bulmuştur. Eğer bu tespit doğruysa Erdoğan'ın öncelikle ihtiyaç duyduğu şey, dışarıdan yapılagelen diktelere karşı koyabilecek bir güç ve inisiyatifte sahip olmaktır. Bu ise güç ve iradeyi merkezileştirebilmeye bağlıdır. Diğer bir deyişle paradoksal bir ifadeyle, toplum nezdinde Erdoğan'a değer kazandıran şey, karşıtlarının ifadesiyle diktatörlüğüdür. Savaş sanayiine yaptığı yoğun yatırım da bu yargımızı doğrulamaktadır. Öyle ki bu çerçevede verilen mücadeleyi AK Parti ileri gelenlerinin bir kısmının bile yeterince anlamadığı söylenebilir.

Beklentimiz, bu süre zarfında Türkiye'nin, küresel iktidarın dışında tarihsel misyonuna bağlı, gerçekten bağımsız bir devlet hâline gelebilmesi, bunu sürdürebilecek bir yapıya ve güce ulaşabilmesidir. Şimdilik bu umudu Erdoğan temsil ediyor. Şüphesiz herkes gibi Erdoğan da geçicidir ve onun yerini başkaları alacaktır. İzzetbegoviç'in ifadesiyle "Bu milletin görevi sadece kendini var kılmak değil, bütün bir ümmeti ayakta tutmaktır. Bunun için de önce kendini var kılmak zorundadır."

Şüphesiz bu seçim, siyasal sistem değil, iktidar değiştiren bir siyasal seçim bile değil, ama rejimi toplum dışılıklarda noktalamaya götüren süreçte önemsiz bir adım da değildir. Mücadeleyi buğday tanesinden çıkarıp onun altındaki tutağa odaklanabilmemiz lazım.

ŞEHİR ÜZERİNE DÜŞÜNMEK

— YASİN AKTAY —

Hazır şehirlerimizin kimin tarafından ve nasıl yönetileceği üzerine bir seçime gidiyoruz, vesile edinip bir süre şehir üzerinde düşünmekte büyük fayda var. Aslında şehir içinde yaşayanın en canlı ve en yoğun şekilde yaşadığı bütün bu duyguların farkına varmak kendi üzerinde düşünmenin bir erdemi. İnsan salt akıldan ibaret değil tabii. İnsan salt felsefi metinlerde adını sıkça zikrettiğimiz şu büyük harfli “İnsan” da değildir. O resimlerde çizilen bir insan da yok aslında. İnsan hep ete kemiğe bürünmüş bir anne ve bir babadan doğmuş, kendi özel hikâyesiyle, kendini mutlaka başkalarından ayırt eden özel yanlarıyla temayüz etmiş, bir yaşı, bir cinsiyeti, bir mesleği, bir memleketi, bir tipi, bir kendine özgü bedeni, bir dili, bir cemaati, bir akrabalıklar bağı, bir sosyal çevresi bulunan bir özne şeklinde var oluyor...

Şehir böyle insanların toplamının oluşturduğu bir birliktelik... Bu birliktelikler de yine büyük harfli, her yerde aynı özelliklerle temayüz eden bir şehir ortaya çıkarmıyor. O şehirleri oluşturan küçük harfli insanların oluşturduğu, organize ettiği, renklerini, karakterlerini ve canlılıklarını verdikleri yerdir şehirler. Oysa daha önce yine bir vesileyle Ahmet Hamdi Tanpınar’ın büyük bir edebî zarafetle resmettiği *Beş Şehir*’den geleceğin Türkiye’sinde bir eser kalıp kalmayacağını sormuştuk. Onun anlattığı beş şehrin temsil ettiği, her birini ayrı bir gezegen farklılığında, canlılığında ve kimliğinde mütemayiz kılan o şehir ruhu, betonarme binalar, her biri birbirine benzeyen cadde, sokak, alışveriş merkezleri ve sair modern kent mekânlarıyla nasıl da klonlanmış gibi durmaya başlamıştı.

Artık bir şehri merak etmenize, merak etmişseniz onu zahmet edip gidip gezmenize gerek yoktur Anadolu’da, birini gördüğünüzde hepsini görmüş gibi oluyorsunuz nasılsa. Hepsi birbirinin aynısı; aynı türden binalar ve mekânların serpiştirmeleri. Buraya kadar mıdır peki? İnsanın bu dünyadaki hikâyesinin sonuna mı gelmiş olacağız? Bütün insanların da birbirine ulandığı yerde insanın da sonuna gelmiş olmaz mıyız? Tam anlamıyla böyle olması mümkün değil tabii, ama bu sözde modern dünyada ortaya konulmaya çalışılan şehir pratiklerinde hayat boyutunu yok sayan, bütün şehirleri birbirine benzetirken, şehrin hayatına kasteden bir yaklaşım söz konusu. Neticede şehirleri bu hâle getiren, kendi hayatiyetinin tam aksi bir noktaya getirip donduran, canlı olan insanın kendisi. Bir tercihle olmuştur her şey ve bir başka tercihle başka bir yere doğru gelişebilir.

Tarih boyunca bu dünyaya dair bir iddiası olan bütün medeniyetler, iddialarını, kurdukları şehirler üzerinden göstermeye çalışmışlardır. Şehirler sadece kurulan medeniyetlerin görkem şovlarının ifadesi olmamıştır. Böyle olanları da olmuştur tabii. İnsanın kibrinden, başka toplumlara, medeniyetlere hatta Tanrı’ya meydan okumaktan başka bir anlamı ve amacı olmayan şehirler de kurmuştur insanlığı.

O tür şehirler sadece böylesi bir iddiaya dayanmışsa onları kuran irade ömrünün sonuna geldiğinde, kurdukları şehirler de kendileriyle birlikte sönüp gitmiştir. Çünkü İbn Haldun’un dediği gibi, onları besleyen badiyeler de yoksa hele, o şehirleri ayakta tutacak bir gerçeklik de olmadığı için önce zayıflamış sonra yok olup gitmiştir.

Şehirlerin yönetimi olayını elbette kimin şehirler üzerinde iktidar kuracağı basitliğinde almamamız gerek. Şehirler insanların bütün “medeniyet iddialarını” gösterme imkânı bulabilecekleri yegâne mekânlardır. “Medeniyet iddiası” oldum olası pek yakınlık duyduğum bir deyim olmamıştır, ama bir netice olarak içimizde ne varsa dışı vuranın da o olduğu gerçeğinde anlaştığımız takdirde, bugünkü şehirlerimizde şikâyetçi olduğumuz ne varsa bunun bizim içimizdeki bir yansıması olduğunu göz ardı etmemeliyiz. Kendi üzerimizde düşünmemize yol açacak olan şehir üzerine düşünmeye belki buradan başlamamız lazım.

ŞEHİRİ YÖNETMEYE TALİP OLANLARA FARKINDALIK SORULARI

Seçimler küresel ölçekte sınıdığımız, tam da şehirleri var eden temel sorularla küresel ve ulusal ölçekte sınıdığımız olayların gölgesinde cereyan ediyor. Gazze'nin maruz kaldığı soykırım, bizde özgürce yaşanacak şehirlerin ortaya çıkmasına bir alan bırakacak mı mesela? Kendisine gelen müjdeciyi-uyarıcıyı hunharca katledenleri koruyan, kollayan şehirler, içlerinde sadece beyinsizlere dokunmayacak felaketleri nasıl önleyebilir? Kendinden zayıflara tahammül etmeyen, şehrin yaşadığı konforun gölgesine sığınarak var kalmaya çalışanları kovalayan şehirler nasıl bir felaket hazırlıyor hepimize? Bütün bu sorular bugün bu şehirleri yönetmeye talip olanların gündeminde bir yer tutuyor mu? Talip oldukları görevlerle nasıl bir sorumluluğu üstlendiklerinin farkında mıdır acaba? Bütün mesele bu...

Tarih boyunca büyük medeniyet kuranların hiçbiri yola büyük medeniyet kurmak üzere çıkmamıştır, diyelim var. Diyelim var diyorum, çünkü bir hüküm ifadesiyle cümleyi bitirmek büyük bir genelleme olur ve yanlışlanması, hatta test edilmesi pek mümkün olmayan bir genelleme olur. Bunun için büyük medeniyetler kuranların hepsinin ilk kurucularının düşüncelerini, hayata bakış tarzlarını, gelecek perspektiflerini incelemek esasen pek mümkün bile değil. Çünkü elimizde tam da o “ilk insanlara” dair yeterince bilgi ve veri yoktur. Buna rağmen bildiğimiz medeniyetleri kuranların niyetlerinin ve gelecek perspektiflerinin bu olmadığını söyleyebiliriz.

İyinin de kötünün de evrensel bir geçerliliği vardır. Dünyaya, hatırlanmanızı gerektiren bir eser bırakmışsanız, iyi ve kötüye dair yaptığınız tercihler ortaya koyduğunuz eserlerle birlikte asırlar sonra da bugüne doğru parlak fikirler ve eylemler şeklinde ışıldar. Sanki bugünü görmüşsünüz gibi tarihin derinliklerinden bugüne sesiniz yetişir. Tıpkı bu yazının üslubunda olduğu gibi aradan zaman kipi çekilir, binlerce yıl farkıyla yaşamış insanlar çağdaşlaşır, birbirleriyle hiçbir tarihsel engel tanımadan buluşurlar.

Medeniyetler, onları ilk başta kuran insanların niyetlerinden, hayata bakış tarzlarından ve bilhassa gündelik hayat ilişkilerine ve insanlar arası ilişkilere yansıyan küçük ilkelere ve davranış kalitesinden çok etkilenir elbet. Başka insanları nasıl görüyorsunuz? Kendinizi bu ilişkiler ağı veya kozmosu içinde nerede görüyorsunuz? Allah'ın sizin ve diğer insanların üzerindeki etkisi, rolü nedir? Günün birinde hesaba çekileceğiniz bir ahiret inancınız var mı? Varsa bu inanç sizin davranışlarınıza, diğer insanlarla, tabiatla, çevrenizle olan ilişkilerinizle nasıl yansıyor? Bütün bu inançların niteliği ve kalitesi sizin şehir hayatınıza da etki edecektir.

Bu dünyada yalnız olmadığınızı ve başka insanlara karşı bir sorumluluğunuz bulunduğunu en karmaşık, en detaylı ve en güçlü biçimde hissettiğiniz yer şehirdir. Daha doğru bir ifadeyle, başkalarının varlığıyla, başkalarına karşı sorumluluğunuzla en sık ve en ince biçimde sınıdığımız yerdir şehir. Başkası bizim için ne ifade ediyor? Başkası kimdir? Başkası bizim kavimden, aşiretten, bizim memleketten, bizim dinden, bizim mezhepten, bizim partiden değilse ona karşı sorumluluğumuz nedir?

Şehir hep bizim gibi insanlardan oluşmaz. Sadece “bizim gibi” insanların bir araya gelerek oluşturduğu mekânlara şehir denmez. Orta Çağ'da tam da bu tür bir şehri arayanlar olmuştur. Sadece belli bir dinden, belli bir ırktan olan insanların yaşayabildiği steril “Tanrı Şehri” ideal şehrin bir modeli şeklinde tasarlanmış ve pratize de edilmiştir. Modern şehir istense de bu kadar kapalılığa imkân vermiyor, ancak şehirde farklılığı nasıl yerleştirdiğine göre farklılaşıyor şehirler.

Şehirde yaşayan herkes herkese karşı borçludur. Herkes de dinin sahibi olan Allah'a borçludur. Allah bütün borçların takipçisi ve kefilidir. Başkalarına karşı sorumluluklarını yerine getirmeyi ihmal eden aslında Allah'a karşı suç işlemiş olur.

Tam da bu noktada, şehirde kendisine yer verilen “yabancı”nın, göçmenin şehirde nasıl muamele gördüğü, şehrin bedensel bütünlüğü içinde nasıl bir organik rol verildiği medeniyetin kalitesini de ortaya koyan ayrı bir imtihandır. Bugün şehirlerimiz tam da o göçmenlerle yoğun bir sınavdan geçiyor ve sergilediğimiz kalite hiç de umut verici değil! Medeniyetlerin kalitesi tam da bu iş bölümünde sınanır. Başkasıyla olan ilişkide, başkasının şehrin beden bütünlüğündeki yerinde, farklılıklara nasıl bir beden siyasetiyle mukabele edildiğinde...

Başkası sadece etnik olarak değil, bilhassa ekonomik olarak sizden ayrıdır. Maddi gelir seviyesi, zenginlik seviyesi olarak ayrılaşmış olan insanların mekânsal olarak ayrışması ve birbirleriyle ilişkileri. Bugün şehirlerimiz giderek birbiriyle hiç temas etmeyen ayrı dünyaların yerleştikleri “ekonomik gettolara” dönüşmüş vaziyette mesela. Bu hangi dünya görüşünün bir yansıması?

Komşumuz açken tok yatabilme lakaytlığına sahipsek ahiret inancımızın olduğunu sansak da aslında yok demektir. Çünkü ahiret inancı sadece basit bir kanaat oyundan ibaret değildir. Yaptığımız her şeyden, hatta yapabileceğimiz hâlde yapmadığımız her şeyden hesaba sorulacağımıza dair etkili bir kaygı hâlidir ahiret inancı. Başkasına karşı sorumluluğumuzun tam da bu yüzden ertelenmesine yer bırakmayan bir

endişe hâlidir. Komşumuza karşı sorumluyuz ve bu sorumluluğumuz bizim her türlü davranışımızı, yerel ve genel siyasetimizi belirler. Komşumuz açken tok yatmıyoruz elhamdulillah. Çünkü hiç fakir komşumuz yok. Sorun da burada. Şehirle ilgili beden siyasetimizi öyle bir kurmuşuz ki, zaten kırk bina öteye kadar komşularımız arasında hiçbir fakirin bulunmadığı sitelerde, semtlerde veya mahallelerde oturmak suretiyle o sorumluluğumuzu bir anda aşırıyoruz.

Bugünün şehir dünyası artık bu şekilde, verili... Yeni doğan çocuklar, hayatlarını yeni baştan kuracak ve etiğin bütün temellerini buradan itibaren kurup yaşayacak olan çocuklar için başka bir alternatif de yok. Komşusu kimdir, nasıl bilecek? Aç komşusu olmadığı için bu sorumluluktan muaf mı sayacak kendini? Kendi komşuları arasında aç, biilaç, naçar insan yoksa başka semtlerde yaşanan açlık ve sorunlardan da muaf mı olacak? Şehir yönetimi fakirlerle zenginlerin birbiriyle komşu olamadığı bir şehir yapısında insanların birbirlerine karşı sorumluluklarını işlemek, bunu harekete geçirmek gibi bir misyona da sahip olacak mıdır? Şehir, insanın kendini görebildiği, fark edebildiği, isterse kendini daha da geliştirebildiği, isterse de içindeki bütün hastalıklarını daha da derinleştirebildiği bir yer. Kendimize bir de oradan bakabiliriz.

ŞEHİRLERİMİZ VE BORÇLARIMIZ

Şehir üzerine düşünmek, kendimiz üzerinde düşünmenin, kendimizi anlamamızın en iyi yolu. Bir yıl önce ülkemizde yaşanan asrın felaketi karşısında şehirlerimiz, bir bakıma, nesiller boyunca birbirimize yükleyip ertelediğimiz borçları karşımıza çok acı bir biçimde çıkardı. Ödenmemiş borçların, yerine getirilmemiş sorumlulukların, ihmallerin karşımıza çıkardığı felaket, bu nesil için bir imtihan da oluşturuyordu. Bu imtihanda kimi her zaman yaptığı gibi hiçbir sorumluluk üstlenmeden, borçlarını inkâr ederek karşılık verdi. Halkımızın önemli bir kısmı da bu felaket karşısında hatırladığı borçlarını, hatta başkalarının borçlarını da üstlenerek yardıma koştu. Böylece asrın felaketi aynı zamanda asrın dayanışma olayını yaşamamızı da sağladı oldu.

Dünyada birçok ülkenin rahatlıkla altında kalabileceği bu felaketten daha ilk saatlerinden itibaren halkıyla, devletiyle hatta bütün gönül coğrafyasıyla bu millet asaletiyle, birlik ve beraberliğiyle çıkmayı başardı. İki hafta içinde yıkılan konutların yerine yeni konutların temelleri atılmaya başlandı. Yıldönümü itibarıyla afetzedelere teslim edilen konutlar ve devam edenlerle birlikte bütün dünyaya yeni bir destan yazdık, desek yeridir. Bu destanın ufkunda depremde hayatlarını kaybeden insanlarımıza Allah'tan rahmet, geride kalanlara da başsağlığı, sabır ve metanet diliyor, bütün halkımızı da bu felaket karşısında sergiledikleri asrın dayanış-

ması dolayısıyla tebrik ederek şehir üzerine düşünmeye devam edelim.

Şehir insanın bütün kapasiteleriyle dünyaya dair hayallerini gerçekleştirebildiği, ideallerini yansıtabildiği, değerlerini izleyebildiği, tasarımlarını ortaya koyabildiği yerdir. O yüzden büyük devletler, baştan itibaren iddia sahibi devletler iddialarını kurdukları şehirlerle ortaya koymaya çalışmışlardır. Aristo'nun devlet felsefesinden etkilenen Büyük İskender çıktığı meşhur büyük doğu seferinde (tabii ki ustasını kendine göre yorumlayarak, hatta onun kastetmediği şekilde yorumlayarak) kurduğu şehirleriyle de meşhurdur. Kurduğu şehirlerin hepsinde sonrayı çok iyi gören müthiş bir öngörülülük ve düzen olduğu bilinir.

Gerçekten de insanların yaşayabileceği, meydanlarıyla, sokaklarıyla, pazarıyla, bütün sokakların meydana açılan düzeniyle bu şehirlerine yön veren şey sadece İskender'in kafasındaki felsefi tasarım değil, aynı zamanda dillere destan Atina şehrinin kötü tecrübeleridir. Atina demokrasinin beşiği sayılıyor ama iki atın veya eşegin yan yana geçmekte zorlanabildiği dar sokakları ve alabildiğine kaotik şehir yapılanması ve kötü belediye hizmetleri dolayısıyla aslında yaşam kalitesi çok düşük bir yerdir.

Yaşam kalitesini azaltan şeylerden biri, garip gelebilir ama belki de demokrasisidir. Farklı güç dengelerinin işlediği kentte söz geçirilemeyen unsurlar, merkezden yönetilemeyen

kent inisiyatifleri veya aktörleri istedikleri yere evlerini kurmak, faaliyetlerini yapmak suretiyle şehri düzenin kurulmakta iyice zorlandığı bir kaotik duruma sokuyorlardı. Şehirde demokrasi var ama bu aynı zamanda şehirde insanların birbirlerine karşı sorumluluklarını yok eden bir etki ile işliyordu.

Şehri başka türlü tasarlamak gerekiyordu. İnsanların birbirlerine karşı hukukunu gözetecek, ortak yararı bilip onu ikame edebilecek bir otorite de gerekiyordu. İskender Atina'yı veya kurulmuş olan Yunan şehirlerini düzeltmiyordu ama sıfırdan kuracağı yeni şehirlerde bu idealini gerçekleştirmenin arayışına girecekti. Şehri bu disiplinle kuracak ve kozmosa uygun bir yapı oluşturacak bir devlet otoritesi gerektiriyordu tabii. Esasen İbn Haldun'a göre şehir olgusunun ilk doğuşu güçlü devlet iradelerini gerektirmiştir.

Gerçi şimdi kuruluş aşamasını geçmiştiz. Başka bir ifadeyle sıfırdan kurulan şehirlerde birçok şey yapmak mümkün, ama ya eskiden kurulmuş ve her devirde farklı felsefeler, çıkarlar veya inisiyatiflerle farklı işlemlere maruz kalmış tam bir canlı höyüğe dönüşmüş şehirlerdeki durum ne? Eskinin hoyratça, tam bir tarih vandalizmiyle yok edilmesi yetmiyor gibi, yeni kurulan yerlerde bile beş sene sonrasını göremeyen, kısa bir süre içinde hem trafik akışı açısından hem de bina sıklığı açısından tıkanık kalan şehirler hangi felsefe, hangi kişilik, hangi inanç yoksunluğunun eseridir?

Eskiden kurulan şehirlerde şehrin elli-yüz yıl sonraki gelişimi dikkate alınarak torunların yaşayacağı şehirlerin ihtiyaçları öngörülür ve ona uygun şehirler yapılırdı. İlginç olan bugün onca geçmiş tarih ve tecrübe birikimine rağmen, günümüzde kurulan şehirlerde işler birkaç sene sonrasını bile hesaba katmayan bir acelelilikle yapılıyor. Arka arkaya kurulan devasa blokların ihtiyaç duyacağı yeterli yol genişliği, otopark büyüklüğü hesaba katılmıyor ve şehrin bu yeni bölgeleri de kurulduktan çok kısa bir süre sonra boğulmaya başlıyor.

Bugün çok yakındığımız, şehirlerin bir kimliğinin olmamasıyla ilgili sorunlar büyük ölçüde bu öngörüsüzlükten kaynaklanıyor. Ancak mevzu sadece öngörüsüzlük değil, elbette sorumluluk

anlayışımızla ilgili ciddi boyutları var. Sorumluluk, aslında şehirli olmanın ilk ve en temel değeri ve duygusu olmalı. Başkalarına karşı sorumluluğumuzun idrakiyle başlıyor şehirli olma hâli.

Şehir Peygamber Efendimiz tarafından *Medine* şeklinde isimlendirilmiştir. Medine, medeniyetin adıdır diyoruz ama medeniyet zaten Medine'ye referansla isimlendirilmiş. Aslolan Medine'dir, yoksa medenilik, başka bir deyişle Batılı tabirle sivilite değil. Medine ise din kelimesinden türemiştir. Medine dinin en ideal şekliyle yaşanacağı, dinin ideallerinin, öngördüğü insan ilişkilerinin en ideal şekliyle, tevhidin özüne uygun olarak, kula kullağa yer bırakmamacasına yaşandığı yerdir. Dinle aynı kökenden olan kelime ise *deyn*'dir.

O da borç demektir. Medine, diğer bir ifadeyle şehir, insanın özünde borçluluğunu ifade eder. Şehirde yaşayan insan, şehirdeki diğer insanlara borçludur. Sosyolojik açıdan şehirdeki iş bölümü dolayısıyla herkes yaşadığı konforu, iş bölümünde üzerine düşeni yapmakta olan başka insanlara borçludur. Bu borcunu ödemenin en önemli yolu, kendisi de bu iş bölümünde yüklendiği işi ibadet aşkıyla, borcunu öder gibi, günahlarının kefaretiyle öder gibi en güzel şekliyle yapmasıdır. Onun aşağısında kalan her yükleniş borcun ödenmemesi, yani dinin eksik kalmasıdır.

Şehirde yaşayan herkes herkese karşı borçludur. Herkes de dinin sahibi olan Allah'a borçludur. Allah bütün borçların takipçisi ve kefilidir. Başkalarına karşı sorumluluklarını yerine getirmeyi ihmal eden aslında Allah'a karşı suç işlemiş olur.

YEREL YÖNETİCİLER VE YABANCI DÜŞMANLIĞI

Şehri yönetecek olanları seçeceğimiz süreçte adayların her şeyden önce şehirle ilgili fikir ve vizyonlarını ortaya koymaları beklenir. Adı yerel yönetimler olsa da günümüzde hiçbir şehir yerel sınırlarda kalamıyor. Dünyanın geri kalan kısmından etkilendiği gibi burada ortaya konulan beşerî pratiğin bütün dünyaya etkisi olmasının yolu ardına kadar açıktır. Dünyamız böyle bir dünya: bütünleşmiş, birbiriyle irtibatlanmış bir dünya. O yüzden günümüzde şehirleri yö-

netenlerin küresel ve evrensel bir vizyona sahip olması en önemli kalite kriterlerinden biridir. Özellikle Türkiye gibi önümüzdeki yüzyıla damga vurmaya talip, bu yüzyılı kendi yüzyılı kılma iddiasına sahip bir ülkede şehir yöneticilerinin de bu talep ve iddiadan nasiplenmiş olmaları, şehirleri yönetmeye dair liyakatlerinin en önemli ölçütü olsa gerek.

Şehirlerimiz dünyanın geri kalan kısmıyla nasıl bir iletişime sahip olacak? Dünyanın farklı kültürlerine, insanlarına, yatırımlarına ne kadar ve ne şekilde açılacak? Bu şehrin insanlarını dünyanın geri kalan kısmına sefer yapmaya, oralara kültürlerini, yatırımlarını, projelerini taşımaya ne kadar hazırlayacak?

Şehirlerin, bilhassa büyük şehirlerimizin kozmopolit niteliği, şehir yönetiminin de öncelikli olarak yönetimde ayak uydurmasını gerektiren önemli bir husus. Ayak uydurmanın ötesine geçip bu alanda daha da iddialı olmak da gerekiyor ama bazen şahit olduğumuz kalitesizlikler karşısında şimdilik o kadar da iyimser olmayı bir lüks olarak hissettiriyor.

CHP'nin Ankara Mamak Belediye Başkan Adayı Veli Gündüz Şahin'in, oy toplamak için çıktığı sokaklarda gezerken kendisine ilgiyle ve belki de çocuksu bir heyecanla yaklaşan bir grup çocuğu görünce sergilediği tepki ise şehri yönetmeye talip olanların bırakınız küresel vizyonunu, ufkunu, bilmem neyini, her şeyden önce insan olması şartını nasıl atladığımızı düşündürüyor. Karşılarındaki on yaşlarındaki çocuklara karşı bir anda şahin bir kahraman kesilmiş Şahin ve haykırmış: "Bunlar Iraklı değil mi? Gönderirim ben bunları memleketine. Bu çocuklar büyüsünler yarın memleketimize büyük sorun olurlar."

Neresinden bakıp nesini eleştireceksiniz bu paçoğlu? Karşısındakilerin çocuk olduğunu hiç dikkate almadan onlara kahramanlık satmasını mı? Gördüğü her yabancıyı kaçak göçmen sanıp, onları da ülkeye tehdit gören cahilliğini mi, yabancı da olsa insana karşı saygısızlığını, sevgisizliğini, merhametsizliğini ve nefretini mi?

Dünyanın önümüzdeki yüzyılının liderliğine talip Türkiye'nin başkenti Ankara'nın önemli ilçelerinden birinin belediye başkanlığına talip

bu zihniyet hâlâ ülkeyi geçtiğimiz yüzyıla çekmeye çalışıyor. Kendi içine kapalı, kendisi gibi olmayan herkesi kendine yabancı, hatta düşman olarak gören, farklı olana karşı nefret duygularını gizleyemeyen bir yabancılık. Tam da bu aslında. Bu hâliyle aslında ideolojik olmaktan ziyade medeniyetten mahrum olma özelliğiyle göze çarpan, ırkçılığın bile lümpen hâli. Haberde çocukların aslında Türkmen olduğu da kayıtlara geçmiş, bu kendisine de söylenmiş olduğu hâlde, Şahin, şahince söylenmeye devam etmiş.

Türkiye, bugün 260 milyar doları aşan ihracatıyla, dünyanın her yanında kabul gören sanayi ve kültürel ürünleriyle geçtiğimiz yirmi yıl öncesine nazaran çok büyük bir aşama kaydetmiş bulunuyor. İhracatının iki katına hatta dört katına çıkabilmesi ülkenin çok sayıda insanının dünyaya daha fazla alışveriş içinde ve mobil olmasını gerektiriyor. Ama aynı ölçüde dünyanın her tarafından insanın Türkiye ile daha fazla ilişkili olması anlamına geliyor bu. Sadece turist sayısının artması ile değil, ülkede yaşayan yabancıların sayısının artışıyla da kendini gösteren bir ilişkiler ağı ve hareketlilik bunun görünümü. Üniversitelerimiz dünya üniversiteleri arasına girecekse mevcut yabancı öğrenci ve öğretim elemanı sayısının da artması gerekiyor. Üniversitelerimizde okuyan yabancı öğrenci bir şehrin insanının gözüne batıyor da rahatsızlık veriyorsa bu ülkenin üniversitelerinden hiçbir olumlu atılım bekleyemezsiniz. Şehirlerin de bu üniversite vizyonuyla uyumlu olarak gelişmesi, ahalesinin de yabancı görmeye aşına ve dost olması gerekiyor. Hatta önce yabancıyı "yabancı" olarak görmekten vazgeçmesi gerekiyor. Türkiye üniversitelerinin beklenen büyük atılımı yapabilmesi, dünya üniversiteleri arasında iddialı bir yere gelmeleri için her şeyden önce şehirlerin, başka ülkelerden öğrenci ve öğretim elemanlarını görmeye aşına olması, onlara dost bir ortam oluşturması gerekiyor.

Aynı şekilde bugün dünyada fiziksel altyapısı itibarıyla olabildiğince önemli bir aşama kaydetmiş olan sağlık sistemi dünyaya sağlık hizmeti ihraç etmeden belli bir çitanın ötesine geçecek bir atılım yapamaz. Türk sağlık sistemi kendi vatandaşlarına dünyanın her tarafından daha ucuz ve daha kaliteli bir hizmeti sunuyor ama bunun nasıl bir maliyeti olduğu üzerinde

Şehir üzerine düşünmek, kendimiz üzerinde düşünmenin, kendimizi anlamının en iyi yolu. Bir yıl önce ülkemizde yaşanan asrın felaketi karşısında şehirlerimiz, bir bakıma, nesiller boyunca birbirimize yükleyip ertelediğimiz borçları karşımıza çok acı bir biçimde çıkardı.

hiç durulmuyor. Bu maliyeti hafifletecek ve kendi vatandaşına da daha iyi bir hizmet sunacak bir seviyeye ulaştırabilmek için ihracata yönelmesinden, yani sağlık turizmini kabul etmesinden başka çıkar yolu yok.

Ancak eğitim konusunda olduğu gibi bu konuda da maalesef yabancı düşmanlığını popülist çıkar konusu hâline getiren siyasetçiler yüzünden çok ciddi sorunlar oluşuyor. Yabancı düşmanlığı, iddialı bir Türkiye'nin iddialarını gerçekleştirmesine ket vuruyor. Bu kafa yabancıya değil, Türkiye'ye düşman bir kafadır ve her şeyden önce kendine yabancı bir kafadır. Kendi hayrına, kendi iyiliğine, kendi çıkarına hatta şehre yabancı ve düşman bir kafa. Şehre yabancı kafa şehrin yönetimine talip. Peki CHP'li adayların popülizm adına bu yabancı düşmanlığını yapması Türkiye yüzyılının gerektirdiği ortamı bozuyor da yabancılarla ilgili bizzat hükûmetin yönettiği mevcut durum, yüzyılı Türkiye'nin kılacak şartları sağlamaya ne kadar yakın?

Ne yazık ki, bu konuda da çok ciddi bir ayırtmazlığın yürürlükte olduğunu söylemek zorundayız. Mevcut durum da Türkiye'nin ne yatırım ortamı ne sağlık hizmetleri ortamı ne de yüksek eğitim ortamı bu küresel vizyonu gözetmiyor. Yabancı yatırımcı dostu, yabancı öğrenci dostu veya sağlık hizmeti almaya talip insanları cezbedecek bir ortamımız yok. Bu konudaki ortamımız, şartlarımız, iddia ettiğimiz Türkiye yüzyılına taşıyabilmekten hâlâ çok uzakta. Bunu yıllardır bütün bürokratik kurumlar nezdinde yabancı çalışanların, yatırımcıların, öğrencilerin yaşadığı zorlukları yakından izleyen biri olarak söylüyorum. Detayları ve çareleri üzerinde elbette yapıcı gözlem kayıtları üzerinden durabiliriz.

YEREL YÖNETİCİLERDEN NE BEKLİYORUZ?

O hâlde tekrar soralım: Şehrin yönetimine talip olanlardan ne bekliyoruz? Yönetime talip olanlar, istedikleri oy karşılığında halka ne vaat ediyorlar? Bu beklentilerle vaatler arasındaki diyalog demokrasinin özünü, ama aynı zamanda bir toplumun kalitesini de gösteriyor. Yöneticiden talep edilenler, talep etme biçimi bir medeniyetin bütün inceliklerini veya kabalıklarını, sıradanlığını veya özgünlüğünü izleyebileceğimiz yerler. Neticede ortaya çıkan şehirlerimiz de bu alacak-verecek, beklenti ve sonuç ilişkisinin bir hasılası olarak ortaya çıkar.

Şehir yönetimi sadece bilimsel ve teknik yöntemlerin en iyi şekilde kullanılarak, mükemmel geometrik şekillere ulaşılan bir uygulamalar dizisinden ibaret değil. Hatta şehir ahalesinin su, aş, ulaşım ve temizlik ihtiyaçlarının mükemmel bir mekanik organizasyonla görüldüğü bir performanstan ibaret de değil. Şehrin barındırdığı ekonomik, sınıfsal, kültürel ve etnik farklılıkların iyi ve adil yönetimidir esas olan.

Bu açıdan bakıldığında bugünün şehirlerinin ahvali elbette farklı klasmanlara ve değerlendirilmelere konu olabilir. Her şeyden önce, şehirliğin içerdiği borcu hatırladığımızda konunun sadece "yönetim"le sınırlı olmadığını da görmüş oluruz. Şehir tabiatı itibarıyla karmaşık bir ilişkiler ağı, büyük şehir ise karmakarışık bir ilişkiler ağının oluşturduğu bir sosyal yapıdır.

Bu ağ içinde yönetenler kadar yönetilenlerin de kalitesi çok önemli. Çok yakındığımız dikey yapılanmalar, içinde insan bulunmayan ama lüks mekânlar, komşuluk ilişkilerinin azalması, steril güvenlik sitelerinin oluşumu gibi sorunlar sadece yönetenlerin ürettiği sorunlar değil insanlık durumumuzun trajik bir gelişimiyle ilgili bir sorun.

Martin Heidegger'in teknolojinin tabiatına atfettiği bir gaye, insanın da içinde sadece üzerine düşeni yaparak tamamladığı bir süreç, bütün dünyayı yavaş yavaş bir kıyamete doğru sürüklüyor. Çok karamsar bir bakış açısıyla resmettiği bu çağdaş varoluş içinde Heidegger için içinden "bizi ancak bir Tanrı kurtarabilir" diyerek çıkmıştı. Aslında çıkamamıştı. Dünyayı böyle resmettiğinde insana hiçbir sorumluluk da bırakmayan bir kaderciliğe veya hatta etik ibahiyeye kadar işi götürmek de mümkündür.

Şehirle ilgili şikâyet edilen bütün olumsuzluklar büyük ölçüde insanların şehre, diğer insanlara veya başkalarına borçlarını unutmalarının, ihmal etmelerinin veya inkâr etmelerinin bir sonucu. Unutma, ihmal veya inkâr, her biri farklı bir sorumsuzluk düzeyi olarak şehri bizim için başka insanlarla bir beden olma nimeti kılmak yerine farkında bile olmadığımız bir kıyamete doğru sürüklenmemizin mecrası kılar.

Şehir hayatının kendiliğinden yüklediği iş bölümü içinde kimse borçtan muaf değildir, demiştik. O yüzden, mesela, sivil toplum kuruluşlarımız, kanaat önderlerimiz, cemaat teşekküllerimiz, meslek gruplarımız şehirlerimizde yaşanan olumsuzlukları sadece bir kesime, bir yöneticiye yükleyerek işin içinden sıyrılamazlar.

Onlar da şehrin tabiatında mündemiç olan taksim-i amelle nasıl bir sorumluluk yüklenmek durumunda olduklarını yeterince düşünüyorlar mı? Düşünmüyorlarsa borçlarını da bilmiyorlar demektir. Borçlarını bilmeyen, tanımayan, inkâr eden bir toplumda, hiçbir şeyin hesabı da doğru dürüst tutulamaz.

Kamu arazisine bir cami kondurmak suretiyle kendi cemaatinin çıkarına yapmak istediği imar değişiklikleri için emrivaki yapma telaşına düşen nice kanaat önderi gördük. Kendine göre hayırlı işler yaptığını düşünen, kendi kendine not veren, kendi kendini değerlendiren bir yaklaşımla başka insanlara, kamuya hiçbir borcu olmadığını düşünme noktasına ulaşanlar da şehri oluşturan toplumsal bünyenin bir organıdır.

Toplum bir vücut gibidir. Bir organı ağrıdığıında vücudun geri kalan kısmı bütün bu acıyı hissediyor. Peki ya, vücudun bir organı diğer organlara

zarar verecek, acıtacak şekilde hareket ettiğinde vücut bütünlüğü nasıl hissedilir veya o vücut neler hisseder? Medeniliğimiz şehirliliğin bize yüklediği borcu tanımakla ve bu borcu ödemeye azmetmekle başlıyordu. Bu borcu bilmeyen ve tanımayanların şehir yönetimini üstlenmelerinin caiz olmadığı gibi, bu borcu hissetmeyenlerden oluşan bir toplumu yönetmenin de ayrı bir imtihan olduğu da ayrı bir gerçektir.

Neticede bizi yönetmek üzere seçtiğimiz insanlardan neler beklediğimize bir bakalım. Kendisine bir ayrıcalık talep etmeden bu bünyede yaşamaya devam eden kaç kişi vardır? Kendisini başka insanlardan ister birey bazında isterse topluluk veya cemaat bazında ayrıcalıklı görmeyen, hissetmeyen kaç nispetinde insan vardır şehirlerimizde?

Lafa gelince kuralların herkes için uygulanmasını istediği hâlde, konu kendisine gelince bir ayrıcalık kullanmak için bir nedene sahip olduğunu düşünenlerle dolu değil mi şehirlerimiz? Herkes veya her cemaat, her dernek, her topluluk, her aşiret veya kabile bu toplumda kendisini, bırakınız borçlu olmayı, alacaklı bile görüyor. Şehir herkesin diğerine borçlu olduğu bir yer. Şehir kalitesi bu borçluluğun bir bilinç hâline geldiği yerde başlar. O yüzden şehirde hiç tanımasanız da başkalarına sergilenen nezaket ve protokollere riayet, bu borcun ilk ve en basit taksitidir.

İnsanların borçluluklarını hissetmeleri şükran duygusunu da artırır. Başka insanların varlıklarıyla birlikte mümkün olan bu şehir hayatı insanın şükranını artırır. Yaratan'a şükür, yaratılana teşekkürle başlar. Borçlu olduğu kula teşekkür etmesini bilmeyen Yaratan'a da şükranını ifade edemez. Zaten şehirdeki borçluluğunu bile görmeyen kişi, Yaratan'a borçlu olduğunu da zor görür. O yüzden şükretmeyen ve teşekkür etmeyen insanlarla doluyor şehirlerimiz.

Tabi daha kötüsü, borçlu olduğunu görmeyenlerin kendilerini sürekli alacaklı görmesi... Herkesten alacaklı, dolayısıyla bu alacağı tahsil için alabildiğine saldırgan, öfkeli ve saygısız. Bu duygulara sahip insanların dolu olduğu şehirleri kim idare ederse etsin, ortaya daha iyi bir sonuç çıkmıyor.

KENTLEŞMENİN GÖTÜRDÜĞÜ YERDE

— CİHAN AKTAŞ —

Göçler, sanayileşme ve teknoloji tarafından belirlenen 19. yüzyıl yaşantısında şehirleşmenin ayırt edici özelliği henüz, insani güçleri bir araya getiren bulvardı, 20. yüzyıl şehirleşmesinin köşe taşı ise otoyol oldu.¹ İki modernizmin çatışmasıydı bu, diğerini yok etmek için harekete geçen kendini de tüketecekti. İlginç nokta şu ki, birçok tasarımcı ve bürokrat, tıkanan sokakları hatırladıkları şekilde bulamadıkları için de ortadan kaldırmakta aradılar çözümü. Baudelaire'in gösterdiği yol, modern şehir hayatının ivme kazandırdığı hareketleri modern insanları bir araya getirebilecek bir sanatın paradigmatik jestlerine dönüştürmekti. Bunun yanı sıra kentsel yalnızlar yığını da devrimci bir çıkışla insan hayatı adına şehrin sokaklarına el koyarken bir halka dönüşecekti.²

ŞEHİRLERİN DÖNÜŞÜMÜ

Benjamin, vakit geçirmek için dolaşmıyordu pasajlarda, Nail Çakırhan'ın dikkati Akyaka Evleri'ne rastlantı eseri yönelmedi, Ahmet Hamdi Tanpınar fantastik bir eseri olsun diye yazmadı *Saatleri Ayarlama Enstitüsü'nü*, *Kimin Bu Sokaklar, Alanlar, Kentler* (Cengiz Bektaş) kitabının başlığıyla öne çıkmaya devam eden soru retorik gereği oluşmadı... Mustafa Kutlu 1980'lerin ikinci yarısında Topkapı gezilerini birilerini yolculamak, başkalarını uğurlamak üzere gerçekleştirmediği için yıllar sonra İstanbul gezi yazılarının ilkinin *Topkapı'dan*

Topkapı'ya adıyla okuyabildik. Şehrin gündelik hayatı bir yandan geçmişin yanlıgılarını ve başarılarını gösterirken geleceğe dair de işaretler sunmaktadır.

Sahi, kimdir şehrin sahipleri bugün? Cemil Arslan, Lewis Mumford'un *Tarih Boyunca Kent*³ kitabındaki finansın zamanla şehri biçimlendirmesini anlatırken, şiirsel bir şekilde dile getirdiği tespiti hatırlatıyor: "Akışkan olan finans kentte bulunduğu bütün çatlaklardan içeriye girerek daha sonra kentteki bütün ilişkileri domine etti." Arslan'a göre, aslında bu yönüyle kullanım değeri ile değişim değeri arasındaki fark zaman içinde şehri pazarlamacılara bırakmayı getirmiştir: "Kentin sahibi geçmişte en azından teorik olarak 'tanrılar'dı, bugün ise pratikte pazarlamacıdır." Burada Arslan konuyu, "biraz kasıtlı bir gözden irak tutma hâli, daha çok muhafazakâr entelektüellerin kasıtlı geri bırakılması" izlenimiyle Turgut Cansever'e getiriyor: "Cansever de hatırlarsınız aslında o kadar aşkın ve yüksek kavramlarla düşünen herhangi bir düşünürden beklenmeyecek kadar somut örnekler de geliştiren bir insandı. Bilhassa 99 depreminden sonra yeni oluşturulacak kentler ve kent yapıları yenilenirken, iktisatçılardan hukukçulara kadar yüzlerce farklı disiplinden insanı çalıştırarak somut bir şey ortaya çıkarır. Cansever'in oradaki kaygısında iki temel unsur fark ediyorum, aynı Harvey ve Lefebvre'deki gibi. Bir kere kentin rant üreteceğini biliyor Cansever, burada da iki şeyi önemsiyor. Birincisi, bu rantın haksız zenginleşmeye yol açmaması, yanı sıra başkalarının yoksullaşmasına yol

1 Bu metin Esenler'i konu edinen ve önümüzdeki aylarda yayımlanacak olan *Sokaklar Unutmuyor* adlı çalışmadan hareketle oluşturulmuştur.
2 Marshall Berman, *Katı Olan Her Şey Buharlaşıyor*, çev. Ümit Altuğ & Bülent Peker, İletişim Yayınları, İstanbul, 1994, s. 223-225.

3 Lewis Mumford, *Tarih Boyunca Kent/Kökenleri Geçirdiği Dönüşümler ve Geleceği*, çev. Gürol Koca-Tamer Tosun, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2023.

açmaması için kaygı duyuyor. (...) İkincisi, hem konuşmalarında hem de yazılarında vurguladığı şey üretilen bu rantın ahlaki tefessühe yol açmaması.⁴

Halkın görünürlüğüne, dolayısıyla da halk hareketlerine biçilen “tekinsizliğe” karşı bir politikaydı, her türlü insanı buluşturan sokağı (ve meydanları) ortadan kaldırma projeleri. Oysa devingen bir kaos da ancak bu şekilde oluşabilirdi. 20. yüzyılın başlarında otomobillerle tıkanan sokağın hissettirdiği korkuya karşı Le Corbusier, “Ne sokak ne de halk.” diyordu. Onun çözümü, “trafik üreten bir fabrika” olarak yeni tip bir sokaktan başkası değildi.⁵

Yarım yüzyıl kadar sonra modernleşen ülkelere de yayılan şehirleşmeye dönük büyük emeller ve vaatler yalnızca şehirleri değil, köyleri ve kasabaları da dağıttı. Bu dağılmanın toplumsal düşünceyi de etkilediği muhakkak. Berman’ın altını çizdiği üzere, modern hayat tasavvurları “modernperestlik” ve “kültürel umutsuzluk” diye nitelendirilebilecek iki kısır antitezde bulundu.⁶ Modernist şehir planlama ve tasarımı paradigmaları ise sınıfsız toplum yapısı bir yana dursun, yolların bize ait olduğu zamanları da unutturmaya dönük bir programla ilerledi. “Bolluk, karışma ve dağılma.” diye tanımlıyor Christian de Portzamparc, şehirlerin devletçi planlamanın evrensel idealinin büyük çabalarının ardından geldiği yeri.

Bugün karşımızda hem olağanüstü hem de kimi zaman bir hiç olan bir şehir duruyor. Parçalanmış, un ufak olmuş, bazı bölgeleri dramatik, bazıları abluka altına alınmış, bazıları da coşkunluk uyandırıcı bir şehir. Artık başka bir zamandayız ve bu gerçekleştirilememiş planlama düşleri, bilime rağmen evcilleştirilememiş gelecek, sonuçta bir tür gelecek korkusu, az da olsa bir risk korkusu yarattı. 20’li ve 30’lu yılların, her şeyin devasa boyutlarda, çok düzgün ve uçsuz bucaksız olduğu gelecekçi çizimlerindeki öngörünün, bir gün bizi bir kaosa sürükleyeceğine kim inanırdı?⁷

4 https://www.mimarhane.org/mekansiz_konusmalar_14_cemil_arslan/

5 Marshall Berman, *Katı Olan Her Şey Buharlaşıyor*, s. 223-227.

6 Marshall Berman, *Katı Olan Her Şey Buharlaşıyor*, s. 229.

7 Christian de Portzamparc & Philippe Sollers, *Görmek ve*

Mekanik sistemlerle biçimlendirilen şehir açısından, hayal gücü ve yaratıcılık bozgunlukla bir tutulur. Mimar, rolleri teknik uzmanlara paylaştırılırken silikleşir. Ancak müteahhitlerin talebine göre biçimlenen konutlarda yaşayanlar mimarın silikleşmesinden etkilenmediklerini düşünseler bile, hayati birçok inceliğin dışlandırdığı konutlara yansıtacak bir problemdir bu. Güneşini olduğu kadar gölgesini de savunmayı getiren bir kavrayışın yoksunluğunda gerçekleştirebilir bir süreç değil kentleşme. Önceki kuşakların sükûnetine yardımcı olan faaliyetler, şehirlileşen kuşaklar için de elbette bir anlam ifade ediyor, teras katta domates yetiştirmek veya ekran karşısında örgü örmek gibi. Fakat aynı zamanda gitme veya göçme hayallerine sürükleyen sebepler, yol açtığı merkezsizlik hissiyle mimarlığı bir şimdiki zaman faaliyetine indiriyor. Bu, Esenler gibi semtler için özellikle böyle; üç kuşak aynı zeminde ama farklı binalarda yaşadı: Gecekondu, iki katlı ev ve apartman. Şimdi de aynı zeminin sağlayacağı yolla site gibi “itibarlı” bir mekâna geçişi tasarlıyor, kuşaklar, mahalle dağılırken site, mümkün güvenli bir adrese dönüşüyor.

KRİZ, SALGIN VE SONRASI

Mahremiyet kamusal alana savrulmuştu pek çok unsuruyla, yüz yıl boyunca bunu konuştuk. Şimdi ise hak ve hukuklar alanında veya sadece kendini anlamlı hissetme konusunda hayal kırıklıkları oluşturan kamusal alanın unsurları evlere hücum ediyor. Birkaç yıl içinde mekân ve insan ilişkisini yeniden biçimlendiren korona virüsü salgınından önce de Esenler’de gözlemliyordum bunu, ama elbette salgın bu hücumun sistemli bir şekilde yerleşmesini belirleyen bir etki oluşturdu. Kriz, ardından salgın ve sonra salgının etkisi altında sökün eden daha yaygın bir kriz sonucu birçok erkek ve kadın işsiz kaldı. Kimi ev kadınları maharetlerini ortaya koyarak ailenin geçimine katkıda bulunmaya başladılar. Ebru Altın yaşadığı apartmanın bodrumuna ve teras katına yerleştirdiği tezgâhlarda bıçak yaparak ailesinin zor dönemini aşması için çaba harcıyor. Sevilay Acar’ın gözlemlerine göre, bıçakları âdeta bir sanatçı edasıyla yapıyor Altın. Nitekim salgın yıllarında eşiyile birlikte atık

Yazmak-Bir Mimar ile Bir Yazar Tartışıyor, çev. Cem İleri, Yapı Kredi Yayınları, 2010, s. 251.

çeliklerden minyatür küçük bıçaklar yapmaya başladıklarını öğrendim Altın'dan, 31 Mayıs 2022'de yaptığımız telefon konuşmasında.

Ayfer Biryan (1982, Trabzon), Nar Projesi'nin verdiği internet satışı eğitimiyle çalışmalarına alan açtığı bir diğer Esenler sakini. İbrahim Turhan Lisesi'nin 2000 mezunlarından olan Biryan, on bir yıl süren muhasebeciliğin ardından marangozlukla uğraşmaya başlıyor. Sırf aile bütçesine katkıda bulunmak amacıyla değil, bu zanaata ilgi duyduğu için de, 2016'da eşi Hayrettin Biryan'ın desteğiyle, kızının odasındaki eşyaları salona taşıyarak o odayı marangozhaneye çeviriyor. Bu ilgisi, 2006'da, işinden ayrıldıktan sonra bir yıl kadar muhasebecilik yaptığı marangoz eniştesinin atölyesinde oluşmuş. "Marangozluk yüksek bir zanaat, ben aslında daha küçük çaplı çalışıyorum." diye anlattı, 14 Ocak 2023'teki telefon konuşmamızda.

Evde marangozluğa başlama fikri, makine ustası eşinin iş yerinde bulunan ahşap parçaları nasıl değerlendireceği sorusuyla birlikte düşüyor aklına. Ona inanıp güvenen eşi, kıl testere gibi bir marangozhane için gerekli alet ve makineler getiriyor eve. İlk yaptığı ahşap işi bir duvar saati oluyor. Başlangıçta İstanbul silüetli saatler, tepsi, ekmeçlik, poşetlik, anahtarlık üzerine çalışıyor. 2021'de ikinci çocuğunu dünyaya getirdiğinde ise, iki oda bir salondan ibaret olan evin bir odasını marangozhane olarak işgal etmesi imkânsız hâle geliyor. Eşyalarını bir depoya taşıyor ama marangozluğa veda etmiyor. Kapı, pencere, dolap, raf, gibi konularda tamirat için okullara gitmeye başlıyor. Çocuklara dönük oyuncak gibi olmayan mobilyalar, takım saatleri, bebek evleri, sehpa ve masa, çiçeklik yapıyor. Mevcut masa ve sehpaları boyama gibi "ileri dönüşüm" işleri de yer alıyor faaliyet alanında.

Şehir kendi içinde dönüşürken oluşturduğu yeni açılarla mekânları yeniden biçimlenmeye zorluyor ve potansiyelleri de harekete geçiriyor. Mekânlar sıkışırken ferahlama alanları açmaya zorluyor bilinçleri. Fakat ekonominin katkısı o kadar öngörülmez bir kırılmağa bağımlı ki, uzun vadeli planların yokluğunda, tasarımlar hayallerde kalıyor çoğu zaman.

Elbette kadınların ev ekonomisine katkıda bulunmaları yeni bir olgu değil Esenler'de. Mü-

Bugün karşımızda hem olağanüstü hem de kimi zaman bir hiç olan bir şehir duruyor. Parçalanmış, un ufak olmuş, bazı bölgeleri dramatik, bazıları abluka altına alınmış, bazıları da coşkunkluk uyandırıcı bir şehir.

badil ve muhacir kadınlar evin geçimine destek olmak için bazen yalama şekeri yapıp çuvallarla Mahmutpaşa'ya taşıdı, bazen de kilim dokudular. Anadolu göçmeni kadınlar pazarda sebze sattı, dükkân açtı. "İşçisin Sen İşçi Kal" şarkısının dillerde dolaştığı 1970'lerde toplumsal adaletin peşindeki kesimler, kentlileşmeye çalışan işçinin hayat seviyesini yükseltmenin arayışı içindeydi. Esasında işçilik ve şehirleşme arasında olduğu gibi işçilik ve şehirlileşme arasındaki bağ da açık. Esenler, etrafındaki yerleşimlerin aksine özellikle mübadil/göçmen alıkoyma işlevine memur edilmiş bir köydü. Göç sonucu yerleşen, şartlarını aşırı zorlamadığı takdirde orada köylülüğün sınırları içinde yaşardı. Şehirleşmenin ilettiği etkileşimlere karşılık, uzakta unutulmuş bir köy misali, köylülüğün parça parça edilmiş ufkundan da yoksunlaştığı hâlde, mandıralar ve bamya hasadıyla durumunu idare etmesi gerekirdi.

1950'den 1967'ye kadar Avrupa Yakası'na kurulan sanayi tesislerinin bir kısmı Esenler'in çevresinde yer alıyor. Esenler bu sanayileşen bölgenin dışında tutuldu. Bunun ilk sebebi, eski bir yerleşim olmasıydı. Ayrıca büyük bir bölümü askerî alan olarak çevrelenmişti. Göçün arttırdığı nüfusa rağmen ekonomik faaliyet alanlarından yoksunluk, 1970'lerden itibaren binaların bodrum ve giriş katlarında tekstil atölyelerinin açılması gibi bir sonuç verdi. 1967'de OTOMARSAN, Davutpaşa'da otobüs fabrikası kurdu. Ancak yurt dışından deniz yoluyla getirilen motorlu araç, montajı için gerekli parçaların nakledilebileceği yüksek araç girişlerine uygun bir yoğunluğa sahip olmadığından 1964'te bu fabrika Esenyurt'a taşınacaktı.

İHTİYAÇ ODAKLI KENTSEL DÖNÜŞÜM VE ŞEHİRLİLEŞME

İmar aflarıyla olağanlaşan kuralsız yapılaşma, İstanbul'un en kalabalık ilçeleri sıralamasında hep başlarda gelen Esenler'i bir hayli etkiledi kuşkusuz, neredeyse otuz yıl boyunca. Bugün askerî alanda, ilçeyi sıkıştıran yapı yükünün bir bölümünün aktarılacağı bir proje gerçekleştiriliyor. Bu projenin seyri, ilçe halkının sadece hafızalarında iz bırakmakla kalmamış, yaşadığı mekânlarda da tapu kayıtlarındaki ihmaller yüzünden süregelen mağduriyet hissinin giderilmesi konusunda büyük önemi haiz.

Müteahhitlerin önceliklerinin değil de yerleşimin ihtiyaçlarının belirlediği bir kentsel dönüşüm programı, bir yandan heyecan ve umut oluştururken aynı zamanda inşa faaliyetlerinin işleyişi üzerine sorular koyuyor ortaya. Mimar bu projelerde ne kadar belirgin acaba? Aslında müellif mimarın şirket mantığı karşısında geri çekilmediği projeler, nadir örnekler. Beri taraftan müellif mimarın geri çekilmesi, Barthes'in müellif-yazar için tasarladığı üzere "Anlamı kuran ve tek hâkimi olan kişi konumundan çıkartılmasıdır." Yazar (fiziksel olarak sağken) sonsuz uykusuna yatar ve sözü eleştirmen üstlenir. Mimar, mimarlık eserinin eleştiri odağından çıkartmaya aynı anlamı yükleyebilir miyiz? Bu bağlamda Ahenk Yılmaz, "Müteahhit ya da yüklenici firma zaten başrolü mimardan çalmaya her an hazırdır." diye hatırlatıyor.⁸ Foucault ise Barthes'in 1968'de yayımlanan bu yazısına referansla bir sonraki yıl yayımladığı "Müellif Nedir?" başlıklı makalesinde, asıl düşünülmesi gerekenin müellifin kaybıyla ortaya çıkan boşluk olduğunun altını çizer. Müellif mimarın kaybıyla projelerin nasıl çarpıtılacağını son olarak Şubat 2023'teki Kahramanmaraş merkezli depremlerde izledik. Daha farklı ve eski bir örnek, Büyükşehir Belediyesi'nin inşa sürecindeki üst üste müdahaleleri sonucunda mimarının bütüncül yaklaşımından koparak sakatlanmalar yaşayan Büyük İstanbul Otogarı.

Mimar, başlangıçta mesleğinin değişmez ilkelelerinden yola çıksa da nadiren projesini sonuna kadar savunacak bir konuma sahiptir. Günümüzde hele, mimarın geri plana düşmesine yol

açan endişeler arasında "güvenlik" bir ağırlık oluşturmakta. Miessen anlatıyor: "Günümüz mimarı, daha fazla emniyet garantisi ihtiyacının yanında daha fazla yaratıcılık ve yenilik arzusunun getirdiği paradoksla karşı karşıya. 'Müteahhit' denilen kişilerin 'yeni mimarlar' hâline gelmesinin ana sebeplerinden biri hiç şüphesiz bu evrimleşmedir. Günümüzde pek çok mimar sırf evrak doldurmakla sınırlı bir konuma düşmüştür."⁹

Şehirleşme her zaman şehirlileşmenin önünde gider, şehirlileşme hep fazladan bir çaba ve istikrar gerektirir. İlk düzenini bozmaya götüren saikler de dâhil göç süreci içinde yaşanan bütün güçlüklerin bertaraf edildiği nihai bir noktadan söz edilemez; şehirlileşme, sılanın terkiyle başlayan bir süreç. Şehir, kurulu düzenini kendi mantığı içinde geliştiremediği için de yapısındaki düzeni şehirleşme politikalarına bırakıyor. Şehirlileşmeyi sağlayan şartlar ortadan kalkar olduğu için de kentlileşmeden söz ediyoruz. Daha iyi bir hayat özlemi, farklı bağlamların cazibesi, kaybolma ve keşif arzusu, kendine benzeyenlerle buluşma, kendine benzeyenlerden uzaklaşma... Kentleşme, çatışma ve zorluklar, türlü handikap ve boşluklarla yürütülse bile sağladığı imkânlarla sürükleyen bir olgu.

Boşluklara ilişkin tasavvurumuz önem kazanıyor burada, onları nasıl değerlendirdiğimiz. Hızlı yıkıma dayalı değişim ve dönüşüm, geriye kalabilene kıymet kazandırıyor. Pratikler mekânları değiştirmeye zorlar, ilişkiler de öyle... Hiç mahallesinden ayrılmamış kadınlar söz konusu, ailenin şehre uyumunda kadının yaklaşımları ve ufku bir hayli belirleyici. Esenler'in köy dönemlerinde sınırlı suyla giysi ve eşyaları çamurdan kurtarmaya, paspas ve ayakkabı temizliğine büyük zaman ayıran kadınlar, gecekondunun komşuluklarını özleseler bile mutfağı pırıl pırıl, tozdan topraktan etkilenmeyen bir apartman katı dairesini tercih ediyorlar. Bir hevesten öteye geçen bir anlamı var bu tercihin de. Çocukların güvenliği açısından, sitede yaşamak bir hedefe dönüşüyor.

Doğaçlama büyüme bir tür cangıl korkuları oluşturuyor şehirlerde, haydutlar ve pitbull

⁸ Ahenk Yılmaz, "Mimar'ın Ölümü: Eleştirel Bakışta Mimarın Yeri", *Mimarlık*, 2009, sayı: 348.

⁹ Markus Miessen, *Katılım Kâbusu*, çev. Bülent Doğan, Metis Yayınları, İstanbul, 2013, s. 26.

cinsi tabii ortamından koparılmış köpekler bir köşesinde saldırabilir zayıflara. Bir sitenin duvarları koruyucu, site dokusu ise ortaya koyduğu sınırlarla kaynaştırıcı değilse bile aynılaştırıcı. Sahneler sürekli tazelenirken kafa karıştırıcı sorular çıkarıyor önümüze ve yeniden düşünmeyi talep ediyor. Sınırlar, bir kez daha yeniden tanımlanıyor. Bütün ezberlerimizi bozup yeniden düşünmemiz gerekiyor, yanığından sakınmak için. Hiçbir yerleşim tecrübesi bir diğeriyle aynı tutulamaz, hiçbir yıkım, hiçbir göç, göçmenlerin (veya taşınanların) nitelikleri ve hayat tarzları dikkate alınmadığı takdirde yararsız beresiz gerçekleşmez. Bir yandan da hikâye sürüyor; eksik olan her zaman başka bir şeydir. Antik Yunan evlerine özgü paralel karşıtlıkların oluşturduğu çelişkiler göz ardı edilecek yerde çoktan çözülmeliydi.

Ten ve Taş'taki tasviri hatırlayalım: "Sıcak bedenlere karşı soğuk bedenler; çıplak erkeklerle karşı giyinik kadınlar; aydınlık, 'açık hava' mekânlarına karşı çukur ve geceleyn çatının karanlığı; *logos didonai*'nin meydan okuyucu teşhirine karşı *mythos*'un sağaltıcı örtüsü; tam da sözlerinin sahip olduğu güç yüzünden çoğunlukla öz denetimini kaybeden iktidarın bedenine karşı ritüel içinde birleşen bu bağı dile getirmek, gerekçelendirmek ya da açıklamak mümkün olmasa da ezilen bedenler."¹⁰

Esenler'de başörtülü bir kadının sokaklarda bıçak satarak ailesinin geçimine katkıda bulunmaya çalışması bir rastlantı değil, tahsilini

10 Richard Sennet, *Taş ve Ten Batı Uygarlığında Beden ve Şehir*, çev. Tuncay Birkan, Metis Yayınları, İstanbul, 2001, s. 70.

sürdürmek için evinden kaçan bir çocuğun ırkçı aşağılamalara yenik düşmeden eğitim hedefine doğru ilerlemesi de öyle. Cam kemik hastası bir çocuğun ailesinin korumacı itirazına karşılık işportacılık yapmaktaki ısrarı, Halepli geçici sığınmacının tekstil atölyelerinden geçici sığınmacı çocukları toplayıp okullara kaydetmesi, genç bir imamın köşe başında tanıştığı uyuşturucu bağımlısı gençleri hayata kazandırmak için gösterdiği gayret, mekânları yetersiz kılan saikleri tartışmaya açıyor. Şehir, uzun tarihler boyunca kamusal alan dışında tutulmuşların özneşmesiyle de yeni biçimler kazanıyor şehirleşme sürecinde. Bir güç savaşının tartışmasız galibi sayılan güçlü bedenlerin meydanları, güçsüzler için tuzaklarla dolu ve maduna bir kadının kendi rızası olmasa dahi iffetsiz damgası yemesine açık sokaklar, hayat mücadelesi veren kadınların adımlarıyla arınıyor bir bakıma tekinsiz kılan yönlerinden.

HER DEPREMİN ARDINDAN...

Yıkıcı, alıkoyan, adalete güveni sarsan süreçlerden bir şey öğrenmeyi istiyor muyuz gerçekten? Şehir, içine ne atılırsa yerleşebilir kocaman bir çuval değil. Deprem toplanma alanları da nüfus yoğunluğu fazla veya seyrek olsun, hiçbir yerleşim için lüks muamelesi göremez.

Her depremin ardından, enkazın altından bedenler çıkartılırken, bu acıdan daha büyük bir ders olamayacağını bir kez daha hatırlıyoruz. Hiç unutmayacağımızı sanıyoruz, oysa enkazın altından çıkartılan bedenleri, canı yanmaya devam edenlerin dışında çoğumuz unuttuğumuz. Belediyeler, müteahhitler, müteahhitlere

Her depremin ardından, enkazın altından bedenler çıkartılırken, bu acıdan daha büyük bir ders olamayacağını bir kez daha hatırlıyoruz. Hiç unutmuyacağımızı sanıyoruz, oysa enkazın altından çıkartılan bedenleri, canı yanmaya devam edenlerin dışında çoğumuz unutuyoruz.

imza veren mimarlar, siyasiler, ilgili bakanlık ve birimleri arasında unutmayanlar olsa bile çoğunluk yeni bir vade beklentisiyle erteleme yoluna gidiyor.

Göçlere mecburduk ancak kentsel yığılma kaderimiz olmayabilirdi. Bu konuda merhum Sezai Karakoç'un yorumu, "Şehir içine dokunulmamalıydı, iki yakaya sur dışında iki modern şehir inşa edilebilirdi." şeklinde. Hızlı bir şekilde sanayileşen Londra, 1731'den 1925'e kadar dünyanın en kalabalık şehri olma özelliğini taşıdı. 1700'lerin başlarında 500 bini aşmıştı nüfusu, 2019 verilerine göre ise 9 milyona ulaşmış görünüyor. Batı, özellikle Avrupa, Londra'nın hızla artan nüfusu karşısında şehirlere yoğun göç konusunda tedbirlerini aldı. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra çeşitli disiplinlere mensup Alman aydınlar ve politikacılar bir araya gelip şehirleri için değişmez kurallar oluşturdular; Foucault *Biyopolitikanın Doğuşu*'nda irdeliyor. W. Röpke tarafından 1950'de yayımlanan bir metinde yer alan, yönetim etkinliğinin bu doğrultudaki son ve en uç hedeflerinden ilk ikisi şunlar: "*Birincisi*, herkesin mümkün olduğunda özel mülkiyete erişimini sağlamak. *İkincisi*, şehrin aşırı büyümesini engellemek; dev banliyöler yerine orta hâlli şehir politikaları, toplu konutlar yerine müstakil evler politikası ve ekonomisi geliştirmek, kırsal kesimlerde ufak işletmeleri desteklemek, gayri-proleter adını verdiği sanayileri geliştirmek, yani zanaat ve küçük esnaf gibi... Üçüncüsü, ikamet, üretim ve işletme alanlarının gittikçe yayılması, âdem-i merkezileştirilmesi, uzmanlaşma ve emek paylaşımı etkilerinin düzeltilmesi, toplumun aile ve komşuluk gibi doğal topluluklar üzerinden organik bir şekilde yeniden inşa edilmesi... Sonuncusuysa, genel olarak birlikte yaşamın, şirketlerin ve üretim merkezlerinin gelişmesinin sonucu olarak ortaya çıkan çevresel sonuçların düzenlenmesi,

ayarlanması ve denetlenmesidir. Söz konusu olan Röpke'nin deyişiyle, 'yönetim etkinliğinin ağırlık merkezini aşağıya çekmektir.'¹¹

Foucault'a göre, 70'lerin sonunda hâlâ yönetim etkinliğinin ana temasını oluşturmaya devam eden bu metin, arkada yürütülen başka işleri örtmek için bir tür örtü, perde ya da mazeret değil, bir akılsallaştırma projesiydi ve Almanların iki dünya savaşı geçirdikleri hâlde şehirlerine ait düzeni koruyabilmelerini sağladı. Böylelikle şehrin kenarına ev veya mahalle eklemeleri yapılmadığı için, şehirlerin birleşmesine de yol açılmadı. "Vitalpolitik" yaşam politikası diye adlandırılan bu akılsallaştırma projesi ise belki Rousseaucu bir doğaya dönüş olarak görülebilirdi. Bütün bu çabalar "romantik tezler" denilerek geçiştirilebilir mi?¹²

1999 depremi bile bizi uyandırmadı, ancak 2023 depreminin derslerini benzeri şekilde savruk okumaya hakkımız olamaz. Almanların şehircilik alanında taviz verilmeden korudukları kuralları "bizim gibi" toplumlar için lüks bulanlar vardır. Oysa asıl, on veya yirmi yılda bir gerçekleşen büyük depremlerin ülkesinde lazım öylesi kurallar. Süpermarket değil, katılımcı toplumu, girişimci ve üretken insan... Toplumsal kademelere aktarılan bir güç dağılımı da yönetimin hantallaşmasına izin vermeyen bir çevikliği getirecektir. Şehirciliğin ve konut

11 Michel Foucault, *Biyopolitikanın Doğuşu*, çev. Alican Tayla, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2015, s. 129.

12 1939 ilâ 1945 yılları arasında Almanya'da evlerin beşte biri yerle bir edilmişti. 1950'lere kadar devam eden konut krizini ifade etmek için *Wohnungsfrage* (Konut Sorunu) terimi türetilmişti. Adam Sharr, Heidegger'in "İnşa Etmek İskân Etmek Düşünmek" başlıklı tartışma metni ve onun refikası diğer metinlerin doğrudan bu soruna yanıt verdiğini dile getirir.

Adam Sharr, *Mimarlar İçin Heidegger*, çev. Volkan Atmaca, YEM Yayın, 2010, s. 22.

politikalarının aile ve komşuluk gibi ilişkileri güçlendirmeye dönük şekilde planlanması da kulağa ne kadar aşına geliyor, değil mi?...

Turgut Cansever, 99 depremini takiben benzeri ilkelerin hayata geçirilmesi yönünde bir zihniyet değişimi için büyük çaba göstermişti, ama çok katlı ve gevşek bir denetimle inşa edilen binalar karşısında onun projeleri gerçek dışı, hayatın akışına karşı sayıldılar. Oysa hayatın akışına değil doğrudan hayata karşı binalarla doldu şehirlerimiz. Göl veya bataklık kurutulmak suretiyle imara açılan alanlarda şiddetli bir depremden sonra binaların sapsağlam ayakta kalması, zeminin tabiatına aykırı olurdu.

Mimar Ahmet Yılmaz, Türkiye'nin son 20 yılda 6 milyon konut üretmek suretiyle 24 milyon nüfusu yeniden iskân eden bir ülke olduğunu, öyleyse bütün konut meselesini çözmüş olması gerektiğini dile getirir.¹³ İşin kolayına kaçma anlamına da gelebilecek devasa yapı hevesi şehirde tıkanma noktalarını çoğaltıyor. Yapılaşma tarafından bastırılan hayatîyet bu durumda başka alanlarda arıyor nefes hakkını. Bir mekânı yaşanılır kılmak için sorunlarına insan merkezli bakmak, yaşlılara, çocuklara ve eve kapanma noktasına itilmiş herkese sokağa çıkacak güveni ve kamusal alanın geliştirilmesinde rol alma heyecanını yaşatmak zorunlu adımlardır.

Yüksek modernizm, zamana hâkimiyet adına öldürmek istedi sokağı, ardından belli bir mekân fikri olmayan, sırf kâr üzerinden düşünen belediye-müteahhit iş birliklerine geldi sıra. Modernist pastoral, mekânı ve toplumu bölümlere ayırarak yazıyordu manifestosunu: Ev artık değerli işin üretildiği bir mekân olamazdı, zenginler ve yoksulların kaynaşmasını getiren karışma alanları da çimenli şeritler, betondan bariyerler ve yüksek duvarlar aracılığıyla ortadan kaldırılmalıydı. Şu var ki insanın insanla karışamaz olduğu mekânlar sadece geceleri değil gündüzleri de korku duyuruyor. Bir internet kafe sahibi, geç saatlerde Esenler metrosundan çıkan insanları tasvir ederken, "Koşa koşa evlerine gidiyorlar; Nene Hatun, Tuna, korkutucu geliyor o saatlerde," demişti 2021'in son günlerinde yaptığımız söyleşide. Salgın, korkuları çeşitlendiren ve yayan bir etki uyandırıyor.

13 Ahmet Yılmaz, "Geleceğin Şehri Üzerine Düşünceler", *Şehir ve Düşünce*, 2015, sayı: 6.

Konu korku olunca, metropolün gündüzünde de kalabalıkların duyurduğu benzeri bir histen söz edilebilir. "Belki de İstanbul'da asıl korkulan doğrudan doğruya metropolün dinamizmidir, metropolden ve bitimsiz değişiminden korkulur." diye açar olguyu Tanyeli.¹⁴

Issızlaşma sadece metro önlerinin meselesi değil. Yayaların tedirginliği tasarım yoluyla nasıl ortadan kaldırılabilir? Mekânlarla arasındaki bağlantı düzeni ortadan kaldırılıp da yerine daha yapıcı bir düzen konulamaması, geriye kalan sokakların ıssızlaşması, binaların da etrafına sağır hâle gelmesi sonucunu doğuruyor. Sokaklar bildiğimiz sokaklara benzemeyebilir bundan böyle, yine de onların işlevini gören, üstelik olumsuz yönlerini de tamir etmiş bambaşka sokaklara ihtiyacımız var; canlılar gibi binalar da nefessiz yaşayamaz. Mimari açıdan başarısız olsa bile, kullanım niteliğine göre yeniden yapılabilir bir mekân, ilişki ve fiillerle olumlu bir dönüşüme uğrayabilir. Oyuna ve muhabbete, gezintiye ve tanışmalara açık, engellilerin geçişine de kendini uydurmuş sokaklar, şehrin kılcal damarlarıdır.

ŞEHRİN SESLERİ

Şehir, ona karışanların adımları ve seslerine, işlerine göre değiştiriyor biçimini. İster istemez kendilerini kapattıkları evlerinden sokağa, meydana, öğrenmenin umudunun paylaşıldığı ortamlara katılmaya davet edilen insanların coşkusunu paylaşmak büyük bir şans: Erdemli, sanatçı ruhlu, kendini geliştirmek için yanıp tutuşan yaşlılarla, zor durumda kalmışlara yardım için çırpınan gençlerle, aile bütçesine katkıda bulunmak için çırpınan kadınlarla tanıştım Esenler'de gittiğim mekânlarda. Mağduriyetlerin bana görüneni üzerine yazmakla yetinmedim, daha ötesine de ulaşmaya çalıştım. Çalışmayı Esenler Belediyesi'ne hazırladığım için, siyasi görüşleri nedeniyle görüş vermekten kaçınanlarla da karşılaştım sıklıkla. Oysa ilk kitapta¹⁵ olduğu gibi ikincisinde de siyasi bir taraf gözüyle bakmadım ilçedeki olgulara ve içeriği belirlerken de bir halkın, bir yerleşimin

14 Uğur Tanyeli, *Korku Metropolü İstanbul, 18. Yüzyıldan Bugüne*, Metis Yayınları, 2022, s. 34.

15 Cihan Aktaş, *Rüzgârla İyi Geçinmek*, Esenler Belediyesi Prof. Dr. Saadettin Ökten Şehir Düşünce Merkezi Şehir Yayınları, İstanbul, 2019.

hikâyesinin taşınması gereken çok yönlü ve kapsamlı olma niteliğini sağlamaya özen gösterdim. İlçe halkından herhangi biri, bu kitapları karıştırırken kendi göç hikâyesinin önemini fark etsin, problemler ve çözüm tekliflerini okurken de sesin sese karşılık geldiğini düşünsün...

Bana kapısını veya telefonunu açan, benimle bir kafede oturup konuşmayı kabul eden her Esenlerli ile konuştum ve geçen yıllar içinde bilgilerimi tazelemek için de onlarla bağlantıyı kordum. Esenler'in gündelik hayatına karışmış her insanın kendisinden bir şeyler bulabileceği bir şehir kitabıydı peşinde olduğum, böylelikle dikkatimi çeken her hikâyeye koştum. Bazen aramalarımla insanları usandırdım, bir ayrıntı, bir fotoğraf, bir belge için; hele ki salgın günlerinde. Esenler'i, sokaklarında oynamış veya oynayamamış her yaşta insanından dinlemek istedim ama ne yazık ki genç kızlar ve kadınlar daha az cevap verdi talebime. Bazen bir kadın konuşmayı kabul etti ama fotoğraf vermekten kaçındı, aile içinde sorun oluşturabilir diye söylemeyi farklı bir isim kullanma şartına bağlayanlar da oldu. Bütün söyleşiler içinde en fazla iki kişi için farklı bir ad kullanmışımdır.

Geniş zamanların ve değişen mekânların büyük resmini hakkaniyetli bir şekilde sunmak kolay değil, boşluklar ister istemez oluşuyor ve geriye yığınla soru kalıyor: Sahi, Bakkal Aziz'in aile fertleri şimdi nerelerde, bu soruyu sormaya devam edeceğimi biliyorum. Bakkal Aziz 1973 yılında bir gece vakti, Çinçin Deresi üzerindeki taş köprüden geçerken dereye düşüp boğulmuştu. Niye düştü dereye, hiç mi çılgınlık atmadı, ailesi neler hissetti? Bakkal Aziz'in ölümü üzerine düşünürken, üzerinden geçtiği sırada düşüp boğulduğu, Mimar Sinan'a ait taş köprüyle arasında bir bağ kurdum zaman içinde. Esenler'de pek çok kişiden, taş köprü'nün Nadir Bayır'ın Belediye Başkanlığı zamanında yapılan dere ıslah çalışmaları sırasında yıkıldığını veya üzerine beton döküldüğü için kendi kendine yıkılmış olabileceğini duydum. Köprü'nün yıkımı da Bakkal Aziz'in 1973'te dereye boğulmasının ardından, aynı yıl içinde gerçekleşmiş olmalı, çünkü, ertesi sene belediye başkanlığı seçimlerini Mustafa Yumak kazanmıştı. Esenler'de tanınan bir bakkalın Çinçin Deresi üzerindeki taş köprüden düşüp ölmesi gibi, Mimar Sinan'a ait bu taş köprü'nün yıkılıp kaybolması da sessiz

sedasız gerçekleşti. Bu iki konudaki sorularıma cevap alabileceğim kişiler hâlâ yaşıyor olmalı bir yerlerde.

Bir konu bir isme, bir isim bir olaya yöneltti beni. İşçilikle geçen yıllarda bir yandan çeşitli kurslara katılan ve nihâyet üniversite öğrenimini tamamlayan insanların mücadelesini dinledim. Kimi kadınlar, aileleri sadece buna izin verdiği için belediyenin açtığı kurslara katılarak edindikleri becerilerle aile bütçesine katkıda bulundular. Ailevi sebeplerle evden çıkmakta zorlanan kadınlar, belediyenin geliştirdiği bir projeye çeşitli işlerini dijital pazarlarda satışa sundular. İkinci Bahar Kiraathanesi ve Dede Torun Yaşam Merkezi, evden çıkıp da dışarıda vakit geçirmek isteyen yaşlı çiftlerin iyi vakit geçirmesi amacıyla tasarlandı. Kadınlar ve gençler için evlerine yakın bilgi evleri hem vakit geçirme hem de eğitim ve öğretim görme ortamları sunuyor.

Elbette anneliğe yönelik yüceltici söylemlerin uygulamada karşılıkları olmalı. Genç ve yalnız anneler, ailelerinden uzaksa eğer, bir hayli zor geçiriyor doğum sonrası dönemi. Birçok çift bu yalnız ve zor dönemin gerginleşen ortamında birbirinden kopuyor. Şule Yüksel Şenler Hanımlar Konağı'nda, genç anneleri bebek ve okullu çocuklarıyla bir arada ağırlayacak şekilde pek çok program gerçekleştiriliyor. Açık ki giderek sayıları artan yalnız anneler "terapi kampı" gibi çok daha kapsamlı desteklere ihtiyaç duymaktadır.

İlçede yalnız yaşayan çok fazla yaşlı var. Belediye, aylarca kapısını kimsenin çalmadığı, bu yüzden konuşmayı bile unutan yaşlıları gündemine aldı ve onlar için 2013'te Acil Hayat Butonu projesini hayata geçirdi. Kablosuz bağlantı sistemi ile çalışan, Acil Hayat Kolyeleri ile kimsesiz yaşlılar telefon çevirme gereği duymadan, proje için tahsis edilen özel hat ile belediye ekiplerine ulaşabiliyor. Yaşlılar, sadece acil durumlarda değil, ilaç, meyve veya dışarıda dolaşmak istediği takdirde ekiplerden yardım talep edebiliyor. Esenler Dayanışma ve İyileştirme Merkezi, açık sınırında yaşayan ilçe halkına temel ihtiyaçlarını karşılayabilecekleri dijital bir alışveriş kartı sağlıyor. Bu projeyi belediye hayırsever işverenler vasıtasıyla yürütüyor. Hayırsever kişiler dijital sistemle bağışlarının hangi tarihte, kime, ne zaman ve kim tarafından teslim edildiğini

görebiliyor. Yanı sıra oluşturulan istihdam sistemiyle de sosyal marketten yararlanan ihtiyaç sahipleri iş buldukça sistemden düşüyorlar.

BOŞLUKLAR, YEŞİL ALANLAR VE DEPREM

Bir hayli ender de bulunsa boşluklar ve yeşil alanlar, ihtimam gördüğü hissini uyandırıyor Esenlerlide. Askerî alana taşınmanın dokusunda oluşturacağı yeni boşluk/doluluk dengesi bu nedenle de yapısal yığılmanın olumsuz etkilerine maruz kalan ilçeliler açısından onarıcı bir öneme sahip. Geçmişin haksızlıklarının telafisini önceleyen bir yerel yönetim ufku ilçeyi kendine has ve ilginç kılan pek çok niteliğin yeniden canlandırılması yönünde kapılar, pencereler açtı. Bundan sonra neler beklenebilir? Hızlı nüfusla etkileşim hâlindeki yapılaşma, su kaynaklarının yetersizliğini hatırlatıyor elbette. Salgın döneminde özel araç kullanımı arttığı için trafik bir azaba dönüştü. Egzoz dumanları ve inşaat tozuyla kaplı sokaklarda yaşamak bir yazgı olmamalı, büyümesini durdurma yönünde çözüm ortaya konulmadığı ölçüde deprem korkusunu üzerinden atamayan şehirlerde.

Oluruna bırakılan, dolayısıyla kötü yapılaşmaya götüren kalkınma politikalarının göze görünen en yoğun faaliyeti inşaat, bunun olağan sonuçlarından biri ise güvenlik ve konfor için türdeşlerle yüksek duvarların arkasına çekilmek olunca, “soylulaştırılmış” mahallelere yama misali kondu siteler. Kimisi değerlerini, kimisi varlığını korumak için etrafına duvarlar örüyor, oysa bu toplumsal ve manevi açılardan yoksullaşma demek. Esenler’de doğan ve beş yaşına kadar Menderes Mahallesi’nde yaşayan yönetmen Ahmet Toklu’nun *Pota* filminde anlattığı gibi, “içerisi” kendi kontrolü dışında hiçbir harekete, hiçbir unsura yer vermediği için de giderek çoraklaşıyor. Beri taraftan lüks sitelerin çeperindeki gecekondu mahalleleri, terk edilmiş cins kedi ve köpeklerden geçilmiyor. Yüksek duvarların ötelediği “dışarı” bu anlamda daha canlı, zengin, insanî, yüreği ve ruhu besleyen bir toplumsallık sunmaktadır. Bir halkanın dışında tutulmanın boşluğunda ortaya çıkan infilaklar elbette yaşanmaktadır. Site ise bir göz yummadır, etrafta olup bitene olduğu kadar kendi varlığına da. Yüksek duvarlarla kaplı içerisi, hangi ayrıcalığı sunarsa sunsun, dışarısının

oluşturduğu dinamiklerden koparır ahalisini. Bütün yalıtılma sebepleriyle birlikte site, suçla ilişkilendirilen infilâklardan ne bağımsızdır ne de masun. Doğrusu kentleşme süreçleri ancak, kesimleri korkularıyla yüzleşmekten uzak tutan bu duvarların yerine kaynaşma ve güveni tesis edecek bir dil ve iletişim zemininde hazırlanan projelerle anlamlı bir ilerleme kaydedebilir.

Herkes muhtemel İstanbul depremi üzerine konuşurken, 6 Şubat 2023’te arka arkaya gerçekleşen Kahramanmaraş merkezli şiddetli iki deprem, bütün ülkede büyük bir endişe oluşturdu. Hiç deprem geçirmemiş bir ülke değiliz, tersine, irili ufaklı depremlerin yanı sıra neredeyse on yılda bir büyük can kaybı getiren şiddetli depremlerle sarsılıyoruz. Buna rağmen muhtemel depremler konusunda hazırlıksızlığımızı gösteren kayıplar, bir kez daha acıları çoğalttı. Depremle yaşamının yolu birkaç yılda bir titiz bir denetimin asla söz konusu olmadığı imar barışları yapmaktan hiç geçmiyor. Binlerce eş, dost, akraba kaldı enkaz altında. Eline fırsat geçen kat üstüne kat çıkmaktan, duvar yıkmaktan, kolon kesmekten, demirden eksiltmekten geri durmamış.

Şubat depremlerinden sonra Esenler halkı, İstanbul’da beklenen depremden dolayı herkes gibi kaygıya boğuldu. “İlçede binaların durumu belli, yapı stoku çok kötü, âdeta tabuttan binalarla dolu bir şehir imajı var,” diye yazdı Murat Arslan bana, depremi takip eden günlerde: “Esenler’de, Türkiye’nin en büyük kentsel dönüşüm projesinin gerçekleşmesi bir şans ama bölgeye kentsel dönüşüm sonucunda sadece belirli bir kısmın taşınmasının düşünülmesi, projenin tüm Esenler’i kapsamaması da kaygı artırıyor. Özellikle çocuklarda bu kaygı travmaya sebep oluyor. Tüm duamız yaşanan bu deprem felâketinden sonra buradan bir ders çıkarıp, insanlara güzel bir gelecek ve yaşam imkânı oluşturulmasıdır.”

Bütün Türkiye’nin, yirmi dört yıl aradan sonra yeniden baş gösteren endişelerini giderecek yeni bir imar inşa politikasının zaruretinin altını çizmek istiyorum. Taviz verilmeyecek ilkelere göre biçimlenecek böyle bir politika da bütün uygulamalarıyla birlikte, şeffaf bir şekilde yürütülmeli.

MAHALLİ YÖNETİCİLERİN KÜLTÜR SANAT KARNELERİ

— METİN ÖNAL MENGÜŞOĞLU —

Büyük şehirlerimizin birinde kitap fuarına katılmıştım. Elbet eserlerimin çok fazla müşterisi yoktu ama sahici müşterisini bulunca da sohbe dalıyor, zamanın nasıl geçtiğini unutuyorduk. Bir ara şehrin büyükşehir belediye başkanı stantları geziyor diye bir duyuru yapıldı. Adam gerçekten sadece geziyordu. Ne kitaplara ne de stantların kimliğine bakıyordu. Yanında korumalarıyla havadan sudan konuşup hızlı adımlarla, mesela oturup kitap imzalayan yazarlara selam verme zahmetine bile katlanmadan ağır uçan bir kuş gibi önümüzden geçip gidiyordu. Bir ara kulak misafiri olduğumda da hatırladığım kadarıyla “Bu tür faaliyetlerin boşuna masraf olduğunu, kendisinden önceki başkan tarafından hazırlandığı için şimdikine müdahale edemediğini, zira kendisi henüz seçilmişti, bundan sonraki yıllarda bu faaliyete izin vermeyeceğini” anlatıyordu. O şehirle münasebetim sıkı olduğundan izledim; adam sahiden ertesi yıl kitap fuarını yapmadı. Ancak besbelli bazı itirazlara mağlup olduğundan bir sene sonra yapmak zorunda kaldı ama öylesine sönük bir fuar gerçekleşti ki, sonraki yıllar iyi yayınevleri artık oraya katılmaz oldular.

Geçenlerde bir ilçemizde konuşmacı olarak bulunuyordum. Okuryazarlıktan, kültür ve sanattan ağırlıklı olarak söz ettiğim konuşma sonrasında kimi muhafazakâr arkadaşlar ilçede şu anda CHP’li belediye başkanı bulunduğunu ve her türlü kültürel faaliyete kimsenin kimliğine bakmaksızın elinden geldiğince destek çıktığını anlattılar. Bir önceki AK Partili başkanın ise kendilerinin yüzüne bile bakmadığından şikâyetçi oldular. Yeni dönemde ise yine AK Partili bir başkanın kazanma ihtimalinin yüksek olduğunu söylüyorlardı. AK Parti’ye oy

verdikleri, verecekleri besbelli bu arkadaşların kalbi neredeyse yine CHP’li bir başkanın kazanmasının hayırlı olacağına dair bir yandan ümit, öte yandan endişe ile çarpıp duruyordu.

BATILI KÜLTÜREL İKTİDAR

Başbakanlığı ve cumhurbaşkanlığı döneminde ağzından “kültürde ve eğitimde bir şey yapamadık” sözünü defalarca işittiğimiz cumhurbaşkanı bunları söylerken memleketin kültür bakanının bir turist rehberi olduğunu unutuyor muydu; insan şaşırıp kalıyor. Hadi turizmi önemli gelir kaynaklarından biri olarak gördüğü için bir süreliğine göz yumarak unutalım. Peki devlet bütçesine kültür o kadar ağır mı geliyor ki bakanlığını kurmakta her seferinde çekimser davranıyorlar? İstanbul’un Üsküdar, Esenler, Zeytinburnu, Ümraniye gibi ilçelerindeki kültür faaliyetlerinin birer emsal teşkil ettirilerek, Anadolu’nun diğer şehirlerinde neden bir türlü gerçekleşmediği hiç mi hatırlara gelmez? Anadolu’da Bursa başta olmak üzere iktidarın belediye başkanlığı kazandığı hayli şehir var. 31 Mart seçimlerinde görünen o ki bu şehirlerin sayılarını daha da artıracak. Belki İstanbul ve hatta Ankara bile iktidar partisi istikametinde yenilenme ihtimali taşıyor. Acaba diyorum fen, teknoloji, bayındırlık anlamında çabalar yanında adaylar kendilerini seçen irade tarafından kültür ve sanat alanında şehirlerin kimliğine uygun faaliyetler yapmaları yönünde uyarılmışlar mıdır? Emin olmak istiyorum lakin kalbim beni yalanlıyor ne yazık ki!

İkinci Cihan Harbi’nde İngilizler fiilen savaşın tam ortasındaydılar. Büyük kayıplar verdiler ve verdirttiler karşı tarafa. Bir ara savaş bütçesi duralınca danışmanlar dönemin güçlü başbakanı

Winston Churchill'e müracaat ederek savaş bütçesine kültür bütçesinden biraz aktarma yapılmasını istemişler. Churchill'in manidar cevabını hiçbir zaman unutmamışım, diyor ki: "Kültür bütçesini daraltacaksa niçin savaşıyoruz?" Ben bir belediyenin kültürel toplantısı esnasında bu ifadeyi dile getirdiğimde kimi yöneticiler bıyık altından güldü, kimileri hiç işitmemiş gibi davranarak yollarına devam ettiler.

Belediye başkanları anlıyorum partilerine sadık, politik veçheleri baskın kişiliklerden, kimliklerden oluşuyor. Buna bir diyeceğimiz olamaz, olsa da sözümüz dinlenmez; bu bakımdan haddimizi biliriz. Zira hadisenin dışından konuşan birileriyiz bizler, kültür adamları. Aktif politikaya biraz mesafeli durarak oradan eleştirilerimizi daha rahat yapabiliriz diye bu yolu seçmişizdir. Oy verdiğimiz partiyi de dalkavukluk etmeden yüreklice eleştirebilmek, hakkımızdan ziyade vazifemizdir. Dolayısıyla şunu rahatlıkla söylüyor ve cumhurbaşkanının eleştirilerine de katılarak diyoruz ki AK Parti belediyeciliğinde fen, teknoloji ve bayındırlık noktasındaki başarı ne yazık ki kültür ve sanat alanında sınıfta kalmıştır. Bunun temel sebebi kanaatimizce birer kültürel kimliği bulunmayan başkanların bu alana seçtiği kimselerin de kendileri gibi politik cephesi ileri ama kültürde zayıf kimseler olmasıdır.

Vaktiyle CHP'nin İstanbul Belediye Başkanı olan Nurettin Sözen, Kültür AŞ'nin başına şair Hilmi Yavuz'u getirmişti. Başarılı olup olmadığını bilmem ancak usta bir şairin orada oturuyor olması bile bence son derece kıymetli bir davranış idi. Bunu AK Parti belediyeleri, başkanları niçin yapmasınlar? Hatırlayan var mıdır Hilmi Yavuz seviyesinde yahut ona yakın bir kültür insanını, herhangi bir belediye başkanı danışman yahut kültür daire başkanı, kültürle ilgili şirketin genel müdürü tayin etmiş midir? Özellikle Millî Eğitim Bakanlığı'nda görevli birçok şair, yazar, edip, kültür insanı var ki en hafifinden AK Parti seçmenidirler. Seçilen başkanlar, kültür daireleri ve de müdürlüklerine partililer ve kendilerine yakın duranlar yerine dışarıda zaten memuriyet kimlikleri olan birilerini seçerek bu alanı daha zenginleştirebilirlerdi. Resmî anlamda kendilerini zora sokacak bir iş de yapmış olmazlardı.

Kültür üreten şehirler vizyonu bir arkeolojik kazılar krokisi gibi çizilmiş. Kaya anıtları, yazıtlar ve müzeciliği öne çıkartan, kültür ve sanatı kabristanların ve yalnızca geçmişin bir tekrarına dönüştüren koyu muhafazakâr bakışın terennümü gibi görünmektedir.

AK Partili bir belediyenin salonlarında düşünce ve sanat alanında mümtaz insanları davet ederek yedi yıla yakın sürdürdüğüm sohbetler esnasında kendi konuşmalarım da oluyordu. Her konuşmanın sonunda şöyle söylemeyi kendime şiar edinmiştim. Diyordum ki, "AK Parti Türkiye'nin en büyük muhalefet partisidir. Türkiye'de iktidar, hem de bir darbe sonrasında gerçekleştirilmiş bulunan anayasada. O beşeri anayasa ki başlangıç maddelerinde şöyle yazmaktadır: Bu hükümler değiştirilemez, değiştirilmesi teklif dahi edilemez!" İkinci Büyük Millet Meclisi kürsülerinden bu toplumun dininin Hıristiyanlıkla değiştirilmesinin bile resmen teklif edilebildiğini hatırlayınca bu maddedeki marazi ifade daha da anlaşılır hâle gelecektir.

İktidarının on dördüncü senesinde Cumhurbaşkanı ne demişti: "Biz on dört yıldır iktidardayız fakat hâlâ sosyal ve kültürel iktidarımız konusunda sıkıntılarımız var." Cumhuriyet'in başından itibaren halkıyla birçok hususta ters düşen, inanç ve hedefleri farklılaşan güçlü muhitler, iktidarlar, darbe yönetimleri, sivil, resmî vesayet odakları, Batı işbirlikçileri şunu çok iyi biliyorlardı: Memlekette siyasi iktidar halktan yana bir temayül sahibi bulursa da aslında bugünün dünyasında kültürel iktidar daima Batılı ahlak ve karaktere sahiptir. Nitekim 1960 yılından itibaren ardı ardına her on yılda bir gerçekleştirilen askerî darbeler de dünyaya egemen Batılı kültürel iktidarın bir nevi sözcüsü ve uygulamacısı rolünü üstleniyordu. AK Parti iktidarı şimdi yirmi birinci yılını doldururken de durumun farkında olduğunu gizlemiyor. Hem de en yüksek ağızdan bunu itiraf ediyor.

Mahalli idarelerin şehir ve kasabalarda yapacakları ilk iş, yeni zamanların dilini yakalayabilmiş kültür ve sanat insanlarını yanlarında eksik etmeden, onların ikazlarından ürkmeyen, ders alarak bir kültür seferberliği başlatmalarıdır.

SEÇİM BEYANNAMESİNE YANSIYANLAR

Öyleyse hemen 2024 seçim beyannamesine bakanlar orada elbet bir hayli değerli vaatler görecektir. Bunların birçoğunun gerçekleşeceğine vatandaşların en azından yarısından fazlasının inandığı ve güvendiği de aşikârdır. Bugünden görünen odur ki AK Parti bu seçimde de ortağıyla beraber ipi göğüsleyecektir. Ancak elimizdeki beyannamede kültür yine son sıralarda yerini biraz da kerhen almış görünmektedir. Çok yuvarlak sözlerle süslenmiş ve yine içi boş bir manzara sergilemektedir. “Gerçek Belediyecilik İlkeleri” başlığı altında kültür yoktur. Ayrıca olan değinmelerde ise insan-kültür-şehir gibi alt başlıklarla besbelli bu hususta da bir şeyler söylemek lüzumuna binaen yerleştirilmiş gibi bir izlenim bırakmaktadır. Hâlbuki artık bıçak kemiğe dayanmış ve sadece Türkiye’de de değil bütün dünyada putperestlik, çok tanrılılık veya tanrısızlık ile Allah’a şirksiz imanın mücadelesi bütün hızıyla ve kültür sanat kanallarıyla sürüp gitmektedir. Muhalefetin başını çeken parti Batı’nın kültürel iktidarı ve hegemonyasını kendine rehber edinen bir beyanname ile halkının karşısına çıkmışken, AK Parti belediyeciliğinin yeni döneminde bu mücadeledeki rol ve yerini çok daha iyi, sağlam, gözle görünür hâle getirmiş olmalı değil miydi?

Kültürel iktidar nasıl sağlanırdı? Bu, “Türkiye Yüzyılı” sloganını kullanarak Kemalizm’in rüşdünü ispatlayacak boyutta mevcut darbe anayasasının öngördüğü “değişmez, değiştirilemez” yargısına boyun eğerek mümkün müdür? Beşerî bir yasanın önüne böylesi bir darbeci barikatı yerleştiren zihniyet artık insanların düşünce, ifade ve inanç hürriyetinden söz edemez. Ve herkes bilmektedir ki bu anayasa bir darbe anayasasıdır. Her seçim sonrası zaferi esnasında, programına yeni anayasa teklifini almasına rağmen bunun bir türlü gerçekleşmemesi yalnızca muhalefetin karşı çıkışıyla açıklanamaz. Söz gelimi Cumhuriyet İttifakı’nın öteki cephesi de bu hususta bence muhalefet kadar katı bir tutum içerisindeydi.

Başka bir husus yine 2024 AK Parti belediyeciliği beyannamesinde dikkat çekmekteydi. Kültür üreten şehirler vizyonu bir arkeolojik kazılar krokisi gibi çizilmiş; kaya anıtları, yazıtlar ve müzeciliği öne çıkartan, kültür ve sanatı kabristanların ve yalnızca geçmişin bir tekrarına dönüştüren koyu muhafazakâr bakışın terennümü gibi görünmektedir. Oysa bu alanda tam da bu hususta yani kültür ve sanatın çağdaş üretilmesi hususunda, yenilikçi, gerektiğinde devrimci bir hamleyle ciddi ihtiyaç vardır. Batı’nın kültürel iktidarı çağın bir vakası ise onunla mücadelenin yolu asla müzelerden ve kabristanlardan geçmeyecektir. Yeni ve diri, Aliya İzzetbegoviç’in deyişiyle “şimdi ve burada” eserler üreterek ancak bir yeni kültür iktidarının kapısı aralanabilecektir.

“İnsan odaklı hizmet ve eser siyaseti” söylemi AK Parti belediyeciliğinde, insafla bakılınca kimi noktalarda daha önceki uygulamalara göre şu meşhur “yerli ve milli” değerler bakımından elbette bazı mesafeler kat etmiş ve önceki yönetimlere ciddi fark atmıştır. Bizim bu yazı münasebetiyle dile getirmeye, eleştirmeye, hatırlatmaya çalıştığımız hususlarda da kısmi çabalar yok değildir. Ancak bu çabaların memleket çapında ses getiren, hatta memleket dışında da Batı hegemonyası karşısında kültürel iktidara en azından ortaklık teşkil edecek boyutta etkin olması beklenmektedir.

KÜLTÜR VE SANATA SINIRLI BAKIŞ

Kişisel kanaatlerimi sergilediğim bu yazıda kimilerini belki üzecek, kızdıracak başka bir gözlemimi de ayrıca zikretmeliyim. Gördüğüm kadarıyla hemen bütün muhafazakâr belediyelerin kültür hizmeti diyerek en fazla bazen sadece onlarla yetinerek sergiledikleri alan eski yazı hat sanatı, ebru, tezhip, minyatür, bazen çinicilik, lüle taşı, oltu taşı işçiliği ve benzerleridir. Şüphesiz geleneksel sanatların yaşaması ve yaşatılmasında bir sakınca göremeyiz. Ancak kültür ve sanat faaliyetlerini yalnızca bunlara

hasretmenin yahut bunları bütün çabaların önünde desteklemenin bir muhafazakâr takıntı ile de alakası vardır. Kültürün ve sanatın asil kolları müzik, resim, edebiyat, tiyatro, sinema gibi bazıları yeni olan alanlardır. Sinema deyince de devlete bağlı televizyonlardaki hamaset dizileri üzerinden yapılacak bir okuma yine bize kültürde sınıfta kalmanın yahut kökü mazide ama gözü atide olamayanların haberini vermektedir.

Yerel yönetimler alanıyla alakalı değil ama kültür sanatla alakalı olduğu için şunu hatırlatma gereği duyuyorum: Ben mesela yıllar önce yayımlanan *Diriliş: Ertuğrul* adlı dizide bir kılıç darbesiyle küffarın kellesini uçururken havada fıskıran kanları izleyen yeni kuşaklara bunun ne anlattığını bir türlü anlayamayanlar arasındayım. Sona eren *Payitaht: Abdülhamid*, *Alparslan: Büyük Selçuklu* yahut epeydir yayımlanan *Kudüs Fatihî: Selahaddin Eyyubi* ve yeni başlayan *Mehmed: Fetihler Sultanı* gibi diziler belki başka ülkelere ihraç edilerek para kazandırıyor olabilir. Ancak bu dizileri yeni kuşağın izlemediği, asla izlemeyeceğini hiç mi düşünmez siyaset de yapan kültür çevreleri? Sinema özellikle 19. yüzyılın sonlarından itibaren yedinci sanat adı altında insan zihninde ve kalbinde ciddi etkinliklere sebebiyet veren önemli bir sanat dalıdır. Söz gelimi Hollywood sineması kurulduğundan bu yana bütün dünya insanlığı üzerinde Amerikan hayat tarzına dair ciddi kültürel ve ahlaki izler bırakmıştır. Gerçek bir sosyal silah olarak büyük yaralar açmıştır. Hindistan onun karşısına Bollywood gibi manidar bir sinema kurumu ile karşı çıkmaya çalışmakta ve kendi kültürünü yaşatma amacını gütmektedir. İran sineması kendine mahsus büyük bir atılım göstermiş ve insana dokunan taze ve yeni açılımlarıyla göz doldurmaktadır. Türkiye sineması da sloganik, fanatik ve muhafazakâr mevcut görüntüsünden kurtularak insana dokunan, yeni insanı hedefleyen yepyeni bir dille bu sanatın hakkını veren çalışmalara başlamalı, mahalli ve merkez yönetimlerden de destek bulmalıdır. Bunları söylerken Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın, TRT'nin hususen de TRT2'nin bu alanda yapmaya çalıştıklarını göz ardı etmiyorum, bunların güçlendirilmesi gerektiğini belirtiyorum.

Birçok okula konuşmacı olarak davet ediliyorum. Yepyeni okul binalarını görünce doğrusu

memleketim adına seviniyorum. Ancak hemen hiçbir yeni okulda doğru dürüst bir tiyatro, sinema, seminer salonu göremiyorum. Var olanlar ise okul idaresinin gayreti ile salona çevrilmiş, topu topu doksan yüz kişilik küçük odacıklardan/sınıf bozması mekânlardan ibarettir. Belediyelerin okullara destek çıktığını biliyoruz. Bence ilk işleri her okula adamakıllı seminer, tiyatro, sinema salonu inşa etmek olmalıdır. Öğrencilerin bence her biri birer cevherdir. Ne yazık ki memleketin yetişkinleri onların hızına, bilgisine, birikimine hatta ahlakına bile haiz değildirler. Aradaki kopukluk işte tam da söylemeye çalıştığım yetişkinlerin nasihatçi, dayatıcı, muhafazakâr, asrın dilini okuyamamaktan kaynaklanan bakışları münasebetiyle doğmaktadır. Mahalli idarelerin şehir ve kasabalarda yapacakları ilk iş, yeni zamanların dilini yakalayabilmiş kültür ve sanat insanlarını yanlarında eksik etmeden, onların ikazlarından ürkmeyen, ders alarak bir kültür seferberliği başlatmalarıdır.

BİR KÜLTÜR VE SANAT SEFERBERLİĞİ ŞART

Belediye imkânlarının şehirde yaşayan insanların maddi hayatını rahatlatmak maksadıyla yollara, kaldırımlara, kanallara, park ve bahçelere, ulaşımına hatta halkın ekmeğine tahsis edilmesine bir şey diyeceğimiz yoktur. Ancak Osmanlı Devleti'nin çökmesi sonrasında, memleketi Batı'ya angaje etmeye çabalayan, yerli damarlarından kopartmak için yabancılarla iş birliğinden çekinmeyen laik, Kemalist ve hatta İslâm düşmanı çevrelerle yüz yıldan bu yana yapılan mücadelede muhafazakâr ve ötekileştirilmiş mazlum halkların desteğiyle iyi kötü bir mevzi kapmış bulunan iktidar neyi bekliyor? Biz, kültür ve sanat derken bu sosyolojinin bin yıldan bu yana ürettiği, biriktirdiği, inanç ilkeleleri hâlinde yaşayıp durduğu bir hayat modelinin daha köklü ve daha sahih biçimde yaşatılabilmesi için gerekli çabalardan söz ediyoruz. Buna her zamankinden daha ziyade ihtiyaç bulunduğu görülmüyor mu?

İçinde bulunduğumuz zaman diliminde yüz bine yakın insanı şehit ve yaralı olarak ardında bırakmış bulunan Gazze faciası taptaze karşımızda duruyor. Bunun yanında Doğu Türkistan, Yemen, Myanmar, Afganistan, Afrika Müslümanları, Suriye, Lübnan, Libya vb. küçük bir hatırlama bize Müslüman dünyadaki düşüncesiz-

likler, mezhep ve kavmiyet asabiyeti gibi fanatik bağımlılıklar hususunda neler söylemiyor ki? Bu alanlarda onları onaracak yol asfalttan değil kültürden, bilgiden, bilinçten geçiyor. Merhum Cevdet Said şöyle söylüyordu: “Bugün İslâm dünyasının neresine giderseniz gidiniz, orada düşünmekten korkulduğunu göreceksiniz!” İnsanları düşünmeye çağıran kültür ve sanat faaliyetlerinden başka bir yol var mı bilmiyoruz. Üstat Necip Fazıl’ın, ortaokul yıllarımda onu takdim ederken okuduğum “Dua” şiiri de benzer bir acının terennümü idi. Diyordu ki: “Bıçak soksan gölgeme/ Sıcacık kanım damlar/ Gir de bir bak ülkeme/ Başsız başsız adamlar.”

Geçen yüzyılın ortalarında söylenmiş bu şiir bize gölgesine bile bıçak saplasanız kanı fışkıracak kadar öfkeli, kızgın, dargın bir şairin fevranından haber veriyordu. Peki, gölgesi bile kanlanmış şairin öfke sebebi neydi? Ülkesindeki başsız adamlardan şikâyet etmiyor muydu? Ve o başsız adamlar için “ham yobaz, kaba softa” sıfatı yakıştıran şair onların düşünmeyen kimseler olduğundan söz etmiyor muydu? İnsanları yeniden düşündürmenin, duyarlı kılmanın, bilince taşımanın başka bir yolu var mı bilemem. Kültürün ve sanatın işlevi tam da burada başlamaktadır. Bugünlerde İstanbul ve memleketi Balıkesir’de sanat hayatının yarım yüzyılı kutlanan sevgili Hasan Aycın’ın çizgilerini, seçilmeden önce bütün belediye başkanları görmeli, okumalıdır. Onlar alelâde birer karikatür değildir. Bakıldığında okumasını bilen herkese büyük dersler verecek ciddi uyarı nöbetleri sunmaktadırlar. İşte bu hadise bir kültür ve sanat faaliyetidir. En küçük siyah beyaz bir çizgisi bile bir milletin trajedisini sergilemeye yetecek muhteşem dersler içermektedir. Yanlış hatırlamıyorsam, çok da sevmediği bir şair olmasına rağmen Vasfi Mahir vaktiyle Necip Fazıl hakkında “Bir mısraı bile bir milletin şerefini kurtarmaya yeter” diye bir söz söylemişti. Şimdi kendileri de itiraf etmektedirler, bugün memleketi yöneten en tepedeki irade de tıpkı benim neslim gibi Necip Fazıl’ın paltosunun altından çıkmışlardır. Yaşadığı dönemde memlekette yerli bir aksiyon fenomeni olarak etkin iz bırakmış bu zatın öğrencileri eğitim, kültür ve sanatta bir şey yapamamış olmaktan şikâyet lüksüne asla sahip değildirlere.

Kanaatimce bugünden tezi yoktur, şehir şehir dolaşırken propaganda esnasında başkan adaylarına verilecek suflenin bu istikamette olması gerekir. O, her vesileyle sözü edilen yerliliğin içini doldurmak ancak dünyadan kopuk olmayan kültürel aktivitenin her işin başında bir rol verilerek canlı tutulmasıyla mümkün olacaktır. “İnsanı yaşat ki devlet yaşasın” sözünün arkasında durmak, insanın biyolojik ve fiziki ihtiyaçlarını gidermekle tamamen mümkün ve yeterli olmayacaktır. Çünkü bitkiler ve hayvanların da benzer bir hayatıyeti ortadadır. İnsan onlardan ayrı olarak konuşan, düşünen bir varlıktır. Konuşmanın ve düşünmenin temel aracı ise dildir. Dilin gelişmesini sağlayan ise elbette kültür ve sanatın kollarıdır. Sadece bizim gözlemimiz değil, en tepedeki iradenin bile şikâyet dilinde bu varsa, ciddi bir marazi durum karşımıza çıkmaktadır. Bugünden tezi yoktur öyleyse, bir kültür ve sanat seferberliği başlatarak, özellikle belediyelerin bütçelerinde ciddi paylar ayırmalıdır.

İngiliz başbakanı Churchill’in kültüre en yüksek bütçeyi ayırarak yaymak istediği düşünce ve inancın ne ve hangi istikamette olduğu hiç mi merak edilmez? Üzerinde güneş batmayan bir imparatorluğun yüzlerce yıldan bu yana dünyanın yoksul bölgelerini sömüren bu barbar, vahşi ve emperyalistlerin dilleri üzerinden karanlık dinlerini aşladıkları mazlum halklar için olsun böyle bir sorumluluğumuz vardır. Hindistan’da halkın birbiriyle İngilizce konuşarak anlaşığı, Cezayir’de Fransızcanın Arapçadan daha yaygın olduğunu görüp dururken, İngilizler kadar diline, inancına ve yerli kültürüne bağlı olamayacak mı herhangi bir Anadolu şehrinin muhafazakâr belediye başkanı? Mehmed Âkiflerin, Necip Fazılların, Sezai Karakoçların nice zamandan bu yana ciğerleri sökülünceye kadar konuşarak, adeta damarlarından kan çekerek memleketin duvarlarına yazarak gönderdikleri çağrı mektuplarının hatırına olsun artık harekete, bir kültür seferberliğine hâlâ başlanamayacak mı? Yeni seçilecek başkanların bizi utandırmasını intizar ederek 1 Nisanı bekleyeceğiz. Daha önceki başkanların bu alandaki karneleri zayıf hem de çok zayıftı. Gözümüzü geleceğe dikerek bekleyeceğiz...

ŞEHİRİ İNŞA ETME SORUMLULUĞU

— MUSTAFA BAŞPINAR —

İnsanın başıboş bir varlık olmadığını Kitabımız “İnsan, kendisinin başıboş bırakılacağını mi zanneder?” ayeti ile bizlere ifade etmiştir. Mademki insan başıboş bırakılmayacak ve ona önemli sorumluluklar yüklenecek o zaman ne yapmamız gerektiği apaçık ortadadır. En başta kendisine, ailesine, topluma ve doğaya karşı sorumluluk duygusu taşıması gereken insanın inşası her şeyin önünde gelir. Yeryüzünde doğal olaylar haricinde her şey insan eliyle ortaya konuyor, yapılıyor ve bütün bunlar sonucunda yeryüzü kimi zaman yaşanabilir bir yere yahut bir cehenneme dönüşüyorsa evvela insana dönmemiz gerekir, yani insanın eğitimine. Fakat burada da akla gelen ilk soru şu: Hangi eğitim modeliyle insanı yetiştireceğiz? Mesela yüzyıldır uygulamaya çalıştığımız eğitim modeli ile insanı sorumluluk duygusuna sahip bireyler kıvamına erdirebilir miyiz? Yoksa yeni bir dil mi geliştirmek gerek eğitim hususunda?

EĞİTİM

Eğitim sistemimizin çarpık taraflarını ayrıntısıyla ele alacak değilim. Bu husus başlı başına bir yazı konusu. Ancak evveli olmakla birlikte özellikle yüzyıldır uyguladığımız ideolojik

eğitim sistemiyle bizim dünyayı kavrayabilecek, insana, doğaya ve eşyaya merhametle muamele edebilecek insan yetiştirme imkânımız yok. Sanırım bunun en büyük delili yüzyıldır yaşanan ve acı sonuçları olan her türlü siyasal, toplumsal olayların kimi zaman müsebbibi, kimi zaman mağduru olanlar bizim yetiştirmeye çalıştığımız bu insandı. Doğanın tahribi hususu ise saymakla bitmeyecek kadar vahim sonuçlar doğurmuştur aynı insan eliyle.

Önce kendisini, ki bu süreç hiç bitmez, sonra yaşadığı evi, hayatını, nefes alıp verdiği şehri, her daim bir parçası olduğu toplumu inşa etme sorumluluğuna sahip insanın evrensel değerlerle donatılması, ahlaki kaygılar taşıması, adalet ve merhamet duygusuna sahip olması eğitim sisteminin birinci hedefi olmalıdır. Devleti kutsayan değil insana ve ondan sadır olan iyi, güzel her türlü eyleme değer veren insanlar yetiştirecek bir eğitim ile hem çağın ilmi yakalanır hem de çağa öncülük edebiliriz.

Osmanlı'nın son döneminde başlayan klasik Batı hayranlığımız yahut ondan etkilenmeye başlamamız Cumhuriyet'le had safhaya ulaştı. Bu hiçbirimizin inkâr edemeyeceği gerçeğimiz.

Evleri inşa edenlerin kuşatıcı bir eğitimden geçmesi gerektiğini hepimiz kabul etmeliyiz. Ancak bu kuşatıcı eğitim salt okul denen binalarda geçen günlük sekiz saat ile sınırlı olmayıp aileyle, toplumla, dinle, kültürle yoğrulmuş bir eğitim olmalıdır.

Fakat kaçırdığımız bir şey vardı, o da bizim bu benzeme işini fazlasıyla abarttığımızdır. İslah edilmesi gereken yahut değiştirilmesi gereken kurumlarken biz hayatın akışına müdahale etmeye kalkmışız. Sınırım tehlikeli olan da bu. Evlerimizin tarzını, sokaklarımızın tanzimini, kılığımızı kıyafetimizi, şarkılarımızı, türkülerimizi küçümseyip değiştirmeye, bazen de yasaklayarak ortadan kaldırmaya çalışmışız. İnancı sanki hayatın merkezinde değil de sadece bir ritüeller silsilesi gibi görüp camiye yahut eve hapsedmişiz.

Benzer yanlış eğitim üzerinde de yapmışız. Kendini inkâr eden, kültürünü küçümseyen, tarihinin bir dönemini yok sayan, halkına yabancı nesil yetiştirmek bir devletin nasıl temel amacı olur? Bu oldukça vahim bir durum. Koca devlet binlerce modern binalarda, yüz binlerce öğretmen eşliğinde milyonlarca taze beyni, kendi yavrularını kendi kültürüne yabancı hatta kendi kültüründen utanan bireyler olarak yetiştirmeye hasretmiş. Sonuç genç Cumhuriyet'in yüzüncü yılına geldiğimizde hemen her kurumunun sapır sapır dökülmesinden başka bir şey değil elimizde kalan. Osmanlı'da Kanuni'yi, Mimar Sinan'ı ve Ebussud Efendi'yi bir zaman dilimine denk getiren çağı biz ne zaman yakalayacağız, merak ediyorum. Şehirlerin inşası tek tek evlerin inşasıyla oluşmaktadır. Bu durumda evleri inşa edenlerin kuşatıcı bir eğitimden geçmesi gerektiğini hepimiz kabul etmeliyiz. Ancak bu kuşatıcı eğitim salt okul denen binalarda geçen günlük sekiz saat ile sınırlı olmayıp aileyle, toplumla, dinle, kültürle yoğrulmuş bir eğitim olmalıdır. Kısacası geleceğimizi inşa edecek nesilleri hayatın içinde, hayatla temas hâlinde bir eğitimden geçirmeliyiz ki onlar da şehirlerimizi arzu edilen biçimde inşa etsinler.

EV

Ev sadece barındığımız mekânın adı değildir, çağrışımları zengin bir kelimedir. Ailenin barındığı hane anlamı dışında, aile anlamına da gelir. Dilimizin zenginliği ev kelimesinde de kendisini gösterir. Ev, barındığımız yerken evlenmek kelimesiyle gönül rızasıyla iki insanın aynı çatı altına evini birlemesi anlamında yeni bir kelime ortaya çıkmış. Sonra ev kelimesi ile yapılan deyim ve atasözlerimiz de var: Ev açmak, ev almak, evde kalmak, ev ev dolaşmak, ev bozmak, evlerden irak, evdeki hesap çarşıya uymaz, ev alma komşu al, evlere şenlik ve daha niceleri.

Şehirlerin büyük şehirlere dönüşmeden önceki dönemlerde aileler evlatlarını evlendirirken ev alıp yahut ev yapıp yeni evlileri aynı zamanda bir eve kavuştururlarmış. Çünkü ev kıymetli. Çünkü ev insanın başını soktuğu mekân anlamıyla yer etmezdi sadece. O ev aynı zamanda ailenin hayatında meydana gelen her türlü hadisenin tanığıdır. Ömrü kirada geçen insanların maalesef anılarının tıpkı ömürleri gibi dağınık olduğunu ve bir müddet sonra unutulacağını söylemem gerek. Hafızamız biraz da mekânlarla ayakta durur. Siz mekânları terk ettiğinizde yahut o mekânları yıktığınızda yıkılan şeyler sadece maddi şeyler olmuyor. Bize ait ne varsa geçmişte kalan onları da gözden çıkarmış oluyoruz.

Bireysel hayatımızda oldukça önemli bir yere sahip olan evleri inşa etmek bir sorumluluk gerektirir mi? Herkes keyfince evler inşa edebilir mi? Doğrusu şu son deprem hadisesinden sonra evlerin çok da önemsenerek inşa edilmediklerini bir kez daha anlamış bulduk. Her şeyden evvel insanın ortaya koyacağı bir fiilden dolayı evvela kendi vicdanına karşı sorumluluk duygusu içerisinde olması gerekir. Vicdanının sesini bastıran insanlar ne toplumun ahlak anlayışına ne de devletin kanunlarına itibar edecektir. Benicillğin hüküm sürdüğü bir toplumda sağlıklı, sağlam evler kurmak mümkün değil. Üzülerek bir kez daha yaşadık ki biz toplum olarak şöyle bir durup kendimize yeniden bakmalıyız. Çünkü işin ucu sadece bireyin kendi hevesleri doğrultusunda bir evi inşa etmesiyle bitmiyor. Bir insan adalet ve hakkaniyet terazisini devre dışı bırakarak kurduğu evle hem kendisine hem de içerisinde yaşadığı topluma maddi ve

manevi açılardan zarar vermektedir. İşte bunun en acı örneği: Maraş merkezli depremin maddi ve manevi enkazının ne kadar büyük olduğunu tahmin bile edemeyiz. Birtakım kuruluşların verdiği rakamlar belki işin maddi kısmına yaklaşılabilir ama manevi enkazı tahmin etmeye çalışma bile saygısızlık olur insanımıza.

Evini inşa etmek insana birtakım sorumluluklar yüklüyor. Evvela evin, ailenin huzurunu ve ihtiyaçlarını giderecek şekilde yapılması gerekir. Ancak bu bireye mutluluk getirir. Bir de bizim dışımızda olanlar yani komşularımız var. İnşa edeceğimiz ev ile komşumuzun mahremiyetine saygı duyarak onun yaşam alanına müdahil olmamalıyız. Bu da komşuluk hakkının gözetilmesiyle mümkündür. Yeterli mi? Elbette hayır! Çünkü bir de içinde yaşadığımız şehir ve bizi sarıp sarmalayan doğa var. Evimiz, şehrin yüzyıllara dayanan geleneğini hem beslemeli hem de onu devam ettirmelidir. Şehrin asırlardır süregelen mimari yapısına aykırı ve mevcut ahengi bozacak şekilde inşa edilmiş bir ev bizi tarih karşısında, kültürel miras karşısında sorumlu tutar. Bunun bedelini ise gelecek nesiller kültürsüzlük yahut kültürel yozlaşma olarak ağır bir şekilde öderler. Öte yandan ideal ev aynı zamanda doğa ile uyumlu, barışık olan evdir. Doğanın yapısına aykırı inşa edilmiş evlerin acı bedelini yine insanın kendisi ödemek durumunda kalır.

ŞEHİR

Şehir medeni, medeniyet, Medine kelimeleriyle birlikte anlam kazanır. İslâm âleminde dillere destan şehirler kurulmuş ve bu şehirler aynı zamanda medeniyetin ışığı olmuş, medeniyetin zirve yaptığı yerlerdir. Mimar Turgut Cansever, "Şehir medeniyetin tezahür ettiği yerdir. Ahlakın, sanatın, felsefenin ve dinî düşüncenin geliştiği ortam olarak, insanın dünyadaki vazifesini ve en üst seviyede varlığın anlamını tamamladığı ortamdır." der bir söyleşisinde.

Bugün şehirler inşa eden mimarların, mühendislerin ve müteahhitlerin evvela bu şehirlerin kuruluş hikâyelerini, felsefelerini bilmeleri gerekir. Çünkü ortada asırlara dayanan bir birikim varsa ondan neden faydalanmayalım? Çağdaş mimar ve mühendislerin bilmesi gereken bir diğer husus ise, şehirleri kim için ve nerede inşa

ettikleridir? Kendi inançlarımız, gelenek ve göreneklerimize ters düşen, yaşam biçimimizle uyumlanmayan şehirler inşa etmekten vazgeçmek gerekir. Avrupa ve diğer ecnebi memleketlerde çok katlı, insanı doğadan kopartan ve aynı zamanda insanları kolay kontrol altına alabilmek maksadıyla yapılan şehirlere bizim ihtiyacımız yok. Şehir demek genişlik, ferahlık, medeniyet demekken son bir asırdır inşa ettiğimiz şehirler bizim kâbusumuz oldu. Şehirler ve doğayla çarpık ilişkimiz devamında bir dizi problemi doğurdu ve biz bütün enerjimizi kendi elimizle ortaya koyduğumuz problemler yumağıyla boğuşarak harcıyoruz.

Bir bilim kurgu filminde görebileceğimiz sahneleri yaşadığımız korona salgın günleri bize şehirlerin ne kadar boş ve anlamsız olduğunu gösterdi. Marketlerin âdeta yağmalandığı, sokağa çıkma yasaklarının olduğu ve evlerimize hapsedüğümüz günleri hep birlikte yaşadık. Salgın mevcut şiddetinin iki katı olsaydı ve dışarı çıkmalar hepten yasaklansaydı şehirli insan ne yiyerek hayatta kalacaktı acaba? Sanırım bu salgın bize artık bir şeyi çok net öğretti: İnsan şehir de bile yaşasa küçük çaplı birer üretici olmalı. Bu da bizi bahçeli ev hayaline götürüyor. Rahmetli mimar ve düşünce adamı Turgut Cansever'in hayali ve aynı zamanda teklifi olan bahçeli ev modeli asırlardır var olan, nice nesillerin içerisinde yetiştiği ve komşuluk hakkı dâhil bütün hakların gözetildiği bir ev ve yaşam biçimidir. İnsanımız böyle bir yaşam biçiminin yabancısı değildir. Daha düne kadar varlığını sürdüren bu ev modeli yakın tarihlerdeki yaşadığımız kayıplardan sadece biridir.

Hemen hepimizin şikâyet ettiği konular aynı: Şehirlerin gittikçe büyümesi, buna bağlı olarak çirkin yapılaşmalar, çevre kirlilikleri, çileye dönüşen trafik, kırsal kesimlerin bozulması, sağlıksız evler, siteler vs... Sade vatandaşından en tepe noktada bulunan yöneticisine kadar hepimizin sorumluluk alarak ve sorumlu davranarak kolları sıvamasının vakti geldi ve geçmektedir. En son yaşadığımız büyük yıkım umarım son büyük ders olur hepimize. Ve en zayıf noktamızdan işe başlayarak günü kurtarma amaçlı değil geleceğe dönük ve köklü çözümler üretiriz. Aksi takdir geçen her saniye maddi ve manevi kayıplarımız gittikçe artacaktır.

YENİDEN ISLAH VE DİRENİŞ HAMLEMİZİN İLK SESİ: *EL-URVETÜ'L-VÜSKA* DERGİSİ

HAMZA TÜRKMEN

Modernitenin yayılma sürecindeki ilk mecmuamız olan *el-Urvetü'l-Vüska*, 140 yıl önce mevcut zaaflarımızı ve ataletimizi ıslah etmek, Batılı paradigmanın zihnî ve fiilî kuşatmasını aşmak için kullandığımız ilk etkili iletişim ve tebliğ aracımızdı. Mekke'de ve diğer cahili hayatlarda karanlığı yaşayan insanlara hakkı ve ilahi korunmuş aydınlığı göstermek için cihanşümül bir yol olarak Kur'an vahyi nazil olmuştu. O vahyin sosyalleştirilmesinde de ilk örneğimiz Allah'ın Elçisi ve onunla birlikte olanlar "tertilen" öğrendikleri ilk ayet kümelerini basiret üzere ilkin Mekke ahalisine tebliğ etmek için Mekke örfünün davet, himaye, i'laf, panayır, eman gibi cahili sistem içi araçları vahyi ilkeler çerçevesinde kullanmışlardı.

19. yüzyılın başından itibaren iletişim vasıtası olarak gazete ve mecmua Avrupa modernitesi içinde üretilen Batı paradigmasına ait sistem içi bir araçtı. Önce ümmet olarak dağınıklığımızı, kaynağımızın asıl ölçülerinden uzak kalışımızı aşmak azmindeki Mısırlı ve Hindistanlı "râsîhûn" ve "muslihûn"dan olan "ulu'l el-bâb" ile hizmet ehli akil adamlarımızla kurulan ve adını "*Tâğut'u inkâr edip Allah'a inanan kimse kopmak bilmeyen sağlam bir kulpa (el-urvetü'l-vüska) sarılmıştır.*" (2/256) mealindeki ayetten alan Urvetü'l-Vüska adlı dayanışma ve ıslah heyeti veya gönüllü mücadele teşkilatı kurulmuştu.

Urvetü'l-Vüska, Cemaledin Afgani ve Muhammed Abduh önderliğinde İttihad-ı İslâm emelini ve genel ıslah projesini güçlendirmek, İslâmî kanaat önderleri ile irtibat sağlamak amacıyla modern basılı aracı kullanmak istemişti. Batı cahiliyesinin etkili iletişim aracı olan bu matbu teknolojik ürün, *el-Urvetü'l-Vüska* ismiyle 13 Mart 1884 yılında Paris'te yayımlanmaya başlandı. Bu mecmua ile birlikte ümeradan ulemasına kadar güç ve irtibatları dağılmış olan dünya Müslümanlarının selim akıl sahipleri arasında *el-Urvetü'l-Vüska* ilk defa matbu yayın formunda değerlendirilen bir iletişim aracı oldu ve uyanış rüzgârını güçlendirdi.

HÂLİ PÜRMEALİMİZ

Zaafı fırsatı çeviren Mekkeli atlılarla kuşatılarak Uhud'da yaşanan yenilgi gibi, 19. yüzyılda da tuzağa düşmüş mağlubiyetlere yakalanmıştık. Hem zindeliğimizi ihya etmenin hem küffara karşı direnişin imkânları peşindeydik. Cezayir düşmüş; Mısır zemini peş peşe Fransızlar ve İngilizler tarafından delik deşik edilmiş; Osmanlıların Balkanlar ve Makedonya'daki tabii mecrası heyelana uğramış; Ruslar batıda Yeşilköy'e, doğuda Bitlis, Erzurum, Trabzon'a kadar gelmişlerdi. Şah Veliyullah Dehlevi ile yükselen Hint alt kıtasındaki İslâmî uyanış ve tebliğin kazanımlarını korumak için oğulları ve diğer talebeleri İngiliz sömürüsüne/işgaline karşı ölüm kalım mücadelesi vermeye

başlamışlardı. Zaten Kızıldeniz'in açıldığı Hint Okyanusu'nda Bağdat, Endülüs, Sicilya medreselerinde geliştirilen fen bilimleri ve teknik bilgiyi emperyalist amaçlarla edinerek Sanayi Devrimi'ne yürüyen yeni Avrupa güçleri, geliştirdikleri araç ve silah teknolojisiyle Müslümanların kalyonlarının önüne Rabbimizin deryasında barikatlar oluşturmuşlar, seyahat özgürlüğünü kısıtlamışlardı.

Müslüman halkların yönetici elitlerinin, subay sınıfının, okumuş gençlerinin önemli bir kısmı tarihî süreçte yitirdiğimiz "nimet"i itikadi, amelî ve teknik bakımdan yeniden ihya etmek yerine, güçlü olabilmek için galiplere benzeme mukallitliği peşine düşmüşlerdi. İçimizdeki Garpzede Genç Osmanlılar'dan çoğalan seküler uluslaşma hayranı Jön Türkler, Jön Kürtler, Jön Araplar, Jön Farslar vd. de bu çıkmaz patika sapaklarında ısırgan otu gibi boy atmışlardı.

Tarihî düşünlüğümüzle ilgili temel soruyu ilk defa duyulacak şekilde Cezayir'de Frankafon bir eğitim alan ama ıslah öncülerimizden Abdülhamid bin Badis mektebinin uyarılarına kulak veren Malik bin Nebi gündeme taşımıştı: "Mağlup mu olmuştuk, sömürüye müsait hâle mi gelmiştik?" Düşmanımıza küresel gücü ele geçirdiği için âşık olmamalıydık. Mağlubiyeti ve çözülmeyi aşmak, kimliksel melez eğilimlerden

kurtulmak için zafiyetler barındıran kültürümüzle değil, onu da ıslah edecek olan fitratın ve mutlak ilmin kaynağı ile yeniden buluşmamız gerekmektedir.

URVETÜ'L VÜSKA'NIN ORTAYA ÇIKIŞI

Uzun erimli bir mücadele sürecinin safhalarını bir mekânda ya da bir memlekette aşama aşama oluşturma ve örnek bir sosyal modele dönüştürme çabaları, yıkım ve mağlubiyetlerin kesinleşmesinden sonra yapılması gereken önemli bir hamleydi. Önce zaaflar da taşısı kendini İslâm'a nispet eden mevcudu korumak gerekliydi. Ancak bozulma ve mağlubiyet sebeplerimizi nass temelli müzakere ve "teakkul" etmeden, tarihî şartlarla kayıtlı eski ilm-i hâlini sürekli tekrar eden taklitçilikten, değişen vakıa ve sabit nass temelli yenileyen içtihatlarla yeni ufuklara açılmamız gerekliydi. Dahası kuşatma altındaki bütün ümmet coğrafyasında, imkânlarımızı ıslah etmek niyetiyle "var kalma" mücadelesi öncelikliydi. Cami ve mescitlerimizin, mezarlık ve vakfiyelerimizin gök kubbesini kuşatan ezan çağrıları da kitabımız da kiblemiz de birdi. Ama modernitenin "ilerlemecilik" büyüğü ile bütünleşmiş Batılı yayılmacıların temel hedefi Müslümanların zayıflayan gücünü tamamen tasfiye etmek ve ümmet coğrafyasında bizleri kendi batıl hayat tarzlarıyla asimilasyona uğra-

tıp sömürü pazarını büyötmekti. Kimliğimizin üstüne çökmek isteyen bu heyelan karşısında ilkin aidiyet duyduğumuz isim olarak var kalmak zorundaydık. Bahsettiğimiz *el-Urvetü'l-Vüska* dergisinde en çok vurgulanan konulardan birisi buydu: *İttihâd-ı İslâm*.

Mevcut dağınık parçalarımızı Afganistan'dan, Hint alt kıtası ve İran'a; Anadolu'dan Şam'a, el-Cezire'den Mağrib'e; Balkanlardan Yemen'e; Sudan'dan, Trablusgarp'tan Kazan'a kadar birbiriyle irtibatlandırmak, İttihâd-ı İslâm'ı güçlendirmek; müstevlilere karşı zihinlerde ve fiiliyatta bir direniş zinciri oluşturmak zorundaydık. İlk elde anın vacibi buydu. Bunun için de, ilmin kaynağı ile hayatın içindeki sorunlarımızı çözmek için kurulan canlı ve istişari temaslar sürecinde *tefakkuh* ve *tedebbür* eden öncülerimiz birikim ve gözlemlerini buluşturmak için Uzak Asya'dan Atlas Okyanusu kıyılarına, çöl ikliminden step iklimine kadar kan ter içinde sürekli koşuşturdular. Bu çabalar sonucunda kelime-i tevhid bilinci ile yükselen uyanış ve birlikte-lik şiarının dalgalanan en belirgin ilk bayrağı *el-Urvetü'l-Vüska* ortaya çıktı. Temel stratejisi ne reform ne modernizm ne kör taklitçilik veya "müdâhane", başka bir ifadeyle melez kimliğe sığınan muhafazakârlıktı. Temel stratejisi, bütün resûllerin hayatlarıyla örnekliliğini gösterdikleri ıslah mücadelesi idi ve "muslihûn" ile birlikte olabilmek, birlikte yürüyebilmektir...

Islah, bozulana, pörsüyen fitratla ve vahiyle buluşturup yeniden dipdiri, zinde ve pak hâle getirme çabasıydı. Kitab-ı Kerim'de kullanılan "ıslah" kavramı, her türlü zulüm, kir, sömürü ve şirkten arınıp kaynakla buluşmak, korunmuş münzel vahyin gösterdiği asli çizgiler üzerinden yeniden ayağa kalkmak demektir. Islah, tarihî sürecimiz içinde İbn Tümerd'in, İbn Teymiye'nin, Veliyullah Dehlevi'nin ıslah çabalarını, modern çağın karanlık cahili ölçülerinden sıyrılarak, kötülük odaklarından hicret ederek tazelemek, "hak" olanı yeniden gündeme taşımak demektir. Bu çabaların tomurcuk veren ilk çiçeklenmesini 19. yüzyılın son onlu yıllarında *el-Urvetü'l-Vüska* ile görebildik. Üstelik ıslah, irtibat ve tebliğ amacıyla kullanılan bu basın aracı modernitenin bir ürünüydü. Ama bu araç, 20. ve 21. yüzyıla uzanan tevhidi uyanış ve mücadele sürecimizin tarihi açısından da bir köprüyü, bir mevsukiyeti ifade ediyordu.

Eski gazeteler veya dergiler arşivlendiği takdirde, onların taşıdığı tarihî gerçekliği hadis alma yollarının en alt derecesi olan "vicade" tarzı senetsiz bilgi bulma yöntemi ile aynılaştırma-mamız gerekir. Bu mevkuteleri kimlerin çıkarttığı, hangi matbaada kaç tarihinde basıldığı ve metnin sabitliği hep kayıt altındadır.

Halkla veya halk arasında iletişim aracı olarak ilk defa M.Ö. Çin'de ve Eski Mısır'da duvar gazetelerinin var olduğuyla ilgili tarihî rivayetler söz konusudur. Bu iletişim aracının fonksiyonunu bir aşama daha ileriye taşıyan Muhammed Aleyhisselam'ın varaklar, papirüs veya deriler üzerine yazılmış "davet mektupları" vardır.

Kâğıt, İslâm dünyasına doğudan gelen ticaret kervanlarıyla M.S. 8. yüzyılda ulaşmıştır. Avrupa'da ise kâğıt bizden üç dört asır sonra üretilmiştir. Metal baskı olarak matbaa ilk defa Gutenberg tarafından Avrupa'da 1447 yılında kullanılmıştır. 17-18. yüzyıllarda Avrupa ve Amerika'da dergi ve gazete Batılı paradigmanın etkin iletişim aracı olarak değerlendirilmeye başlanmıştır.

Hilmi Ziya Ülken *Türkiye'de Çağdaş Düşünce Tarihi* kitabında 1453'teki fetihten sonra İstanbul'da kullanılmaya başlanan matbaada İncil baskıları yapıldığını belirtir. Ancak II. Mahmud döneminin İstanbul'unda 1831 yılında Fransızca neşredilmeye başlanan *Moniteur Ottoman* adlı günlük gazete üç ay sonra Osmanlı Türkçesiyle *Takvim-i Vekâyi* adı ile yayınına devam eden ilk süreli yayın olur. Bu tarihten daha önce modernleşme hamleleri yapılan Mısır'da *Vekâyi-i Mısriyye* gazetesi ise 1828'de Osmanlı Valisi Kavalalı Mehmet Ali Paşa tarafından Türkçe ve Arapça olarak bastırılmaya başlanmıştır. Türkçe ilk dergi *Vekâyi-i Tıbbiye* de 1849 yılında yayımlanmıştır. Ancak ıslah ekolünün 1884 yılında çıkan *el-Urvetü'l-Vüska* ise İslâmî tebliğ ve mücadele hareketlerinin mevsukiyet ifade eden ilk basım-yayım organı olmuştur.

KISA ÖMÜRLÜ DERGİNİN MAHİYETİ

İlk sayısı 13 Mart 1884'te Paris'te yayımlanma imkânı bulan *el-Urvetü'l-Vüska*, yayını aynı yılın 26 Eylül'üne kadar ancak 18 sayı sürdürebilmiştir. Derginin bütün yazıları naşirleri tarafından planlanıyor, muhtevası istişare

ediliyor ve sonra da Muhammed Abduh'un kalemle şekil alıyor veya yazının son şekli onun tashihinden geçiyordu; zira yazıların has Arapça olmasına dikkat ediliyordu. Ayrıca yazılarda müellif adı da kullanılmıyordu.

Dergi, İslâm ülkelerine herhangi bir ücret talep edilmeden gönderiliyordu. Her sayının ilk sayfasında "Tüm Doğu ülkelerine ücretsiz gönderilir. Durumu iyi olanlar için posta ücreti yıllık 5 Frank olarak tespit edilmiştir." ifadeleri yer almaktaydı. Dergiyi ekonomik yönden Urvetü'l-Vüska Teşkilatı finanse ediyordu.

Derginin İslâm dünyasında ve halkı Müslüman İngiliz ve Fransız sömürgelerinde oluşturduğu İslâmî uyanış ve direniş bilinci, birbiriyle rekabet içindeki Avrupalı emperyalist devletleri teyakkuza geçirdi. *El-Urvetü'l-Vüska*'nın Paris'te yayımlanması sorunlarla karşılaşınca ve en yaygın olarak okunduğu Hindistan ve Mısır'da İngiliz güçlerinin yasal düzenlemeleri ile bulundurulması veya taşınması hâlinde ağır sayılacak para ve hapis cezaları getirilince dergi yayını durdurmak zorunda kaldı.

El-Urvetü'l-Vüska, sömürgecilik rekabeti nedeniyle Fransa'nın, İngilizlere karşı Müslümanların etkinliklerine daha müsamahakâr davrandığı ortamdan yararlanarak Paris'te yayımlanmaya başlamıştı. Ama bu sözde özgürlük süreci ancak altı yedi ay sürmüştü. Zaten saltanat rejimlerine dayanan ümmet coğrafyasındaki devletlerin istibdat baskısı altında böyle bir yayın yapmak imkânı da yoktu.

Dergiyi bütünsel olarak tasnif edip okurken de; Afgani ve Abduh'un biyografilerine değinen Muhsin Abdülhamid, Ali Seleş, Murtaza Mutahhari, Hayrettin Karaman gibi müelliflerimizin basın hayatımızda söz konusu olan ilk süreli yayınının perspektifi hakkında yazdıklarını değerlendirdiğimizde de idrakimizde beliren temel ıslah programını şu beş madde ile özetlemek mümkündür:

1. Kur'ân ve Sünnet'e dönüş çabaları önceliklidir.

2. Değişen üretim tarzları ve modern sorunlar karşısında içtihad keyfiyeti ön plana çıkartılmalıdır.

3. Kimliksel bunalımlara ve atalete sevk eden bidat ve hurafelerden din kültürümüz arındırılmalıdır.

4. Sömürgecilere karşı mücadele edilmeli ve İttihâd-ı İslâm dayanışması örgütlenmelidir.

5. Yönetimde istibdat anlayışına tavır alınmalı, "ulu'l-emr" heyetli şûra emri uygulanmalıdır.

Kazan'dan Tatar Şehabettin Mercani'nin ıslah müfredatı, bu programla birçok noktada müşterektir. Dikkat edilecek olursa 1898'de Muhammed Abduh'un yardımıyla M. Reşid Rıza editörlüğünde Kahire'de çıkarılan *el-Menâr*; 1908'de İstanbul'da neşredilen *Sırât-ı Mustakîm/Sebülürreşâd*; 1925'te Bin Badis öncülüğünde Cezayir'de intişar eden *eş-Şihâb*; 1927'de Hindistan'da çıkan ve daha sonra da Mevdudi'nin editörlüğünü üstlendiği *Tercümânü'l-Kur'ân*; 1936'da İbn Âşur öncülüğünde Tunus'ta yayımlanan *Mecelletü'z-Zeytûniyye* adlı süreli yayınlarda bu program ve yayın müfredatı hem uygulamalı şekilde takip edildi hem geliştirildi. Ayrıca Urvetü'l-Vüska Teşkilatı'nın takip edip yaygınlaştırılması için çaba harcadığı bu program İhvân-ı Müslimin'ce de Cemiyetü'l-Ulemâi'l-Müslimîn'ce de Cemaat-i İslâmî tarafından da Nahda Hareketi'nce de İran'da bir miktar hissedilen Usuli Arınma Hareketi mensubunca da benimsendi. İslah çabaları içinde değerlendirebileceğimiz bu çevrelerin takip ettikleri program büyük ölçüde Afgani-Abduh çizgisinin ve *Urvetü'l-Vüska* tezlerinin devamı niteliğindedir.

El-Urvetü'l-Vüska, küreselleşme yolunu tutan modern cahili sistemde tebliğ ve irtibat amacıyla İslâmî hareketler tarafından çıkarılan ilk ve örnek dergidir. Bu yayın, zorunlu içtihadî çözümlere öncülük yapmış ve bugünkü Müslümanları da ilgilendirecek bir şekilde kuşatıldığımız cahili sistem içinde onun bir aracının nasıl kullanılabileceğinin ilkelerini göstermiştir.

Türkiye'de *el-Urvetü'l-Vüska* ve yayıncıları hakkında ilk bilgilerimizi 1908 yılında yayımlanmaya başlayan ve başmuharrirliğini Mehmed Âkif'in yaptığı *Sırât-ı Mustakîm* ve sonrasında *Sebülürreşâd* mecmualarından, son dönem ıslah öncülerimizin teliflerindeki satır aralarınca ve hatıratlarından öğrenmiştik. Urvetü'l-

Vüska ıslah teşkilatının sözcüsü konumundaki Cemaleddin Afgani, aynı zamanda bu derginin de Muhammed Abduh'la birlikte fikrî ve siyasi analizlerinde şûra üyesi donanımına ve fonksiyonuna sahip naşiriydi.

Afgani ile ilgili kamuoyuna yansıyan ilk itirazlar sömürgeci İngilizlerden gelmişti. Sonunda Hindistan'dan Mısır'a bir nevi sürülmüştü. Sonra 1870'te Sultan Abdülaziz tarafından Darülfünûn'un açılış töreni için İstanbul'a davet edilmişti. İstanbul'da halka açık konferanslarında ıslah anlayışı içinde uyarıcı ve dönüştürücü tezleri karşısında saltanat sistemi sözcüleri ve Şeyhülislam Hasan Fehmi Efendi, Afgani'nin ifadelerini saptırarak hatta iftiraya dönüştürerek basında ve tamimlerinde beyanlar oluşturmuşlardı. Afgani'yi mühlidlikle suçlayan bu saptırılmış beyanlara karşı olayın hakikatini aydınlatan Mehmed Âkif'in *Sırât-ı Mustakim*'de kaleme aldığı açıklamalarını, rahmetli İsmail Kazdal alıntılıyarak *Modernleşmek mi İslâmlaşmak mı?* kitabında yer vermişti.

1870'li yıllarda oluşturulan karalama ve iftiralara dayanarak Afgani'yi *Hareket* dergisinde 1972'de eleştirip tezyif etmeye çalışan Cemil Meriç'e gerekli cevabı aynı dergide Hayrettin Karaman vermişti. Ama hâlâ Türkiye'de dar Osmanlıcılık asabiyesini, millî dindarlığı veya mezhepçilik ve batınlık taassubunu aşamayan bazı müelliflerin tezviratları da zaman zaman gündeme gelebilmektedir. Bu bağlamda bir tezvirat konusu da onun Abduh'la birlikte İskoç Mason Locası mensubu olduğu dedikodusudur. Oysa Afgani hakkında biyografisi bulunan Mısırlı tarihçi Muhammed Ammara, *Haksöz* dergisi için yaptığımız röportajda bu tarz dedikodu ve ithamları cevaplayıp konuyla ilgili fikh edilecek önemli bilgiler aktarmıştı. Abduh'un Fil Suresi tefsirinde söz konusu asabiye mensupları Tâbiin'den ve Zamahşeri'nin *el-Keşşaf*'ından alıntılıdığı rivayetler üzerinden onu modernist ilan etme düşkünlüğünü sergilemişlerdir. Yine Afgani'nin Yahudilerin yönetimindeki bir gazeteye Renan'ın İslâm'la ilgili ithamlarına Arapça kaleme aldığı cevabi yazısını bu gazete mensuplarının saptırarak çevirip yayınladığını Hamit İnyet'in gösterdiği gibi Muhammed Hamidullah açıkça tespit edip ortaya koymuştu. Ama bu fasıkların uydurduğu metin üzerinden hâlâ Afgani ve ıslah çizgisi dövülmeye çalışıl-

maktadır. Kaldı ki Düccane Cündioğlu da uzun bir makale ile bu konudaki tahrifatı *Divân* dergisinde yazdığı bir makalede göstermişti.

Sonunda Cemaleddin Afgani, Mısır'da tanıdığı, Şazeli direnişçi tasavvuf çizgisinden, direnişçi ıslah çizgisine katılımını sağladığı Muhammed Abduh ile birlikte editörlüğünü yaparak çıkartıkları *el-Urvetü'l-Vüska* mecmuasının çevirisi, 1987 yılında Yöneliş Yayınları'nı kuran arkadaş grubumuzun katkılarıyla Bir Yayıncılık tarafından yayımlandı. Dolayısıyla artık en azından Türkiye'de bu derginin muhtevası, mesajı ve ilkeleri hakkında mevsuk çeviri külliyatı üzerinden; bu yayının 19. yüzyıl sonu ve sonraki Müslümanların dünyasındaki rolü ve sağladığı katkılar açısından konuşmak mümkündür.

MECMUANIN MUHTEVİYATI VE GÜNCELLİĞİ

El-Urvetü'l-Vüska mecmuasının yeni neşri için bir ön yazı yazan Hâdi Hüsrevşahi, bu teşebbüsün yayın süreci, sonraki etkileri ve hakkında yapılan tartışmalara dair doyurucu bir çalışma yapmıştır. İbrahim Aydın'ın Türkçe çevirisinde mecmuada yer alan makaleler ve haberler iki ayrı bölüm şeklinde yayımlanmıştır. Makaleler beş alt başlık altında işaret ettiğimiz ıslah müfredatının parça parça açılımlarıyla ilgiliyken; haberler bölümü ise Sudan'dan Bâb-ı Âli'ye, Mısır'dan Hindistan'a kadar uyanış ve dayanışma konusunda veya düşmanları ve hileleri hakkında Müslümanları birinci elden bilgilendiriyordu. Örneğin şarkiyatçılık ve modernitenin 20. yüzyılın son çeyreğinde ve 21. yüzyılda Müslümanların temel kaynağı Kur'an-ı Kerim üzerinde kurduğu "tarihselcilik" tuzağının ilk teşebbüslerine değiniyordu. Dergi, İngilizlerin 19. yüzyıl Hindistan'ında, Sir Seyyid Ahmed Han'ın öncülüğünde Kur'an yorumunu materyalist anlayışa hapseden tahrifatı nasıl desteklediğini veya tezgâhladığını yayınladığı haberle bir buçuk asır öncesinden haber vermişti. Zaten İslâm dinini, modernizmin değerleriyle sentezlemeye çalışan bu tahrifata karşı Afgani *Dehriyyûn'a Reddiye* adlı kitapla da bir müdafaada bulunmuştu. Bu çalışma bildiğimiz kadarıyla "modernist İslâm" algısına karşı ıslah ekolünün yazdığı ilk reddiye idi.

El-Urvetü'l-Vüska'nın yayın müfredatına baktığımızda anlıyoruz ki modernitenin bu etkili

basılı iletişim aracını kullanan dergi ekibi, bu aracın taşıdığı moderniteye ait kültürü dengeleyecek bir yol bulmuş ve sonradan bu modern iletişim aracını kullanacak Müslümanlara konuyla ilgili canlı ve uygulamalı bir fıkıh bırakmıştı. Resûlullah (s.) ve arkadaşlarının Mekke cahiliyesi içinde i'laf, panayır, eman gibi sistem içi araçları kullanırken dikkat ettikleri ölçüleri yakalayabilmişlerdi. Âdeta Batı oluşumu içinde üretilen modern araçları kullanırken, Mekke cahiliyesindeki sistem içi araçları kullanırken sergilenen İslâmî fıkıhın ölçüleri güncellenmiş gibidir. Bu bağlamda, modern yayıncılık bağlamında dört ilke öne çıkarılmıştır:

1. Mesajda tutarlılık olmalıdır. Modernite içinde basın aracını kullanırken itikadi ve amelî boyutuyla hak/doğru olan bir din algısına, özgün bir dünya görüşüne ve mücadele stratejisine sahip olunmuş muydu?

2. Kaynak ve perspektif birliği yapmış bir yayın kadrosuna sahip olunmalıdır. Gerek Urvetü'l-Vüska Cemiyeti gerek aynı isimle çıkartılan yayının kadrosu için bu ıslah çizgisinin dayandığı asıl kaynak Kur'ân ve zamanı aşkın Kur'ân merkezli mevsih Sünnet ilkeleri ve bu mütevatir Sünnet uygulamasının açılımı olan sahih ahad hadislerdir. Ayrıca bu kadronun birlikteliğini, geliştirilmeye açık bir şekilde otaya konan "ıslah ve direniş" programı veya projesi güçlendirmektedir.

3. Maddi giderlerin ve yayınların dağıtımını birlikte olunan kadro gücü ile gerçekleştirilmektedir. Birlikteliği oluşturacak temel ilkelere, ıslah programına ve stratejik hedeflere sahip çıkmayanlardan maddi yardım alınmaması.

4. Yayın müfredatında İslâmî aidiyet ve şahitlik sorumluluğu örtülmemelidir. Eğer hakka ve hak bildiklerimize bu modern araçla şahitlik yapma imkânı olmuyorsa veya İslâmî ilkelerimizden açıkça taviz verme zorunluluğu ile karşılaşırırsak, o zaman bu sistem içi aracın hadaretini aşamadığımız için kullanmaktan vazgeçip imkân olarak başka mecralar aranır. Ki ıslah ekolünün öncülerinden Afgani, bu arayışını İran, Kazan ve İstanbul'da farklı araçlarla; Abduh ise Lübnan, Kahire ve Tunus'ta şartlara göre farklı araçlarla devam ettirmeye çalışmışlardır.

Modernitenin yayılma sürecindeki ilk mecmuamız olan *el-Urvetü'l-Vüska*, 140 yıl önce mevcut zaaflarımızı ve ataletimizi ıslah etmek, Batılı paradigmanın zihni ve fiili kuşatmasını aşmak için kullandığımız ilk etkili iletişim ve tebliğ aracımızdı.

Vesayetden kurtulmak ve küffarın işgali sonucu mahkûmu olduğumuz ulusal cahili sistemleri aşmak için nasıl bir yol takip edeceğimiz hayattır. Tabii ki dünden bugüne İslâmî "asıllar"ı dayanmak üzere "değişkenler"le yani şartlara göre oluşturulan çeşitli içtihadî uygulamalarla katedilen yollar tekrar tekrar değerlendirilmeli ve geliştirilmelidir. *el-Urvetü'l-Vüska* da istikamet üzere bir koşuydu. Konuyla ilgili şiirinin bir bölümünde Ömer Mahir Alper bu vakiyayı şu musralarıyla betimlemiştir:

"...vurur gecenin doruğuna
vurur yumruğunu
kalem
ve mürekkebin şuuruyla
sarı merhamet dokunuşlarıyla
kardeşlerini sarar
Mısır'da Paris'te İstanbul'da
özgürlük muştusuyla
diriliş onuruyla..."

Gazze'deki direniş mücadelesi de bu koşunun bir parçasıdır. Gazze-Filistin direnişinin önderi şehid İzzeddin Kassam, *el-Urvetü'l-Vüska* mektebinin öğrencisiydi. Gazze'nin İslâm Üniversitesi'nde ve mescitlerindeki başmuallimi şehid Ahmed Yasin de o mektebin etki alanında öğrenimini almıştı. O da *el-Urvetü'l-Vüska* mesajını ve hedeflerini yaşatabilmek için M. Reşid Rıza'nın Abduh'tan yardım alarak çıkardığı *el-Menâr* mektebinin öğrencisiydi. 21. yüzyılda hangi ıslah ve inşa çabası, tebliğ ve mücadele havzası ve dergisi *el-Urvetü'l-Vüska* geleneğinin mektebinden kopuktur? Kaldı ki "geleneğin ıslah ve ihyasından, geleceğin inşasına" azminin sürekliliğinde bir kopukluk olmasını kabul etmemeliyiz.

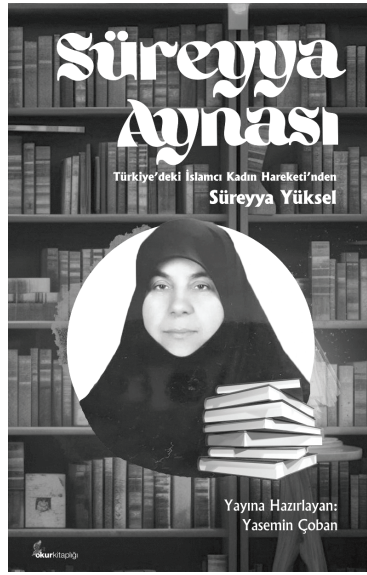
Yirminci Yüzyıldan Bir Süreyya Yüksel Geçti

SELVİGÜL K. ŞAHİN

Aydınlık, asûde bir bahar günüydü, Fatih'te Fevzi Paşa Caddesi'nde yürüyorum. Münire Daniş'le buluşup, Fatma Barbarosoğlu'nun konuşmasını dinlemeye gideceğiz. Buluşacağımız yere doğru giderken gördüm onu. Süreyya Abla üzerinde her zamanki siyah feracesi ve omuzlarından aşağı inen siyah örtüsü, sert ve hızlı adımlarla önümde yürüyordu. Onu hemen tanıdım zira onu tanımamak mümkün değildi. Yürüyüşündeki heyecan, dik ve kararlı adımları, yere sağlam basması, güçlü duruşuyla hemen seçilirdi. Şair "Seçkin bir kimse değilim" dese de o seçilirdi ve seçkin bir kimse idi. Süreyya Abla bizim için, seksen ve doksan kuşağı için âdeta izini sürebileceğimiz bir Süreyya yıldızı gibi hep önümüzdeydi. "Nuruyla karanlığı delen" anlamına gelen ismiyle müsemma bir yaşantısı oldu. Hep karanlıkları delmeye, aydınlığa, umuda, ümide, direnişe, haksızlıklara karşı başkaldırıya davet etti arkasından gelenleri ve kendi kuşağını.

ÇİLELİ VE UMLU BİR HAYAT

Fatih Fevzi Paşa Caddesi'nde yürürken önümden rüzgâr gibi ge-

çip giden ve zorlukla durdurup arabaya davet ettiğimiz Süreyya Abla yirminci yüzyılda bir hanım sahabe gibiydi o an benim için. Yıllar geçmiş de olsa onun duruşunu, seminerlerdeki heyecanını ve hiç kimseden çekinmeden sağ parmağını kaldırıp yanlış gördüğü bir durumda itirazını yükseltmesini hep gıpta ile izledik. O, muhteşem muhalefetti her daim.

Norşin'den Suffa'ya uzanan hikmet kuşanmış, irfani bir yaşantının izleğinde Anadolu sıcaklığından vazgeçmeden,ilmek ilmek dokunmuş bir ilim

yolculuğu... Azimle, samimiyetle, teslimiyetle, fedakârlıkla, merhamet sakası gibi yalnız ve çaresiz kalmış genç kızlara kucak açan bir mücahide Süreyya Abla... Hem de en zor zamanlarda... Şark medreselerinde mayalanan yüreği, İstanbul'un maneviyat kuşanmış kutlu semti Fatih'te Suffa'nın sınımsız munderlerinde, yokluğun ama maneviyatın coşkunluğuyla bereketlenen ilim sofralarında, Kur'an'dan, Peygamberimiz'in sünnetinden aldığı kutlu ilhamla örülmüş, çileli ama umutlu bir hayattı onunkisi...

Öğrenci evlerinin çoklukla bulunduğu Fatih'te bir kurtuluş evi gibi açıldı Suffa. İmanını yaşarken, teslimiyet duraklarında, yeri geldiğinde ailesini, devleti karşısına alıp üniversite kapılarına dayanan kızların durağı Suffa. Yaşadığı dönemde, zorda kalmış, güçlükler yaşamış, ailesi ve çevresi tarafından anlaşılmanmış, yaşadığı tüm zorlukları aşarken sığındığı kutlu bir liman gibi herkesi içine alan, büyü, sıcak, temiz insanların mekânı Suffa... Yegâne güzelliği yüzlerinde ışılan eşsiz bir nur gibi taşıyan davayı omuzlamış yiğit kadınların, nazenin kızların mekânıydı Suffa...

Evinden, onu sarıp kuşatmış olan gelenekten, babası kıymetli âlim Molla Sadrettin'in rızasıyla ayrılarak, en yakın arkadaşı Sabiha Ünlü ile Suffa ribat evini açmışlardı. Yokluk, yoksulluk olsa da onların yüreklerindeki imanlarıyla bereketlenen, çoğalan, paylaşılan zamanlarda, her zorda kalan kızın, kadının uğradığı bir yolcu eviydi Suffa. İlim yuvasıyken, heyecanlı tartışmaların mekânı, kızların toplandığı, zor zamanlarda inandıkları gibi yaşamaya çalışan, pratikten teoriye, bu dünyadan öte dünyaya anlamlı bir inanç köprüsü gibi uzanan bir kutlu mekândı.

Üniversite yıllarımda tanıdığım Süreyya Abla'yı her daim toplantılarda eleştirel bakışı, muhteşem muhalifliği ile tanıdım. "Günümüz sivil toplum kuruluşlarının öncüsü ve rol modeli" sayılan Suffa'ya gittiğimde ise bambaşka bir Süreyya Abla vardı karşımda. Bir sultan gibi özenli giyinmiş, takılarından örtülerine kadar uyum içinde bizi büyüleyen bir hâli vardı. Ve anlattığı derste derinlikli, kuşatıcı, sıradanlıktan uzak bir anlatımla yüreklerimize nasıl

da dokunuyordu. Beş dakika geç kaldığım bir gün de kapıdan döndüğümü hatırlıyorum. Öylesine disiplinliydi, ilkeliydi.

Bizim önümüzden yürüyen, bizi etkileyen ender simalar dandı Süreyya Abla. Hiç unutmuyorum, bir ramazan günü Anadolu'dan gelen öğrencilere iftar yemeği verilecek. Ben de gönüllü oldum. Sabiha Abla'ya ve ona iftar yemeği getirebileceğimi söyledim. Yeni evliyim. Arabamız yok yemekleri taşıyacak. Ama onların bu çalışmalarına katılmayı, mübarek ramazanda öğrencilere ikramda bulunmayı çok istiyorum. Tabi en çok da Süreyya Abla ve Sabiha Abla'ya destek olmak istiyorum. Büyük bir tencereye bol naneli yayla çorbası yapmıştım, iki tepsi de Kemalpaşa tatlısı. Eşim arkadaşından oldukça eski bir kartal almış arkasına yemekleri koyup, Bahçelievler Yenibosna'dan, Fatih'e iftar yemeği götürmüştük. Onlardan aldığımız güzel enerjinin, ilhamın gücüydü bu. Şükür çorba dökülmemişti araba sallanmasına rağmen.

Süreyya Abla'nın ve arkadaşlarının döneme büyük bir damga vuran *Afganlı'nun Düğünü* gibi yardım faaliyetleri için tertip edilen tiyatrolara yetişemedim. O yıllarda lisedeydim ve başka bir dünyam vardı. Üniversite dördüncü sınıfta örtününce bu güzide kuşak hep önümüzde oldu.

Şimdi daha iyi anlıyoruz ki Süreyya Abla bir ayna idi. "Süreyya Aynası" adıyla yazı kaleme alan sevgili Cihan Aktaş'a, Yıldız Ramazanoğlu'na, Yasemin Çoban'a, Sibel Eraslan'a, Nezihe Ay'a, Aysun Müftüoğlu'na, Nevin Nesrin Soysal'a, Gülenay Pınarbaşı ve pek çok öncü kadına, bugünlerin usta yazarlarına, akademisyenlerine dokunarak onların yüreklerine kendi yansımaları ile âdeta ayna olup, güzelliği, erdemi, soylu bir duruşu nakşetmiş...

ANLAMLILIK VE UNUTULMAZ BİR MÜCADELE

Süreyya Yüksel'in anısına Okur Kitaplığı'ndan yayımlanan ve yayın hazırlığını Yasemin Çoban'ın, editörlüğünü sevgi-

li Ümmühan Atak'ın üstlendiği *Süreyya Aynası Türkiye İslamcı Kadın Hareketi'nden* adıyla okuyucularla buluştu. Süreyya Yüksel'i gelecek nesillere tanıtmak, onun emeklerinin tecrübe aktarımı olarak toplumda yer etmesini sağlamak amacıyla hazırlanan kitabın arka kapağında "geleceğin kaybının hissedildiği bir çağda umut etmekten hiç vazgeçmeyen, inançla yolunu yürümeye çalışan kadınların emeği ile ortaya çıktığı" vurgulanıyor. Eserde de dikkat çekildiği üzere Süreyya Yüksel'i şahitlikler ve hatıralar perspektiflerinden ele almak geniş bir yaklaşımı zorunlu kıldığı gibi faklı yaş gruplarından, kesimlerden insanın buluşmasına zemin hazırlıyor.

Geçmişle gelecek arasında değerlerimizi Süreyya Yüksel perspektifinde anlamaya, anlatmaya küçük bir katkıda bulunabilmek arzusunu yansıtan kitaba katkı sunan yazarlarla yazı başlıkları şöyle: Alev Erkilet "İslamcılık Teori ve Pra-

tiği Açısından Süreyya Yüksel Örneği", Sabiha Ünlü "Ömrü Bizatihi En Güzel Şahit", Esra Gülşahin "Mücadele İçinde Geçen Bir Ömür", Yasemin Çoban "Süreyya Yüksel Aydınlığı", Emine Şenlikoğlu "Hırçın Bir Dalgaydı O", Cihan Aktaş "Süreyya Aynası", Serap Yavuz "Karanlıktan Aydınlığa Önde Giden Öncüler", Özden Zehra Sönmez "Onu Anarken", Fatma Tuncer "Süreyya'nın Evi", Ayşe Karadeniz Çakırca "Bir Süreyya Vardı", Zehra Tan "Kocaman Bir Yürek ile Karşılaşabileceğin Bir An", Halime Uyulan "Aziz Dostum Süreyya", Aynur Mısıroğlu "Parlak Bir İslam Neferi", Serpil Balat "O Bir Âlime", Yıldız Ramazanoğlu "Norşin Prensesi", Yasemin Müftüoğlu Demir "Hocam Süreyya Yüksel", Nezihe Ay "Özgürlüğü Rabbine Sevgisinden", Semra Abdulazizoğulları "Her Şeyin En Güzeline Talip", Songül Gök Şark "Merhametli, Coşkulu, Korkusuz", Hatice Sayan "Tam Bir Mümin ve Muvaahhid", Sibel Eraslan "Kalple-

rin Yıldızı: Süreyya Yüksel Ablamız", Türkan Kumru "Girdiği Ortama Farklılık Kazandıran Süreyya Yüksel".

Süreyya Eğitim ve Dayanışma Derneği, Süreyya Yüksel şahsında 1970-2005 yılı arasında dindar kadınların dinî yaşama pratiklerini, çektikleri zorlukları, yaşadıkları güzellikleri, topluma yaptıkları hizmetlerini ele almak ve kitabın tanıtımı için 10 Şubat Cumartesi günü Türkiye Yazarlar Birliği'nin İstanbul şubesinde bir panel tertipledi. Program, Suffa'ya uğramış, oradaki ders halkalarına katılmış, İslâmî hareket içinde aktif bir şekilde bulunmuş pek çok kadını buluşturması bakımından anlamlıydı. Alev Erkilet, Yıldız Ramazanoğlu, Sibel Eraslan'ın konuştuğu paneli akademisyen Gülenay Pınarbaşı yönetti. Alev Erkilet, Yüksel'in İslamcılığa yaşayışıyla da bütüncül bir bakış açısı getirdiğini söylerken, Yıldız Ramazanoğlu, dertleri dinleyen ablaların varlığının önemli olduğunu belirtti. Sibel Eraslan ise israf etmemeyi Suffa'da öğrendiğini vurguladı. Pek çok hanım da geçip gitmiş o günlerin anlamlı hatıralarını anlatarak Süreyya Abla'mızın anlamlı ve unutulmaz mücadelesini yâd ettiler.

Arkasından güzel dostlar, arkadaşlıklar bırakarak bu dünyadan göçen, örnek yaşantısı ile öğrencilerine ve arkasından gelen kuşağa anlamlı bir izlek bırakan Süreyya Abla'mızı rahmetle anıyoruz, mekânı cennet olsun...

Üsküdar Kitap Fuarı'ndan Notlar

MEVLÜDE ACARTÜRK

Fuar, dilimize Fransızca *foire* kelimesinden girmiştir ve Latince sevinç anlamına gelen *feria*'dan gelmektedir. Kitap fuarları ise yazarı, yayıncıyı, mütercimi, eleştirmeni, gazetecileri, kitap kurtlarını bir araya getiren organizasyonlardır. Yoğun trafikle izah edilemeyecek ölçüde zaman darlığının yaşandığı kalabalık şehirlerde belediyelerin kitabı orada yaşayanlara ulaştırması ise başlı başına önemlidir. Mesai çıkışlarında herkes evine yetişme çabasında çok az kimse yolunu bir kitapçıya düşürebilir ve yeni kitapların peşinden gidebilir.

Günümüzde yaygınlık kazanan yerel yönetim odaklı kitap fuarlarının bir başka işlevi de her yaşta okura, dünyanın ve Türkiye'nin yazarlarını, düşünürlerini, akademisyenlerini tanıtmaktır. Şüphesiz bir başka özellik de okurun sevdiği, okuduğu yazarla tanışmasıdır. Yazarların başka yazarlarla karşılaşması için de önemli bir imkândır fuarlar; imza günleri, söyleşiler, paneller bunu mümkün kılar. Ayrıca okur okuduğu kitap konusunda yazara doğrudan soru yöneltmek ister. Böylece merak ettiklerinin cevabını belli ölçüde de olsa bulur. Şüp-

hesiz kitap fuarları açıldıkları yere yalnız edebiyatın değil, sanatın diğer türlerinin de havasını estirmeyi başarır.

KİTAP VE HAYAT

Düzenlendiği ilk yıldan bugüne İstanbul'un kültürel hayatına, yayıncılığına önemli katkılarda bulunan Üsküdar Kitap Fuarı ana çerçevesini çizmeye çalıştığımız evsafa bir fuar olması hasebiyle artık kimliğini kazanmış durumdadır. Fuarın 9'unusu 16-25 Şubat 2024 tarihleri arasında Bağlarbaşı Kongre ve Kültür Merkezi'nde gerçekleşti. Etkinliklerin yoğunlaştığı iki hafta sonu fuarın tüm koridorları kilitlenmişti, inanılmayacak bir kalabalık vardı. Kitapla bir biçimde haşır neşir olanlar için bulunmaz bir fırsat olan fuar bu yıl iki salondaki 120 yayınevi, 550 yazar ve 750 etkinlikle sadece İstanbul'dan değil, çeşitli şehirlerden gelen 280 bin ziyaretçiyi ağırladı. Türkiye'nin önemli bir kitap ve edebiyat ülkesi olduğunu ortaya koyan bu durum okur sayımızın hiç de fena olmadığını göstergelerinden biri sayılabilir. Yayınevlerinin bazıları yazarlarını okurlarıyla stantta buluşturdu, bazıları ise imza için ayrılan hususi mekânlarda.

Kitap fuarının 17 Şubat'taki açılış programına katılan TBMM Başkanı Numan Kurtulmuş, Üsküdar'ın tarihî kimliğe sahip güzel bir ilçe olduğunu dile getirdi. Belediye Başkanı Hilmi Türkmen'in uzun zamandır yürüttüğü çabaların da İstanbul'un kimliğine katkılar sunduğunu belirten Kurtulmuş, kitap ve okumanın hayatın en önemli iki temel dinamiğinden birisi olduğunu ifade ederek şunları söyledi:

“Aslında kitap insanın bilgisini, geçmişten gelen tecrübelerini, bugün hissettiklerini, bilimsel olarak elde ettiklerini aktardığı ve ifadelerinin kalıba dönüşmüş hâlidir. Ama elimize aldığımız ebatları küçük o kitapların bir kısmında bile nice büyük emeklerin, tecrübelerin olduğunu, sadece bir kişinin ya da o kitabı yazan kişilerin değil, aynı zamanda o kişilerin yetişmesine imkân sağlayan bütün o muhitin ve birikimin de kitaptaki cümlelerin içerisine yansıdığını biliyoruz. Esasında bu özelliğiyle baktığımız zaman kitap sadece cümlelerden, sayfalardan ibaret bir birikim değil, aynı zamanda hayatın bizatili kendisidir.”

Her bir kültürel faaliyetin hem tarihi okuma hem de insanın kendisiyle ilgili bir gelecek hayali kurma anlamına gelen önemli bir çaba olduğunu ifade eden Numan Kurtulmuş, bu açıdan bakıldığında okumanın pasif değil, bizatili büyük bir eylem olduğunu altını çizdi. Kurtulmuş, “Okumayı, hayatı iyi anlamak, kendimizi iyi anlamak, kendimizin varoluş âlemindeki yerini ve geleceğini tespit etmek, milletimize ait hedefleri daha güzel kurabilmek için bir eylem olarak tasarlamak, bir eylem olarak tasavvur etmek ve uygulamak zorundayız.” ifadesini kullandı.

YAYIN DÜNYASININ GENEL HAVASI

Fuara katılanlar daha iyi bilir: Hafta içindeki günlerde özellikle çocuk ve ilk gençlik okurlarının ilgisi yoğun olur, okullar öğrencileri servislerle getirir, fuarın bugünlerini bazı yayıncılar için öğrenciler kurtarır

âdeta. Çocuk okurların ilgisi ne olursa olsun, artık yetişkinler de kitap alırken çocukları unutmuyor. Fuar stantlarını dolaşırken bunu çok rahat bir biçimde gözlemleme fırsatı yakaladım. Yetişkin okurlar ise kendileri için satın alacakları kitaplarda artık daha seçici davranıyor. Çünkü takip etmeyi güçleştirecek kadar çok kitap yayımlanıyor ve fiyatlar cep yakıyor. Satın almadan önce ince eleyip sık dokumanız gerekiyor. Bu yüzden de sosyal medyada okurların fikirleri, kitapları beğenmeleri, önermeleri, tahmin edemeyeceğiniz kadar büyük önem taşıyor.

Okurların da yayıncıların da şikâyetleri aslında ülkenin genel durumunu, her sektörde hissedilen sıkıntıları yansıtmakta. Yayınevleri kâğıt, telif başta olmak üzere kitap maliyetlerini yukarıya çeken etkenlerden ötürü okurun beklediği indirimleri bir türlü yapamıyor. Dahası internet sitelerinin indirimleri okura cazip geliyor. Döviz kurundaki dengesizlik, dışa bağımlı kâğıt fiyatlarının yüksekliği, hammadde sorunu, dövizle üretip Türk lirasıyla satış yapmak birleşince ne yayıncı istediği fiyatı koyabiliyor ne de okur istediği fiyatta kitap bulabiliyor... Aslında yayıncılar tamamen maliyetleri baz alsalar kitap fiyatları çok daha yüksek olabilirdi. Ancak maliyetlerine rağmen okurla bağını koparmak istemeyen yayıncılar, daha çok okura ulaşmak hedefiyle

olabildiğince fiyat dengesini gözetmeye çalışıyor.

Yayıncının pek çok sıkıntısı, yaşadığı onlarca zorluk var, okurun da bu sıkıntılardan kaynaklı hayal kırıklıkları. Korona virüsü her ne kadar ortaya çıktığı dönemdeki kadar korkutucu olmasa da hâlâ kalabalık ortama girmek istemeyen okurlar hatta yayıncılar var. Dikkatimi çekti Metis Yayınları standındaki görevliler maskelerini hiç çıkarmamışlardı. Fuar kültürünü unutmuş ya da fuar adımı zevkiyle hiç tanışmamış, “eve servis kitap” ile yetişmiş bir okur kitlesinden de söz etmek mümkün. Konuştuğumuz yayınevleri kitaplara ilgiden memnun olduklarını söylerken okuyucu da kitapla buluşmanın sevincini yaşadığını saklamıyor. Okuyucuların bir kısmı katılımın yüksek olmasını söyleşilere, aldıkları kitapları imzalatma fırsatı sunulmasına, yazarlarla az da olsa sohbet etmeye, bir kısmı farklı yayınevlerini bir arada görme imkânına bağlıyor. Şurası bir gerçek: Kitapları yazarlara imzalatmak her zaman ayrı bir heyecan uyandırıyor.

FUARIN ETKİNLİK PROGRAMINDAN

Nermin Abadan Unat şöyle der bir söyleşisinde: “Kitap fuarları yazar ve okuyucuyu bir araya getirip yeni veya daha önce keşfetmediğimiz kitapları bulmak açısından hayatımızda önemli bir yer teşkil ediyor.” Gerçekten de bir fuarı unutulmaz kılan

şey, ister yazar ve okurla olsun isterse kitaplarla olsun müstesna buluşmalardır, bu ise çoğu zaman etkinlikler vesilesiyle gerçekleşir. Üsküdar Kitap Fuarı, tematik konuşmalar, imzalar, söyleşiler, panellerle kültürel arka planını güçlendirmiş. Ne ki bu etkinliklere dair ne “Türkiye’nin birikimi” olma iddiasındaki gazetelerde ne hem Anadolu hem Ajans iddiasındaki Anadolu Ajansı’nda herhangi bir haber ve değerlendirme çıkmadı.

Fuarın sosyal medya kanallarından özel videolar paylaşıldı, belki de daha önce çok da ulaşılamamış yeni bir okur kitlesine, farklı kuşaklara fuar hatırlatıldı, davet yinelenildi. Şiirden romana, akademik çalışmalardan klasiklere, çoksatan yazarlardan daima satanlara, çocuk kitaplarından ilk kez okurla buluşan yeni başlıklara dokuz gün boyunca fuarda farklı okur kitleleri için zengin bir program hazırlandı. Hafta içi ve hafta sonu çocuklar ve yetişkinler için söyleşi ve atölye çalışmaları gerçekleştirildi.

Fuardaki etkinlikler yalnızca yeni çıkan kitaplardan haberdar olmayı değil yayıncılığımızın genel vaziyeti hakkında, ileriye mi yoksa geriye mi gittiğimiz konusunda az da olsa bir fikir verecek nitelikteydi. Bunların birkaçından bahsetmek gerekirse şunları özellikle zikretmek yerinde olacaktır: Ayşe Böhürler ve Süleyman Seyfi Ögün “Bilge Yazar Alev Alatlı Anısına” adlı programda şubat ayında aramızdan ayrılan Alev Alatlı’nın dünyasından kesitler sundular. Abdullah Yıldız, camileri gerçek anlamda birer uyanış ve diriliş merkezi hâline

getirmeye davet eden *Haydin Camiye* kitabı üzerine okurlarıyla söyleşti. İsmail Kara, Cumhuriyet devrinin bir asırlık mühim ve hayati sorunlarının hikâyelerini, problemlerini ve çözüm tekliflerini, yüzlerce ve her türden kıymetli, temsil kapasitesi yüksek görsellerin eşliğinde sunduğu *Resimli Cumhuriyet Din Kitabı* üzerine bir söyleşi gerçekleştirdi.

Arif Ay, İbrahim Demirci, Ali Haydar Haksal, Osman Koca, Necip Evlice “*Yedi İklim*’den Filistin’e Öyküler ve Şiirler” başlıklı panele Filistin’deki direnişin kültürel cephesine vurgu yaptılar. Necdet Şubaşı ve Mahmut Hakkı Akın “Edward Said: Bir Entelektüel Monografisi” başlıklı söyleşide Edward Said’in hayatına ve yazdıklarına dikkat çektiler. Ekin Yayınları ise “Ezgiler ve Şiirlerle Gazze” başlıklı bir etkinlik tertipleyerek fuara başka sanat dallarının esintisini getirdi. Adem Özköse, Çin’in elindeki tüm propaganda imkânlarını kullanarak gerçeğin boğulmaya çalışıldığı bir dönemde kaleme aldığı *Esir Türkler: Müslüman Doğu Türkistan Halkı* kitabı üzerine bir söyleşi gerçekleştirdi.

Taha Kılınç “Dil ve İşgal” başlıklı söyleşisinde geçen yüzyılın başına kadar arkaik bir ibadet ve yazı dili konumundaki İbranicenin Yahudiler arasında konuşma ve günlük iletişim diline dönüşmesini, Eliezer Ben-Yehuda adlı Belarus doğumlu bir dil bilimcinin çabalarına borçlu olduğunu anlattı. Melike Günyüz, Özgür Özgülgün, Didar Üstün “Dilimizin Zenginliği: Çocuklarda Kitap Okuma Kültürü” başlıklı bir panelde bir araya geldiler.

Cihan Aktaş kadın meselelerini konu alan yazılarını bir araya getirdiği *Şehrazat Balkonda* kitabı çerçevesinde. “Merhamet ve Utanç” başlıklı bir konuşma yaptı. Celalettin Vatandaş, küresel düzeyde ve son derece sofistike şekilde uygulanan modern tılsım perdesini biraz aralayarak, gerçeğe göz atmaya çalıştığı *Modern Tılsım Tüketirken Tükkenmek* kitabı bağlamında bir konferans verdi. İçinde yaşadığımız modern şehir hayatında, bir yandan görevler ve zorunlu ilişkiler içinde boğulurken, diğer yandan algı yöneticilerinin manipülasyona dayalı kandırma teknikleriyle baş etmeye çalışıyoruz. Mücahit Gültekin bu çerçevede *Algı Yönetimi* adlı kitabından yola çıkarak “Algı Yönetimi ve Manipülasyon” başlıklı bir konuşma yaptı.

ONUR KONUĞU/YAZARI VE YENİ ZAMANLAR

Belli başlı fuarlarda artık geleneksel hâle gelen onur yazarı uygulamasının Üsküdar Kitap Fuarı’nda ikiye ayrılarak yapıldığı dikkatimi çekti. Fuarın onur konuğu tarihçi-yazar ve Millî Savunma Üniversitesi Rektörü Erhan Afyoncu, onur yazarı ise şair İbrahim Tenekeci’ydi. Her iki ismin söyleşileri ve imzaları oldukça yoğundu. Doğrusunu söylemek gerekirse her biri ayrı bir serüven olan bu ayrımları gözden geçirip tekrar düşünmek yararlı olabilir. Onur konuğu denildiğinde ne kastediliyor, onur yazarı ile farkı nedir, gibi sorular üzerinde kafa yorulmadığı belli. Hafızam beni yanıltmıyorsa fuarın önceki yıllarından itibaren bu uygulama zaman zaman teke düşse de süreklilik arz ediyor. Mesela bir önceki fuarda İlber Ortay-

lı, ondan öncekinde Mustafa Kutlu onur konuğuydu. Daha öncekinde ise onur yazarı Beşir Ayvazoğlu, onur konuğu ise İbrahim Kalın'dı. Ayrıca her iki yazar üzerine onların onur konuğu/yazarı olmalarının anlamını kavratacak bir etkinlik tertiplenmemişti. Yine aynı şekilde onur konukları için hazırlanan birer kitap da yayımlanmamıştı. Onur konuğu/yazarı isimlerin hep erkeklerden seçilmesi, İlber Ortaylı gibi bir ismin üstelik 2023 seçimleri öncesinde onur yazarı olarak belirlenmesi gibi tercihler ise insanı hayrete düşürecek gelişmelerdi.

Türkiye'de ilk kitap fuarı Bâbıâli'de "dükkânlarına mülhanmış" kitapçıları harekete geçiren Selim Nüzhet Gerçek'in yoğun çabalarıyla 1932'de Beyazıt'ta, Darülfünûn bahçesinde "Kitap Panayırı" adıyla İstanbul Halkevi tarafından düzenlenmiş. Meseleyle yakından alakadar olanlar o zamandan bugünlere çok şeyin değiştiğinin farkındadır. İçinde bulunduğumuz zamanlarda yeni fuar alışkanlıkları neye dönüşecek, fuarcılık ve yayıncılık duruma nasıl uyum gösterecek, yayıncı ve okurun beklentileriyle fuar kurguları nasıl yapılacak? Tüm bu konuları derinlemesine tartışmanın zamanı belli ki çoktan geldi. Ama klasik fuarcılığın olmazsa olmaz unsurlarına da riayet edilmesi bir gereklilik. Bu bakımdan Üsküdar Kitap Fuarı 10'uncusuna hazırlanırken onur konuğu ve onur yazarı ayırımını ya sağlam bir şekilde temellendirmeli ya da tümüyle ortadan kaldırmalıdır. Meseleyle yakından alakadar olarak onur konuğu/yazarı ola-

rak kimi/kimleri belirleyecekse onun/onlar hakkında kapsamlı bir/er kitap hazırlamalı ve sınırları iyi tayin edilmiş birkaç etkinlik tertiplemelidir.

Dünya her anlamda çok çabuk değişiyor ve ilerliyor, bunun gerisinde kalmamız mümkün değil. İnternet çağında yaşıyoruz ve tüm bilgilere ulaşmak artık mümkün. Hâliyle akışkan zamanların yeni okurlarının yayıncıdan beklentisi bir hayli yüksek: Etkileşimli kitaplar okuyorlar, uygulamalardan kendi serüvenlerini büyük bir keyifle yazıyorlar, dünyanın en geniş okuryazar ağlarında kendi üretimlerini yapıyorlar. Watsapp yazarları, bugünlerde şaibeli hâle gelen "fenomen" müellifler için bazı fuarlarda uzun uzun kuyruklar oluşuyor, okurlar günler öncesinden kendi aralarında örgütlenip fuara gidiş planlarını sosyal medya üzerinden yapıyorlar. Bu jenerasyon kahramanlarını, favori yazarlarını geleneksel mecralardan bulmuyor, kendi özel kitap toplulukları, YouTuberları, Influencerları, Booktokerları var. Dünyadaki kitap eğilimlerini, yeni çıkanları çoğu yayıncıdan daha hızlı takip ediyorlar, fuarı gezerken de bu kitapların izini sürüyorlar. Yayınevinden de yazardan da kitaptan da beklentileri önceki nesillerden farklı. Böylesi bir ortamda kitap görgüsü kazandıran, okuma kültürünü teşvik eden, yazar ile okur arasındaki sınırları ortadan kaldıran kitap fuarlarına da artık yayıncıların ve fuar düzenleyenlerin başka bir yerden hazırlanması, bir araya gelip konuşma, sohbet etme imkânlarını çoğaltması gerekiyor.

Başlangıcı oldukça yakın tarihli olsa da Üsküdar Kitap Fuarı, tüm tarafları bir araya getirerek bu alanın farklı sesler için bir çatı olduğunu, fuarın kapsayıcılığı ve kültürel zenginleşmeyi temsil ve teşvik etmesi gerektiğini bihakkin ortaya koymuş durumda. Stantlar, fuarın çeşitlilik anlamına geldiğini, yayıncılık camiasını bir araya getirme işlevi olduğunu, farklı yayıncılık anlayışlarının bir potada erimesini sağlama gücü taşıdığını gösteriyordu. Küresel salgın döneminde yayıncılar hem ülkemizde hem dünyada sanal fuarları, hibrit kitap buluşmalarını denedi fakat fiziki fuarda sağlanan başarıyı en azından ilk denemelerde yakalamak mümkün olmadı. Kitapları yaymak ve yaygınlaştırmak, okurla ve yayıncıların birbiriyle buluşması için kitap fuarları hakikaten değerli. Kitap fuarlarını tüm tarafların ama en çok da okurun istediği noktaya getirmek için artık yeni sözler söylemek, yeni kurgulara girişmek lazım fakat bunu eskisini tümünden gözden çıkararak yapmak imkânsız. Bu açıdan okurları heyecanlandırdığı kadar yayınevlerini de heyecanlandırmaya devam eden Üsküdar Kitap Fuarı'nı övgüye değer buluyorum. Üsküdar Belediye Başkanı Hilmi Türkmen başta olmak üzere, fuara emek verenlere kitapseverler adına teşekkür ediyorum. Son tahlilde kitap fuarları bizim gibi okurlar için bir oyun bahçesi, büyük bir heyecan kaynağı, gitmekten mutluluk duyduğumuz buluşmalar hüviyetinde... Yapay zekâ etkinlikleri ne kadar artarsa artsın biz yine de insana ihtiyaç duyacağız.